

ten mandere

heemkundige periodiek voor izegem en omgeving

Bestuur

Voorzitter	Rafaël Verholle	Heyestraat 21	Tel. (051) 30 12 42
Ondervoorzitter	Roger Bekaert	Sint-Crispijnstraat 37	Tel. (051) 30 34 99
Secretaris	Robert Leroy	Boomforeeststraat 51	Tel. (051) 30 10 56
Penningmeester	Alberic Deprez	Ommegangstraat 71/1	Tel. (051) 30 28 48
Archivaris	André Demeurisse	Baronielaan 45	Tel. (051) 30 22 04
Redactie	Antoon Vandromme	Blauwhuisstraat 54	Tel. (051) 30 31 35
Bestuursleden	Luc Billiouw	Ter Beemden 16	Tel. (051) 30 12 23
	André Mistiaen	Hondekensmolenstr. 18	Tel. (051) 30 36 69
	Johan Noyez	Kerkstraat 9	Tel. (051) 30 11 42
	Freddy Seynaeve	Elegastlaan 14	Tel. (051) 30 58 31
	Hendrik Willaert	Krommekeerstraat 3 8080 Ruiselede	Tel. (051) 68 82 45

Hoe word ik lid?

Gewoon lid: ~~2000~~ 300 fr.
Steunend lid: ~~3000~~ 400 fr.
Erelid: ~~4000~~ 500 fr.

Ofwel door storting of
overschrijving op
rek. 712-0700260-03 van
Heemkundige Kring
„Ten Mandere”
8700 Izegem

Ofwel betaalt u aan
een van de leden van
het Bestuur.

Noot: In geval van storting of overschrijving vergeet u niet de gewenste jaargang(en) te vermelden.

Archief

Is ondergebracht in het stadhuis,
Korenmarkt 9.

Is toegankelijk
voor iedereen.

Toegang wordt
verleend na aanvraag
op het secretariaat,
stadhuis, op 1e ver-
dieping, bureau nr. 6,
bij de heer
André Demeurisse.

Bibliotheek

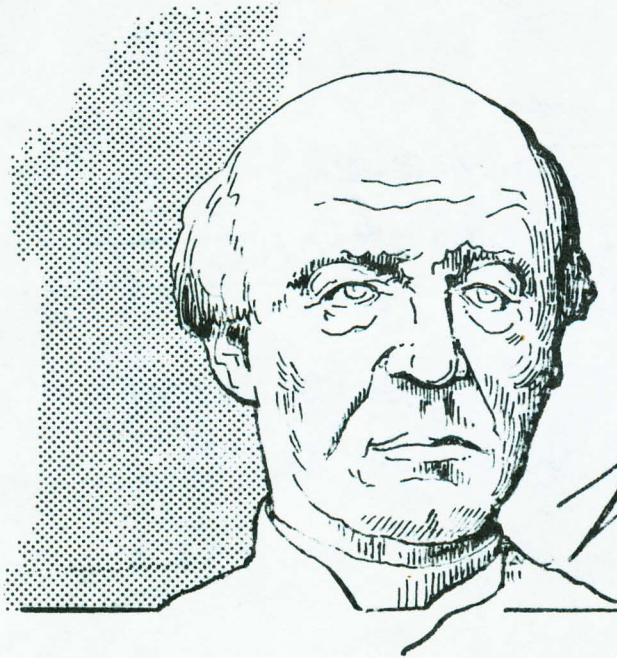
Is ondergebracht in het stadhuis,
Korenmarkt 9.

Is gratis toegankelijk
voor **alle leden**
van **Ten Mandere**.

De boeken kunnen
gratis in bruikleen
ontvangen worden.
De aanvraag dient
gericht tot de heer
André Demeurisse,
stadhuis, 1e
verdieping,
bureau nr. 6.

Alle oude geschriften,
boeken, foto's, kaarten e.a. betreffende Izegem, Emelgem en Kachtem
worden steeds met dank aanvaard bij alle leden van het Bestuur
of op het stadhuis, 1e verdieping, bureau nr. 6.

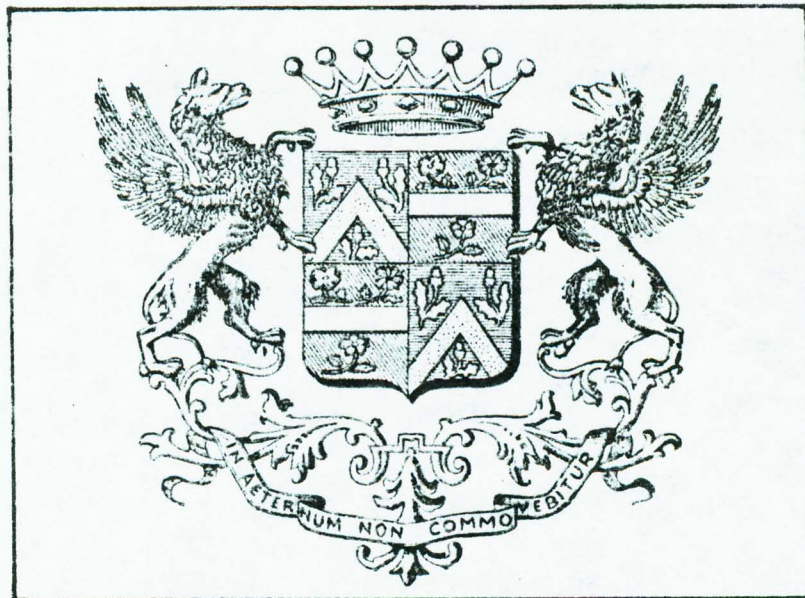
Widozezelle
EN IZEGEM

E. H. José de Muelenaere, Kasteelstraat, 26.
8700 IZEGEM

*Aan priester Joseph de Péligny
een eeuw na zijn overlijden*

Wapenschild van de familie Gilles de Peligny

Un arrêté royal, du 22 février 1872, permit au Baron Louis Gillès et à ses descendants de joindre à leur nom patronymique celui de *de Peligny* et de porter les armes écartelées des deux familles. Le Baron JEAN DE PÉLIGNY, dont le fils unique était prêtre, avait manifesté le désir de voir perpétuer son nom et ses armes chez les descendants de sa fille MARIE DE PÉLIGNY épouse du Baron LOUIS GILLÈS.

Baron Charles Gilles de Peligny, Album de famille, 50e. 216.

2. Gezelle en de Broedersscholen of St.-Jozefsgesticht

GEDACHTEN, GEDICHTEN EN DOCUMENTEN ROND PIETER BAES

I N H O U D

1. Leven en Werken van Pieter Baes.
2. Proeve van bibliografie.
3. Westvlaamse priesters in de Gilde van Sint-Luitgarde.
4. Gezelle over Baes, een misverstand.
5. Eenstammig, maar geen eentakkig Nederlands.
6. Gezelle en de Gilde van Sinte-Luitgaarde.
Overzicht correspondentie met Duclos en Baes.
7. Brieven van en aan Pieter Baes rond 1874.
 - a. Brief van Isidoor Hemeryck.
 - b. Brieven van Baes aan Gezelle.
 - c. Geantidateerde brief van Gezelle aan Baes.
8. Bij een brief van Baes aan Gezelle (1878).
9. Verzen op aanvraag van Pieter Baes (1) : "Gouden Rozen".
10. Verzen op aanvraag van Pieter Baes (2) :
"Aan Gouverneur Ruzette".
11. Verzen op aanvraag van Pieter Baes (3) :
"Aan Inspecteur Kan. Th. Luyssen".
12. Tribulaties rond De Bo's geestelijk nalatenschap.
13. Trouw voor het leven.
14. Langs de Gezellewegel.

"Gezelle en de Broederschole of Sint-Jozefsgesticht" is de tweede aflevering in een reeks bijdragen over

"GEZELLE EN IZEGEM"

De tekst werd geschreven door E.H. José de Mûelenaere. Deze aflevering geldt als nr. 62-63 van het heemkundig tijdschrift T.M. en is als dusdanig nr. 1-2 van de XXIIste jaargang van dit periodiek.

AFKORTINGEN

Bij de bibliografische randnoten :

- All. : P. Allossery. Kan. Adolf Duclos. 1930.
B. : Biekorf.
Baur. : Frank Baur. Uit Gezelles Leven en werk. 1930.
G. : Gezelliana.
Jub. : Jubileumuitgave van Guido Gezelle's volledige werken (1930-1939)
Kr. : Guido Gezellekroniek
Loq. : Loquela.
RdH. : Rond den Heerd.
Sl. : Slossefonds Izegem (deel IV; XX; XXI)*
Wal. : Al. Walgrave. Het Leven van Guido Gezelle. 1923-24.

Andere bronnen worden in de tekst tussen haakjes opgegeven.

* Toen de tekst klaar was gemaakt voor de drukker, waren de bundels XX en XXI van het Izegemse SLOSSEFONDS nog niet gecatalogeerd. De verwijzingen naar de intussen opgemaakte catalogus, werden achteraf in de randnoten aangevuld.

HOOFDSTUK 1. - LEVEN EN WERKEN VAN PIETER BAES

Pieter Benedictus Baes werd geboren te Elverdinge (dekenij Poperinge) op 30 april 1848. Zijn ouders waren Boudewijn Benedictus en Joanna Theresia Ligneel. Van zijn moeder geldt wat Gezelle van zijn moederken geschreven heeft : Van haar is geen tekening, geen lichtdrukmaal, geen beitelwerk van steen gebleven. Op haar bidprentje lezen we dat ze te Elverdinge geboren is in 1802, 't jaar waarin Victor Hugo geboren werd - maar die had er niets mee te maken -, en dat zij aldaar overleden is in 1875. Zij was eerst getrouwd met bakker Aloysius Desmadryl uit het nabije Brielen, die in 1838 te Elverdinge overleed op achtenveertigjarige leeftijd.

Zijn vader, Boudewijn Benedictus Baes, was in 1811 geboren te Watou, nog dieper in de Westhoek. Hij overleed te Elverdinge in 1857 op zesenvestigjarige leeftijd.

Veel meer leren ons niet het bidprentje van Joanna Theresia Ligneel en het Jaargebed in de tiende jaargang van Rond den Heerd (bl. 418). Maar veldwachter Foulon uit Elverdinge, die gewetensvol alle gemeentelijke "faits divers" in zijn kroniek noteerde, had voor het nageslacht opgetekend dat er in het gezin van bakker Baes-Ligneel drie soorten van kinderen waren. Pastoor De Bo, de grote vriend van Pieter Baes, heeft met zijn ganzeveder de gegevens over het bakkersgezin uit het schrijfboekje van de veldwachter overgeschreven en aangevuld. En die gegevens kregen we van Jozef Mullie, de huidige pastoor van Elverdinge. Merci, mon Ami !

Op onze beurt hebben wij enkele gegevens van De Bo overgenomen en aangevuld. Drie soorten van kinders, beaamt pastoor De Bo. Uit twee moeders en twee vaders, voegen we eraan toe. Aloïs Desmadryl was immers al weduwnaar toen hij in de echt trad met Joanna Theresia Ligneel. Hij was getrouwd geweest met Lucovica Dorothea Delaux en uit dit huwelijk had hij een zoon Petrus, die op zijn beurt trouwde en wel met Virginie Rouseré uit Sint-Janskapelle (Poperinge).

Petrus Desmadryl en Virginie Rouseré, gevestigd in Watou, werden de stamouders van een zeer talrijk nageslacht. Sylvie, de oudste van zestien kinderen - waar-

van er acht stierven in hun prille kinderjaren - werd religieuze. Pieter Desmadryl uit Poperinge, tegenwoordig pastoor van Geluveld (Zonnebeke), is een kleinzoon van Arthur Desmadryl-Van den Berghe (Emma, uit Watou), zoon van P. Desmadryl-Rouseré.

De familie Desmadryl was ook vroeger niet onbekend in Elverdinge. Een Pieter Desmadryl stierf er in 1711 als kapelaan en Ignaas Desmadryl (Elverdinge 1767 - Bekegem 1849) was de laatste monnik der abdij van Zonnebeke. Hij was opeenvolgend pastoor van Bikschote, Lampernisse en Bekegem.

Het gezin Petrus Desmadryl-Ligneel was opeenvolgend verrijkt geworden met Rosalia (+ 1849), Honoré (+ 1869) en Sylvia Lucia, die als Zuster Cecilia overste zou worden van de Zusters Benedictinessen te Poperinge. Zij heeft haar halfbroer Pieter Baes overleefd.

Uit het huwelijk van Balduinus Benedictus Baes, zoon van Franciscus Josephus Baes en Angela Wyckaert, en Joanna Theresia Ligneel, dochter van Joannes-Baptista en Maria Theresia Flamez, sproten nog eens drie kinderen :

Leonie (° 1841), Eugenie (° 1843) en tenslotte Pieter (° 1848).

- Leonie Baes huwde met Clement De Cat uit Elverdinge, zoon van Engelbert en Barbara Malbrancke uit Poperinge. Het echtpaar kreeg, tussen 1865 en 1875, zeven kinderen, waarvan vijf zonen. De oudste, Maria Ludovica (° 1865) huwde met Charles Vandromme uit Woesten. Ze gingen wonen naar Roesbrugge waar ze twaalf kinderen grootbrachten.

Onder de nakroost van Clement De Cat-Baes vinden we een zeer groot aantal religieuzen. Clement De Cat-Baes zelf had twee zusters in 't klooster : Eugenie en Rosalie (° Elverdinge 1825) die vanuit het klooster van Notre Dame de Namur in 1859 naar Guatemala en vandaar naar Californië vertrok. Zijn zoon Kamiel Henri De Cat, die gehuwd was met Elodie De Jonckheere uit Ruddervoorde, had twee zonen priester, beiden geboren te Watou.

Firmin trad binnen bij de Scheutisten en overleed in 1965 als pater trappist van Zundert (Ned.). Zijn broer Albert is tegenwoordig pastoor van Poelkapelle (Langemark).

De familie De Cat was inderdaad in de 19de eeuw een vruchtbare pépinière van geestelijke roepingen.

Karel De Cat (° Vlamertinge 1832 - Antwerpen 1871), zoon van Petrus en Emma Vermeersch, werd Jezufet. Zijn oudste zuster, Rosalia, was religieuze bij de

Benedictinessen te Poperinge. Dit verklaart wel dat Sylvia Desmadryl en Sylvia Lucia Baes (= Zuster Cecilia) in dit klooster binnengetreden zijn.

Petrus De Cat-Vermeersch was een broer van bovenvermelde Engelbert De Cat-Malbrancke en van Frans Gregoor uit Vlamertinge, gehuwd met Maria Theresia Dambre, de zuster van Joannes, vader van drie priesters :

Amand (1832-1906), Edward (1837-1867) en Emiel (1837-1911).

Amand Dambre was in 1853 laureaat in het Kleinseminarie; van 1859 en 1865 was hij aldaar leraar retorika en heeft er aldus nog Gezelle als collega gehad.

- Eugenie Baes (° 1843) trad in 1860 in 't huwelijk met Armand Deque(c)ker uit Oostvleteren. Uit dit huwelijk sproten vier kinderen : Achiel, Félicie, Maurice en Lydie.

De kinderen van Pieter Baes zijn zusters schreven heel lieve brieven aan hun Heerroom in Izegem. Van eigen in het Frans !

Brieven uit 1884 en 1890 van Jerome De Cat (° 1868), van Achiel en Félicie Dequecker werden teruggevonden in het Slossefonds te Izegem.

Pieter bewaarde van zijn vader een Livret, prescrit par l'arrêté du 9 Frimaire l'an XII (= 1 december 1803 !). Dit boekje, een soort visum naast de identiteitskaart, was gedrukt te Poperinge bij Du Floer-Vandenboogaerde, imprimeur-libraire in de rue de l'Hopital. Volgens de besluiten van 22 Germinal an XI (= 12 april 1803) en van 9 Frimaire l'an XII, moest dit visum in Paris, Lyon en Marseille ondertekend worden door de burgemeester, en in de andere steden door de politie-commissaris. Een werkman, die zonder dit boekje zijn stad verliet, werd beschouwd als "vagabond" en was dus strafbaar. In de Westhoek werden die besluiten van 1803 blijkbaar in 1836 nog nageleefd.

In dit boekje verklaarde bakker Desmadryl op 30 mei 1836 dat "Benoit Baes hem in hoedanigheid van Bakkers-gast wel en getrouwig gediend heeft den tyd van drie naar een volgende jaeren".

Camille, comte d'Ennetières D'hulst-de Bethune, Bourgmestre d'Elverdinghe, bevestigde die verklaring : "*Vu par ...; pour aller à Ypres.*"

Op 11 november 1836 bekent J.J. Mortier "*backker t'yper, als dat benoyt baes hem getrouwigh gediend heeft den tyed van vier manden*". (Sl.)

En dit werd bevestigd "par nous Commissaire de police de la ville d'Ypres."
(Naam onleesbaar). Zo gezien moet Elverdinge ten opzichte van Ieper gefungeerd hebben als "la Capitale de la France flamingante".

Aan de hand van het "Signalement du porteur" in het Livret de la Ville de Poperinghe kan men van Vader Baes een robotfoto in kleur maken.

Ziehier : - *Agē de vingt quatre ans.*
- *Taille (hoogte !) d'une aune, huit pouces, Deux lignes; Cheveux : blond; sourcils : id.; front : grand; yeux : bruns; nez : long; bouche : ordinaire; menton : idem; Signes particuliers : ...*

Het moeilijkst is wel die lengte- of hoogtematen.

Vóór 1812 was één el (une aune) : 3 voet (pieds), 7 duim (pouces), 10 lijnen (lignes); maar in Parijs waren dat : 8 lijnen (dit volgens Gattel, Diction., Lyon 1827; Desroches, Anvers 1812 en anderen geven bij "aune" alleen : mesure de longueur. Doe daarmee voort).

Nu was één voet = 12 duim;

en één duim = 12 lijnen.

1 duim was 0,0270666 m.

1 voet was 0,324792 m. (afgerond = 0,3248 m.)

1 lijn was 0,0022555 m.

Dus : één el (aune) = 3 x 0,324792 m. = 0,974376 m.

7 x 0,0270666 m. = 0,1894662 m.

(8 of 10) x 0,0022555 m. = 0,0180440 m. of 0,022555 m.

Samen = 1,1818862 m. of 1,1863972 m.

Na 1812 in Frankrijk, en vermoedelijk ook in 1836 in het Stadhuis van Elverdinge, werden de cijfers wat afgerond (aangepast aan het decimaal stelsel) : één el = 1,20 m. één duim = 0,025 m.

Als men dit nu toepast op Vader Baes bekomt men :

1 el = 1,20 m. x 1 = 1,20 m.

8 duim = 0,025 m. x 8 = 0,20 m.

2 lijnen = 0,005 m. x 2 = 0,01 m.

= 1,41 m.

Vierentwintig jaar en 1,41 m. hoog "mesuré à l'aune".

Het bakkersgastje van bachten de kupe moest wel een erg klein baasje geweest zijn in de ogen van de "Bourgmestre" van Elverdinge uit Doornik. Helemaal niet hoogstammig.

Pieter was bijna 9 jaar toen zijn vadertje stierf. Vermoedelijk was de zoon toen al even hoog als zijn vader. Van Pieter Baes vonden we totnogtoe geen signalement du porteur. Maar we beschikken wel over een paar foto's. Oordeel zelf : "Hij was

niet groot, uitgesproken mager, streng van inzicht en uitzicht ..." L. Slosse zei van hem : "een asceet met intellectuele interesse".

"Also was hi ekneën en ebakken" zeggen ze in 't Poperingsche.

Pieter Baes heeft in 1868 zijn humaniora beëindigd in het bisschoppelijk "Kolle-gie van Yper". Over zijn collegejaren is ons weinig bekend. Het archief ging tijdens de eerse Wereldoorlog volledig verloren. We vermoeden dat vooral drie collegepriesters een deugddoende invloed op de jeugdige leerling hebben uitge-oefend, nl. Ostijn, Boudeweel en Houtave. H. A. Ostijn uit Wervik was sedert 1864 principaal geworden. Door Baes weten we dat de principaal zeer bekommerd was met de zieke leerlingen. Frans Boudeweel uit Houtem (Veurne) was leraar Grieks, Frans en Vlaams, Geschiedenis en Natuurkunde. Het rapport over de studenten in de filosofie vermeldt van hem "Excellent caractère". Jules De Vos uit de Kor-trijkstraat, die in 1875 Roeselare moest verlaten en in Ieper aanvaard werd, bleef zijn leven lang dankbaar voor wat hij van leraar Boudeweel gekregen had. Edmond Houtave was titularis poësis en retorica en leraar Engels en Duits. Toen princi-paal Ostijn in 1869 deken van Menen werd, volgde Houtave hem op als principaal, en volgde Boudeweel Houtave op als titularis poësis en retorica. Edmond Houtave was een knappe kop : primus perpetuus. Leerling van Leonard De Bo te Brugge. Laureaat 1859. Met zijn klasmakkers : Pieter Busschaert, Edward Gailliard en Jozef Neurath ging Houtave na de vakantie naar de afdeling Wijsbegeerte in het Klein-seminarie. Daar ontmoette hij als medeseminaristen o.a. Hugo Verriest en Karel Callebert, de Gezelleleerlingen, Theodoor Luysen uit Veurne en Henri Debadts uit Poperinge. Primus was opnieuw Edmond Houtave. Hij werd bovendien aangesteld als voorzitter van de Lettergilde. Aan hem droeg Gezelle zijn vermanend gedicht

G.G.G. "*Een wijzer woord*" op. Aan Pieter Busschaert droeg hij het gekende "*Kom e keer hier flieflodderke*" op. Gailliard verliet het seminarie en werd de uitgever van De Bo's Westvlaamsch Idioticon en medelid van Gezelle in de Vlaamse Academie.

A11.345 Neurath was met Gezelle medestichter van de Beeldekesgilde. Velen onder hen ont-moeten we straks als leden van Duclos' Gilde van Sinte-Luitgaarde.

En nog iets. Houtave bleef zijn leven lang een grote vriend van Duclos, een dank-bare leerling van De Bo en een vurig bewonderaar van Gezelle. Hij zal zijn be-gaafde leerling met deze drie voormannen van de Westvlaamse Beweging in betrek-king brengen. Uit zijn collegejaren bewaarde Pieter o.m. een Latijnse ode aan zijn Engelbewaarder, een Latijns opstel : Hoe de Galliërs in de Romeinse verove-raars Goden zagen; een Frans huldegedicht aan "*Ma Belgique Chérie*" en een Vlaams

D. O. M.

GRAFREDE

EGENPROKEN

TEH KARIGER GEDACHTENIS

van onzen Vriend en Broeder in Christus,

WIJLEND MIJNHEERE

KAREL-LODEWIJK DECEUNINCK,

Geboren te Staden den 29 Oogst 1846;

Student in Poësis, Lid der Congregatie van O. L. Vrouw
Onbevlekt, werkende Lid van Ste Vincentius' ver-
schap in 't Bisschoppelijk Kollegie van Yper, en
daar godvruchtiglijk in den Heer ontslapen,

den 14 April 1868.

YPEREN,
BOEK- EN STEENDRUKKERIJ VANDERGHINSTE-FOSSÉ,
Boterstraat, n° 66.

— 7 —

lange maad en krachten inspreken om daar te geraken waar
hij nu leverd is.

*In den naam van de scheide, mijn herte is gebroker en
mijne stem en kan niet meer!*

Vaarwel dan, liefste Vriend, vaarwel! Afscheid nemen wij
van uwe overblijfselen; nu zullen zij aan 't graf besteed
worden tot aan den dag dat gij met ons en wij met u op de
stemme des Engels zullen weëropstaan; dan zullen wij uw
lichaam aanschouwen blinkende in den glans der Heiligheid
terwijl uwe ziele alreeds het geluk zal geproefd hebben dat
den stervenden Christen ten deele komt. Vaarwel, o Vriend,
vaarwel! dierbaarste Medebroeder, Karel! Nog langen tijd
zal uwe gedachtenis in zegeninge zijn; neen, nooit zullen wij
u vergeten, tot dat onze ziel van deze aarde zal scheiden om
met u, eeuwig en altijd de zoetste geuchten der Hemelsche
Glorie te smaken.

Vaarwel, beminde Roezemvriend, en rust in vrede!.... tot
later!.... Vaarwel!

P. Baes, st.

R. I. P.

gedicht over de grootheid van Rome.

In de poësisklas heeft de leraar ongetwijfeld Gezelle gelezen en verklaard.

Niet het minst Kerkhofblommen. En dit zou Pieter Baes al rap te pas komen. Op 14 april 1868 - Pasen viel op 12 april - overleed de poësisleerling Karel-Lodewijk Deceuninck uit Staden. Zijn oom was vermoedelijk (men kan niet te voorzichtig zijn met namen) zijn naamgenoot, de Gezellefan die eens zorg droeg voor het Vogelmuseum van het Kleinseminarie. Later gaf hij voordrachten over de taal der vogels en schreef de geschiedenis van Staden.

Aan Pieter Baes werd de opdracht gegeven voor zijn overleden studiemakker de grafrede uit te spreken. Op het kerkhof te Staden ! Juist 10 jaar nadat Gezelle op ditzelfde kerkhof zijn grafrede had uitgesproken voor Edward Vandenbussche. Wie nu de grafrede voor Deceuninck leest zal meer dan eens terugdenken aan Kerkhofblommen. Hier een proevertje :

*"Spreekt gy liever en helpt myn brekende taal,
Spreekt gy, dierbare Meesters die zoo dikmaals
by Mynheere Deceuninck's bedsponde gezeten,
uwen lydende leerling en vriend aanschouwd
en bewonderd hebt : zegt aan die droevige Ouders, ..."*

De rede is vermoedelijk de eerste publikatie van Pieter Baes.

Een tweede gedrukte tekst was een lang gedicht van 12 strofen. Op 5 mei - enkele weken na de dood van de medeleerling - werd Engel De Puydt te Elverdinge gehuldigd ter gelegenheid van zijn 52ste Jubilé als onderwijzer. En Pieter Baes rijmde een gelegenheidsstuk voor zijn oud-schoolmeester.

De gevierde, zo heet het in het gedicht, heeft dikwijls de hovenier aan 't werk gezien. En hier Baes :

*"Dan hebt gij, Heer, uw beeld aanschouwd,
Want U was ook een grond vertrouwd :
Gij moest in 't Lentegloeien
Den geest van 't kind dat d'eerste schree
op 't pad van 't lieve leven deê
Gij moest dien geest doen bloeien." (str. 3)*

Terugdenkend aan het Sint-Jozefscollege schreef schrijver Felix Dalle dat het de taak van de poësisleraar is (lees : was) pluim na pluim met was aan een te kleven totdat hij de nieuwe Icarus met zijn geleende vlerken de lucht kon insturen. Edmond Houtave gebruikte daartoe de pluimen van Gezelle. Tenminste voor Baes. Dat hij juist Baes heeft aangesproken om, in naam van de klaskameraden, het woord te voeren bewijst hoe de leraar in hem een jonge Icarus gezien heeft.

En dat de retoricaleerling P. Baes zijn pluimen verdiende bewijst o.m. een gedicht uit 1868. Het stuk werd nog in 1881 waardig geacht om in RdH. opgenomen te worden. De titel luidt : "Aan de *Flieflodder in de Lente*". Wordkeus en metrum zijn duidelijk beïnvloed door "Komt e keer hier, flieflodderke, ik heb u zo lief", het gedicht dat Gezelle in 1860 had opgedragen aan Pieter Busschaert, de klas- en dorpsgenoot van Edmond Houtave. De inhoud van het gedicht verwijst eerder naar de dualistische levensvisie van de Griekse wijsgeer Plato. Het griekse woord psychē beduidt zowel vlinder als ziel. Ook voor Baes was de flieflodder "Het beeld van de scheidende, en zijn hemelwaard varende ziel".

Hier de aanhef :

*O Flieflodder lief, o wat ben ik blijde !
Gij wikkelt en huppelt reeds over en weer;
Voorbij zijn de droevige wintersche tijden ...
Gij zijt nu de kruipende rups niet meer.*

en zo verder, 24 strofen lang (RdH. XVI (1881) bl. 197-198).

P. Baes was niet de primus van zijn klas. Dit was Arthur De Schrevel uit Wervik, beter bekend als de gezagvolle professor Geschiedenis in het Grootseminarie en later als Grootvicaris van bisschop Faict. De oudere zusters uit de Ave hebben hem nog gekend als de Visitator die voor hen de kloosternaam koos.

In 1868 gingen De Schrevel en Baes naar het Kleinseminarie om een jaar wijsbegeerte te studeren. Ze kwamen er samen met een aantal markante kerels uit andere colleges. Henri Vanden Berghe uit Werken, laureaat van Roeselare. In de dioecesane wedstrijd voor de poësisleerlingen had hij de gewaardeerde prijs van Latijn gewonnen. Later bracht hij het tot President van 't Grootseminarie.

Jules De Lorge uit Avelgem, laureaat van 't College van Menen. Hij behaalde de eerste prijs in het toelatingsexamen en was van 1872 tot 1890 te Roeselare "De prof. wiskunde en fysica". Het Cijfer dat mens was geworden.

Alexis De Carne uit Stavele. Eén van de twintig Vlaamsche koppen. "Penseel" was een van zijn schrijversnamen. "De Pluime" was zijn vaste leraarsnaam. Een fijne en humoristische geest, bijzonder gewichtig op de weegschaal.

Edward Strubbe uit Brugge, oud-leerling van De Bo, surveillant te Tielt en straks redemptorist. Gezelle maakte het gedicht voor zijn eremis. En last not least : Alfons Van Hee uit Lo, oud-leerling en vriend van Gezelle. De schrijver van het Manneke uit de Mane. In de dioecesane wedstrijd voor poësisleerlingen hadden hij

PLATDUITSCH EN NEDERLANDSCH

OF

HET NEDERDUITSCH EN DE DIETSCH E BEWEGING

(Met proefstukken)

DOOR

Dr C.-J. HANSEN,

Bibliograaf der Stad Antwerpen.

ANTWERPEN

Boek- en Steendrukkerij MEES & Co, Apostelstraat, 14.

1878.

Pl. XXI/88

Titelpagina op ware grootte van het werk van E.H.P. Baes
"PLATDUITSCH EN NEDERLANDSCH" (1878).

en Emiel Poetsaert uit Izegem de prijs Vlaams gewonnen. Van Hee zou dit jaar ook voorzitter worden van de Lettergilde.

Karel De Lille, die over Alfons Van Hee een boek publiceerde, schrijft daarin: "Een wonderklas moet dit jaar geweest zijn". Dat zal wel, als men onder de knappe leerlingen niet eens Pieter Baes moet vermelden. De Griffier van de Sinteluitgaardegilde moet wel Aug in de vergeethoek geraakt zijn. Aan hem wordt toch nog even herinnerd door Dr. L. Simons in "Gezelle, de Westvlamingen en het Nederduits". (Alma Mater 1979, nr. 1, bl. 12).

In zijn boek "Van Duinkerke tot Köningsberg" menen we evenwel Baes niet aangetroffen te hebben. De auteur kon ook niet weten dat C.J. Hanssen in zijn boekje "Platduitsch en Nederlandsch" (1878) in 1886 een opdracht schreef voor den Heere P. Baes. Misschien vindt hij in Antwerpen nog een dankwoord van Baes aan Hanssen. In Roeselare heeft die Wonderklas ook wondere priesters gekend. Hier op een rijtje : Bruno Van Hove uit Izegem (Superior 1859-1869), Jan Catulle (econoom 1867-1878), Karel De Poorter (Wijsbegeerte 1865-1874), Rufijn Delbaere (retorica 1865-1873), Hugo Verriest (poësis 1867, surveillant 1871, retorica 1873-1877), Alfons De Leyn Dr. Juris (derde 1867-1872), Gustaaf De Houck (vierde 1862, surveillant 1869-1871), de dove Jan Bayart (1861-1869), de vrome Constant Van Zielegem (zesde 1859-1872), de beruchte Waal Henri Delbar (surveillant internen 1862, superior 1869-1884), Firmin Toye (surveillant externen 1866-1869), de onbenullige Waal Alexis Chombart (hulpsurveillant 1864, surveillant externen 1869-1880), de ziekelijke Waal Aug. Salinghe (mat. en fysica 1867-1872), Aug. De Boudt (Handel 1867, vierde 1872, econoom 1878-1881), Jan Schipman (directeur L.A. 1864-1871), Cyriel Deprez (1ste Franse klas), Gustaaf Flamen (2de Franse Klas 1867-1873). Directeur De Poorter uit Esen behoorde met Verriest, De Leyn, Toye, Flamen en Schipman en - vanaf 1869 - met Theofiel Moolaert, Demonie en Lanssen, tot de groep bewuste Vlamingen van wie we er velen terugvinden in de Gilde van Sinteluitgaarde en in de historie van de Grootte Stooringe.

De Poorter en zijn klasgenoot, Albert Stroom (laureaat) uit Stuivekenskerke, vinden we ook terug onder de eerste leden van Gezelles Confraternity. Toen De Poorter in 1865 zijn benoeming in Roeselare kreeg, werd hij als onderpastoor op de Stewalburgaparochie (Brugge) vervangen door Gezelle. Gezelle zelf werd daarbij als vicerector van het Engels Seminarie vervangen door Albert Stroom.

In oktober 1869 ging de Wonderklas (de hoeveelste in de rij ?) over naar het Grootseminarie te Brugge. Daar ontmoetten zij opnieuw, onder de medestudenten, enkele

figuren van formaat.

Uit het voorgaande jaar : Henri Rommel uit Rumbeke, laureaat 1867 te Roeselare, precepteur bij de familie van Caloen-de Gourcy, principaal aan het St.-Lodewijks-college te Brugge en later inspecteur M.O. Als trouwe vriend en bewonderaar hield hij in 1899 de lijkrede voor Gezelle. Edward De Gryse uit Roeselare zou De Poorter opvolgen als prof. filosofie. Als pastoor-deken te Kortrijk heeft hij Gezelle van nabij gekend en van ver bewonderd.

François Mervillie uit Wontergem, kozijn van Alfons (alias Bach Mervillie), straks collega van Baes in Sint-Lodewijks; Theofiel Barbe uit Zwevegem, als surveillant betrokken in de Groote Stooringe, werd lid van de Sinte-Luitgaardegilde ! Arthur De Coninck uit Harelbeke die in 1894 pastoor werd van de O.-L.-Vrouwkerk te Kortrijk en in zijn Liber Memorialis een merkwaardig getuigenis over Gezelle heeft geschreven.

En, om te besluiten : Victor Van Quaethem uit Tielt, de Heerom van Cyriel De Visschere, die als aalmoezenier van het Rustoord in 1973 te Izegem overleden is.

Twee jaar hoger zat Gustaaf Waffelaert uit Rollegem, laureaat uit Ieper, die in 1895 bisschop van Brugge zou worden en daarbij een grote vriend van Gezelle bleef ! (Op 23 dec. 1868 was Theofiel Waffelaert uit Bellegem, leerling in Ieper, op 16-jarige leeftijd overleden. Enkele maanden na Deceuninck !). Tot de klas van G. Waffelaert behoorde ook Arsène De Hulster, laureaat uit Roeselare, straks principaal te Kortrijk. Zijn broer Laurentius was te Izegem onderpastoor (1869-1876) en pastoor (1891-1900).

Baes heeft ook op 2 april 1870 de priesterwijding bijgewoond van Richard Carette uit Meulebeke, zoon van een lijnwaadfabrikant, en van de muziekaal begaafde Isidore Fraeys uit Roeselare. Beiden straks zijn collega's in St.-Lodewijks.

In oktober 1870 kwamen te Brugge aan de beide laureaten uit Roeselare : Leon Knockaert uit Zarren (later s.j.) en Jan Vanden Weghe uit Ledegem, en hun vlaamsstrijdende klasgenoten : Victor Malfait uit Roeselare, Karel Blancke uit Egem en Jozef Acters, oud-leerling van De Bo, later s.j. In oktober 1871 kwam Federik August De Siere uit Houtem (Veurne), broer van Pieter, die in 1886 als priester

naar 't Amerikaans Seminarie ging. In oktober 1872 arriveerde Amaat Vyncke uit Zedelgem, maar Baes zou hem maar even leren kennen, want op 23 september 1872 kreeg Baes zijn benoeming in het Sint-Lodewijkscollege om Isidoor Hemeryck uit Beveren als leraar Handel te vervangen.

De vraag die ons hier bezighoudt is wel : Heeft Baes als seminarist contact gehad met De Bo en met Gezelle ? Met andere woorden : heeft Pieter Baes, van oktober 1869 tot augustus 1872 alleen of met andere seminaristen, een woordenlijst samengesteld en - met het oog op het Westvlaamsch Idioticon - deze toen al ter beschikking gesteld van De Bo ? En heeft Pieter Baes, als Grootseminarist, een geregeld contact gehad met de hoofdsteller van Rond den Heerd ?

Als Pieter Baes, na de vakantie 1872 in het Sint-Lodewijkscollege aankomt, treft hij er een groep oude en jongere leraars aan die bekend staan als (mede)werkers aan 't Idioticon en leden van de Gilde.

1. Minne Emile, leraar en principaal (1850-1878)
2. De Bo Leonard, leraar van 1851 tot 1873.
3. Meersseman Désiré (1853-1875) met pastoor Verstraete van St.-Kruis de boezemvriend van De Bo. De man die De Bo's ganzeveder geërf heeft. Hij was de broer van Leo, directeur te Torhout.
4. Foulon Karel (1868-1884) wordt later Jezuïet.
5. Carette Rijkaert (1869-1883).
6. Van Coillie Victor (1867-1875).
7. Mervillie Franciscus (van 7 februari 1872 tot 1877).

Komen met Baes in 1872 aan : De Leyn Alfons (1872-1883), Polley Alfons (1872-1881). Pieter Baes moest in het eerste trimester, naast zijn nieuwe lessen, nog zijn priesterwijding voorbereiden. Woordenzanten voor De Bo's Idioticon is hierbij vrijwel uitgesloten ! De Bo ondertekende het Voorwoord op 26 januari 1873.

Op 24 juli 1873 wordt Leonard De Bo als pastoor geïnstalleerd in het geboortedorp van Baes. Baes schrijft het gelegenheidsvers, dat in RdH. opgenomen wordt. En Gezelle inspireert of liever beïnvloedt hem opnieuw...

1. - *O 't is mij zo zoet langs de velden te gaan
al schouwen in de eindlooze luchten ...
de klimmende zon op haar glansrijke baan ...*
- 'k Bewonder de bloemen, enz.
4. - *Maar liever dan landman ...*
- 'k Zie liever den Herder ...

En De Bo is verder in 't gedicht de landman en de herder ...

... En wat moet De Bo wel gedacht hebben over de twaalfde strofe :

*Op Hem die van Godswege 't ambt heeft ontvaân
Van landman op d'akker des Heeren.
Om 't kwaadstichtend onkruid dat ievers mocht staan
Met waakzame zorg te weren;*

Geen hark en geen snoeimes ! en zeker geen giftige sproeistof, Pieter !

In zijn pastorie is pastoor De Bo baas en zijn tuin zal hij vrijwillig laten verwilderen ... Wie onkruid wiedt, is een van de Wandalen in Vlaanderen ... Ge zult het kunnen lezen in Rond den Heerd van 1877, Pieter !

RdH. XXII/
361-363

Op 20 september 1872 was Gezelle benoemd tot onderpastoor van de Onze-Lieve-Vrouweparochie te Kortrijk. Maar Mgr. Wemaer, Gezelles beschermer, had voor het voortbestaan van Rond den Heerd gezorgd. Want Gezelle was al in 1870 beginnen sukkelen met zijn gezondheid. Mgr. Wemaer had de redacteur op 20 juli gevraagd op wie hij het meest mocht betrouwen. Gezelle noemde A. Duclos, die in juni 1868 als bewaarder der H. Relikwieën naar Brugge terug was gekeerd; Ernest Rembry, Karel Callebert en Leopold Slosse, toen onderpastoor te St.-Kruis. In 1871 is Duclos de uitgever geworden van het blad. Op Gezelles medehelpers kon hij verder rekenen. Bij hen komt nu ook Pieter Baes, die op 23 september 1872 - drie dagen na Gezelles benoeming - tot leraar in St.-Lodewijks benoemd werd.

Op 13 februari 1874 werd door Duclos en zijn medewerkers uit het St.-Lodewijkscollege beslist onder de kenspreuk *Rond den Heerd*, en onder de bescherming van Sinteluitgaarde een Gilde te stichten. Duclos werd tot voorzitter gekozen, Désiré Meersseman tot erevoorzitter en Pieter Baes tot griffier. Daarnaast waren er een aantal Raden (raadsleden).

De Gilde kende een ongehoorde bloei en hield vier geslaagde Landdagen. En dan opeens deelt Rond den Heerd mee dat, volgens het besluit van 5 juli 1879, de aangekondigde vijfde Landdag dit jaar niet doorgaat. Hij zou nooit meer doorgaan.

De Griffier was op 21 april 1879 tot Godsdienstleraar benoemd in de Rijksnormaalschool te Brugge, en op 17 september van dit jaar tot directeur van het Sint-Jozefsgesticht te Izegem. Opvallend is wel dat Pieter Baes zelf schrijft dat de Gilde na 1878 (!) stilaan in slape was gevallen. Lodewijk De Wolf beweerde dat voor de Gildemannen de taalparticularistenstrijd voorbij was. Allossery en Geldhof dachten dat de strijd ophield "faute de combattants". Vooral : Baes verlaat het College en Brugge. Was dit een voldoende verklaring ? Het College had toen nog geen schaarste aan priesters en nog minder aan Gildeleden. In 1874 had de Wet onder nr. V bepaald : De Gilde wordt bestierd door eenen Raad van ten minste 6 leden,

Sl. XX/
61 en 62

samengesteld uit eenen Eerevoorzitter, eenen Voorzitter, eenen Greffier en drie tot negen Raden. Nr. VI van de Wet bepaalde : De leden van den Raad (behalve den Eerevoorzitter) moeten te Brugge wonen. In de gewijzigde Wet werd later Nr. VI geschrapt, zo dat zelfs de Griffier na een benoeming buiten Brugge kon aanblijven. Dit gebeurde wellicht in 1883.

Welnu : in 1874 waren er 7 raden (leden van de Raad)

in 1876 waren er 7 raden (waarvan 2 nieuwe)

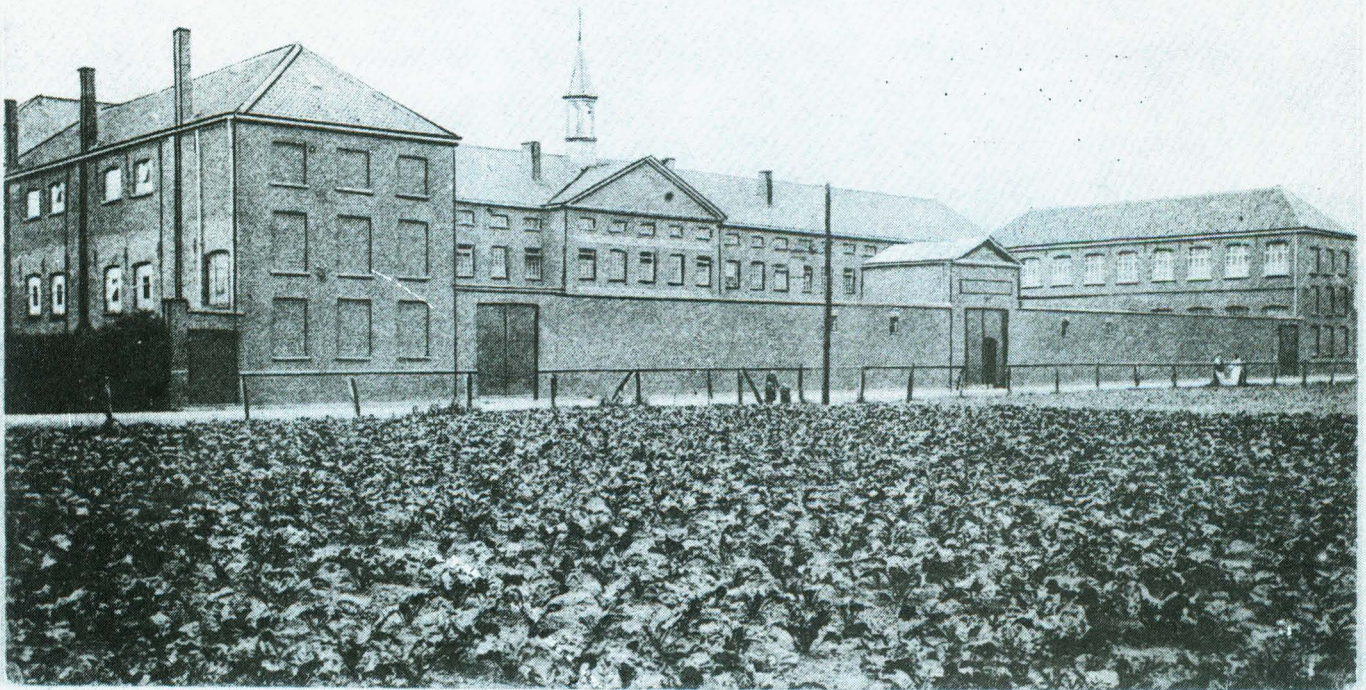
in 1878 waren er 7 raden (ongewijzigd)

in 1879 wordt Pieter Baes als griffier vervangen door zijn collega Rijkaert Carette. Dit laatste werd wel door iedereen over het hoofd gezien !

Sinds de stichting van de Gilde zijn er negen leden uit het leraarskorps van Saint-Louis bijgekomen, terwijl er maar vier het College verlieten, waarvan er twee nog in Brugge bleven.

In 1896 schreef Pieter Baes dat bisschop Faict het goed gevonden heeft de Gilde voor enige tijd te laten rusten. Was dit in 1879, toen de aangekondigde vijfde Landdag zo helemal onverwacht afgelast werd ? Was het in 1883, na de benoeming van Carette, die Pieter Baes als Griffier van de Gilde had opgevolgd ? Heeft Faict de benoeming van een nieuwe Griffier verhinderd ? Romain Vanlandschoot, die de geschiedenis van de Gilde belicht vanuit de gegevens van de Tieltsche journalist Désiré Minnaert, heeft nog een andere kijk op de zaak. Hij stelt dat Gezelle zich na 11 juli 1874 definitief van Duclos verwijderd heeft. De stichting van de onderscheiden afdelingen van het Davidsfonds (in Brugge, Tielt, Kortrijk) van maart-mei 1875 zouden de doodsteek van de Gilde veroorzaakt hebben (Gezellekroniek 13, 77 en 116). Het vervolg van zijn uitgebreide studie zal verschijnen in nummer 15 van de Gezellekroniek.

We komen verder nog herhaalde malen op de Gilde terug. Want Gezelle had niet alleen met Duclos, de voorzitter van de Gilde, maar ook met Pieter Baes, de Griffier te maken. De betrekkingen van Gezelle met Pieter Baes zijn evenwel best te volgen nadat deze laatste in Izegem is komen wonen. Bij Koninklijk Besluit van 30 april 1879 was Pieter Baes officieel benoemd tot "*professeur de Religion et de Morale à l'Ecole Normale de l'Etat, à Bruges*". Maar dan kwam de Ongelukswet van 10 juli 1879.

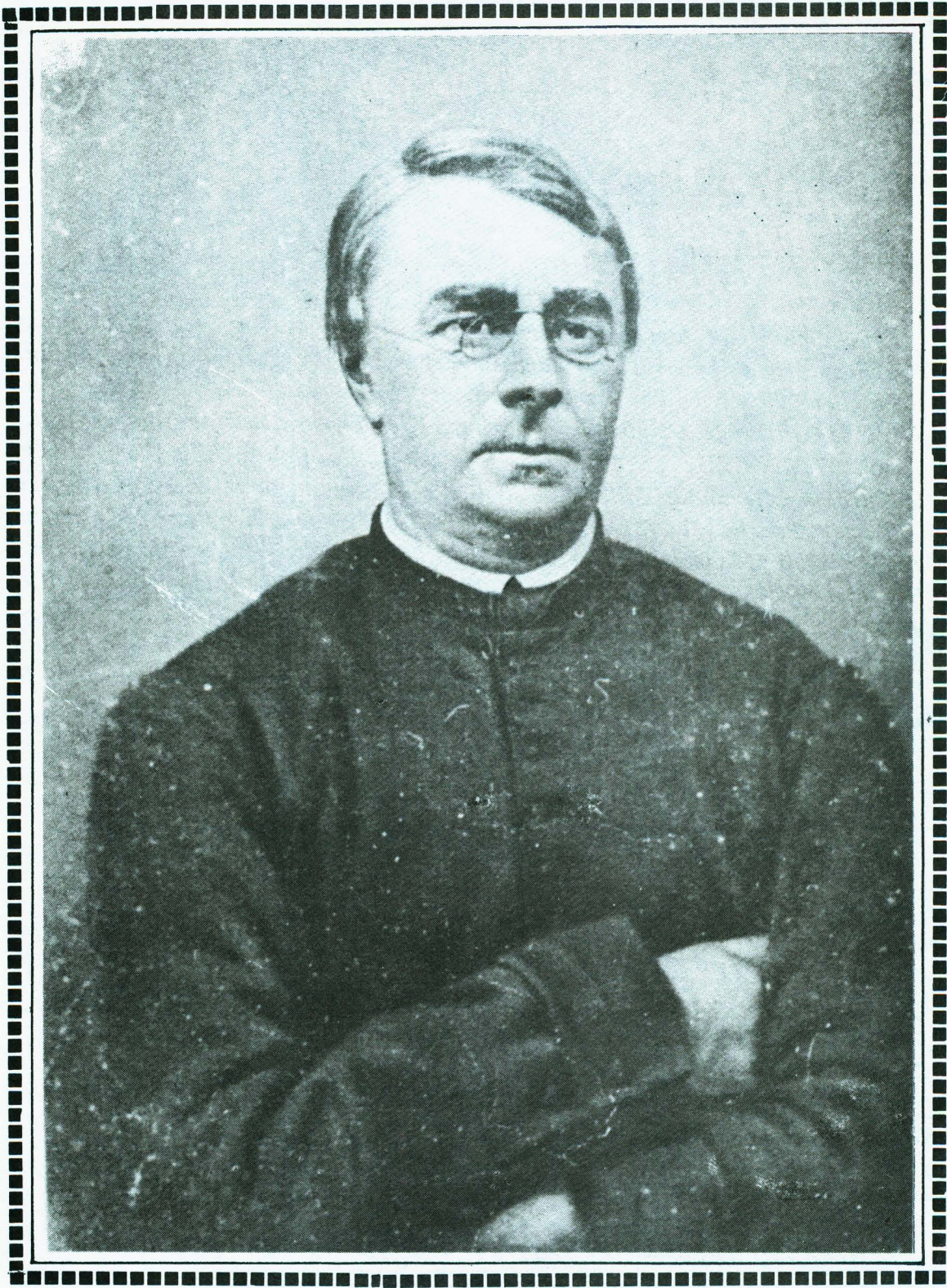

Het "Sint-Josephsgesticht" zoals het was in de tijd van Pieter Baes.

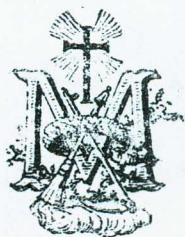
De ingang was in de Meensestraat en de "belpoort", plaats van de huidige kapel, gaf rechtstreeks toegang tot het hoofdgebouw.

Links van die belpoort was de lagere school gevestigd - dat is de enige vleugel die op heden (1982) nog bestaat.

Rechts van de belpoort hadden we de middelbare school. Het dak van de Middelbare afdeling heeft nog geen mansardevensters, wat er op wijst dat de foto genomen werd rond die periode van P. Baes, lang voor met een Latijns-Griekse afdeling werd gestart.

Josef de polichny

La Douairière Baronne Gillès de Pélichy, née de la Croix. Le Baron del Fosse et d'Espierres, la Baronne del Fosse et d'Espierres, née Baronne Gillès de Pélichy. Le Baron Philippe Gillès de Pélichy, la Baronne Philippe Gillès de Pélichy, née Comtesse de Brouckhoven de Bergeyck. Le Baron Jean Gillès de Pélichy. Le Baron Alexandre Gillès de Pélichy, la Baronne Alexandre Gillès de Pélichy, née Baronne van Caloen. Le Baron Gillès de Pélichy, la Baronne Gillès de Pélichy née Comtesse de Theux de Meylandt. Mademoiselle la Baronne Gillès de Pélichy. Les Barons Louis, Henri et Joseph Gillès de Pélichy, Mademoiselle la Baronne Louise Gillès de Pélichy. Les Barons Charles, Raphaël et Alexandre Gillès de Pélichy, Mesdemoiselles les Baronnes Maria, Savina et Jeanne Gillès de Pélichy, ont la douleur de vous faire part de la perte qu'ils viennent d'éprouver en la personne de

MONSIEUR L'ABBÉ JOSEPH ANTOINE

Baron de Pélichy,

Leur Oncle et Grand'Oncle.

Né à Bruges le 1 Avril 1809.

Décédé à Iseghem le 28 Juillet 1882, administré des Sacraments de notre Mère la Sainte Église.

Le Service funèbre, suivi de l'inhumation dans le caveau de la famille, aura lieu à Iseghem, le MARDI 1 AOUT 1882, à 10 heures et demie.

Ils recommandent son âme à vos prières.

Château d'Iseghem, le 29 Juillet 1882.

Tout le peuple d'Israël fit un grand deuil à sa mort; et ils le pleurèrent longtemps. I Mach., XIII, 26.

†

Priez pour le Repos de l'Âme
DE MESSIRE

JOSEPH - ANTOINE - MARIE - GUISLAIN
BARON DE PÉLICHY,
Fils de Messire JEAN,
Bourgmestre de la ville de Bruges,
et de Noble Dame Marie - Josephine van HUERNE;

Né à BRUGES le 15 Avril. 1809
Nommé Professeur au Collège de Bruges en 1836
Ordonné Prêtre à Bruges le 9 Juin. 1838
Directeur des Sœurs de Marie à ISEGHEM
en. 1859
Y pieusement décoré le 28 Juin. 1882

— R. I. P. —

Il a répandu ses biens et ses âmes aux pauvres, sa justice demeura intacte, et son nom sera élevé et comblé de gloire. Ps. CXLII, 9.

Une noble conduite embellit encore son extraction noble. (S. Ambr.) puisque, aux yeux du Seigneur, la vertu seule donne à la noblesse tout son éclat, à ces nobles surtout qui portent dignement la couronne du Sacerdoce. S. JÉR.

Mes chers Neveux, le royaume de l'orgueil s'est affermi. Voici un temps de châtiment et de ruine, d'indignation et de colère. Soyez donc maintenant des zéloteurs de la Loi, donnez votre vie pour défendre la religion de vos pères. Saluez-vous des œuvres qu'ont faites vos ancêtres, chez un dans son temps, et vous trouverez que tous ceux qui espèrent en Dieu ne s'affaiblissent point. Ne craignez pas les paroles du pécheur. Il s'élève aujourd'hui, et demain on ne le trouvera plus. Vous donc, armez-vous de courage et agissez vaillamment pour la défense de la Loi divine, car c'est elle qui vous couronnera de gloire. I Mach., II, 49-64.

Que le Seigneur vous rende le bien que vous avez fait, et puissiez-vous recevoir une pleine récompense du Seigneur, le Dieu d'Israël, sous les ailes duquel vous avez cherché votre refuge. Ruth., II, 12.

Typ. d'Eug. Beyaert, à Courtrai.

*Gedachtenis die by de uitvaartplechtigheid van
Z.E.H. Joseph de Pelichy uitgedeeld werd.*

*De gedachtenissen met een getekend portret-
lithografie van Florimond van Loo - en waarvan de
Nederlandse tekst over 3 blz. verdeeld was en een
biografische schets gaf van deze priester-wel-
doener werd pas in maart 1893 uitgedeeld bij
het zilveren jubelfeest van het "St. Josephgesticht."*

Sl. XXI/
96 tot 102

Op 17 september werd Baes door de provisor van de Rijksnormaalschool verwittigd dat hij voor de lopende maand geen wedde meer zou ontvangen. Omdat er helemaal geen officieel ontslag was gekomen, meende de godsdienstleraar recht te hebben op de vergoeding van de gehele maand, zijnde de som van 250 frank. In die tijd een aanzienlijk bedrag. Dit schreef hij al op 20 september aan Minister Van Humbeeck, br ...

Op 13 november 1879 - hij was toen al verhuisd naar Izegem - kreeg hij van Gouverneur Heyvaert een postmandaat van 102,40,-fr. : "*à titre d'indemnité de frais de voyage*". Maar Pieter Baes liet het daarbij niet. Op 12 december 1879 en op 19 mei 1880 herinnerde hij de Minister opnieuw aan zijn schrijven van 20 september 1879. Waarop nog steeds geen antwoord gekomen was. Op 17 juni 1880 kreeg hij eindelijk, langs de Burgemeester om, een antwoord van de Gouverneur. Daarin werd beweerd dat de Minister op 29 september 1879 Baes in een "Dépêche" had laten weten dat de gevorderde vergoeding niet uitbetaald kon worden... Maar Baes had helemaal geen dépêche gezien en bleef aandringen tot in 1886 ! Op 24 mei 1886 schreef de toenmalige Minister van Onderwijs dat "Afgezien van recht of geen recht, de uitkeringen voor prestaties geleverd in 1879 afgesloten werden op 31 oktober 1880. Bovendien moest de functie van Godsdienstleraar in de maand oktober eindigen ..."

Op 17 september 1879 werd Pieter Baes benoemd tot directeur van alle Katholieke lagere Scholen van Izegem. Daarmee was zeker bedoeld de niet betalende afdeling en de betalende afdeling, die door de komst van de leerlingen uit de Gemeenteschool - een betalende school - in het Sint-Josefsgesticht noodzakelijk was geworden. Bij zijn benoeming kreeg Baes de jurisdictie die de onderpastoors toen hadden.

Baes vertelt zelf hoe hij, als nieuwe directeur, bij Joseph de Péligny ontvangen werd. En wat deze hem toen gezegd heeft.

"Mr. de directeur, gy zyt, 't is waar, de bestierder van al uw leerlingen, maar toch : uw arme kinders moet gy liefst zien en nog beter bezorgen, want hunne ouders die geheel den dag moeten werken en hebben maar weinig tyd om met hunne kinders bezig te zyn !"

Zo was de Péligny.

Vanaf 1879 kwam hij niet meer naar de prijsuitdeling van de jongensschool om de jonge directeur niet in de schaduw te stellen. Zelfs zijn naam mocht bij die gelegenheid niet vermeld worden bij de andere weldoeners van de school. Op aandringen van Baes had hij toch toegezegd te komen in 1882. Maar, vóór de prijs-

Sl. XX/
4

Sl. XX/
9

SPEELTALE

of eenige

Vlaamsche en Fransche Woorden

EN ZEGWIJZEN

die in de kinderspelen te passe komen.

Door E. H. ———— *Faber Baels*

OVER 'T SPEEL.

DU JEU.

Laat ons marbelen.
'k Spele liever bare.
't Spel is een aangenaam tijd-
verdrijf.
De beweging doet deugd aan de
gezondheid.
Zijt gij liefhebber van het kaart-
spel?
Nee, 'k en ben voor dat spel niet.
Gij topt geern.
Dat is mijn liefste spel.
Een geestig spel beginnen.
Het kortste strootje trekken.
Kop of munte smijten.

Jouons aux billes.
Je préfère jouer aux barres.
Le jeu est un agréable passe
temps.
Le mouvement est favorable à
la santé.
Êtes-vous amateur du jeu de
balle?
Non, je n'aime pas ce jeu.
Vous aimez à jouer à la toupie.
C'est là mon jeu favori.
Commencer un jeu divertissant.
Tirer à la courte paille.
{ Jouer à pile ou face.
{ „ à croix ou pile.

N. B. De Fransche naamw. die in het meervoud eene s bijnemen,
alsook de regelmatige werkw. der 1ste vervoeging, staan in
anderen letter gedrukt.

Zie verder oefeningen en spraakregels.

Het bijgeschreven gedeelte is van de hand van Leopold Slosser.
St. XXI/173

uitdeling was hij al overleden.

De aanbeveling van de grote Weldoener van alle vrije Scholen in Izegem zou hij, Pieter Baes, altijd indachtig blijven, zonder daarom de uitbreiding van de studie mogelijkheden voor jongeren te verwaarlozen.

Mandelbode
17.09.1857

Overtuigd van het belang der Franse taal zal hij de leerlingen van het hoogste studiejaar verplichten Frans te spreken. Voor hen schreef hij "DE SPEELTALE". Dit boekje bevatte al de gebruikelijke termen voor ieder jongensspel. Dit werd een van de laatste in een lange reeks publikaties. Inderdaad, lang had het niet geduurd vooraleer Baes te Izegem weerom naar de pen greep. Vooral dan om pedagogisch-godsdienstige boekjes te schrijven. In 1881 loopt hij met plannen rond om een tijdschrift te stichten. "Het Canisiusblad" zal het heten. Maar Vicaris-generaal Bruno Vanhove twijfelt eraan of "eene byzondere & eigenaardige onderneming van dit slag zou kunnen blyven bestaan." Hij vindt het nuttiger dat Baes van tijd tot tijd in andere schoolschriften artikelen zou schrijven. Hij is toch medewerker aan de *School- en Letterbode*...

S1.XXI/
130

Dit is een brief van 29 september 1881.

Baes legt zich daar bij neer tot ... 1901. Dan is Baes zelf al godsdienstinspекteur geworden. In een brief van Witte Donderdag 1901 schrijft hem Kan. Luysen, diocesaan schoolinspecteur dat hij niets heeft tegen het uitgeven van een CANISIUSBLAD. Het spijt hem bovendien er niet te kunnen aan meewerken. "Nogtans, het ST. GREGORIUSBLAD door Z.Hgw. Mgr. Faict zal(iger) gesticht," (sic) en zolang zijn opvolger het niet afschaft, moet "het Orgaan onzer Katholieke Scholen blijven ... enz."

S1.XXI/
131

Dezelfde Kan. Luysens, schrijft hem op 15 december 1904 :

"Wat het S.-GREG.BLAD aangaat, ik wensch U vele kans en geluk : maar mij dunkt dat ik best daarbuiten zou blijven. Tijdens het stichten van Canisiusblad heeft men mij verzocht "thuis te blijven" omdat Gij meer op uw gemak zoudt zijn als ik er niet bij was". Ik heb dien raad gevolgd en ben van gedacht alzo voort te doen... Dat zal gemakkelijk gaan zonder mij, en de opstellers - voornamelijk indien ze betaald worden - zullen niet ontbreken..."

S1.XXI/
156

S1.XXI/
107

Einde 1884 verschijnt "DUITSCH EN DIETSCH" zonder vermelding van de auteur. De correspondentie nopens het boekje is exemplarisch voor de werkwijze van de auteur. Baes heeft zijn tekst opgestuurd naar Jan de Ruyscher, leraar in het O.-L.-Vrouwecollege te Boom. In een eerste antwoord heeft deze leraar Baes gewezen op Ahn's handboekje, dat ook door Juliaan Claerhout gebruikt werd. Van dit antwoord maakt Baes gebruik om naar de zienswijze van de leraar te vragen en

van hem nog meer op- en aanmerkingen te krijgen. Baes moet ook bezwaren hebben geopperd tegen Ahn's cursus. In een ongedateerde brief antwoordt de Ruyscher dat hij Ahn aanbevolen heeft, niet omdat zijn werk onverbeterlijk is, maar omwille van zijn methode : een vreemde tale aanleren gelijk moeder ons de hare aanleerde ... Hij verwacht "Duitsch en Dietsch" te mogen gebruiken zodra de voorraad van Drehmann's Kleine Spraakleer verkocht is. Voorts geeft hij zijn aanbevelingen. De oefeningen moeten voortdurend verwijzen naar de regels (in het handboekje) - hij wenst ook dat Baes een Duitsch-Vlaamsche woordenlijst zou uitgeven, vollediger dan die van Ternest. En voor een tweede uitgave raadt hij aan de Duitsche druk- en schrijffletters op de achterkant van het titelblad af te drukken, enz.

S1.XXI/
ts.114-115
(adres-
kaartje)

Bij de tweede uitgave drukt de Ruyscher, nu onderpastoor te Ruisbroek, zijn voldoening uit over de vele veranderingen en verbeteringen. En opnieuw voorstellen voor een derde uitgave...

De bedoeling van de oud-Griffier van de Sint-Luitgaardegilde bij zijn schoolboek is duidelijk. De Vlamingen hadden in de veertiger jaren "vertoogschriften" gestuurd naar de Wetgevende Kamers. Zij vroegen dat de Vlaamse taal gebruikt mocht worden om Engels en Duits te onderwijzen. Die talen hadden toch een gelijke oorsprong. Om die wens te steunen had K.L. Ternest in 1851 zijn Hoogduitsche Spraakleer voor Nederlanders uitgegeven. Rond die tijd schreef Filip Hoornaert, oud-professor Wijsbegeerte te Roeselare - toen pastoor te Veurne - een Franse brief waarin hij het betreurt dat men in de Colleges niet de moedertaal als voertaal gebruikt : *il (l'emploi de la langue maternelle) donnerait une grande facilité pour apprendre le Latin, le Grec, l'Allemand et l'Anglais, ces langues ayant plus de rapport avec la langue flamande, qu'avec la langue Française.* (Van den Berghe, Geschiedenis van de Latijnse School, bl. 189).

S1.XXI/
112

Op 4 juni 1885 schrijft de Ruyscher dat hij "DUITSCH EN DIETSCH" aanbevelen heeft aan J. Van Ballaer, directeur van het Sint-Romboutscollege te Mechelen en vraagt hoever het staat met de OEFENINGEN ?

En dan : 'k Las onlangs Van Beers, Hoofdgebreken van ons Middelbaar Onderwijs, (Gent, Hoste 1879). Bl. 65 lees ik : "Een Vlaming kan dus niet goed Hoogduitsch leeren, dan bij middel van bestendige en nauwkeurige onderscheiding en vergelijking met zijn eigen taal."

En dat doet Baes in "Duitsch en Dietsch." De vergelijking blijkt al uit de titel zelf. Alle spraakkunstregeles, die in beide talen gelijk zijn, worden van kant

gelaten. Zowel woordenschat als vormleer worden vergeleken. En de Duitse "ongelijkvloeiende" werkwoorden met de Vlaamse, verdeelt de auteur in 3 soorten :

- werkwoorden die in beide talen dezelfde klinker hebben in de klankwisselende tijden;
- die dezelfde klinker niet hebben;
- enige werkwoorden die een groot verschil bieden...

Zoals Baes aan Jan de Ruyscher vraagt om nadere verklaringen nopens zijn taalvisie, en "Dietsch en Duitsch" aan zijn oordeel onderwerpt, zo zal hij vóór en na elke publikatie zijn opvattingen toetsen aan die van andere taalkundigen.

Aldus werden interessante brieven bewaard van De Bo, Johan Winkler uit Haarlem, van Jan Bols, eerst leraar te Mechelen, dan directeur en secretaris van de Zuid-Nederlandsche Maatschappij , straks onderpastoor te Mechelen en later pastoor te Alseberg , van Bols' opvolger in het College : J. Muyltermans, kozijn van Pol De Mont , van Désiré Meersseman, pastoor te Moorslede, en van de jongere vrienden : Jos. Samijn, Juliaan Claerhout en Jan Craeynest. Dat we in dit verband Gezelle niet vernoemen is o.m. te verklaren uit het feit dat de auteur van Loquela geregeld bij Baes op bezoek kwam.

Op 24 augustus 1885 was Leonard De Bo overleden. Op 30 september zou het Davidsfonds van Tielt hem een grootse hulde brengen. Kenmerkend is wel dat het juist op aandringen van Pieter Baes was dat Gezelle aanvaard heeft om er voor hun gemeenschappelijke vriend te spreken. G. Gezelle schrijft dat Baes zich daarvoor had moeten boos maken. Dit was niet de eerste keer. Enkele maanden voordien had hij zich boos gemaakt omdat Gezelle een franse bijdrage had geschreven in Le Museon (jan. 1885). *(Daarover verder).*

Begin februari 1886 verscheen DE TAALSLEUTEL, of Vlaamsche Spraakregels, tafelwijs geschikt door P. B(aes) en H.V.d. B(ussche).

Over dit werk schreef K. de Busschere in de Gezellekroniek 12, 91 :

"Het boekje is opmerkenswaard door

- 1° zijn "moderne" taal-pedagogische opvatting : de leerling moet telkens weer zijn eigen idioom beluisteren en ernaar of ertegen leren handelen;
- 2° zijn didactische overzichtelijke helderheid (het bestaat uit 21 "tafels" (= tabellen)
- 3° het feit dat het bij benadering kan gelden voor een spraakkunst van Gezelles taal."

GEWESTSPRAAK
EN
ALGEMEENE TAAL

Verschenen in *Het Belfort*.

1886. N° 12.

GENT
DRUKKERIJ S. LELIAERT, A. SIFFER & Co
HOOGPOORT, 52

1886

Pl. III/21 & XXI/80.

Een uitvoerige prospectus moet nog in 1885 verschenen zijn, want in Rond den Heerd van 3 december 1885 belooft Duclos een bespreking van "De Taalsleutel". Wat hij de volgende week uitvoerig doet. Na het verschijnen wordt opnieuw een lange en zeer lovende bespreking opgenomen. Ook de recensie uit de Gazette van Brugge en uit het Burgerswelzijn. Ook La Patrie en Le Bien Public geven loven-
de besprekingen.

S1.XXI/
88

Emiel Demonie (de gewezen poësisleraar van Rodenbach en (mede)stichter van Bie-
korf) schrijft op 9 december aan Baes : De Vlaamse Smids van Sint-Lodewijks,
als ze dien Sleutel krijgen, gaan hem op den anebilk leggen en in brokken slaan
zeggen ze...

S1.XXI/
90

Zo'n vaart nam het niet. Principaal H. Rommel schrijft op 12 februari 1886 dat
hij hoopt dat het boekje in alle scholen "in Poësis en Rhetorica" opgelegd zal
worden... Nu staat Roucourt op den Programme des Etudes.

S1.XXI/
94

In maart schrijft K. De Bruyne (voorzitter van de onderwijzersvereniging Roese-
lare-Izegem) hem vanuit Den Haag. Seffens na ontvangst van het boek heeft hij
geschreven aan Taco de Beer (redacteur van Zuid en Noord, tijdschrift voor on-
derwijzers) met verzoek om een antwoord.

S1.XXI/
87

Julien Claerhout achtte het nodig in Rond den Heerd van 21 oktober 1886 een ge-
peperde analyse te geven van het artikel van Taco H. de Beer, die "met al de
krachten zijner ziele naar een hoogleerschap streeft en die als zijn doel zal be-
reikt zijn, alle beoefenen en betrachten der dietsche taalgeleerdheid zal naar
de mane zenden."

Over Taco de Beer sprak ook Johan Winkler erg negatief in een brief aan P.Baes
van 8 jan. 1887. "Wat dien man aangaat van NOORD EN ZUID ; waarnaar Gij
vraagt, - ach ! mijn vriend ! en stel daarop toch geen het minste vertrouwen.
Hij is dat niet weerd ! Hij is iemand die nooit doet wat hij zegt te zullen doen..."

Na lezing van Claerhouts missive en Winklers oordeel over de Noordnederlandse
De Beer, begrijpt men dat het voor K. de Busschere vrij onduidelijk is wat Gezel-
le bedoelde als hij nog in Hiawadha over de Taalsleutel schreef : "Een werk dat
veel bijval geniet in Holland." Dit laatste wordt wel duidelijk als we de brie-
ven kennen die prof. Johan Winkler vanuit Haarlem aan zijn geleerde vriend Baes
in Izegem schrijft op 10 april en 2 mei 1886.

In de eerste brief :

S1.XXI/
99

Hier is een achtbare oude heer, een rustend schoolmeester en thans schoolop-
ziener van wege den staat (bedoeld is H.Hemkens uit Haarlem). Hij stelt

(zeer '?!') veel belang in de Nederlandsche spraakleer, volgens de oude rechtzinnig nederlandsche, niet verfranschte noch verduitschte taalregels. En dus is hij ook ten hoogste ingenomen met wien allerverdienstelijken "Taalessleutel".

Sl. XXI/
95 En op 2 mei 1886. Hemkens had langs Winkler, ook om een exemplaar van Duitsch en Dietsch gevraagd :

"De Heer Hemkens heeft verzocht U voorlopig zijnen dank te zeggen voor wien schoonen en zoo bruikbaren hoogduitschen leerboek, en U wederkeerig zijnen minzamen groet te bieden...

Hij is nu diep in de zeventig, en in ruste, maar nog vol ijver voor zijn vroegere werkkring (bedoeld is : in het volksonderwijs). Vandaar ook dat "De Taalessleutel" hem zoo uit der mate wel behaagde..."

Of de heer Hemkens verwant is met Federik Leonard Hemkens (1854-1887) de auteur van "Het Kindeke van de Dood", weet ik niet. Dat moet gevraagd worden aan Dr. G. Knuvelder.

Het jaar 1886 is wel een bijzonder vruchtbaar jaar geweest.

Sl. III/21
XXI/80

In nr. 12 van "HET BELFORT" verscheen de uitgebreide studie over "GEWEST-SPRAAK EN ALGEMEENE TAAL." Overdruk van blz. 1 tot 24. De auteur moet zijn handschrift te lezen hebben gegeven aan Jan Craeynest, leraar aan het Sint-Lodewijkscollege te Brugge. Deze antwoordt op de 18de van Allerheiligenmaand. Bij de vele aanhalingen uit schrijvers uit Noord en Zuid, die de taalopvatting van Baes gezag moeten verlenen, schrijft Craeynest o.m. nog een lang uittreksel over uit Johan Winklers opstel : "Land, volk en taal in West-Vlaanderen" (Tijdspiegel 1884, bl. 187 v.) en voegt eraan toe : "Daar kunt gij uit pakken wat U dient. 't is (sic) als een kort begrip van ons Stelsel". Ook het boekje van

Sl. XXI/
81

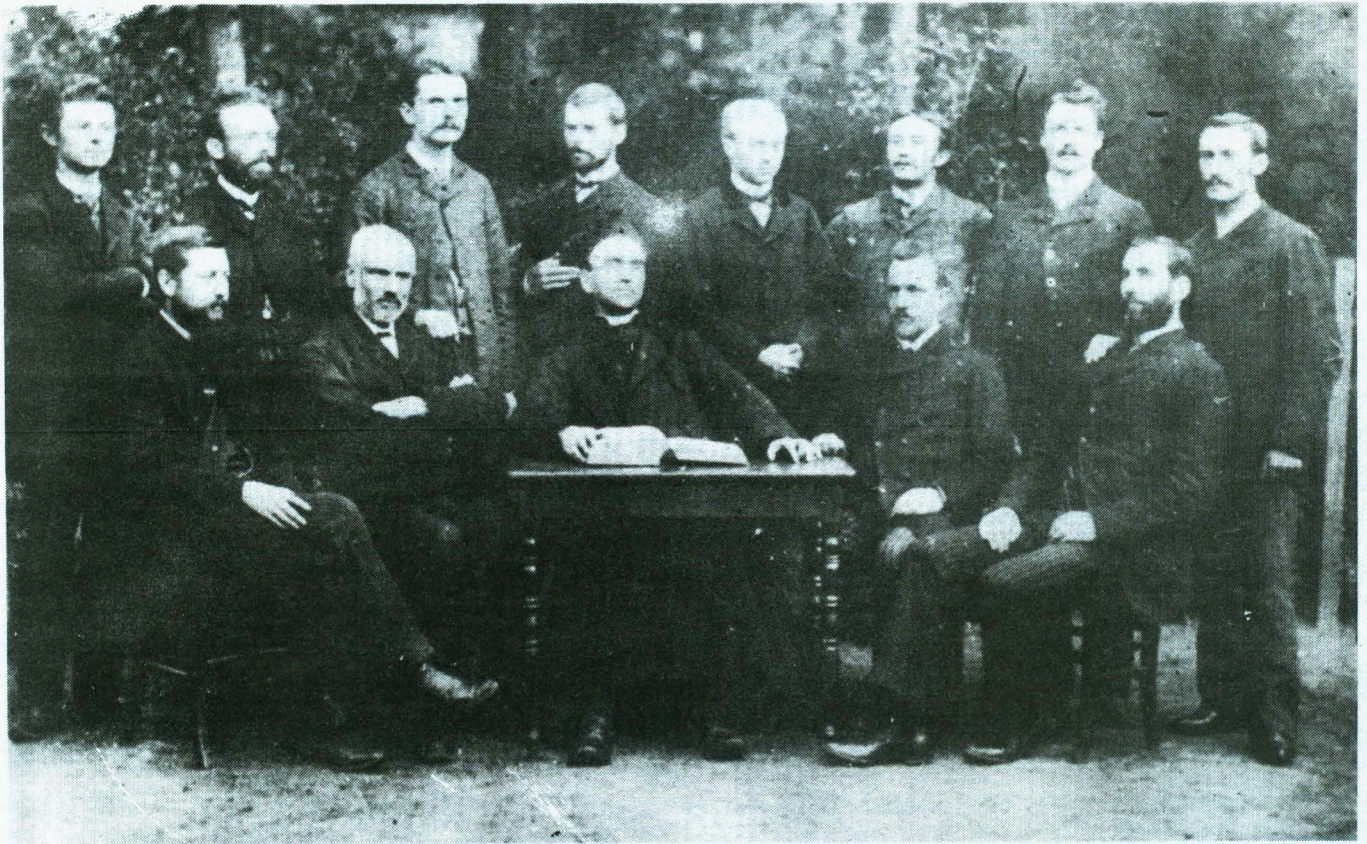
Dr. Van Steenkiste tegen Odilon dient hij te lezen. Daarin staat, volgens Craeynest, schoonst en klaarst uiteengedaan wat wij willen en verdedigen moeten. Dan volgen een hele reeks op- en aanmerkingen over woorden... over terminologie : liever gouwspraak dan dialect; liever Dietsch dan Neerlandisch. Om te besluiten verklaart Craeynest zich gereed om het opstel te helpen verbeteren. En voegt eraan toe : "Over y en ui zal ik schrijven, lijkt gij zegt."

Odi(1)lon
Perier
RdH. 1886/
320

Sl. XXI/
82

De bijdrage in Het Belfort is niet ontsnapt aan de aandacht van Dr. C.-J. Hansen, bibliothecaris der Stad Antwerpen. Hij stuurt prompt een exemplaar op van zijn boekje : "PLATDUITSCH EN NEDERLANDSCH of HET NEDERDUITSCH EN DE DIETSCH BEWEGING" (1878) met de opdracht : Met Dietschen groet, --- den Heere P. Baes als bydrage tot zijn opstel over "Algemeene Taal" aangeboden 18 ¹⁰/₁₂ 86 Antwerpen.

Op de blancozijde van de huwelijksaankondiging van drukker Georges Beyaert met

1892 - HET ONDERWIJSERSKORPS VAN HET "ST.-JOSEPHSGESTICHT" ONDER HET DIRECTEURSCHAP VAN PIETER BAES.

ZITTEND :

1. Hallaert Camiel
2. Vermeire August
3. Z.E.H. PIETER BAES
4. Van Moortel August
5. Vandekerckhove Camiel

- Beernem
- Beernem
- Elverdinge
- Bekegem
- Emelgem

- Hoogste klas
- 1ste klas Kostloze
- BESTUURDER
- 2de klas Betalende
- 1ste klas Betalend

STAANDE :

1. Callens Alberic
2. Warnier Jozef
3. Vanryckeghem Aime
4. Staelens Edmond
5. Declerck Charles
6. Grilliet Jules
7. Charle Gustave

- Desselgem
- Brugge
- Ingelmunster
- Moere
- Klemskerke
- Moorslede
-

- 4de klas Kostloze
- 5de klas Kostloze
- 6de klas Kostloze
- 2de klas Kostloze
- 3de klas Kostloze
- 2de klas Betalende
- landbouwmeester - ingenieur
- landbouwklas -
- 3de klas Betalende

8. Claeys Jules

- Oedelem

volgens G.F.Tanghe : *Leven van Sint-Tillo* - 1891 - p. 174. telde de school op
1 mei 1893 : 246 betalende leerlingen
449 arme kinders (kostlozen)

SAMEN 695 leerlingen

uit : T.M. nr. 30 (XI/2) p. 21.

Maria Vanlerberghe (Courtrai, 1e 25 juillet 1888) schreef directeur Baes een lied met titel : Iseghem; Een flauw afkooksel van de Carnes :

*Kent gij de streek van God verkoren ?
Effene vlakke, diep verschiet ...
Wemelend veld waar 't gulden koren
Liefelijk zingt zijn ruischend lied ...
Koor : Vlaanderen lief, gij zijt dat land
Dat uitverkoren
Dat boven al de krone spant,
Mijn Vlaanderland.*

En nu Baes :

Sl. XXI/
35

*Kent gij die Stad daar langs den Mandel,
Aan heur Geloove en God getrouw,
Waar dat er nijverheid en handel
Bloeit te gelijk met akkerbouw ?
Koor : Broederen lief, die schoone stad
Die, nooit volprezen,
In onz' gedachten bovenzwent
Heet Iseghem.*

en strofe 3 :

*Kent gij die Stad waar duizend handen
Stekken of snijen of kloppen op schoe'n
plooiend van zool met effen randen,
stevigen hiel van kunstig fatsoen ?*

Strofe 4 :

*Kent gij die stad met schoonen buiten
Weeld'rigen akker, malsche wee,
Jeugdig gewas waar vogelen fluiten,
Vierige peerden, blinkend vee ?*

Strofe 5 :

*Kent gij die stad die gansche dagen
't haar, van het vee geroofd, herplant
Op de gereedschap, die, al vagen,
elkeen bevrydt van stof en zand ?
Broederen lief ... enz.*

Voorwaar, voorwaar, ik zeg u "dit is geen lied van mijn land, ik zal u altijd horen". Het lied moet hij laten drukken hebben in "Kleine staande letter". Het werd gezongen op de prijsuitdeling 1888.

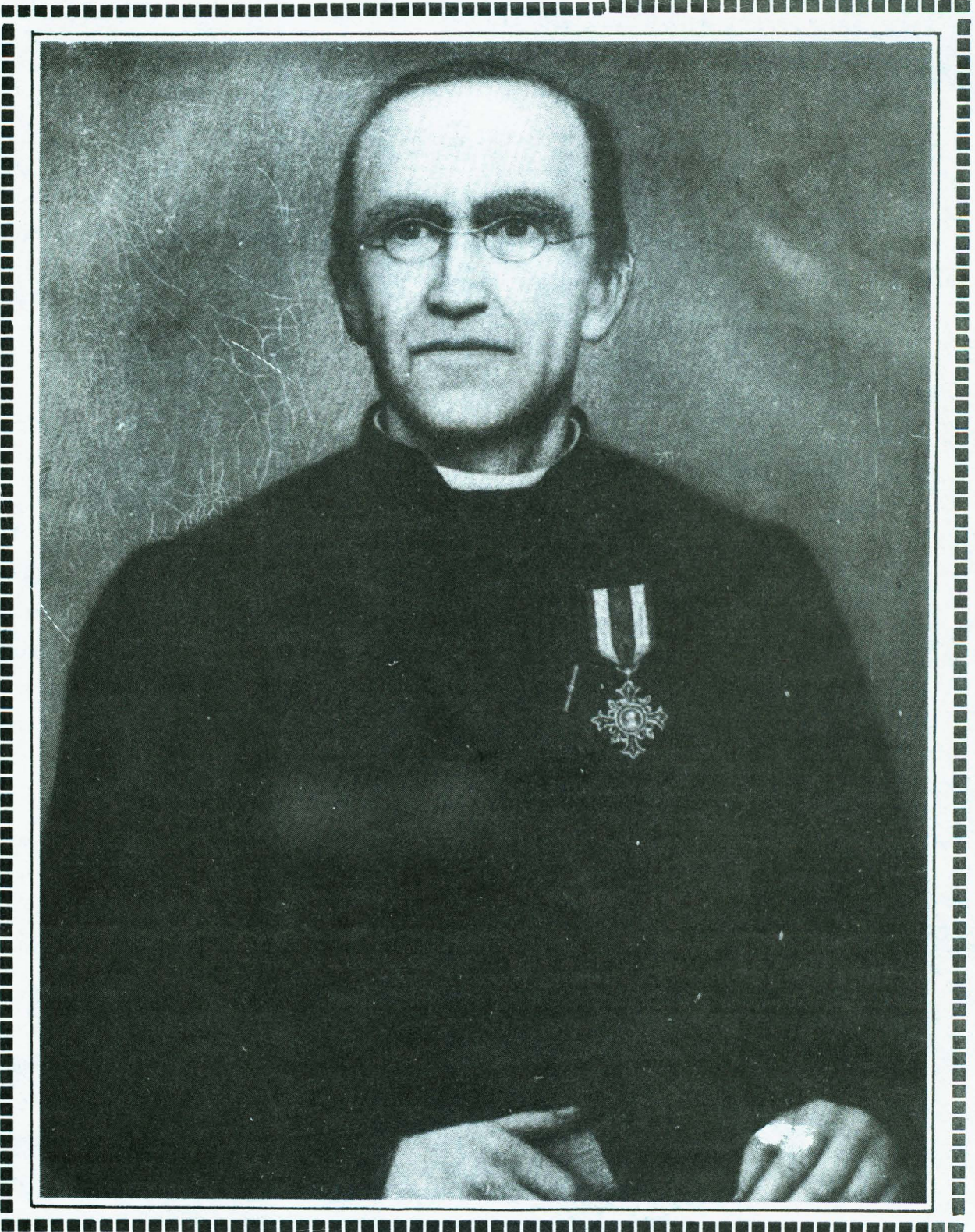
In maart 1893 vierde het Sint-Josephsgesticht zijn 25-jarig bestaan. Eigenlijk waren de Broeders van Liefde met hun schoolwerk begonnen op 13 november 1867. Dus, "gewillig" 25 jaar geleden...

Voor directeur Baes een gelegenheid om een grootse hulde te brengen aan Joseph Baron de Pélichy en zijn milddadige familie. Bij Goethals-Priem werd toen het santje gedrukt met, in médaillon, een lithografie van Florimond van Loo en een vrij uitvoerige "levenschets" van Joseph de Pélichy, wat tevens een geschiedenis was van de School der Zusters van Maria (Ave Maria) en van het Sint-Josephsge-
sticht voor knechtjes.

S1.XX/
6 Op 3 november 1894 krijgt Directeur Pieter Baes een eigenhandig Latijns schrijven van Bisschop Petrus De Brabandere, die op 31 mei van dit jaar Mgr. Faict had op-
gevolgd. Hierin staat dat, hoewel de directeurs van Pensionaten niet gelijk ge-
steld kunnen worden met Collegedirecteurs, Pieter Baes toch vrijgesteld wordt van
het Concours (vroeger een verplicht examen over jaren gespreid, waarvan de benoe-
ming tot pastoor afhing).

S1.XXI/
82, 83 Eind 1894 gaf Pieter Baes in de Sprekersbond een voordracht over "Iseghem". Die
bond werd o.m. door onderwijzer C. Vandekerckhove opgericht in de schoot van de
katholieke (kiezers)-kring. De voordracht werd geschreven op avondtaken en (kan-
tonnale ?)proefwerken; een Compositie in Vlaamsch (De Kluizenaar) - (31 jan. 1893
en 13 nov. 1894), een rekenvraagstuk, landbouw, Frans en Spraakkunst. Voor wie
er belang in stelt, hier de namen van de scholieren : René Saelens, Ern. Martin,
Missiaen, Amand Denys, Deltombe, Henri Depoorter, Alb. Lambert, Seraphien Ghes-
quiere, J. Vrommant, Cyr. Decock, A. Vandemoortele, H. Kerckhof, S. Naert, Geor-
ges Ghyselen (Wervik), B. Spriet, Karel Parmentier, Felix Vande Maele (Meulebeke),
J. Bourez.

S1.XX/
31 De voordracht moet in een plaatselijk blad verschenen zijn, want pastoor L. Slos-
se heeft *"de door- en doorgeleerde voordracht... gelezen en herlezen ja uitgesne-
den en weigerlijk in mijne Iseghemsche verzameling weggeleid"*. Hij hoopt dat het
werk in Biekorf zal opgenomen worden en geeft daarom alvast enkele bladzijden be-
merkingen over plaats- en familienamen. Slosses brief is gedateerd : 12 maart 1895.
en eindigt met een uitnodiging. *"Donderdag noene, met tram van 12.13 komt hier
eten de vriend en bewonderaar van 'Monsieur Basse (Baes)' immers Mr. R.C. (arette) ;
Hebt gij lust, gij zijt ook willekomme."* Rijkaert Carette, na Baes griffier van de
Sinte-Luitgaardegilde was toen pastoor van Otegem. In 1905 ging hij op rust in
Koolskamp, waar hij zeer lang bekend bleef als die paster die verzen schreef over
zijn katte. Op 30 september 1895 kreeg Pieter Baes de eervolle benoeming tot
Diocesaan Schoolinspecteur van de kantons Tielt, Roeselare en Kortrijk. Nu ver-
huisde hij naar het huis van de Zusters van Liefde die instonden voor het Hospi-

P. Baes
1921

E.H. PIETER BAES - door Ed. Dejonghe. Uit de portrettenrij in het Sint-Jozefscollege te Izegem.

taal en voor het Wezenhuis. In dit huis was Constant Van Hullebusch uit Tielt op 30 december 1879 schielijk overleden. Van Hullebusch, pastor emeritus van Zwevezele, bediende de kapel van de Broederschool van omtrent nieuwjaar 1879 tot aan de benoeming van Pieter Baes op 17 september 1879. Dan moest hij het huis in de Menenstraat verlaten.

De nieuwe taak nam Pieter Baes heel ernstig op. Hij beantwoordde helemaal niet aan wat men zich doorgaans van een inspecteur voorstelde. Van een inspecteur zei men : de enige kennis van die man is een gastronomische, toch geeft hij oppervlakkig aandacht aan de rest... of in 't Latijn :

Ipse Nihil Scit Praeter Epulas,
Coetera Tamen Obiter Respicit.

Als men in deze tekst alleen de eerste letter van ieder woord bewaart, krijgt men : Inspector (= inspecteur).

Zouden we ons vergissen als we denken dat dit een vondst was van Em. Demonie ?

S1.XX/
schutblad Zeker was die vondst niet toepasselijk op Pieter Baes. Dat getuigt L. Slosse :
Gezegde in geen en deelen op M. den Inspecteur Baes toe te passen...

Pieter Baes was zeer nauwgezet in zijn werk en bijzonder streng voor zichzelf. Hij was lid van de priesterbond Omnia pro Christo. Tot in de laatste jaren van zijn leven vulde hij trouw en zorgvuldig zijn "Schedula Mensis" in. Elke dag tekende hij op deze tabel aan of en hoe hij al zijn geestelijke oefeningen, gebeden, enz. voorbereid en verricht had. Liefst maar 14 punten.

S1.XX/
7

S1.XX/
36 en 39

In zijn lijkrede heeft inspecteur Goethals - broer van Louis die gehuwd was met een Vanden Bussche en boerde achter de kerk te Ardoorie - verteld hoe zielsgelukkig Pieter Baes was met zijn nieuwe benoeming tot Diocesaan Inspecteur voor het godsdienstonderwijs in de volksscholen. Ze waren samen naar het bisdom geroepen. Toen ze het bisdom verlieten zei Pieter : "Welk breed en vruchtbaar veld ligt voor ons open ! Hoeveel goed zullen wij kunnen doen ! Laat ons rap en vlijtig aan 't werk gaan, en om ter best en om ter meest ! En E.H. Baes ging aan 't werk en bleef aan 't werk, met de beste opgeruimdheid en de meeste blijmoedigheid van de wereld..." Zoals hij 't altijd gedaan had, als leraar en als schooldirecteur, "flauw van lichaam, maar rap van geest, sterk van wille en goed van herte." Het zwervend leven was voor hem, die flauw te bene was, bijzonder lastig... maar hij ging schier elke dag op schoolbezoek, per trein, per tram en te voete. E.H. Baes, zei Goethals, bij een eerste opzien, scheen een stuur en afkeerig man te zijn, en ... voorzeker, bij zijne intrede in de school, boezemde hij bij menigen schoolbengel zalige vrees in en deed de schuchtere bewaarkinders beven en wenen, maar ... dat duurde niet lang ... van onder zijne dichtgehaarde lange

breede wenkbrauwen straalde er uit zijne diepe goedaardige oogen een vloed van hertelijke genegenheid, en... op zijne monkelpluoiende lippen en in de vriendelijke klanken zijner eerste begroeting, lag zijn vaderlijke gulden hert ten toon gespreid : hij roofde seffens aller herten."

- S1.XX/
63 Intussen werkte hij aan zijn "*Ontleding & Woordenboek van den Catechismus*" ten gerieve van de onderwijzers en onderwijzeressen. De ontleding was ook alleen te bekomen. Over dit afzonderlijk deel schreef Baes : "Indien ik op 2.000 afd(rukken) **ONTLEDING** waar ik ten minste 200 uren aan gewrocht heb, van 2 tot 3 honderd frank win, wel te verstaan als zÿ zal uitverkocht zÿn; 't zal vele zÿn."
- S1.XX/
64
- S1.XX/
62 Over dit werk schreef Paster Desiré Meersseman opnieuw een zeer lovende brief. Maar de bespreking van Verriest in "*De Nieuwen Tijd*" (24 augustus 1899) was strenger : te moeilijk voor onze kinderen. De inspecteur met de flauwe benen schijnt minder vertrouwen te hebben gehad in de stoomduivel. In 1898 neemt hij een
- S1.XX/
8 "*Assurance pour la vie entière contre les accidents de chemin de fer sur quelque ligne de l'Univers que ce soit*". Bij een dodelijk ongeval krijgt hij de som van 5.000,-fr. Als het ongeval niet dodelijk was 10.000,-fr. Daartoe betaalt hij op 28 mei 1898 de som van 28,-fr. De vertegenwoordiger van "*La Victoria à Berlin*" te Izegem was J. Grillet.

- S1.XXI/
68 Pieter Baes die ervan droomde de Gilde van Sinte-Luitgaarde te doen herleven liet in 1900 (bij De Haene-Bossuyt te Brugge) "**VLAAMSCH SPREKEN EN VLAAMSCH SCHRIJVEN**" verschijnen. Waar De Bo in zijn **IDIOTICON** de rechten verdedigt van oude woorden en zegswijzen die in West-Vlaanderen nog in gebruik zijn, daar heeft Pieter Baes al lang de oude uitspraak van y en ui - die in West-Vlaanderen bewaard werd - met hand en tand verdedigd. Veel anderen voor hem waren eenzelfde mening toegedaan. Op die voorgeschiedenis komen we verder terug.

- S1.XXI/
67, 77 Het kladschrift droeg als titel "Beschaafde Uitspraak". In een randnoot schreef Baes : "Hetgene De Bo zegt van de **TALE** zeg ik van de uitspraak." De Bo had derhalve al eerder de opvattingen van Baes goedgekeurd, zoals blijkt uit een bewaarde potloodkrabbel uit "Poperinghe" :

- S1.XXI/
70 Beste Vriend, Uw artikel is zeer gegrond : gÿ moet er nog inschuiven dat de onderwÿzers zelve die, honderd tegen één, dien vreemden ei en eui geheel onfatsoenlijk uitspreken, en bÿgevolg hunne leerlingen nog meer. Geheel uw artikel behandelt maar den pratiëken kant. Maar aanschouwd in theorie, is onze i en u ook de beste : zÿ is de oudste; zÿ maakt met de andere klanken een logiek en zuiver spellingsstelsel (zie Wvl. Idioticon op e...)

De Bo zelf verwijst daarbij naar Bilderdijk - Spraakleer bl. 40 :

Ik wensch dat zij (De Westvlamingen) bij hunne schrijfwijze volharden en grootendeels ook hunne uitspraak van i voor y, is de echte, de oude en ware.

In een randnoot in de tekst (blz. 2) verwijst Baes naar RûH. 1888, bl. 114. In *Van Hier en Elders* wordt uit Kortrijk een tekst aangehaald van "een vrije Vlaaming" (Baes ?) waarin de Westvlaamse uitspraak in een toneelopvoering van de Brugse Katholieke Burgersgilde verdedigd wordt : "Eindelijk de bijzonderste West-Vlaamsche klanken, de zuivere ii en uu, de scherpe oo en ee, de zware ee (als in peerd) en zijn niet alleenlijk eigen aan ons Geweste maar gemeen aan Franschen Zeeuwsch-Vlaanderen, aan Limburg zelfs, aan een groot gedeelte van Holland en Duitschland..."

Het dagelijks contact met het volksonderwijs heeft de inspecteur nog in zijn mening gestaafd. De Schooluitspraak - vooral dan de eis om de ij en ui als ei en eui uit te spreken - is voor de volkskinderen louter tijdverlies en voor onze onderwijzers een onmogelijkheid. Ook De Bo had al eerder geconstateerd dat de schooluitspraak de beul was van de Westvlaamse redenaar. Hierbij verwijst Baes naar De Bo's voordracht over de ware eloquentie (op de eerste Landdag van de Sinte-Luitgaardegilde) en in de rand van het handschrift schrijft hij : Sedert dat Mgr. Faict de nieuwe uitspraak volgt met ei en eui heeft hij veel van zijn wel-sprekendheid verloren (woorden van Zaliger Mgr. Wemaer aan Zaliger E.H. De Bo, dan Pastor van Elverdinghe). Die randnoot, enigszins gewijzigd werd in de druk opgenomen op bl. 5, voetnoot. Als besluit van "Vlaamsch spreken en Vlaamsch Schrijven," schrijft hij :

Sl. XXI/
68

Vermits de schooluitspraak onmogelijk is voor de Westvlamingen en er in de beschaafde taal geen eenheid bestaat, is het wenschelijk dat de drie hoofd-dialecten der Dietsche taal (het Westvlaamsch, het Brabantisch en het Hollandsch) elk zijn eigenaardigheid van uitspraak zou behouden "mits de nodige zuivering der dagelijksche volkstaal".

Het moet wel een ontgoocheling geweest zijn, toen een van de oudste medestrijders uit de Sinte-Luitgaardegilde van buiten onze gouwen het geweer van schouder veranderde.

In 1903 had Bols een studie uitgegeven over de uitspraak van ee en oo en deze, samen met een Kerkboekje, opgezonden naar Izegem.

Baes heeft als antwoord een exemplaar opgestuurd van zijn "VLAAMSCH SPREKEN EN VLAAMSCH SCHRIJVEN". In een brief van 21 februari 1903 schrijft Bols dat hij die publikatie belangrijk vindt en "zooveel te belangrijker, daar de Vlaamsche Academie zich, in de Commissie van Onderwijs, juist met die kwestie bezig houdt". De Academie heeft niet het werk van Bols bekroond, maar dit van een zekere heer

Sl. XXI/
69

Prenau, uit Limburg, die plat op zijnen buik ligt voor Holland, helaas !
Bols antwoordt nog op enkele vragen van Baes. Baes is evenwel nog niet tevreden met de antwoorden van zijn vriend en moet hem gevraagd hebben of hij zijn lidmaatschap van de Gilde vergeten is... of zo iets. Nu Bols op 6 maart 1903 :

Sl. XXI/
66

"In mijn studie over de uitspraak van ee en oo zult gij, in een Nota van bl. 14, zien hoezeer ik betreur dat uwe uitspraak y en ui niet overal in zwang is, - en de 2de nota dier bladzijde, waarom ik voor den natuurlijken klank van i en u ben. Indien ik U (evenwel) aanzet om y en ui niet op zijn Westvlaamsch uit te spreken, 't is omdat het verschil toch zoo groot is, en gij u daardoor te zeer van de andere Nederduitschers afzondert".

't Is dwaas een a-vapeur in volle vier te willen tegenhouden, meende Superior Vanhove in verband met de zich opdringende verfransing. 't Zelfde denkt nu Bols in verband met de suprematie van het Hollands (en Brabants) dialect. De Westvlamingen hebben het gelijk aan hun kant, de anderen ... de macht. Dus : zwicht u, Pieterke Baes.

Sl. XXI/
40 tot 43

De aalmoezenier van het Hospitaal had ook te zorgen voor de huiselijke feesten. Vooral voor het naamfeest van de Moeder Overste schreef Baes geregeld het gelegenheidsgedicht. Zelfs voor zijn eigen naamfeest maakte hij verzen die door de kinderen van de Wezenschool afgelezen werden.

Sl. XX/
118, 119

Maar ook buiten Hospitaal en Wezenschool begonnen voor hem Jubel- en Huldefeesten. Op 22 mei 1905 bood Pieter Baes, ter gelegenheid van zijn zilveren ambtsjubiläum (1879-1905) zijn confraters in het priesterschap in Ieper een feestmaal aan. Bij die gelegenheid werd zijn "beeltenisse" als geschenk aangeboden en zijn lof in 'heldendichten' verkondigd.

Sl. XXI/
154

De grootste hulde zou hij zelf aangeboden krijgen in 1906. Een beetje acciden- teel. Op 12 maart 1906 schrijft hoofdinspecteur Kan. Luysen aan Baes :

"Ik ga morgen naar de Conferentie van Moscroen. Gaat gij niet mede ? Er is kwestie van aan de ontslaggevers van 79 (1879) een pauselyk eereteeken te bezorgen. Zouden zy daarmede gediend zyn ? Er zyn er nog 108 in leven, waaronder 18 vrouwen. Nu, dat ik op het punt ben daarin te gelukken, begin ik my in te beelden dat men daar misschien niet aan houdt, en dat het misschien niet zal naar weerde geacht worden omdat het geen geld is. 't Is misschien ook van myne kant zwarte gedachte".

Pieter Baes zal daarin een gelegenheid gezien hebben om Aug. Vermeire een welverdiende hulde te brengen. Hij moet hierover gepraat hebben met de oudleerlingen van de schoolmeester die, als schoolhoofd van de Gemeenteschool, in 1879 met enkele Collega's ontslag had genomen en zich ten dienste had gesteld van het Sint-Jozefsinstituut. Op 30 september 1894 had de vereerde man al eervol ontslag gekregen.

HULDIGING VAN Z.E.H. PIETER BAES EN VAN MEESTER AUGUST VERMEIRE - 21 OKTOBER 1906

- 1e RIJ : Edw. Thibau, Gustaaf Rosseel, Henri Parret, Z.E.H. Constant Vancoillie, Frederic Declercq,
Z.E.H. PIETER BAES, AUGUST VERMEIRE
Bon. Charles Gilles de Pelichy, -, -, Adolf Parret, Z.E.H. Alberic Opsomer.
- 2e RIJ : Joseph Verhamme, Notaris Le Corbesier, Hr. Lefevre, E.H. Achiel Van der Heyde, E.H. Eduard Lagace, Hector Vandommele, Jan Holvoet, Constant Rebry, Florent Behaeghe, Camiel Vandekerckhove, E.H. Louis J. Delputte, -, Hector Loontjens, Jozef Supply, Henri d'Artois, E.H. Emiel Jacob, -, Albert Rosseel.
- 3e RIJ : Allard Carpentier, Henri Verkempinck, Victor Vanderhaeghe, Edmond Staelens, Jules Grilliet, -, Felix Bekaert, Lodewijk Vangheluwe, Everist Devrieze, E.H. Achiel Foulon, -,
- 4e RIJ : E.P. Evarist Brunin, E.H. Octaaf Desmedt, Jules Vandekerckhove, Joseph Messiaen, Eugène Carpentier, E.H. Juliaan Fovè, Jules Vanhaverbeke, E.P. Renaat Devos, Emiel Allewaert, Remi Vandeputte, -, Arthur Werbrouck, secr., E.H. Albert Vanoverschelde, E.P. Benedictus.

S1.XX/
17 Er werd dadelijk een Feestcomité op de been gebracht en het feest der decoraties werd gepland op 21 oktober 1906. Maar het Feestcomité (of was het Aug. Vermeire ?) wilde ook Pieter Baes bij de hulde betrekken. Geen "Pro Ecclesia et Pontifice" voor Vermeire als Baes er ook geen kreeg.

S1.XX/
15 en 18 Op zaterdag 6 oktober en 13 oktober verscheen in de Gazette van Iseghem de aankondiging en het programma van het feest. Waaruit volgend uittreksel :

Feestbetoging ter eere van M. Vermeire.

*M. Vermeire had eene schoone bediening ... Met recht mocht hij rekenen op ... Maar men vroeg hem ten dienste te zijn der Vrijmetselarij, hij gaf zijn ontslag, hij verbrūzde zjine toekomst, zjijn rechten wierden hem ontstolen... en van officieel hoofdonderwijzer wierd hij, op zjine aanvraag, eenvoudige hulp-
onderwijzer der arme kinderen van de kosteloze school in St.-Josephgesticht...*

*Wy vieren ... in den E. H. Baes den uitstekenden en wjzen bestierder van ons
vrij katholiek onderwijs, zoo bloeiend en zoo rijk aan allerhande weldaden.
Een stoet ... en feestvergadering in het Gildehuis, vuurwerk...*

Voorzitter : Dr. Jules Gits.

Ondervoorzitter : Fredric De Clercq.

Schrijver : Jos. Verhamme.

Schatbewaarder : Albert Rosseel.

Leden : Jules Vanhaverbeke, Florent Behaeghe, Jean Holvoet, Constant Rebry,
Joseph Missiaen, Henri d'Artois, Emiel Allewaert, Arthur Vandommele.

De eucharistieviering had plaats in de Sint-Tillokerk. De homilie werd uitgesproken door Pater Julius De Vos, oudleerling van Aug. Vermeire in de Gemeenteschool. De Vos was de eerste blauwvoeter die in een 'Groote Storing' in het Klein Seminarie (buiten)vloog en het jaar nadien, laureaat v.h. College v. Ieper, in het Stadhuis te Izegem, plechtig ontvangen werd door burgemeester Henri de Mūelenaere, overigens een ver familielid van De Vos. Maar daarover vertelt Jozef Geldhof al in zijn "Vliegt den Blauwvoet".

S1.XIX/
91 Het feest van de decoraties werd voortgezet in het Gildenhuis. De spreekbeurten verschenen in de Gazette van Iseghem. Ook het dankwoord van Vermeire en van Baes.

S1.XX/
9 tot 18 Pieter Baes betrok in de hulde al de onderwijzers die met hem in 1879 de school begonnen waren en waarvan aanwezig waren : H. H. Vanden Bussche, Moyaert, Jules Lafaut (vader van Zuster Bernadette zaliger). Hij sprak zijn dank uit tegenover baron Joseph de Pēlichy, tegenover de hele schoolraad (Pastoor Lonneville, baron Alexander de Pēlichy, Henri Paret, Valère Van den Bogaerde en Gustaaf Rosseel, Leander Vercruyssen, Eduard De Vos, Felix Neyrinck en Joannes Wittouck) en tegenover het Stadsbestuur :

"Ik dank ook de achtbare heren van het Stadsbestuur.

't En was hun, 't is waar, niet toegelaten in 't eerste der jaren 80 onze

School met stadspenningen ter hulpe te komen, maar nauwelijks was, in 1884 het liberaal ministerie gevallen en de nieuwe schoolwet in voege, of de achtbare Heer Burgemeester De Muelenaere & de raadsleden te zamen waren bereid en verheugd onze School als Aangenomen School te kunnen aanveerden en mildelijk te ondersteunen zoodanig dat de omhalingen van den Schoolpenning welhaast mochten ophouden".

Izegem zou Izegem niet zijn indien er ook geen feeststoet was geweest met meerdere Sint-Crispijns-gilden en met de Maatschappij de Boomteeltkring. Op het feest van de decoraties was Pieter Baes al getekend door de ziekte die hem een jaar later naar het graf zou slepen.

S1.XX/
20 Op 27 mei 1907 heeft de kloosteroverste van Moorslede weet van zijn "gekrenkte gezondheid" en belooft voort te gaan met te bidden voor zijn volkomen "herstelling..".

S1.XX/
19 Op 7 juni schreef Baes aan Camiel Dassonville uit Lendelede, als leraar te Brugge opvolger van zijn kozijn Alfons Dassonville, en in 1907 directeur van de Zusters Paulinen te Kortrijk :

Hoe heet dat licht en gemakkelijk beddezetelke waarop ik u, over een jaar of zoo, in uw woonkamer heb zien liggen ?

Hij vraagt zijn vriend verder waar en voor hoeveel dat ding te koop is en, of hij 't zijne niet zou verkopen... 't Antwoord volgde zonder verwijl op hetzelfde blad :

Ligstoel. Gemaakt te Brugge, in "Vader Naegels" gesticht voor blinden, voor 15,-fr. te krijgen. Behoort toe aan mijn klooster, en is uitgeleend, eilaas... 't Spijt me dat die ligstoel uitgeleend is, anders was hij vroeger 't uwent dan mijn, antwoord komen zal.

S1.XX/
21 Rond 11 juli heeft de zieke de "Heilige rechten" gevraagd en zijn toestand bekend gemaakt aan de familie. Zuster Cecilia, Overste van de Dames Benedictinesen, schrijft uit Poperinge :

Zeer Eerweerde Broeder,
Ik ben zeer gevoelig te vernemen dat gÿ weerom overvallen geweest zÿt van den afloop, die u zoo zeer verflauwt...

S1.XX/
22 Augustinus De Nolf uit Lichtervelde, toen pastoor van Elverdinge, schrijft hem op 14 juli dat hij van plan was binst de vakantie alle priesters, uit Elverdinge afkomstig, bij hem uit te nodigen.

Baes had hem een voorbeeld gegeven in 1905. (Dit was het dus !)

Maar nu een beste vriend ziek is, heeft hij de samenkomst tot later verzet...

Morgen komt zijn onderpastoor...

Op 21 juli is Baes overleden. De begrafenis zou plaats hebben in de Hilonius-kerk op donderdag 25 juli om 9 1/2 u.

Geloofd zij Jesus-Christus! Amen.

Jufvrouw SILVIE DESMADRYL, in het klooster Zuster Cecilia, Overste der Benedictijnezusters te Poperinghe;
Mijnheer CLEMENT DE CAT-BAES;
Heer en Vrouw CHARLES VANDROMME-DE CAT en kinderen;
Heer en Vrouw CAMIEL DE CAT-DEJONCKHEERE en kinderen;
Heer en Vrouw JEROOM DE CAT-VANDROMME en kinderen;
Mijnheer PIETER DE CAT;
Jufvrouw FLAVIE DE CAT, in het klooster Zuster LEONIE van St' Clement, bij de zusters van O.-L.-Vrouw, te Antwerpen;
Heer en Vrouw HILAIRE DE CAT-BALLIGAND en kinderen;
Mijnheer ACHIEL DEQUEKER;
Jufvrouw FELICIE DEQUEKER;
Mijnheer MAURICE DEQUEKER;
Heer en Vrouw REMI DEHAENE-DEQUEKER;
De Familie BAES,

laten U met droefheid en christene gelatenheid het godvruchtig afsterven weten van hunnen teergeliefden Broeder, Schoonbroeder, Oom, Oudoom en Kozijn,

Eerweerden Heer

PIETER-BENEDICTUS BAES

Diocesanen Schoolopziener,

vereerd door zijne Heiligheid den Paus met het Kruis « Pro Ecclesia et Pontifice, »

geboren te Elverdinghe, den 29 April 1848, en te Iseghem in den Heer ontslapen den 21 Juli 1907, voorzien van al de Gerechten onzer Moeder de H. Kerk.

De plechtige Lijkdienst, gevolgd door de legraving, waartoe gij vriendelijk uitgenoodigd wordt, zal plaats hebben in de parochiale kerk van St. Hilonius te Iseghem, op DONDERDAG den 25 JULI, om 9 1/2 ure 's morgens.

Vergadering ten sterfhuize, Rousselarestraat, N° 35, om 9 1/4 ure.

Zij bevelen zijne ziel in uwe godvruchtige gebeden.

Iseghem, den 22 Juli 1907.

Druk., W. Van Moortel-De Keyser, Iseghem.

Zij was eene nitmuntende moeder, waardig te leven
in de gedachtenis der braven. II Mach. VII, 20.

✱

BIDT VOOR DE ZIEL

van

JOANNA - THERESIA LIGNEEL,
LID VAN HET
BROEDERSCHAP VAN 'T H. HERT VAN JESUS,
geboren te Elverdinghe 13-September 1802,
en aldaar overleden 5 Februari 1873,
dochter van
Joannes-Baptista en Maria-Theresia Flamaz,
weduwe van

ALOYSIUS-BENEDICTUS DESMADRYL,
die geboren te Brielem 21 Juni 1790,
overleed te Elverdinghe 8 Juni 1838,
en van

MAUDEWYN-BENEDICTUS BAES,
die geboren te Watou 29 December 1814,
overleed te Elverdinghe 1 April 1857.

R. I. P.

Jesus zeide tot Martha: ik ben de verrijzenis en het leven; die in Mij geloofd, al ware hij ook gestorven, zal leven; en al wie leeft en geloofd in Mij, zal in der eeuwigheid niet sterven. Jo. xi, 23 en 26.

Lieve kinderen, ik heb u bemind Bemint ook makkelijken met eene oprechte liefde.... En gij, mijn zoon, wees mij geelichtig aan den antaer des Heeren.

In — H August
(100 dag. af.)

HERMERTIGHEID, O JESUS.
(100 dag. af.)

ZOET HERT VAN MARIA, WEES MIJNE ZALIGHEID.
(100 dag. af.)

Druk. Vanderghinste-Fosse, Yperen.

Rouwgedachtenis van de MOEDER van E.H. Pieter BAES.

TER ZALIGER GEDACHTENIS
VAN DEN EERWERDEN HEER

Pieter-Benedictus BAES

DIOCESANEN SCHOOLOPZIJNER,
vereerd door Z. H. den Paus met het Kruis
* Pro Ecclesia et Pontifice. *

Ik zal mij eenen getrouwen priester verwekken die zal handelen volgens mijn hert en mijn inzichten. (Rom. vii, 25) Ik zal hem spreken met het beval des heeren (1 Cor. xii, 13) en hem laten aan de bron der heilzame kennis. (Eccl. xv, 3).

• TER ZALIGER GEDACHTENIS
VAN DEN EERWERDEN HEER

PIETER-BENEDICTUS BAES
DIOCESANEN SCHOOLOPZIJNER,
vereerd door Z. H. den Paus met het Kruis
* Pro Ecclesia et Pontifice. *

Geboren te ELVERDINGHE den 29 April 1848;
Priester gewijd den 21 December 1872;
benoemd als Leerwaer in 't Collegie te Brugge
den 23 September 1872; in de Staatsnormaalschool
te Brugge den 25 April 1879;
als Bestierder van St. Josephs-sticht te Iseghem
den 17 September 1879;
als Diocesaenen Schoolopziener den 30 September 1895;
overleden te ISEGHEM den 21 Juli 1907.

Van zijne eerste jeugd beminde en betrachtte hij de wijsheid (SAP., VIII, 2); en de Heer vervulde hem met den geest Gods, met wijsheid en verstand, en wetenschap en allerlânse kennissen. (Exon., xxxv, 31.) Hij besloot de wijsheid te nemen tot zijn licht, vond in haar alle goed, deelde haar mildeljk mede (SAP., VII, 10, 11, 15), en onderwees er velen in deugd en gerechtigheid; ook zal hij blinken gelijk de sterren in den Hemel. DAN., XII, 3.

De wet der waarheid was in zijnen mond, en op zijne lippen was er geene ongerechtigheid te vinden. (MAL., II, 9.) Beminneljk was hij in de samenleving (Pier., XVII, 24). In zijnen omgong was geen bitterheid, noch verveling in zijn gezelschap, maar blndschapen vrede (SAP., VIII, 10); en gij allen weet hoe hij ten allen tijde met u heeft omgegaan, God dienende in alle ootmoedigheid (1 Cor., XX, 18, 19). Beoemd van God en van de menschen, zijne gedachtenis zal in zegening blijven. ECCL., XLV, 1.

Beminde bloedverwanten en Vrienden, en gij lievena, mijne broeders Priesters, ik bid u bij onzen Heere Jesus-Christus en bij de heide des H. Geest, komt mij ter hulpe door uwe gebeden voor mij tot God. Rom., XV, 30.

H. Hert van Jesus, ik betrouw op U. Good. aff.
Zoet Hert van Maria, wees mijne zaligheid. Good. aff.

ISEGHEM. — DRUK. AL. STROBBE-HOORNARRT.

Rouwgedachtenissen van Z.E.H. Pieter BAES.

- S1.XX/
25 Het doodsbericht werd gedrukt bij Wwe Van Moortel-De Keyser, Iseghem. Op een grote aanplakbrief kondigde het "gewezen Comité der Huldebetooging voor de H.H. Vermeire en Baes" het overlijden aan en nodigde alle oud-leerlingen uit naar de uitvaartdienst. Vergadering om 9 ure in 't lokaal der Congregatie. Gedrukt bij A. Nonkel & Zoon.
- S1.XX/
32 De lijkrede werd uitgesproken door een collega, Diocesaan Inspecteur Goethals. Thema : *Transiit benefaciendo. Hij ging voorbij al goeddoende.* Hoofdinspecteur Luysen had hem op 17 juli geschreven dat hij zelf ziek was en geen bezoek kon brengen... Hij wenste een vlugge genezing en "Om ter eerst". Luysen was niet aanwezig op de uitvaartdienst. Baes was eerst genezen. Voor-good. Er werden 1.400 bidprentjes uitgedeeld. Inspecteur Goethals hield d. lijkrede.
- S1.XX/33
XX/40
XX/35-37 De lijkrede verscheen integraal in de "Gazette van Iseghem" (27 juli) en in het Canisiusblad, dat hij in 1901 had gesticht. Ook J. Gits e. A. Vermeire spraken bij h. graf. Op 22 augustus 1907 om 3 u werd ten sterfhuize door de notaris Le Corbesier, schoonzoon van notaris Henri de Muelenaere, de bibliotheek van Pieter Baes openbaar verkocht. De lijst der boeken werd gedrukt bij J. Dooms. Zij bevat 260 nummers. Veel nummers bevatten meerdere volumes of een (volledige) reeks, bv.
- 166 Despars. Cronycke van Vlaenderen. 4 bd.
177 Annales de la Société d'Emulation (volledig).
203 De Vries en Te Winkel. Woordenlijst der Nederl. Taal.
(Taco) De Beer. Tongvallen.
- S1.XX/
43 In november 1907 kwam, op verzoek der geestelijke Overheid, een Comité tot stand "Ten einde de nodige gelden in te zamelen om een Gedenkteken op te richten op het Graf van den Eerweerden Heer Pieter Baes". De aankondiging met inschrijvingsstrook werd op 12 november ondertekend door Dr. Jules Gits (Voorzitter) en Henri D'Artois (Schrijver).
- S1.XX/
26 In de "Openbare zitting van den Gemeenteraad" van donderdag 2 juni 1910 stond o.m. op de dagorde : Benoeming der Straten en nummering der huizen. De heer Dierick geeft vooraf een merkwaardige uiteenzetting over de oude straatnamen die behouden of hersteld dienen te worden. Voor de nieuwe straten stelt hij verantwoorde benamingen voor. Door de Gemeenteraad werden toen goedgekeurd en gestemd : de nieuwe laan "Boulevard Van den Bogaerde" te noemen, en "de strate loopend van de Krekelstraat, zydelings den nieuwen Boulevard, door de grond eertijds geschikt tot het bouwen eener school" : Schoolstraat te noemen. Daarna vroeg de heer Seynaeve het woord en zei : De nagedachtenis van E.H. Baes dient hier ook bewaard te worden.

LIJST der BOEKEN

VAN DE BIBLIOTHEEK

nagelaten door wijlen den

EERW. HEER PIETER BAES

DIOCESANEN SCHOOLOPZIENER

overleden te Iseghem,

welke openbaar zullen verkocht worden ten sterfhuize

TE ISEGHEM, ROUSSELARESTRAAT,

den Donderdag 22 Augusti 1907

OM 3 URE DES NAMIDDAGS,

door den

Notaris **Le Corbesier** te Iseghem.

ISEGHEM

J. DOOMS, BOEK- EN STEENDRUKKER.

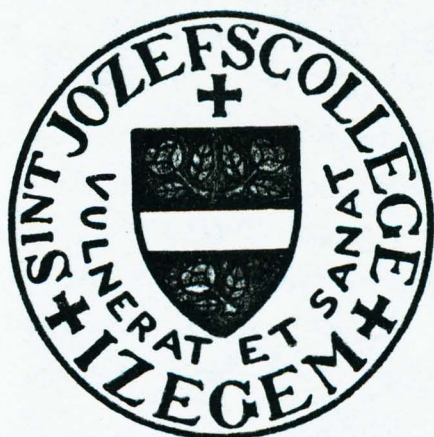

Waarop Burgemeester Henri Paret : Ik vind dit gedacht goed. Wij zullen dus de straat langst den Meiboom de Pieter Baes-straat noemen.

En nog iets...

Door de aanleg van de "Boulevard Van den Bogaerde" moest de omheining van het Sint-Josephsgesticht afgebroken worden. Op 2 juni 1910 was men al tenvolle bezig een nieuwe en hogere muur op te trekken.

Dat staat allemaal te lezen in de Gazette van Iseghem, nummer van 5 juni 1910. Sindsdien is het Schepencollege zo verstandig geweest die muur met rust te laten. Ainsi soit-il !

HOOFDSTUK 2. - PROEVE VAN BIBLIOGRAFIE

S1.XXI/
2 GRAFREDE uitgesproken ter zaliger gedachtenis van onzen Vriend en Broeder in
Chto Wylend Mynheere Karel-Lodewyk Deceuninck, (geboren te Staden 29 Oogst 1846,
student in Poësis, overleden te Yper 14 april 1868). door P. Baes, st(udent).
Yperen, Boek- en Steendrukkerij Van den Ghinste-Fossé, Boterstraat nr. 66 - 7
bl. druk - 21 cm. x 14 cm.

S1.XXI/
4 AAN DEN HEERE ENGEL DE PUYDT, ter gelegenheid van zijnen twee-en-vyftig-
jarigen jubilé als onderwyzer te Elverdinge, gevierd den 5 Mei 1868.
Gedicht ondertekend P.B. *Planodruk 40 cm. x 25 cm.*

BIJDRAGEN IN ROND DEN HEERD :

(P. Baes, P.B. of P. of niet ondertekend).

- P. Baes, prof. Brugge, *Den Eerweerden Heer L.L. De B0 op zÿne installatie als*
Pastor van Elverdinge den 25 juli 1873. 15 str. van 4 V. Jg. 8 (1872-'73) bl.288.
- P. B(aes), *Ulrik Landschade* (naar het Duitsch). *Jg. 9 (1873 - '74) bl.357-359.*
- P.B. (Bespreking van) *Kerkeboeken* (o.m. van *Handboek voor Katholieke Vlamingen*
door V. Van Coillie). *Jg. 9 (1873 - '74) bl. 105-106.*
- P.B. *De Telegraaf in den Ouden Tijd. Jg. 10 (1874 - '75) bl. 264-'65 en 281-'82.*
De Telegraaf van Chappe op den Halleterre. bl. 334-335.
- P.B. (Bespreking van) *Johan Winkler*, (zijn) *Nederduitsch en Friesch Dialecticon*
(*'s Gravenhage, Martinus Nijhof, 2 dl. 265 bl.*). *Jg. 11 (1874 - '75) bl. 5, 20,*
46, 54, 85 en 136.
- P.B. *Uit Karlemanjes tijd. De Monik van Lorsch. Jg. 11 - bl. 83-85.*
- P.B. (Bespreking van) *Vlaamsche Boeken* (uitgegeven bij K. Beyaert-Storie). *Jg. 12*
(1876 - '77) bl. 14-15.
- P.B. (Over Van Speybrouck's boekje) *De Derringgravers van het Padegat* (over het
Oud Vlaams dat 600 jaar goed geweest is, en nog goed blijft, tot dat men 't con-
trarie bewyst). *Jg. 12, bl. 374-375.*
- P.B. *Gilde van Ste. Luitgaerde.* (Verslag van de 3de Landdag, 20 aug. 1877; waar
o.m. Julius Devos uit Izegem sprak). *Jg. 12 (1876-'77) bl. 305-307.*
- P.B. *De katholieke Gazetten in Duitschland. Jg. 12, bl. 404-405.*
- P.B. *Westvlaamsch in 't Congres van Maastricht.* (Prof. Kern uit Holland verde-
digt de Westvlamingen, o.m. Duclos, tegen Nolet de Brauwere). *Jg. 13 (1877 - '78)*
bl. 34-35.

- R.d.H. *Protest tegen 't Westvlaamsch op 't Congres van Maestricht.* (Nolet de Brauwere over ons taalverbrokkelend schooremoarie, tegensproken door J. Alberdingk Thijm en Prof. Kern). *Jg. 13, bl. 101-102.*
- *Brief van P. Baes aan de Werkende leden, en Programma van de 4de Algemeene Vergadering.* *Jg. 13, bl. 300-301. Inschrijvingen bij R. Carette.*
- *P. Sinte-Luitgaarde Gilde* (Verslag van de 4de Algemeene Vergadering van 21 aug. 1878). *Jg. 13, bl. 313-314.*
- P.B. *Aan den flieflodder in de lente* (gedicht) *Jg. 16, bl. 197-198.*

GILDE VAN SINTE-LUITGAARDE.

- *Handelingen van de eerste Algemene Vergadering van de Gilde van Sinte-Luitgaarde.* Werden gedrukt bij *M. Beyaert-Defoort, Steenstraat.* Prys 1.50 f., voor inschrijvers 1 frank (RdH; 1875, bl. 127.)
- Sl.XX/
60 - *Handelingen van de tweede vergadering der Werkende leden, gehouden te Brugge, den 1 Mei 1876.* Werd gedrukt bij *Amaat Dezuttere, in de Potmakersstrate.* (RdH. 1876, 16 bl.) (Alleen dit exemplaar werd bewaard in het Slossefonds nr. XX/ 60).
- *Handelingen van de derde vergadering der werkende leden, gehouden den 20 Oogst 1877 te Brugge.* Gedrukt bij *Amaat De Zuttere, Brugge.* (RdH. 1876-77, 305).
- *Het Verslag der 4de Vergadering wordt uitgegeven door Sint-Aarnoutsmunte.* "Jules De Meester. Boekhandelaar te Rousselaere : is belast met 't verzenden der boeken en 't ontvangen van 't geld" (RdH. 14de Jg., bl. 200, nummer van 19 mei 1878. De Raad der Gilde.) P.Baes wordt niet meer vernoemd ! In het nummer van 13 juli 1879, bl. 264, verscheen een niet-ondertekend bericht dat volgens het besluit van de Raad van 5 juli, de aangekondigde vijfde "Algemeene Vergadering" geen plaats zal hebben.

DEVOTIEBOEKJES (geen vermelding van auteur).

- Sl.XXI/
20 - *Hoe de lieve kinders den Vasten moeten heilig maken.* Brugge, *Karel Beyaert-Storie, Uitgever.* 8 bl. 7,5 cm. x 12,6. *Imprimeur : 3 febr. 1880.* Meerdere drukken.
- Sl.XXI/
20-21 - *Hoe de kinderkes dienen misse te hooren.* 1882. Brugge, *Drukkerij Verbeke-Loys, Wulfhagestraat 12.* 7 bl. 7 cm. x 11,5. *Imprimatur : 19 nov. 1881.* Meerdere drukken. Prys : 1 f. het 100; met de post f. 1.10. (in 1881, 4 bl.)

- S1.VII/26, 28 - Hoe de kinderen op Kerstdag het Kindeke Jezus moeten vereeren (Met Kerstlied- en beurtzangen). *J. Dooms, Izegem. Imprimatur : 13 dec. 1886.* De liederen worden afzonderlijk uitgegeven. 4 bl. 25 cm. x 14 cm. Prys : per 100 : f. 1.25; 500 : f. 5; 1.000 : f. 9. Noot : Kerstliedjes staan in de Gezangen voor Congregaties door E.H. P. Busschaert. Kerstdag, uitleg ten dienste der schoolmeesters, 4 bl.
- S1.VII/27 - *Communioefeningen ten gebruike van Eerste-Communicanten.* Imprimatur : 26 maart 1884. *J. Dooms, boek- en steendrukker, met stoom. 10 bl. 7,9 cm. x 11,5.*
- S1.XXI/20 en VII/26 - *De Kerkedienst van Goeden Vrijdag, benevens 30 korte Overwegingen en Gebeden, ter eere van het bitter lijden Onzes Heeren Jezus Christus.* Iseghem. *J. Dooms. 1895. 64 bl. 11.5 cm. x 7.2. Imprimatur : 30 maart 1895.* (Getrokken uit eenen ouden kerkeboek van 't einde der jaren 1600, genoemd den Gulden Misboek, door A.V.K. S.T.D.).
- S1.XI/26 - *Communioefeningen (voor en na de communie).* Iseghem. *J. Dooms, dr. Geen jaartal. 6 bl. 8.5 cm. x 12.7.*
- S1.XXI/20
S1.XXI/127 - *Dagelijksche Oefeningen* (gekend uit brief van Rembry, 24 oktober 1899). Le Chanoine Lahousse, censeur des livres, voudrait voir supprimer la Messe en images (première partie). Le Chanoine Houtave regretterait sa suppression. (E. Rembry)
- S1.XXI/127 - ONTLEDING en WOORDENBOEK VAN DEN CATECHISMUS DES BISDOMS VAN BRUGGE. Izegem. *J. Dooms. 1899. Eerste druk.*
- 1.XI/93 en
1.XXI/59 Prospectus 4 bl. : Ontleding en Woordenboek (184 bl.) f. 0.90
Ontleding alleen f. 0.60
Woordenboek alleen f. 0.35
- Woorduitleg der vragen en antwoorden van den Catechismus. Izegem, Dooms, 2e druk, 1910. Izegem, Dooms, 3e druk, 1911. Brugge, L. Lescrouwaet, 4de druk, 1919. (Naar een onuitgegeven handschrift van D. Lescouhier). Een exemplaar van de tweede en derde druk wordt bewaard in de Westvlaamse Bibliotheek van K. Van Elslande te Ieper.*
- S1.XX/28 In het GREGORIUSBLAD orgaan der Kath. Scholen. Bÿvoegsel aan "De Zondagsbode" :
- *Het Lijden onzes Heeren Jezus-Christus. 3 jg. nrs. 8, 9, 10, 11, 12. (1881-1882)*
- S1.XX/29 - *Vastenlessen over het bitter lijden van Christus. 5 jg. nrs. 10, 11, 12 (telkens 3 bl.)*
- P. Baes was ook medewerker van SCHOOL EN LETTERBODE, _____
(brief van Vanhove, 29 sept. 1881).
- S1.XXI/35 tot 156 Hij stichtte het CANSIUSBLAD. Schreef o.m. over de Godslastering (vloek) in 1904 (?)

TALen - SCHOOLBOEKEN :

- Sl. XXI/
96 - *Duitsch en Dietsch. J. Dooms. 1884 (eerste uitgave). Winkler over D. en D. :*
Het werk dat Gÿ doet om den Vlaming Hoogduitsch, en dat onze hooggeachte Vriend
Eerw. Heer Gezelle doet om het Engels te leeren, kan niet anders dan bevordelyk
en heilryk voor de Vlaamsche Zake zÿn. Pr. fr. 0,55; 6 fr. voor 13/12 i. geb. fr. 0,65 fr.
- *Duitsch en Dietsch : Izegem, Dooms, 2de uitgave 1887. 7,20 voor 13/12.*
Izegem, Dooms, 3de uitgave 1896.
Tweede en derde uitgave van Duitsch en Diets, alsook de tweede uitgave van de
Taalsleutel zijn bewaard in de Westvlaamse Bibliotheek te Ieper.
- Sl. XXI/
84 t. 95
en 125 - *DE TAALSLEUTEL, of Vlaamsche Spraakregels, tafelwijs geschikt door P.B. en H.V.*
d.B. (H. Van den Bussche, onderwijzer bij P.Baes). 68 bl. in 4° Izegem. F.
Dooms. 1886. Prijs : genaaid : 0.70 f. of 8 f. voor 13/12; gebonden 0.80 f. of
Sl. III/
18 *9 f. voor 13/12. Tweede uitgave gedrukt bij Pollet-Dooms, Tielt, 1890.*
- Sl. VII/
32 - *Beredeneerde Beginselen van de Rekenkunde ten gebruike van den middelsten en*
hoogsten graad in de lagere school. 1888, J. Dooms, 132 bl.
- *Beredeneerd Cijfferrekenen, voor de hogere graad van de L.S. 1892 ? (Gazette van*
Sl. VII/
30 *Kortrijk nr. 10, jg. 18 (1892).*
- Sl. XXI/
172-175 - *De Fransche Zinsbouw, of eenige regels ten dienste der kinders die beginnen*
Fransch leeren. J. Dooms, drukker te Iseghem. 16 bl. 15 cm. x 11.5. Pr. zoals
"Speeltale"
- Sl. XXI/
172-175 - *SPEELTALE of eenige Vlaamsche en Fransche woorden en zegswyzen die in de kinder-*
spelen te passe komen. J. Dooms, drukker te Iseghem (1906 ?). 16 bl. 15 cm. x
Sl. XXI/
174 *11.5. Brief van de We Dooms (niet gedateerd) : Eerweerden Heer. Volgens myne*
berekening zÿn er tot heden omtrent 8050 spreektaal verkocht en geleverd op
10.000 ex. Omtrent 3.900 zinsbouw op 5.000 gedrukte ex. Met achting,
Pr. 0,10 fr.; 2 fr. voor 25; 35 fr. voor 50; 6 fr. voor 100 ex. V.ve Dooms.
- Sl. XX/
105 - *LIJKREDE voor Auguste Van Moortel. Bekegem 29 juli 1857, onderwyzer Sint-Jozefs-*
gesticht 1879. 25 september 1900. Druk : Verbeke-Loys.

DE WESTVLAAMSCHE TAALSTRIJD.

- All. 177
Sl. XXI/
78, 79 - *Het Neêrlandsch in Vlanderen, in de Gazette van Kortryk, 13 jan. 20 jan. 1883.*
(over dialect en algemeene taal). Ook in De Ware Vlaming.
- *Gewestspreek en Algemeene Taal, in Het Belfort 1886, nr. 12. Overdruk van bl.*
Sl. III/21
Sl. XX/80 *3 tot 24. Druk E. Leliaert en A. Siffer. Werd gestuurd aan Fr. de Potter, se-*
Sl. XXI/
76 *cretaris van de Academie, voor ieder lid een exemplaar.*
- *Vlaamsch Spreken en Vlaamsch Schryven. G. De Haene-Bossuyt. 1900. 16 bl. 22*
All. XXI/
68 *cm. x 14.5.*

S1.XXI/83, 84 - In 1894 hield hij in de Sprekersbond van de Katholieke Kring een voordracht over ISEGHEM, waarvan een over (?) -druk verscheen zonder auteursnaam. 16 bl. werden bewaard in het Slosssefonds. 18 cm. x 13.5. Gazette v. Izegem, 9 maart 1895.

S1.XI/79 - Onderrichtingen wegens het onderwijs van Godsdienst en zedenleer in de lagere scholen door E.H. P. Baes (school)opziener. 1 mei 1896. G. De Haene, Brugge.

S1.XI/81 - Middelbare School van Sint-Josephsgesticht te Izegem, 1 oogst 1895.

De BIBLIOGRAFIE is zeker onvolledig. Bij deze opsomming voegen we nog de titels van enkele schoolboekjes, onder de leiding van P. Baes uitgegeven door zijn onderwijzers :

- C. Hallaert en C. Van de Kerckhove, *Het Wettelijk stelsel van Maten en Gewichten*. voor den Laagsten en Middelbaren graad der Lagere Scholen. *Iseghem, J. Dooms*. 1895. 186 bl. 17,5 cm. x 12.5. Een vierde uitgave verscheen bij *Jules De Meester*, 1914.
- C. Hallaert, *Pensioenkas en ?*
- C. Hallaert, *Landbouwonderwijs : Traité de Zoölogie* .
- C. Hallaert, *De Vaderlandsche Geschiedenissen onderwezen in tabellen*.
- C.H. (Hallaert - Van Eeckhoutte, Schoonbroer van Vion). *Verzameling van opstellen, plan en onderwerpen, dienstig voor het onderricht van den briefstijl*. *J. De Meester*, 1900, 80 bl.
- K.C. Van Hullebusch (directeur vóór P. Baes), *De Schepping*, leesboekjes voor Christene scholen, *Druk : Modest Delplace, Brugge, derde druk, 1879*. (*Zie RdH. 1880, 344*).

B.1963 Een vraag om te eindigen :

320 In 1859 verscheen te Antwerpen een drukwerk "DE MAGDALENAPUT TE POPERINGHE eene spookgeschiedenis in de XVe eeuw toegepast op onze tijden." Frans de Potter schreef die dichtelijke roman toe aan Pieter Baes (de latere schrijver en schoolopziener).

In 1859 was Pieterke Baes een baaske van 11 jaar.

Een Pieter Baes werd op 23 april 1842 te Poperinge geboren.

Hij is leraar geweest in Moeskroen en is in 1913 als pastoor van Herseeuw overleden. In 1859 telde hij dan toch nog maar 17 lentes ... Of zat het dichten van vroeger al in de familie ?

De Potter zal wel klinkeband voor hamersteert genomen hebben !

Wie weet er meer over ? En wie zorgt er voor aanvullingen en verbeteringen ?

HOOFDSTUK 3. - WESTVLAAMSE PRIESTERS UIT DE STE-LUITGAARDEGILDE
(EN MEDEWERKERS AAN DE BO'S IDIOTICON).

De hier volgende tabel duidt de verhouding aan tussen het aantal aanwezigen en het aantal werkende leden op de respectieve Landdagen.

Handelingen van	Aanwezigen	Lijst Werkende Leden
1ste Vergader. 18 aug. 1874	36	78
2de Vergader. 1 mei 1876	44	103 (87 uit West-Vlaanderen)
3de Vergader. 20 aug. 1877	57	118 (100 uit West-Vlaanderen)
4de Vergader. 21 aug. 1878	52	142 (119 uit West-Vlaanderen)

De gedrukte ledenlijsten in de Handelingen van de Vier Vergaderingen bevatten wel degelijk de werkende leden en niet (enkel) de leden die de Vergadering bijgewoond hebben. In de Handelingen van de tweede Vergadering werden ook de namen opgenomen van leden die pas na 1 mei 1876 aanvaard werden (voetnoot bl. 3). Aldus principaal E. Minne die op 28 mei verwittigd werd dat hij in de zitting van 27 mei door de Raad als Werkend lid aanvaard werd. Pol De Mont, letterkundige te Mechelen, dankte op 26 april voor het ontvangen diploma van de Gilde (Slossefonds XX). De ledenlijst en de Handelingen van de Derde Vergadering werden al vóór de Vergadering gedrukt. De Griffier P. Baes herinnert de genodigden eraan dat alleen werkende leden tot de Vergadering toegelaten worden.

Sl. XX/
81

LEGENDE bij onze lijst.

Intrede Grootseminarie : Vóór 1833 was het Grootseminarie gevestigd te Gent. Tot 1849 was Wijsbegeerte een afdeling in het Grootseminarie .

M. : Medewerkers aan het Westvlaamsch Idioticon. (Lijst in het Idioticon. Inleiding (bl. XIII, voetnoot). De Inleiding ondertekend 26 januari 1873.

I. : vermeld in de lijst der Ingeschrevenen op het Idioticon.

1, 2, 3, 4 : vermeld op de lijst der werkende Gildeleden in de Handelingen der respectieve Vergaderingen.

L. : oud-leraar of leraar van het Dunencollege of, na 1846, van het St.-Lodewijkscollege te Brugge.

FUNCTIE : verwijst naar de opgave van het ambt bij de aanvaarding tot werkend lid. Tussen haakjes wordt de (eventueel verschillende) functie opgegeven die voorkomt op de lijst van de medewerkers of op de lijst van de inschrijvers op het Idioticon (beide lijsten van 1873).

P., OP., P.-d. : (vooral bij plaats van overlijden) staan voor Pastoor, Onderpastoor, Pastoor-Deken.

VERDERE AANTEKENINGEN BIJ ONZE LIJST.

De "Lijst der Inschrijvers" op het Idioticon geeft een tiental namen van lieden die nog vóór het verschijnen van het Standaardwerk overleden zijn. Aldus o.m. de Gezellevriend notaris A. Angillis uit Rumbeke (+ 1870) en een familielid van de auteur, de koopman L. De Bo-Storme uit Meulebeke (+ 1871).

De lijst van de medewerkers aan het Idioticon bevat enkele namen van priesters die nog in 1873 overleden zijn. Aldus de fabeldichter J.B. De Corte en Pieter De Smet. Pieter De Smet, in 1804 te Ooigem geboren, was de broer van Kanunnik Angelus in 1793 te Lendelede geboren, pastoor van de O.-L.-Vrouwkerk te Brugge (1837-1853) en secretaris van 't Bisdóm, overleden in 1867. De historicus Joseph De Smet, oud-leraar en vriend van Gezelle in het Dunencollege en bezitter van een heel schrift Poperingse idiotismen, was in 1801 geboren te Hulste en overleed als onderpastoor te Oudenburg in 1870. De Corte, De Smet en niet het minst Constant Van Hullebusch, retoricaleraar van De Bo, waren collega's in het Dunencollege toen Gezelle er studeerde.

De meeste medewerkers aan het Idioticon zijn in 1869 in het Grootseminarie aangekomen. Enkelen onder hen, zoals Pieter Baes, hadden al het Seminarie verlaten voordat het Idioticon volledig verschenen was.

Na de vierde en laatste Algemene Vergadering van 21 augustus 1878 zijn er zeker nog nieuwe werkende leden aanvaard geworden.

Dit wordt bevestigd voor Albrecht Rodenback uit Roeselare in RdH. XI (1880 bl. 403), voor Edm. Ronse, Stadssecretaris Veurne (1816-1881) in RdH. XII (1881) bl. 333 en voor kunstschilder J. Dinneweth uit Brugge in RdH. 1882 bl. 8, en in latere jaargangen.

INTR. GROOT-NAAM EN GEBORTEPLAATS SEM.	GEB. JAAR	WIJDING	FUNCTIE OP RES- PECT.LEDENLIJST	OVERLIJDEN
G E N T :				
1815 VERDEGEM Dominiek, Winkel (O.-Vl.)	1793	1821 - I 1	- (Kan.) prosecret. Bisdom	1888 Brugge
1830 DE SMET Pieter, Ooigem	1804	1833 M I -	- (Pastoor Ieper)	1873 Ieper
1831 VANDE PUTTE Ferdinand, Rumbek	1807	Br. 1835 - - 1	L Pastoor-deken Kortrijk	1882 Kortrijk
1830 ? DE CORTE J.B., St.-Lievens-Houtem	1811	Br. 1836 M I -	L (Brugge, gew.princip.en inspect.)	1873 Brugge
B R U G G E :				
1837 VAN HULLEBUSCH Constant, Tielt	1818	17.12.42 M I 1	L Pastoor, Zwevezele	1879 Izegem
1838 ROGIERS Karel, Heestert	1821	01.06.44 M I -	- (Leraar College Menen)	1904 Menen
1839 VERSTRAETE Felix, Egem	1819	24.12.43 M I 1	- Pastoor St.-Kruis	1893 St.-Kruis
1840 SCHIPMAN Jan, Oostende	1820	06.06.46 M I -	L (Brugge, inspecteur)	1886 Brugge
1843 MINNE Emiel, Tielt	1827	20.09.51 - I 2	L Principaal Brugge (Kan.)	1879 Brugge
1845 DE WAELE Karel, Roubaix (Fr.)	1824	23.02.50 M I -	- (Onderpastoor Ledegem)	1894 P. Houthulst
1846 DE BO Leonard, Beveren-Leie	1826	15.03.51 M I 1	L Pastoor Elverdinge	1885 P-d.Poperinge
1848 MEERSSEMAN Désiré, Geluvel	1828	21.05.53 - I 1	L EREVOORZITTER - P. Woumen	1902 P. Moorsele
1850 GEZELLE GUIDO, Brugge	1830	10.06.54 M I 1	L Onderpastoor Kortrijk	1899 Brugge
1850 HUYS Victor, Geluwe	1829	10.06.54 M I 1	- Pastoor Zillebeke	1905 P. Zillebeke
1850 PATTIJN Désiré, Handzame	1829	03.02.55 - I 2	- Proost Blindekens Brugge	1902 Brugge
1854 REMBRY Ernest, Moorsele	1835	29.05.58 - I 1	- 2de Secretaris Bisdom (Kan.)	1907 Brugge
1856 DE CEUNINCK Karel, Staden	1835	11.06.60 - I 3	- Op.Lichtervelde (Jabbeke) 1882 : naar Amerika	1907 Los Angeles
1857 DE MEESTER Edward, Veurne	1837	22.12.61 - I 2	- Princip.Veurne (1878 : obs.)	1915 Maredsous
1857 GOORMACHTIGH Louis, Dottenys	1836	25.05.61 - - 1	- Leraar College Kortrijk	1887 Heule (Dir.)
1857 MONSTRUL Henri, Roeselare	1838	25.05.61 - - 1	- Leraar College Poperinge	1901 P. Esen
1858 DEPOORTER Karel, Esen	1836	09.07.62 - I 1	- P. Handzame (Prof.Kleinsem.)	1895 Luik (S.J.)
1858 FLAMEN Gustaaf, Brussel	1837	09.07.62 - I 1	- OP Ruiselede (Ler.Kleinsem.)	1920 Brugge
1858 STROOM Albert, Stuivekenskerke	1835	21.12.61 - I 1	- S.T.D.Dir.Grootsem. (Vice-rector Engels Sem.)	1910 P-d.Torhout
1859 CALLENS Henri, Komen	1838	04.06.63 - I 3	L Onderp. Brugge (Ler.Brugge)	1909 P.Westvleteren
1859 DE GEETERE August, Brugge	1839	04.06.63 M I -	L (Ler. Brugge)	1911 Brugge
1859 FOULON Karel, Bellegem	1838	18.12.62 - I 2	L RAADSLID 1876; Ler.Brugge	1908 Brugge (S.J.)
1860 BAELEN Aloïs, Poperinge	1839	17.12.64 - I 1	- Dir.St.-Anna-Kortrijk (OP.Tielt)	1923 Kortrijk
1860 BOUDEWEELE Franc., Houtem (Veurne)	1838	17.12.64 - I 3	- Ler.Ieper (1891 P.Bellegem)	1913 Kortrijk

1860	CALLEBERT Karel, Roeselare	1837	19.12.63 - I 1	- Onderpastoor Koekelare	1900	P.Blankenberge
1860	DEBADTS Henri (Aug.) Poperinge	1837	19.12.63 M I 1	L OP.Heule (1873 : Waregem)	1898	P.Dudzele
1860	HOUTAVE Edmond, Damme	1838	19.12.63 - I 1	L Princip. Ieper	1911	Brugge
1860	LUYSSSEN Theodore, Veurne	1841	26.05.66 M I 1	- Ler. Veurne (1876 dioc.insp.)	1910	Brugge
1860	VERRIEST Hugo, Deerlijk	1840	17.12.64 - I 1	L Leraar Kleinseminarie	1922	Ingooigem
1861	DUCLOS Adolf, Brugge	1841	10.06.65 - I 1	- Bewaarder "H.Reliqüien" Brugge	1925	Brugge
1861	VAN COILLIE Victor, Beveren	1838	10.06.65 - I 1	L Ler. Brugge	1888	OP.Ingelmunster
1861	(Eng.S.) VAN DOORNE Hendrik, Poeke	1841	04.08.65 - - 1	- Mission. Camberwel, Londen	1914	Poeke
1861	VERHELST Constant, St.-Eloois-W.	1838	17.12.64 - I 1	- OP.Westnieuwkerke (OP.Torhout)	1899	P. Leisele
1861	WILLAERT Robert, Esen	1840	17.12.64 - I 1	- Dir. H.Familie Ieper	1916	Lumbres (Fr.)
1862	DE BRABANDERE Emiel, Tielt	1841	26.05.66 - I 1	- OP.Diksmuide (OP.Oudenburg)	1916	Berck-Plage (Fr)
1863	CUVELIER Jules, Staden	1843	15.06.67 - - 1	L OP.St.-Kruis (later P.)	1929	St.-Kruis
1863	DE LEYN Alfons, Brugge	1839	22.12.66 - I 1	L Dir. (later Princip.) Brugge	1902	Brugge
1863	VAN SPEYBROUCK August, Brugge	1843	15.06.67 - I 2	- OP. Klemserkerke (OP. Adinkerke)	1922	Brugge
1864	CREVITS Louis, Woumen	1840	06.06.68 - - 2	- Ler. Diksmuide	1913	Esen
1864	DE SIERE Petrus, Veurne	1843	21.12.67 - - 2	- Ler. Diksmuide ('87 : AM.College)	1918	Montana (U.S.)
1864	MOULAERT Theophiel, Brugge	1844	19.12.68 - I 2	- Ler. Kleinsem. - lat.P.d.Diksmuide	1916	Woodford-bridge (Eng.)
1865	DE MONIE Emile, Roeselare	1846	17.12.69 - I 1	- Leraar Kleinseminarie	1890	Brugge
1865	HEMERYCK Isidoor, Beveren	1843	19.12.68 - I 1	L Dir.Justus Lipsius, Leuven	1912	Leuven
1865	MAES Camiel, Kortrijk	1846	19.12.68 - - 1	- Mission.Monroe Michigan (Am.)	1915	Covington (U.S.)
1866	BOONE Alfons, Vlamertinge	1846	02.04.70 - I 1	- Ler. Kleinsemin. - Lat. D.Ieper	1897	Passendale
1866	CAMBIER Victor, Veurne	1846	02.04.70 - - 2	- Onderpastoor Tielt	1910	P.d. Gistel
1866	CARETTE S. Richard, Meulebeke	1846	02.04.70 M I 1	L RAADSLID; Ler.Brugge	1910	Koolskamp
1866	FRAEYS Isidoor, Roeselare	1846	02.04.70 - I 1	L Ler. Brugge (Ler. Ieper)	1918	Aarsele
1866	HOSTEN Aloïs, Avekapelle	1841	25.07.69 (Eng.) 2	- Mission. Ellingham (Eng.)	1923	P.Willington
1866	LANSSSEN Victor, Roeselare	1844	07.11.69 - - 4	- Leraar Kleinseminarie	1904	P. Eernegem
1866	RAES Pieter, Rumbeke	1844	17.12.70 - - 4	- Leraar College Ieper	1903	P.Lissewege
1866	VERMANDER August, Brugge	1844	04.03.71 - I 1	- Leraar College Ieper	1908	P.Houthulst
1867	LEPERE Juliaan, Kortemark	1847	03.06.71 - I 1	- Leraar Oostende	1906	Wervik
1868	BARBE Theofiel, Zwevegem	1846	23.12.71 - - 2	- OP. Menen ('71-'76 Kleinsem.)	1916	P.Brugge (Magd.)
1868	D'ARTOIS Emiel, Moere	1848	27.05.72 - - 3	- Leraar College Diksmuide	1905	Kortrijk
1868	DE GRYSE Edward, Roeselare	1848	25.05.72 - - 1	- S.T.D. Prof.Kleinsem.	1909	P.d. Kortrijk
1868	MERVILLIE François, Wontergem	1848	25.05.72 - I 3	L RAADSLID; Ler. Brugge	1919	P.d. Torhout
1868	ROMMEL Henri, Rumbeke	1847	23.12.71 - - 1	- RAADSLID; Ler. Brugge	1915	Brugge
1868	VAN QUAETHEN A.Victor, Tielt	1847	25.05.72 M - -	- Ler. Kleins. (gew.P. Zarren)	1927	Wevelgem
1869	BAES Pieter, Elverdinge	1848	21.12.72 M I 2	L GRIFFIER; Ler. Brugge	1907	Izegem
1869	DE BADTS Louis, Poperinge	1842	07.06.73 M - -	- Theologant, Grootseminarie	1913	Reningelst (Clytte)

1869	DE CARNE Alexis, Stavele	1848	21.12.72	M - -	-	Leraar Kleinseminarie	1883	Roeselare
1869	POLLEY Alfons, Poperinge	1845	07.06.73	- I 2	L	Ler. St.-Lod.-Brugge	1917	P.Roesbrugge
1869	SCHERPEREEL Alfons, Pittem	1842	25.05.72	M - 2	-	Mission.Salford (Eng.)	1906	Pittem
1869	STRUBBE Edward, Brugge	1848	07.06.73	- I 2	-	Ler.Tielt (1882 Redempt.)	1905	Montreal (Can)
1869	VAN HEE Alfons, Lo	1846	07.06.73	M I 2	-	Ler.Kleinsem. (theologant)	1903	P.Moere
1870	AXTERS Joseph, Brugge	1850	30.05.74	- I 3	-	Ler.Mouscron; (theologant)	1913	Gent (S.J.)
1870	BLANCKE Karel, Wingene	1849	30.05.74	- - 2	-	OP. Ruddervoorde	1934	P. Handzame
1870	MOERMAN Gustaaf, Roeselare	1848	20.12.73	- I 2	-	Ler.Tielt (theologant)	1900	P.St.-Andries
1870	VAN den WEGHE Jan, Ledegem	1848	20.12.73	- - 2	L	Ler. St.-Lod.-Brugge	1907	P.Houtem (Veu)
1871	DE SIERE August, Houtem (Veurne)	1849	19.12.74	M - 2	-	Ler.Tielt (theologant)	1906	Brugge (Dir.)
1871	DU PONT Jules, St.-Eloois-Winkel	1850	19.12.74	- - 4	-	Ler.Ieper	1913	Leuven (O.S.B)
1871	HAGHEBAERT Placide, Noordschote	1849	19.12.74	- - 4	-	S.T.D. Onderp. Zonnebeke	1905	Leuven
1871	HUYGHE Alfons, Brugge	1851	22.05.75	- I 4	-	Ler.Kortrijk (theologant)	1881	Brugge
1871	VANDEN BUSSCHE Richard, Aartrijke	1847	19.12.74	- - 2	-	Ler.Tielt (later Econ.)	1927	Aartrijke
1872	BEHEYT Victor, Menen	1852	10.06.76	- - 4	L	Leraar St.-Lod.-Brugge	1921	P.Kortr. (OLV)
1872	BUTAEYE Hendrik, Stavele	1849	18.12.75	- - 4	-	OP.Pittem (1880 Chili)	1924	Santiago
1872	DIERICK Alberick (Adolf) Izegem	1852	23.12.76	- I 3	-	Ler.Kleins.	1918	Bissegem (P.)
1872	DUCLOS Jozef, Brugge	1853	10.06.76	- I 2	-	Ler.Torhout (theologant)	1914	Oostende
1872	FOL Louis, Beveren-Roeselare	1851	18.12.75	- I 3	-	Leraar Oostende (theologant)	1920	P. Moen
1872	FONTYNE Karel, Keiem	1852	23.12.76	- - 4	-	Stud. H.Geestcol. - Leuven	1908	P. Pittem
1872	VAN DORPE Leo, Zevokote	1851	10.06.76	- I 2	-	Stud.Justus Lipsius (theologant)	1908	P.Rolleg.-Kape
1872	VYNCKE Amaat, Zedelgem	1850	10.06.76	- - 3	-	OP. Dudzele (1881 : W.P.)	1888	Kibanga (ZaTre
1873	DEGREDEL Henri, Zonnebeke	1853	26.05.77	- - 3	L	Ler. St.-Lod.-Brugge	1911	P.Hooglede
1873	SAMYN Jozef, Tielt	1854	26.05.77	- - 3	-	Leraar College Oostende	1909	P.Westouter
1873	VERLYNDE Karel, Ieper	1850	23.12.76	- - 4	L	Onderp. Oostnieuwkerke	1830	Oostnieuwkerke
1879	(Tielt) DE TREMMERIE Henri, Veurne	1859	10.04.83	- I 4	-	Ler.(leek) Veurne (1879 : Pater Petrus DE ALCANTARA)	1902	Tielt
1880	(Edingen) DE VOS Julius, Oostrozebeke	1854	19.06.86	- - 3	-	Letterkundige Brugge (1880 : Kapucijn P. Renuis)	1925	Izegem

VOETNOT :

Zowel de ledenlijst van de Derde Vergadering (20 oegst 1877) als die van de Vierde Vergadering (21 oegst 1878) geven op : E. Dierick, professor in 't klein Seminarie te Rousselare.

We meenden dat E. Dierick te vereenzelvigen is met Adolf (palmares van 't klein Seminarie, 1873) of Alberick-Adolf (bidprentje, en Almanach van 't Bisdum 1919, bl. 177). Hebben we klinkband voor hamersteert verstaan ? De naam Emiel Dierick (1856-1930) is te Izegem nog goed gekend. Hij was een zoon van Edward - ook Bernard genoemd - (1800-1875) en van diens tweede echtgenote : Justine Van Pachtenbeke (1828-1899). Edward Dierick is de uitvinder van de genagelde schoen. Hij had zijn schoenbedrijf in de Brugstraat, ook als de Walstraat bekend.

Edward was in 1844 de medeoprichter van Taal en Kunst, een soort rederijderskamer. In 1861 stichtte hij samen met zijn neef Emiel Neyrinck (1839-1934) het letterkundig genootschap Voor Tael vereenigd, waarvan hij de eerste voorzitter was. Emiel Dierick die in 1875 zijn vader in het schoenbedrijf opvolgde, had diens litteraire be-gaafdheid geërfd. In 1882 stichtte hij, in de schoot van de Congregatie, de Sint-Crispijns-gilde en in 1894 schreef hij o.m. "Joris de Wildstroker", een toneelstuk dat op een avondfeest van de Gilde een daverend succes kende. Maar Emiel was in 1877 en 1878 zeker geen "professor in het klein Seminarie".

Emiel Dierick had twee broers priester. Albert (1867-1908) was opeenvolgend leraar in 't College te Tielt en te Menen. Niet te Roeselare. Amaat (1865-1933), Lic. Wijsbegeerte en Letteren, is wel leraar geweest te Roeselare, maar eerst van 15 september 1891 tot 19 april 1909; opeenvolgend titularis zesde en vierde Latijnse poësis en retorica. In 1900 schreef hij de gekende dichtbundel Sint-Tillo's Lied.

Een kozijn van deze gebroeders Dierick was boven vermelde Emiel Neyrinck, zoon van Edward (1795-1857) en Nathalie Dierick (1806-1883). Emiel Neyrinck is de stichter van de Juteweverij te Lendelede en de dichter van de bundel "Ernst en Vreugde", waarin het lied : De Jongen van boos Izegem (1865) voorkomt.

Men heeft al meer dan eens Emiel Neyrinck verward met zijn kozijn Emiel Dierick. Het is mogelijk, maar weinig waarschijnlijk, dat ook Pieter Baes dat tweemaal na elkaar heeft gedaan. We meenden dat hij zich alleen van voornaam vergist heeft en Alberick-Adolf vervangen heeft door E(miel) ? (RdH. 1876)

Alberick-Adolf Dierick werd te Izegem geboren op 9 april 1852 als zoon van Eduard-Frans Dierick en van Marie Theresia Delobelle, en is overleden als pastoor van Bissegem op 9 december 1918. Van 23 mei 1876 tot september 1878 was hij te Roeselare hulpsurveillant bij Victor Lanssen, surveillant van het internaat, en van september 1878 tot februari 1882 titularis van de vierde Latijnse. Hij verving er in 1876 de Bruggeling Jozef Axters die, omwille van zijn Vlaamsgezindheid, op 28 april 1876 weggepromoveerd werd naar het College van Moeskroen. Op diezelfde 28 april werd Theophiel Barbe, surveillant van het internaat, benoemd tot onderpastoor te Menen en vervangen door Victor Lanssen. Barbe werd benoemd omdat hij geen gezag had. Wat men gewoonlijk vergeet is dat Barbe wel degelijk Vlaamsgezind was.

Om de zaken gecompliceerd te maken verschillen de benoemingsdata op het bidprentje van Alberick-Adolf nogal merkkelijk van die in de Almanach 1919 des Bisdoms. Waarover alle documenten wel akkoord gaan is dat Alberick-Adolf even vlaamsgezind was als zijn voorganger Jozef Axters en dat ook hij schrijverstalenten bezat. Als onderpastoor van Sint-Jacob publiceerde hij o.m. het Jubelboekske (1498-1898) : De Presentatie van O.L.Vrouw in den Tempel van Jerusalem en het Broederschap van O.L.Vrouw Presentatie in de parochiale kerk van Sint-Jacobs (72 bl.) - Slosse XII/56.

HOOFDSTUK 4. - GEZELLE OVER BAES - (EEN MISVERSTAND)

De eerste keer dat we Pieter Baes vernoemd vinden in verband met Gezelle, ging het om een misverstand. Gezelle was abuis. Gelukkig voor Baes. De Heer ende Meester verstond klinkband voor hamersteert. Hoe de vork in de steert zit ?
Luister.

Van 11 oktober 1865 tot 20 september 1872 staat Gezelle - de zereeloper - als onderpastoor op de Brugse Sint-Walburgaparochie. Dat hij, ook in die jaren, veel zittend werk verricht heeft bewijzen o.m. de eerste jaargangen van het weekblad "*Rond den Heerd*", waarvan hij, als stichter, van 2 december 1865 tot omtrent 2 december 1871 hoofdredacteur was. Van dan af krijgt Adolf Duclos de redactie in handen en hij zou ze niet meer lossen totdat alle vier in den Heerd uit was en dood. Deze oud-leerling van Leenaard De Bo was een van Gezelles begaafdste en ijverigste medewerkers. In het nummer van 19 september 1869 verscheen de eerste aflevering van zijn merkwaardig levensverhaal "*Tillo de Saks*", patroon van Ize-gem.

En omtrent half juli 1870 was Duclos de eerste die door de zieke en overspannen Gezelle genoemd werd om met een drietal anderen (onder wie Leopold Slosse) een soort redactieraad van het weekblad te vormen. Duclos zou die redactie gevoelig uitbreiden. Daartoe stichtte hij o.m. in 1874 de Gilde van Sinte-Luitgaarde. De leden zouden zijn achterban vormen in zijn strijd voor de rechten van de misprezen moedertaal en ter verdediging van De Bo en Gezelle.

Geen wonder dat de Gilde al vlug twaalf discipelen telde van De Bo en veertien van Gezelle. Behalve Duclos waren aanvankelijk alle raadsleden van de Gilde leeraars van het Sint-Lodewijkcollege.

Griffier was Pieter Baes die, in oktober 1872 als leraar Koophandel en Mathesis, Isidoor Hemeryck uit Beveren opgevolgd had. Deze laatste was te Leuven president geworden van Justus Lipsius en later professor.

Als griffier was Pieter Baes, na Duclos, de belangrijkste figuur in de Gilde. Niet veel minder dan l'Eminence Grise.

In een schrijven van 12 februari 1874 heeft Duclos Gezelle de oprichting van de Gilde meegedeeld. Hij rekent stellig op zijn medewerking. De brief handelt ook over de samenstelling van de raad en geeft o.m. de naam op van de griffier : Pieter Baes. De ontredderde Gezelle, die op 20 september 1872 tot onderpastoor

te Kortrijk bevorderd werd, had te Brugge Pieter Baes in zijn leraarsfunctie niet meer gekend. Pieter Baes uit Elverdinge, de rechterarm van Duclos ! Nieuwsgierig en wellicht wantrouwig zal Gezelle uitgezien hebben naar een eerste bijdrage van zijn hand.

En dan gebeurde het. In het nummer van 15 mei 1874 van "Rond den Heerd" verscheen onder de titel "Van de Brugsche Leproserie", een artikel ondertekend J.B. En daar las Gezelle over "Lazarus, de arme melaatsche, (die) meermaals als de broeder van Martha en Maria Magdalena aanzien wordt, dien Jesus den vierde dag na zijn overlijden *VERREES* (cursivering van ons). Ook in de voetnoot werd de fout herhaald: "omdat Jesus hem *VERREZEN* had".

Dergelijke fouten in andere bladen had hij in Rond den Heerd geregeld als wartaal overgedrukt. In zijn belangrijk artikel: "*Ons oud Vlaamsch*" (RdH. 1870, 84) heeft hij, onder drie aangehaalde voorbeelden van officieel gera(d)braaksel, een gelijkwaardig Gallicisme gegeven: Als men hem *VERNAM* (cursivering van ons) het ongeluk, enz., hij viel in onmacht. Om de lezer te helpen voegde hij er de franse vertaling bij: "*Quand on lui apprit le malheur...*".

Zo'n taal in zijn weekblad ! En van de Griffier van de Sinte-Luitgaardegilde ! Bij een eerste gelegenheid schrijft hij aan Duclos: "*Wat jammer, wat jammer dat P. Baes in zijn artikel over een weke of twee kout van J.(ezus) die iemand VERREES ! Dat en kan niet zijn. Verwekte is het woord, grammaticaal gesproken, 't een is transitief, 't ander hoegenaamd niet ...* Waarom en lezen ze (lees: uw griffier) de oude boeken niet en nen luisteren ze de vlaamsch sprekende Vlamingen hunne tale niet af ?".

Op 8 juni, antwoord van Duclos. Als slot van de brief ... alsof het bijna aan zijn aandacht ontsnapt was ... staat het: "*de faute: VERREES voor VERWEKTE is van Jan Bethune en niet van Pieter Baes.*" Gezelle had dus J.B. voor P.B. gelezen. Maar juist voor die terechtzetting stelt Duclos onnozweg de vraag: *Valt de VRIJHEID* (Kortrijks blad waarin Gezelle schrijft) *niet te stijf in den Patois ?*

Op 22 juni, wederwoord van Gezelle ... *Kwestie van Vrijheid: Stijl en Spelling zijn zaak van den uitgever. En kwestie van J.B.: "Ik ben blij dat Baes de faute niet begaan en heeft. Bruggeman moet hem beteren of VERBETÉRD WORDEN* (cursivering van ons).

Een goed verstaander heeft maar een half woord nodig... zegt men. Hier is bedoeld: Jan Bruggeman. Inderdaad, een halve naam.

De verstandige lezer zal uit de context al begrepen hebben dat Bruggeman niemand anders is dan Jan Bethune. Maar Duclos had de context niet eens nodig om Gezelle te verstaan.

Jan Bethune had tot dan toe al zijn bijdragen in Rond den Heerd ondertekend met : Jan Bruggeman. Dit was o.m. het geval met de gedegen studie "Vanen en Vaantjes" die verschenen was in het nummer van 1 december 1872. Toen was Duclos al een tijd heel alleen baas in de redactie. "Mijn vriend Ad. Duclos" wordt trouwens uitdrukkelijk in de tekst vermeld. En het lijkt geen twijfel dat hij de promotor of de motor was bij het totstandkomen van de verhandeling. Met dit doel zijn beiden op een "zomersche nuchtend" in 1871 in de Bibliotheke van Veurne aan 't snuffelen, terwijl archivaris Edm. Ronse de documenten haalt... Daar kregen ze vier koperen schelmstukken te zien, waarbij vier opschriften waren. Dit lezen we in het nummer van 30 september 1871 : R.d.H. en Jan Bruggeman gingen samen naar Veurne en R.d.H. en Jan Bruggeman hebben samen de teksten bij de vier schelmstukken ontcijferd en van een commentaar voorzien. Het stuk wordt ondertekend : Ik en hij. Ik (R.d.H.) was Duclos, en hij (Jan Bruggeman) was Jan Bethune junior. Of hebben ook wij klinkband voor hamersteert verstaan ? Was IK soms Gezelle ? Dat zal wel niemand beweren. In september 1871 is dit kwasi onmogelijk. Maar was HIJ (Jan Bruggeman) soms Jan Bethune senior ofwel Jan Bethune senior en junior plus Joseph van Caloen ?

Inderdaad, de identiteit van Jan Bruggeman is nog niet zo lang gekend. Hervé Stalpaert had in 1969 de vraag gesteld of dit soms de deknaam was van archivaris Jules Colens. Wat prompt weersproken werd door A. Demeulemeester. Volgens A. Demeulemeester was Jan Bruggeman baron Jean-Baptist Bethune, de bekende promotor van de neogotiek (Jan Gothiek, zo wordt hij soms genoemd). Dus Jan Bethune senior. En de bijdragen in R.d.H. ondertekend door Jan Bruggeman waren "een soort co-productie" van Jan Bethune senior, Jan Bethune junior en zijn vriend Joseph van Caloen (Biekorf 1969, 374 en 1972, 135 v. en 233 v.

B.1969
374

B.1972
135-233

In die voorstelling zou HIJ een drievuldigheid uitmaken. Wat wel een mysterie is, maar niet tot dogma verheven werd.

In een weekblad, waar de medewerkers zo sterk op elkaar betrokken zijn, zijn de toespelingen bijzonder talrijk en soms, voor niet-ingewijden, ondoorzichtig. Aldus de ondertekening : "Ik en hij".

Dit is een duidelijke allusie op de titel "*Ik en gij*" in het nummer van 11 maart 1871. Een terechtwijzing van de Vlamingen die "zoo danig op eenen franschen leest

geschoeid zijn, dat ze krepelen in 't fransch en peizen dat ze, om beleefd te zijn... moeten zeggen : Gij en ik, zulk een en ik." Wat een letterlijke vertaling is van "*Vous et moi, un tel et moi*". De Vlamingen, de echte die geen kunstmatige schoolmeesterstaal spreken, zijn in goed gezelschap. Denk maar aan Cicero en Horatius. Zij die nochtans geen boeren en waren, zegden en schreven : "*Ego et Cicero, ego et vos*". Wel relevant (heb compassie !) voor Gezelle en zijn volgelingen, die niet alleen de bastaardwoorden in het geijkte alles behalve algemeen Nederlands wilden uitroeien, maar ook de oneigene wendingen bekampten. Wellicht heeft Duclos niet teruggedacht aan Gezelles verkeerde interpretatie van de verkeerd gelezen initialen : J.B., toen hij in 1885 (bl. 170) bij de bespreking van Pieter Baes' Taalsleutel neerpente : de diepgeleerden schrijver ... die maar twee letters van zijne name en moet drukken om iedereen te doen zeggen : "Ja, 't is hij".

Onder de initialen J.B. waren al vroeger enkele bijdragen in RdH ondertekend o.m. op 8 oktober 1870. Ja, toen was het hij Pieter Baes. Maar niet de hij van "Ik en hij". Pieter Baes, en geen Jan Bethune of Joseph van Caloen. Maar misschien krijg ik nog een solemnele démenti, zoals Mijnheer van RdH. er soms kreeg van de vele pedanten uit het Zuiden en enkele taalbazen uit het Noorden. Maar het onderscheid tussen klinkeband en hamersteert zullen ze wel niet kennen... Nu nog volgende uitweiding over de drievuldigheid of de drie zielen in een zak. Jan Bethune senior (Kortrijk 1821 - Marke 1894) was de bekende bouwmeester en Vlaamse voorman van de neogotiek. Algemeen bekend als Jan Gothiek. Hij was gehuwd met Emilie van Outryve d'Ydewalle. Vermoedelijk kent de lezer wel de rijve waarin de relikwieën van de H.Hilonius (of St.Tillo) bewaard worden. Dit is een gift van baron Alexander Gilles de Pélichy. Die rijve werd getekend door Jean Béthune d'Ydewalle. Jan Bethune senior. Vader Bethune, hoewel zijn moedertaal Frans was (moeder was afkomstig uit Rijsel) kan bezwaarlijk als vlaamshater versleten worden. Hij was een zeer sociaal bewogen man en meer dan een flamingant de coeur.

Te Leuven had Professor David - ge weet wel : de grote Vlaming, die zijn naam gegeven heeft aan het Davidsfonds - Jan en Felix Bethune de Middelnederlandse letteren leren waarderen. Tussen haakjes : Felix was de anglofiele econoom en trouwe vriend van leraar Gezelle toen ze beiden in het Kleinseminarie waren.

In 1840 gaf Jan Bethune een voordracht (in het Frans vaneigen) over onze oude

Vlaamsche auteurs. Daarin noemt hij het billijk dat alle gemeente-ambtenaren Vlaamssprekend zouden zijn. Tegennatuurlijk noemt hij het dat een volk een vreemde taal moet aanleren. (Hand. Cercle Royal de Courtrai 1965, bl. 38).

Na het Congres van Mechelen in 1863 richt hij met de Engelsman Weale, de Nederlander J. Alberdingk Thijm en anderen de "Gilde van Sint-Thomas en Sint-Lucas" op, om de christelijke oudheden te bestuderen en de Christelijke (neogotische) kunst te bevorderen. In 1880, na de dood van zijn vader, Baron Felix, erft hij het kasteel van Marke. Gezelle is er steeds een welkome gastvriend en wordt biechtvader van de Bethunes en hun dienstpersioneel. In 1888 zet Vader Bethune stappen om Gezelle als praecepteur van zijn jongste zoon in het kasteel op te nemen. Dit om de dichter en lid van de Academie meer vrije tijd te geven. (Biekorf 1969, bl. 178 v.) En om hem te verlossen van veel narigheden!

Jan Bethune junior en Joseph van Caloen althans waren twee zielen in een zak. Beiden geboren begin 1853. Van hen schrijft Walgrave: "Baron Bethune en Baron J. van Caloen heeft hij (Gezelle), mag men zeggen, Vlaamsch leeren schrijven" (I, 342). "Met anderen vergaderde hij ze in zijn huis, schrijft hij, hij gaf hun onderwerpen en gedachten volgens ieders bijzonderen aanleg en bekwaamheid. Hij verbeterde hunnen opstel en stijl..." Hij verbeterde hunnen opstel! Dat wist Duclos toch ook.

Inderdaad, Jan Bruggeman moet hem beteren of verbeterd worden. Ook nog in 1874. Jan Bethune junior (later Baron Jean Baptiste de Bethune) werd geboren te Brugge op 25 januari 1853. Maar eind 1969 verhuisde het gezin naar Gent. Als het waar is wat Jan junior in zijn dagboek noteerde dan moet hij al in 1868 - nl. op vijftienjarige leeftijd - meegewerkt hebben aan het "Bulletin van het Gilde van Sint-Thomas en Sint-Lucas". Vanuit Gent moet hij met Gezelle - en zeker vanaf 1870 met Duclos - in betrekking gebleven zijn. Met zijn vriend, Joseph van Caloen, kwam hij geregeld bij Gezelle in een soort "Société littéraire" samen. Hierover schreef Jos. Van Caloen later: "Il m'attira dans son orbite avec plusieurs autres jeunes prêtres et laïques. Nous formions une petite société littéraire dont Gezelle était président et qui avait pour but de faire revivre l'ancien West-Flamand dans toute sa pureté et naïvité primitive. L'organe de cette société s'appelait "Rond den Heerd" (Biekorf 1972, 237). Heeft Bruggeman daar Duclos en onderpastoor Ernest Rembry ontmoet? Deze samenkomsten hadden vermoedelijk niets gemeens met de bezoeken die Gezelle kreeg van de seminaristen die wisten

hoe ze de gastheer gelukkig konden maken met hun gezante woorden en spreekwijzen of met hun geschiedkundige vondsten.

In RdH., nummer van 4 maart 1871, verschijnt de eerste uit een reeks bijdragen over "Het broederschap van de Heilige Drijvuldigheid, te Gent", een broederschap door bisschop Triest in 1642 opgericht tot vrijkoping van de slaven. Die eerste bijdrage was niet ondertekend. De volgende zijn wel ondertekend door Jan Bruggeman, die onlangs de oude papieren van "het broederschap" gevonden had bij de pastoor van Sint-Jacobs te Gent. De auteur spreekt wel van "ik" en niet van "ik en hij" of van "wij", zodat ook voor deze bijdrage de Brugse drievuldigheid geen beroep kan doen op het auteurschap.

Jan Bruggeman zal wel des te gretiger zijn vondst aan RdH. hebben afgestaan daar in de documenten herhaaldelijk sprake is van "den Oostendschen Captein Gheselle, die met zijn matrozen rond 1727 door de barbaren genomen en in slavernije geleed wierden". We weten dat Gezelle voor die attentie niet ongevoelig bleef.

Bruggeman behaalde in 1875 zijn diploma van doctor in de Rechten. Hij huwde in 1876 met Anna de Villers uit Gent en vestigde zich aldaar als advocaat. Zijn Brugse vrienden en idealen heeft hij daarbij niet vergeten. Op de lijst van de werkende leden van de Sinte-Luitgaardegilde (na de tweede algemene Vergadering van 1 mei 1876) staat hij inderdaad opgetekend als J.B. Bethune-de Villers, (baron) advocaat te Gent. Begin 1888 is hij present op "le Congres bibliographique international" in Parijs. Hij hield er een lezing over de toenmalige stand van de Vlaamse letterkunde en sprak met grote waardering over Gezelles dichtkunst. Ten minste als in Het Belfort de Vlaamse versie van de voordracht niet werd aangepast "ad usum Delphini". Enkele maanden voordien vraagt Gezelle de liberaal Theofiel Coopman om de benoeming van baron J.B. Bethune junior, die hij een taaien Vl(aamschen) werker noemt, tot briefwisselend lid van de Koninklijke Vlaamse Taalkamer te steunen. Professor Lissens dateert de brief van Gezelle : tweede helft van oktober 1887 en noteert in zijn commentaar dat Bethune pas lid van de verheven Kamer geworden is in 1904, het jaar van diens benoeming tot Gouverneur van West-Vlaanderen.

En ook als Gouverneur blijft Bruggeman trouw aan zijn vriendschap en verering voor Heer ende Meester Gezelle.

Zoals Baron Jan (de !) Bethune senior het ontwerp van het "rouwdenkmaal" van Deken De Bo getekend heeft (Poperinge 1886), zo heeft baron Jan de Bethune junior - maar nu zelf senior geworden - het rouwdenkmaal ofte praalgraf van de geen-deken-ge-

worden Gezelle getekend (Brugge 1906). In verband met die praalgraven werd nog maar eens klinkeband voor hamersteert genomen, nu door Drs. Jan L. Broeckx. Hij heeft het over Baron Bethune (1821-1894 !) die o.m. de kerk van Vive-Capelle oprichtte. En voegt daaraan toe : Tevens is hij de auteur van het monument voor Guido Gezelle, op de begraafplaats te Brugge (in Brugge, IX in Steden en Landschappen. De Sikkel, Antwerpen, 1943).

"Noch gewisseld, noch gekeerd, dat kind is ip end ip zijn vader" kunnen we zeggen. Die spreuk hoorde iemand zeggen te Izegem in 1886. Zo staat het in RdH. 1886, bl. 184. 't Zou best van Dr. Henri Depoortere kunnen zijn die ook woordzanten opstuurt voor Loquela en die, in die jaren, met Gezelle in correspondentie is. Maar, wie bewijst dat P. Baes niet de zanter is geweest van Rond den Heerd ? Blijft altijd de mogelijkheid klinkeband voor hamersteert te pakken...

Maar apropos ! Kwestie van klinkeband voor hamersteert nemen. Voor wie dat gewestvlaams niet en verstaat : dat is in algemeen beschaafd Nederlands : een "quiproquo". 'k Had dat al eerder moeten explikeren. O 'k vergat het bijna. Daar blijft nog der Dritte im Bunde : Joseph van Caloen, de jonge zoon van Charles en Savina de Gourcy. Ook met die familie schijnt Duclos goed bevriend te zijn. Aldus had de derde Landdag van de Gilde van Sinte-Luitgaarde plaats in de ruime zaal die het jaar voordien door Baron van Caloen-De Gourcy te Brugge gesticht was.

RdH. 1877
305

Het gezin was eerst gevestigd aan de Dijver te Brugge, maar Jan Gothiek samen met Edw. Welby Pugin had voor baron Charles de bouwplannen gemaakt van het prachtig neogotisch kasteel te Loppem. De werken kwamen klaar in 1862 en toen is de familie neogotisch gaan leven te midden der beuken van Gods natuurtempel. Zoals zijn vriend Jan Bethune heeft Joseph van Caloen zich al heel vroeg gewaagd aan een Vlaamse studie. Zijn merkwaardige reeks over "*Vier Kruisreliquien*" begon in RdH, nummer van 7 mei 1870 (bl. 186).

Het laatste nummer van 10 september werd ondertekend door J.v.C. De studie verscheen, lichtelijk gewijzigd, in boekvorm zonder de naam van de auteur, die zich noemt : een lid van de Gilde van Sint-Thomas en Lucas. Duclos, die het verschijnen van het boek aankondigt, noemt de auteur "mijn goede vriend J.v.C." (Rdh. 1873, 329).

Maar die goede vriend was intussen binnengetreten in het Benediktijnenklooster van Maredsous, dat naar de plannen van Jan Gothiek gebouwd werd. In 1895 vertrok

hij naar Brazilië om de Benediktijnenkloosters aldaar te hervormen. Met het doel nieuwe krachten voor Brazilië te vormen liet hij Jan Gothiek plannen maken voor de Sint-Andriesabdij, waarvoor hij van de Vlaamse edelman Leo van Ockerhout 59 ha. bosgrond kreeg. Zijn broer Albert was trouwens met Marie-Thérèse van Ockerhout getrouwd. Ook hij zou Gezelle niet vergeten.

Prior geworden stelde hij de dichter voor om, verlost van onbegrip en zorgen, zijn poëtisch werk in de vredige sfeer van Maredsous te gaan voortzetten.

In 1897 verwelkomde hij in Bahia (Brazilië) Pieter De Caigny uit Izegem (1862-1914) die, voor zijn verblijf in de Sint-Andriesabdij, in Maredsous was binnengetreden.

Over de verwantschap van baron Karel van Caloen-de Gourcy met de familie Gillès de Pelichy hadden we het al in een vorig nummer van Ten Mandere. Ook over de gastvrijheid die Gezelle er in het Kasteel van Loppem altijd genoten heeft.

Dit nog alvorens een beetje adem te nemen voor een volgend onderdeel ...

Toen wij, ter gelegenheid van het Gezellesymposium te Brugge in 1980, de Heer Gyselen, Directeur van de Provinciale Dienst van Cultuur, hadden bewilligd om de drie bekende geschilderde Gezelleportretten naar Brugge te laten overbrengen kwam men tot de constatering dat er in het Kasteel te Loppem een vierde niet-gesigneerd Gezelleportret hing. Ook dit stuk werd bijgehaald. En alles wijst erop dat ook dit portret in Izegem geconterfeit werd ten tijde dat L. Slosse en P. Baes hier woonden en werkten. Een tweede Gezelleportret door beeldhouwer-schilder-fotograaf Dejonghe.

Maar dit is voor een andere keer.

HOOFDSTUK 5. - EENSTAMMIG MAAR GEEN EENTAKKIG NEDERLANDS

Een mens kan altemets zijn ogen niet geloven.

Kijk mensen. 'k Weet het ook maar langs een omweg. 't Staat in Rond den Heerd 1882, bl. 333, dat wat volgt te lezen is in "Noord en Zuid", het blad voor schoolmeesters van Taco de Beer :

"In eene novelle van een zeer populair Vlaamsch schrijver, A.C. Vander Cruyssen, met prachtige letter gedrukt in octavo, en nog geen twee bladzijden groot, vinden wij meer dan 200 (zegge wel 200) gevallen, waarin de Noord-Nederlander zich anders zou hebben uitgedrukt."

Denk nu niet dat A. Vander Cruyssen en Taco de Beer voor verfoeide Westvlaamse taalparticularisten versleten kunnen worden. Twee jaar later, d.i. eind augustus 1884, vinden we ze alle twee op het 19de Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres, de eerste als voorzitter van het Congres, en de andere als supporter van de antiparticularisten.

Onze verbazing over dit merkwaardig uittreksel kan wellicht verklaard worden vanuit de evolutie die én het Vlaams (van de dialecten is niet veel meer gered gebleven dan de kenmerkende, vaak slordige, uitspraak.) én het Nederlands (men sprak vroeger van Hollands) sindsdien hebben meegemaakt.

Honderd jaar moedertaalonderwijs en Vlaamse Beweging, en niet het minst vijftig jaar Radio en een vijfentwintigtal jaar Televisie, hebben bewerkt dat een algemeen beschaafd Nederlands niet enkel wenselijk maar ook stilaan mogelijk is geworden. Honderd jaar geleden riepen die over-talrijke verschillen in de gesproken en geschreven taal de vraag op : "*Vlaamsch en Hollandsch : zijn dat twee talen ?*"

Zowel in Nederland als in België waren er verstandige lieden die daarop overtuigd antwoordden : "Ja, twee talen". Ja, ook in Nederland.

Aldus H.E. Moltzer in de Taal- en Letterbode, onder redactie van Dr. E. Verwijs. Moltzer, dat was geen klein bier. Onder de redactie van Moltzer en Jan Te Winkel verscheen de Bibliotheek der Midden-Nederlandsche Letterkunde. De man beweert dat het Nederlands en het Vlaams elk een deel zijn van de Nederduitse Taalgroep. Het Vlaams is dus allerminst een dialect van het Nederlands. Het Hollands is dit wel en zelfs een uitnemend dialect van het Nederlands. Een zekere Dr. Beckering Vinckens, in Loquela herhaaldelijk vermeld en van wie trou-

wens het bovenvermeld oordeel over A.C. Vander Cruyssen afkomstig is, schijnt te aanvaarden dat - althans vóór de afscheiding van het Noorden - het Vlaams en het Noord-Nederlands maar één taal was. Maar hij beweerde enerzijds dat, na de val van Antwerpen, het Vlaams geheel stationair gebleven is maar anderzijds dat dit stationair gebleven Vlaams zowel in zijn woordenschat als in zijn spreektrant onweerlegbare bewijzen geeft van de invloed die het Franssprekend gedeelte der bevolking uitoefent.

Ook voor De Bo, de auteur van het Westvlaams Idioticon, waren Vlaams en Nederlands geen twee talen. "De Nederlandsche, of liever de Nederduitsche taal is gelijk (aan) een reusachtigen boom waar de oude Dietsche (tale) de stam, de verscheidene hedendaagsche dialecten van het Noorden en het Zuiden de levende takken van zijn." (Sint-Luitgaardegilde, 18 Oegst, 1874)

Gezelle weigert uitdrukkelijk en nadrukkelijk de stellingen van Moltzer te onderschrijven. Vlaams en Brabants en Hollands behoren allen tot "de tale des grooten Dietschsprekenden Vaderlands" (Dichtoefeningen).

Met Moltzer heeft hij de noodlottige invloed van het Frans op onze moedertaal betreurd, maar dat dit de enige reden zou zijn waardoor Vlaams en Noord-Nederlands verschillen, zoals Dr. Beckering - Vinckers het beweerde, dat zou hij ten stelligste ontkend hebben.

Neen, noch De Bo noch Gezelle en waren voor een meerstammig Nederlands, wel voor een meertakkig Nederlands. Voor een Nederlands dat naast de andere levende takken ook de oeroude en oersterke Westvlaamsche taaltak zou erkennen en recht geven.

S1.XXI,
79.80 De opvatting van De Bo en Gezelle werd ook gedeeld door Hugo Verriest. In zijn studie "*Gewestspreek en Algemene Taal*", (Belfort 1886) geeft Pieter Baes een uittreksel uit de voordracht "De Levende Taal".

Wordt een deel van de wendingen uit de tael geweerd, zo poneert Verriest, dan is de taal onvolmaakt.

Als men Limburg of Brabant buitensluit, ook als men Holland buitensluit, maar ook als men Vlaanderen buitensluit, dan is de taal verminkt...

"Een *tak* van den boom is af, een levende *tak* van den levenden boom".

In hun overtuiging werden ze niet zelden gesteund door Noordnederlandse taalgeleerden. Dat ze daarentegen op weerstand botsten in eigen land, is ook te be-

grijpen. Na 1830 kregen de vlaamssprekende Belgen voortdurend het verwijt te horen dat zij geen algemeene taal hadden, zodat zij alle afwijkingen van een bloedloze uniforme taal met kracht afwezen. (Zie prof. Kern uit Leiden aan Gezelle in '97, in Jub. R.206).

Toen Gezelle, eind mei 1874, zijn ergernis erover uitdrukte dat (zoals hij het op had, juist) P. Baes in RdH. kout van "verrees" in de plekke van "verwekte", voegt hij daaraan toe: "Waarom en lezen ze de oude boeken niet en nen luisteren ze de Vlaamsch sprekende Vlamingen hunne tale niet af?" (Jub.Br.II, 155).

Daarbij ging het over woordenschat, woordbetekenis en zinswending, maar ook over beeldende taal en (vers) ritme. Aan een verzenmaker die "nooit de schole van poësis bekleed hebbende" niet en weet of zijn rijmwerk goed is ofte niet en hem in 1881 raad vraagt antwoordt Gezelle: "Zoo begeeft u bij 't volk en horkt het af. Het waar volk van Vlaanderen rijmt en dicht, ja, dicht geheele dagen...". (J. Boets, Gezelles leermaeren, bl. 79). Aan dat volk heeft Gezelle ook zijn "revolutionaire poetica" en "metriek" geleerd.

Inderdaad, in een korte zin vatte hij nog in mei 1874 spontaan zijn taalopvatting samen. En die is in wezen niet veranderd in de loop der jaren.

RdH. 1886
348

Men leze er eens Tot de studenten uit Dichtoefeningen (1858) op na. En vergelijk die met wat Gezelle zei op de Huldedag te Kortrijk en wat hij in 1882 schreef aan Dokter Depoorter van Izegem. Er is helenaal geen tegenspraak.

Onze letterkunde gaat terug tot in de hoge middeleeuwen. Dank zij geleerden als de Nederlander Jos. Alb. Thijm en "onzen David" en anderen zijn de oude en goede meesters nu toegankelijk voor iedereen. Bij hen kunnen onze leerlingen "om raad en lesse gaen".

Vlamingen, vooral Westvlamingen, herkennen in dit oud Vlaams hun eigen sprake. Geen wonder. Tot 1814 was dit oud Vlaams de geschreven taal. En tot nu toe is dit oud Vlaams gesproken door het volk in België en in Frankrijk. Het volksvlaams is nog het oud Vlaams.

Sedert de afscheiding van het Zuiden is de taal in Noord-Nederland verbasterd, verknoeid door de invloed van het Hoogduits. Bovendien is de sprake (tongval, dialect) van Holland, het Hollands, de eenheidstaal geworden van heel het Noorden.

Dit geijkte Hollands werd ons tevergeefs opgedrongen na 1816 maar wordt nu, omwille van de eenheid, sinds 1830 en met zeker aandeel van het Brabants, vrijwillig aanvaard door een aantal taalbazen en schoolmeesters. "Zoo worden onze

jongens geleerd dat hun eigen Vlaemsch geen Vlaemsch is." Zo worden zij ontmoedigd. Alle zelfzekerheid gaat verloren. En daarom zegt Gezelle tot zijn leerlingen : "Gij kunt Vlaems, en moet alleen uw taal zuiveren, kuisen, wassen, kammen, verrijken, versterken, gelijk de mens met zijn lichaam doet". Zo schreef Gustaaf Verriest. En aldus schreef het Gezelle zelf : In het onderwijs leren ze Frans en moeten een geijkte, kunstmatige, uit het Frans vertaalde taal schrijven. De Volkstaal, die bij ons toch zo nabij de oude taal gebleven is, moet gezuiverd en veredeld worden, maar mag en moet gebruikt worden en aldus bijdragen tot een nog niet bestaande algemene taal van Groot-Nederland. In welke mate de vrijheid van dialectvormen een schrijver, inzonderheid een dichter, toegestaan kan worden, moet nog uitgemaakt worden. De tijd zal uitwijzen wat leeft en leefbaar is in aller tong. Wij moeten groeien naar een eenheidstaal. De tijd alleen zal uitwijzen hoe vele spraken groeien tot een beschaafd Nederlands. Intussen moet ons oud Vlaams en ons volks Vlaams bestudeerd worden. "Zijn Dichtoefeningen zijn althans pogingen om ons Vlaemsch vooren te staan en te doen gelden, als meêgeregtigd om deel te maken van de tale des grooten Dietsch-sprekenden Vaderlands."

Uit het slotwoord van Gezelle op de De Bo-hulde te Tielt. (RdH. 1886, 349-351).

"Machtiger als alle Koningen en Keizers te zamen, ... zoo is daar een keizerdom en eene koninklijke grootmachtigheid, die men tot Volk heet.

En ja, ik bekenne het vrijmoediglijk, van jongsaf ben ik bezeten en gedreven geweest om, van zoo nabij mogelijk, niet den Keizer, niet den Koning, met allen eerbied zij 't gezeid, maar om het Volk en om den Vlaming te zien, om den Vlaming weerd te worden...

't Is aan dat Vlanderen, het pronkjuweel van zijne kroone, dat de Koning eindelijk niet eene wetgevende, hope ik, maar eene raad- en daadgevende, Vlaamsche Taalkamer verleend heeft."

Lees zijn brief van juli 1862 aan de Noordnederlander Prof. Paul Alberdingk Thijm, nadat hij - na het verschijnen van G.G.G. - door Prof. David om zijn zo-gezegde "*dialektttaal*", zijn particularisme en provincialisme afgekeurd werd. David die juist de eerste stoot aan de dialectstudie had gegeven. David die, als voorzitter, Gezelle lid had gemaakt van zijn Met Tijd en Vlijt. David die zijn eerste pennevruchten liet corrigeren door zijn vriend Jan-Baptiste Lamblin

uit Tielt, de auteur o.m. van "DE LEERMEESTER" (1847), een boek over de kunst van lezen en declameren waaruit, als proever, volgende merkwaardige regels : "Denk intusschen niet dat Gij daarom naar de letter moet leeren klappen, gelyk men leest... en behoud voor 't overige, zoo gy wilt, uwen gewonen tongval, nl. de taal die gy gewoon zyt te spreken : het zy de Brusselsche, de Gentsche, de Brugsche, de Thieltsche..." (RdH. 1881, 386 e.v.)

Wij die vertrouwd zijn met de verzwakking van klinkers in onbetoonde lettergrepen (pastoor : pǽstoor, en pǽstər) en met sandhiwetten en assimilatieregels kunnen bij zulke raadgevingen de schouders ophalen. Maar dan geven we wel eens blijk van onwetendheid.

Inderdaad. In het Noorden hadden de schoolvossen al lang een neiging vertoond om de beschaafde omgangstaal te herleiden tot het uitspreken van alle geschreven letters, tot de zogenoemde spellingsuitspraak. Een voorbeeld : het woord KONINKLIJK moest men uitspreken KOON|IEN-GH(E)LE|IK. De eerste die dit fout noemde was Lambert ten Kate, in zijn KLANKKUNDE (1699).

Hij werd daarin gevolgd door Bilderdijk (voor wie taal : klank en ritme was) en zelfs nog in 1936 door Siegenbeek in zijn WAARSCHUWING TEGEN EENIGE IN ZWANG GEBRAGTE VERBASTERINGEN VAN DE UITSPRAAK ONZER MOEDERTAAL. In het zuiden, waar Hollands praten een onmogelijke opdracht was, kozen veel schoolvossen voor die gemakkelijkste en slechtste oplossing : alle geschreven letters uitspreken. Maar dit viel niet in goede aarde in West-Vlaanderen.

"De menschen syn niet gemaekt om sich naer letters te schikken..." schreef de Ieperse dokter van Daele (Vaelande) in 1806. Behaegel uit Tielt bestreed in 1817 de spelling Siegenbeek-Weiland op grond van de on-eenheid in de uitspraak, zelfs in het Noorden.

Dat bovenvermelde Lamblin (1805-1849) bekend was met zijn Tieltse tijdgenoten de Foere en Behaegel, hoeft geen bewijs. De band tussen Lamblin en prof. David enerzijds en de mannen van de Sinte-Luitgaardegilde anderzijds achten we niet zonder belang.

Een goede vriend van Lamblin was Joannes Goethals (Tielt 1808 - Wevelgem 1872) oud-leraar in het Dunen-college. Samen met Goethals en prof. David bezocht Lamblin pastoor David Verbeke (Meulebeke 1867 - Roeselare 1796). Dit meldt J. Samijn, lid van de Sinte-Luitgaardegilde, in Rond den Heerd 1881, 377 v en 385 v. Goede bekenden van Lamblin waren eveneens Felix Verstraete uit het nabije Egem en (Karel) Constant Van Hullebusch uit Tielt.

Verstraete (1819-1893) was een intieme vriend van Leonard De Bo. Hij werkte

mee aan het Westvlaamsch Idioticon, gaf een liederenbundel uit en was een der oudste leden van de Sinte-Luitgaardegilde. Was leraar te Tielt van 1843 tot 1846 ! Van Hullebusch (1818-1879) was leraar Frans en poësis in het Dunencollege toen Guido Gezelle aldaar studeerde, en retoricaleraar van De Bo te Tielt.

Met Xaverius Neut (later pastoor te Ardooie) stichtte hij de Gazette van Tielt en schreef enkele godsdienstige schoolboeken. Ook hij was medewerker aan het Idioticon. In hem verloor de Sinte-Luitgaardegilde een hare beste leden zoals het jaargebed zegt. (RdH. 1880, 401-402).

Verstraete en Van Hullebusch behoren tot de eerste groep woordenzanters. De tweede groep zou met Baes in 1869 in het Groot-Seminarie aankomen.

Het is inderdaad mogelijk om de schakels van een lange Westvlaamse traditie aan te duiden. Zie hoofdstuk 3.

Lees de brief die Gezelle op 9 februari 1882 schreef aan zijn medewerker Dokter Depoortere uit Izegem over "de Vlaamsche Tale", die nog in West-Vlaanderen gesproken en geschreven wordt, en eertijds overal geschreven werd. De heersende algemene tale, zowel tot Amsterdam als tot Leuven en tot Brugge (C. Gezelle, 789). En men zal met Walgrave moeten toegeven dat hij nooit een haarbreed van zijn opvatting is afgeweken.

Of toch ?

Op 2 februari 1874 las, voor de Koninklijke Academie, de Noordnederlandse Belg Nolet de Brauwere van Steelandt zijn beruchte "*Notice sur le particularisme linguistique de la Flandre Occidentale*" voor. De tekst stuurde hij aan Gezelle. De beschuldigingen werden nog eens herhaald in het aprilnummer van "De Toekomst", het onderwijzersblad, waarvan Frans de Cort hoofdredacteur geworden was. Ook dit nummer kreeg Gezelle in zijn brievenbus. Daarin werden Gezelle, Duclos en De Bo beschuldigd van : "Noord-Nederland te haten..., de zoo lastig verkregen eenheid te willen verbreken, en uitsluitend hun gewesttaal te willen spreken en schrijven".

Het valt wel op dat Gezelle er vermaak in vindt zich van deze drie aantijgingen openlijk en meer dan behoorlijk te beschuldigen.

Hij doet het op zijn manier. Hollands heeft hij leren haten in 1837 ! Een éénheid vanuit het Noorden of uit Brussel opgedrongen door pedante taalbazen en schoolmeesters verafschuwt hij. Hij heeft altijd Westvlaams willen schrijven, omdat het gezuiverd oud Vlaams de algemeen beschaafde taal was, omdat zijn moedertaal geworteld is in zijn moedersprake en uit de Nederlandse taal-in-wording niet mag uitgesloten worden...

En dan blijven daar nog de door vrienden en bewonderaars opgedrongen belijdenissen :

"Duclos, die van Gezelle op eene slimme wijze eenen brief heeft uitgelokt waarin deze de hoofdtrekken van zijn taalstelsel uiteenzet, schrijft hem, 11n Maart '74 : *Wij zijn derhalve t' accoord op al de groote kwestieën,...*" Dit lezen wij bij C. Gezelle, 268.

Duclos was de leider van de Gilde van Sinte-Luitgaarde, de aanvoerder van het verweer tegen Nollet. Men had Gezelle kunnen overtuigen als werkend lid van de Gilde toe te treden. Maar men wilde hem helemaal "inpalmen" en hem als de Heer ende Meester de koningskroon op het hoofd zetten. Voortdurend komt men hem pramen om zijn geloofsbrieven te herschrijven tot het duidelijk wordt dat zijn geloofsbrieven enigszins afwijken van hun Credo. Daar was Gezelle opnieuw zichzelf : liever vrij dan alle goed.

Bij Duclos ging het vooral over een taalkwestie. Bij Gezelle ging het om heel wat meer : om de authenticiteit van de persoon en van het Vlaamse volk. Het ging om een levenskeuze van de dichter : een stem te zijn van dat dichterlijk gelovig Vlaamse Volk, al moest die stem klinken in een woestijn waar geen schriftgeleerden kwamen luisteren.

"Parmi les races teutoniques, il n'en est pas qui ait conservé sa religion, sa nationalité et ses libertés, avec un plus opiniâtre dévouement que la race flamande. Le maintien de sa langue dans deux arrondissements modernes est un fait aussi remarquable aux yeux de l'histoire que consolant pour celui qui estime à sa juste valeur la liberté et la dignité humaine."

Met deze woorden feliciteerde Montalembert in 1854 de Coussemaeker voor zijn ijver om het verdwijnen van "ce débris précieux de l'antiquité chrétienne" te voorkomen. (Loq. 1890, bijblad Wiedmaand 1890, nr. 52).

Wat de Coussemaeker deed in Frans-Vlaanderen... wilde Gezelle doen in heel Vlaanderen. Maar veel meer.

Aanbevolen lectuur over Gezelles taal en de "klaarblijkelijke tegenspraak" in zijn onderscheiden uitspraken dienaangaande :

- C. Gezelle, *Uit 't Land en 't Leven van Guido Gezelle*, 2de druk, bl. 221-226.
- K. de Busschere, 'Westvlaams' voor Gezelles taal een ongelukkige benaming, in *Gezellekroniek* 12 (1978) bl. 61-121.

HOOFDSTUK 6. - GEZELLE EN DE GILDE VAN SINTE-LUITGAARDE

(CORRESPONDENTIE MET DUCLOS EN BAES.)

Maar keren we terug naar de houding van Gezelle ten overstaan van Duclos' Gilde van Sinte-Luitgaarde.

Die is alleen na te gaan in de correspondentie tussen Gezelle enerzijds, Duclos de voorzitter en Pieter Baes, de griffier van de Gilde, anderzijds.

Een moeilijkheid is dat er geen geordende verzameling van de betreffende brieven bestaat. In de jubileumuitgave Brieven II is - op één uitzondering na - alleen een keuze uit de brieven van Gezelle aan Duclos uitgegeven. In Biekorf 1965 heeft A. Viaene de brieven van Duclos en P. Baes aan Gezelle gepubliceerd. We laten ze voorafgaan door een bespreking en ordening van de correspondentie Duclos-Gezelle in 1873 en 1874. De ontbrekende of onjuiste datering van de brieven uit de jubileumuitgave hebben we daarbij pogen aan te vullen of te corrigeren.

Twee brieven in de Jubileumuitgave dateren uit 1873, het jaar vóór de stichting der Gilde. (Jub. Br.II, 145-146 en 147-148).

De eerste zou van februari zijn. Een moeilijkheid voor die datering is wel dat Gezelle voor het rubriekje "*Waar 't vliegen wil*" het Kortrijks gezegde "*een paar schoen verrattekisten*" (verstellen) aanbiedt en dat dit gezegde pas op 7 december in RdH. (bl. 16) wordt opgenomen.

De tweede brief is een antwoord van Gezelle op de brief van Duclos van 5 februari. Duclos had zich bereid verklaard een nieuwe Gezellebundel te publiceren. Daartoe had hij de gedichten nodig. Gezelle reageert daarop gunstig. Hij vraagt: "Gaat gij van 't Idioticon niet spreken?" Hij was immers de voornaamste medewerker aan het werk geweest. Onthouden we uit dit jaar vóór de stichting van de Gilde dat de brieven een zakelijke en allesbehalve vijandige toon hebben.

*Op 12 februari 1874 schrijft Duclos aan Gezelle dat "Wij" een Gilde van Sinte-Luitgaarde gesticht hebben. (B. 1965, 369).

Aan het hoofd staat de Raad die voor de redactie van RdH. zorgt. Voorzitter is Adolf Duclos. Griffier is Pieter Baes. Erevoorzitter is Désiré Meersseman. Heeft er dan echt niemand aan gedacht het erevoorzitterschap aan Gezelle aan te bieden? Gezelle wordt wel gevraagd zijn medewerking te bevestigen, en verzocht schriftelijk afstand te doen van alle rechten op RdH.

12 februari ligt wel te dicht bij 2 februari - datum waarop Nolet de Brauwere van Steelandt zijn "Notice sur le particularisme linguistique de la Flandre Occidentale" in de Académie Royale voorlas - om alleen aan een toevallig tijdelijk verband te denken met de stichting der Gilde.

*Ongedateerde brief van Gezelle. Antwoord op de brief van Duclos van 12 februari 1874. (Jub. Br. II, 149-151).

"RdH. en is noch uit der oogen, noch uit der herten bij mij, verre vandaar".

Van persoonlijke medewerking : niets.

Over de Gilde : "Ik peize van zoo haast het bekend is dat hij zal bijval genieten". Van medewerking of toetreding : niets. Hij is bereid de afstaatsacte te tekenen mits conditie van inventaris.

*11 maart 1874. Duclos aan Gezelle. (B. 1965, 371). Het antwoord van Gezelle heeft Duclos niet bevredigd. Hij moet een brief hebben geschreven, waarin hij "op eene slimme wijze" Gezelle compromitteert in verband met zijn taalstelsel (G. Gezelle, 268). Beide brieven zijn niet bekend. Nu schrijft Duclos : uwe brief is zoo(als) ik hem verlangde. 'k Hebbe den *avocat du diable*" gespeeld om u te doen uit uwe schoen springen. Hij zal de brief in de Raad voorlezen...

*18 maart 1874. Duclos aan Gezelle. (B. 1965, 371).

Duclos laat weten dat de Notice van Nolet verschenen is. Een officieel rekwisitor tegen Gezelle, De Bo, Duclos en Weale. Wij zijn des particularistes, des archaïographes, maar boven al, lieden die niet anders en schrijven als van God en zijn heiligen in RdH., hier en daar, - raca ! - met scurrilia (schunnige praat) doormengeld.

Frans de Cort laat weten dat Nolet schichten tegen ons, ook in De Toekomst, zal afschieten ... Het tijdschrift staat voor ons open. We mogen antwoorden. Wij zullen het doen en Gezelle moet aan het antwoord meewerken. Over Gezelle en de Cort zie R. Lissens in Gezelliana Jg. II, afl. 2-3.

*Maart 1874. Antwoord van Gezelle op brief van 18 maart. (Jub. Br. II, 152-153).

Nolet heeft zijn Notice gezonden. Ik heb heel wat lovende brieven van mannen met gezag (over mijn gedichten). Maar ik peize dat er geen antwoord aan Nolet nodig is." 't Is beter van al de gedane observatiën profijt trekken : de aangegeven fouten wegdoen, verbeteren en versterkt voort doen ..."

Nolet heeft veel fouten niet opgemerkt o.m. "Woorden en zijn geen oortjes".

Moet zijn "geen oorden". En die gecorrigeerde spreuk komt in RdH. op 26 april 1874.

De Bo en de leden van de Raad doen voort, maar tegen de raad in van Gezelle.

Toch heeft ook hij niet kunnen weigeren de drukproeven van hun antwoord na te zien en van randnoten te voorzien.

Aldus : Wij zijn particularisten en wij willen ons dialect opdringen - contradictie dat is generalisten willen we zijn (Allossery, bl. 126).

*20 april 1874. Gezelle aan Duclos. (Jub. Br. II, 153-155, All. 128).

- In een brief van 1 februari 1869 geeft Nolet Gezelle gelijk dat hij in RdH. dat toch bedoeld is voor lieden van minderen stand, de streekspraak gebruikt. Hij begrijpt dit dialect, beweert hij. Hij had trouwens enkele collegejaren in Brugge doorgebracht. Quantum mutatus ab illo ! d.i. hij is wel straf veranderd.

- Gezelle vergaart alles wat nuttig kan zijn voor een eventuele "Westvlaamsche lezing". Volgens C. Gezelle (bl. 182) zou Duclos al op 21 april op deze brief geantwoord hebben.

- * Omtrent 20 mei 1874. Gezelle aan Duclos. (Jub. Br. II, 155-156).
 - Vermoedt dat in RdH., 17 mei, P. Baes "verrees" gebruikt heeft in de betekenis van "verwekte..." waarom en lezen ze de oude boeken niet en nen luisteren ze de Vlaamsch SPREKENDE Vlamingen hunne tale niet af."
 - Heeft het bewijs dat Nolet's voorbeelden van germanismes plantureux geheel en gans flikke slaan. Vraagt in dit verband De Bo's antwoord om ze er bij te voegen. Hij zal in de "Vrijheid" ook ten gunste van ons Vlaamsch spoken.

* 17 juni 1874. Isidoor Hemeryck aan P. Baes. (B. 1959, 307).

Isidoor Hemeryck (1843-1912) uit Beveren (*Roeselare*) was in het Kleinseminarie klasgenoot van de veel jongere Emiel De Monie, die zijn concurrent voor de eerste keer in de retorica voorbijstak en laureaat werd. Toen De Monie in 1890 overleed sprak Hemeryck de lijkrede uit. Gezelle schreef het gedicht voor de "rouwgedachtenis".

Van 1868 tot 1872 was Hemeryck leraar Koophandel en Mathesis in het Sint-Lodewijkstraatscollege te Brugge. Daarna vertrok hij naar Leuven als president van het Justus Lipsiuscollege. In Brugge werd hij opgevolgd door Pieter Baes. Vermoedelijk was Hemeryck al heel vroeg na de stichting als werkend lid van de Sinte-Luitgaardegilde aanvaard. Dit kan verklaren waarom hij in juni 1874 door Pieter Baes gevraagd werd Prof. Willems te polsen naar diens bezwaren tegen het zogenoemd Westvlaams particularisme. Het kan ook verklaren waarom hij op de eerste Vergadering van 18 aug. 1874 als spreker optrad en op de eerste lijst van leden voorkomt. Hemeryck was trouwens getuige van de reacties in "Met Tijd en Vlijt" op de heftige aanvallen van Nolet de Brauwere tegen de Westvlamingen in de "Bulletin de l'Académie" en in de "Toekomst". Voorzitter van "Met Tijd en Vlijt" was toen prof. Paul Willems, ondervoorzitter prof. Paul Alberdingk Thijm. Duclos had zelf prof. Thijm gepolst naar zijn visie op de zaak. En die had hem, al vóór 8 juni, verzekerd "dat hij in een schrijven aan Nolet onze miskende rechten verdedigd heeft".

Maar Nolet beweerde dat zijn savant associé (in de Académie royale) hem gelijk gaf. Aldus C. Gezelle (bl. 181) die de lezer in de onzekerheid laat of het hier gaat over Jozef Alberdingk Thijm ofwel over zijn minder gekende broer Paul. Het gevaar is niet denkbeeldig dat de lezer hier klinkeband voor hamersteert zal pakken. Korte tijd daarop heeft Pieter Baes zijn voorganger Hemeryck verzocht naar de mening van prof. Willems.

Deze laatste had in de "Revue catholique" (nr. van 15 april 1874) een beoordeling van De Bo's *Idioticon* geschreven (Allossery, 130).

Toen in januari 1875 studenten en professoren van "Met Tijd en Vlijt" het Davidsfonds stichtten, werd prof. Paul Alberdingk Thijm de eerste voorzitter. Hemeryck en prof. Jozef Van Biervliet, zoon van prof. Louis Van Biervliet uit Izegem en laureaat 1858 in het Kleinseminarie te Roeselare, zaten in het bestuur. Beiden hebben er ongetwijfeld bij de boekencommissie over het Davidsfonds op aangedrongen om een herdruk van *Kerkhofblommen* van Gezelle te bezorgen, ondanks de bezwaren van enkele bestuursleden tegen het zogenoemde particularisme van de Westvlamingen. (Jub. K., 199)

In een brief van 18 maart uit Leuven van Zeger Malfait aan Jozef Axters in het Kleinseminarie wordt Hemeryck evenwel voorgesteld als het hoofd van de Westvlamingen-vijandig-gezinde professoren (*Album Viaene* 117). Dit laat vermoeden dat in de ontstane rivaliteit in het bestuur van het Davidsfonds, Hemeryck de partij gekozen had van prof. P. Willems tegen prof. Paul Alberdingk Thijm.

Ook de brief van 17 juni 1874 wijst erop dat Hemeryck, toen al, in grote mate

de opvattingen van Prof. Willems deelde.

De brief van Hemeryck aan Pieter Baes achten wij van groot belang, omdat de bezwaren van de gezagvolle prof. Willems de strategie van Duclos en Baes zo niet bepaald dan toch duidelijk beïnvloed hebben. Op ieder van deze bezwaren zal op de eerste Landdag van 18 aug. 1874 een antwoord gegeven worden. Daarom nemen we verder de brief integraal op.

*22 juni 1874. Duclos aan Gezelle. (B. 1965, 374).

- Een vraag : In hoever moeten we de spelling De Vries en Te Winkel (1864) volgen in verband met de lange e en o in open lettergreep ?

- Op de Landdag van 18 augustus wordt Gezelle verwacht als spreker en wel over "De Westvlaamse Wendingen".

Dit sluit aan bij de spreekbeurt van De Bo over "De vereiste voorwaarden om een woord in de geschreven taal te mogen opnemen" (praktisch het voorwoord van het Idioticon).

Désiré Meersseman, erevoorzitter van de Gilde, zal spreken over de "Spraaikunst van het Dialect".

De drie onderwerpen zouden inderdaad treffend de bezwaren uit de brief van Hemeryck aan Baes beantwoorden.

*23-24 juni 1874. Antwoord van Gezelle aan Duclos. (Jub.Br. II, 157-159).

Gezelle voelt weinig om zich in de strijd te mengen.

Schrijven in RdH. dat wel. Zijn stelregel is immers : het is beter een keer schrijven als twintig keer twisten en kwisten over spelregels.

Komen naar de landdag dat zal moeilijk zijn : het ingebeelde Brugge behaagt mij meer als het wezentlijke.

En spreken op de Landdag ? Vergeet het maar.

Hij wijzigt moedwillig het opgegeven onderwerp naar vorm en inhoud. Over "De Westvlaamsche Wending" in de betekenis van herwaardering van het Vlaamsch daar zou wel iets over te zeggen of te schrijven zijn.

Maar de onderwerpen waarover De Bo en Meersseman het zullen hebben : daar kan hij helemaal geen waardering voor hebben : voorwaarden en taalregels vooropstellen, dat is taal maken. Smeden zal hij straks zeggen.

En dan de vraag van Duclos nopens spelling en uitspraak van de lange e en o... Daar steekt hij luchtig de draak mee.

Eugeen Van Oye zond zijn bundel Morgenschemer. Kan Duclos hem niet lokken naar het Westvlaamse kamp ?

*25 juni 1874. Duclos aan Gezelle. (C. Gezelle, 177).

Duclos is danig op zijn tenen getrapt. Volgend uittreksel kan er niet om liegen : "Gij zijt algelijk een rare kerel ! 'k Vrage bewijs en gij antwoordt :

- 'k lache ermée, 't is mij al gelijk; ik houde aan 't onze. - Gij spot en 't is uit en tenden, altijd Doctor Spoker gelijk. 'k Weet wel, gij en houdt niet van verdedigen, maar wij..."

Inderdaad.

*Circa 29 juni 1874 (zeker niet : augustus-september 1874 zoals Jub.Br.II, 172).

Gezelle is hevig geschrokken van de felle reactie van Duclos. Misschien is hij ook milder gestemd door een brief die Duclos hem op 28 juni geschreven zou hebben. Dit volgens C. Gezelle bl. 182.

Hij geeft dan maar een ernstig antwoord op diens vraag van 22 juni.

Hij herhaalt nog eens dat de twee beschuldigingen van Nolet contradictorisch zijn : We zouden terzelfdertijd particularist en generalist zijn. Dit was de randnoot bij het gezamenlijk antwoord aan Nolet op 15 april.

Heel de brief is een antwoord op de geruchten "dat gij met ons niet en doet". Een belijdenis van het zuiverste particularisme om die beschuldigingen te weerleggen. Voor de eerste keer beweert hij hier dat hij, als 7-jarige jongen, het Hollandsch heeft "leren haten" bij Mr. Brans, een geboren Hollander, die na 1830 hier overgebleven was...

Het zou zeker verkeerd zijn te beweren dat Gezelle vijandig stond tegenover het Hollands door Hollanders gesproken. Wel integendeel. Hij was jaloers van die taalgenoten die hun eigen taal konden en mochten spreken. Iets wat wij niet mochten... De Nederlandse stam moest immers eentakkig zijn. "Wat een verschil als men bij iemand komt wiens eene en eigene tale Engelsch, Duitsch, Fransch of Hollandsch is ! Wat een gemak en wat sierlijkheid in 't spreken, wat een veerdigheid om alles te zeggen, en zoo te zeggen, dat de aangewende sprake net op de aangeduide zake past en dat het woord, de weerprinte en de weerklank van 't gedacht, ..." (RdH. 1865 (Jg. 1/31).

Gezelle heeft het verder in de brief over een gedicht van E.S. dat verscheen in het nummer van 28 juni (terminus a quo). En hij verklaart zich niet akkoord met Duclos' verklaring van "speerslaken". Duclos zal Gezelles bezwaren drukken. En die staan in de brief van 9 juli (terminus ad quem).

*1 juli (?) 1874. (vóór 2 juli : datum in Jub.Br.II, 162). Gezelle aan Duclos. Gezelle is bezig met "een recensie over Van Oyens boek". Hij heeft een "pelgrimsboekje" gemaakt voor St.-Louis Deerlijk. Op 11 juli wordt aldaar de Confrerie van St.-Benedictus geïnstalleerd. Het plakkaat (aanplakbrief) is opgestuurd en de drukproeve volgt. Er is haast bij voor approbatie en imprimatur. Adolf Lootens overweegt een publikatie van 100 oud-vlaamsche liedtjes. Hij is hier geweest bij Adolf Verriest.

Daarover verder, zoo 't God belieft, in den landdag.

Bravo, Gezelle !

Hij weet dat Verriest (Hugo ?) een spottend antwoord (aan Nolet) naar Brugge verzonden heeft.

*2 juli 1874. Duclos antwoordt op vorige brief. (Jub. Br.II, 163-164)
De affiche voor St.-Louis Deerlijk is goedgekeurd en opgestuurd. Duclos vraagt of het Pelgrimsboekje mag verschijnen als nr. 21 van de Bibliotheek Rond den Heerd.

Duclos heeft morele bezwaren tegen Van Oyes bundel. Van Oyes anti-Westvlaamse uitspraken zijn bovendien niet gemeend.

*3 juli (?) 1874. Gezelle aan Duclos. (Jub. Br.II, 164-165).
Dank voor tweede brief (van 2 juli) en voor De Bo's antwoord aan Nolet (gevraagd in brief van 20 mei ?). De brief van Gezelle aan De Bo (Br. II, 169) is na ontvangst van dit antwoord geschreven.

Merkwaardig is wel de vraag van Gezelle : "Behoorde de zoogezeyde Westvlaamsche Bond geen bewijs van ons bestaan te hebben ? 't Dunkt mij altijd dat er niet genoeg gedaan en is om al de Vlaamsche gasetjes aan eenen streng te doen trekken." De Westvlaamsche Bond beschikte inderdaad over een blad, "De Bond". Heeft Gezelle dan toch geen bezwaren tegen samenwerking met andere bonden ? Tegen samenwerking van alle Vlaamse krachten ? Wie niet tegen ons is, is voor ons ?

R. Vanlandschoot heeft er de aandacht op gevestigd dat er in West-Vlaanderen, breder dan men vermoedt, een stroming bestond, om te komen tot een soort Vlaamse, derde, onafhankelijke (politieke ?) partij, verheven boven de ideologische tegenstellingen. Die toenaderingspoging zag hij ook in de Westvlaamsche Bond.

Zij kwam o.m. tot uiting in een voordracht van de Westrozebekaar Aloïs De Ceuninck op 16 maart 1873. Tegen de Bond zou evenwel de ultramontaan Duclos gereageerd hebben. In RdH. van 11 mei plaatste hij De Ceuninck tegenover de verlate rederijker David De Simpel (Gezellekroniek 13, 83-84). Heeft onze vriend Romain hierbij ook niet klinkeband voor hamersteert gepakt? Duclos heeft het niet over Aloïs De Ceuninck uit Westrozebeke, maar over priester Karel De Ceuninck uit Staden, een der eerste medewerkers van Gezelle in RdH. en lid van de Gilde. Veel verschil maakt het nu niet meer. Sedert de fusie der gemeenten is Westrozebeke Staden geworden. Maar Aloïs is nog altijd geen Karel. Mogen we eraan herinneren dat samenwerking met vlaamsgezinde liberalen niet gemakkelijk werd gemaakt door een groep papenfretters en onmogelijk geacht werd sedert de vrijdenkersloge haar strijdleus had gelanceerd: Il faut s'emparer du mouvement flamand. Zoals P. Baes het schreef in zijn uitnodigingsbrief van 9 augustus 1877. De identificatie tussen Vlaams en katholiek had Karel De Poortere en niet Gezelle verdeeld in de eerste Algemene Vergadering. Overigens de voorzitter van de "Bond", Alfons Carlier, de ijveraar voor Gezelles werk, was helemaal geen liberaal en nog minder een logeman zoals zijn familielid dokter Carlier uit Roeselare.

*6 juli (?) 1874. (Br. II, 166). Gezelle aan Duclos.

"Als ik ter vergâring komen kan zal ik spreken of lezen: over eenige Westvlaamsche desiderata." En dus niet over "Westvlaamsche wendingen".

*8 juli 1874. Griffier Pieter Baes aan Gezelle. (B. 1965, 379).

Inderdaad een kordate taal. Als Baes het meent wordt hij boos! Hij wil antwoord krijgen tegen zaterdag, d.i. tegen 11 juli! Wel geen toeval! "Waarover zult gij spreken?"

Wat ons voorstel betreft, zegt hij zoiets als: aangezien gij geen Vlaams schijnt te verstaan, 'k zal het zeggen in de taal van prof. Willems: de wendingen van een taal zijn "les tournures de la phrase".

Hij herhaalt nog eens waarover De Bo zal spreken, maar zwijgt wijselijk over voorwaarden. En over Meersseman rept hij met geen gebenedijd woord meer.

Baes zal over twee of drie dagen Nolet's tweede artikel in De Toekomst opsturen.

*9 juli 1874. Duclos aan Gezelle. (Jub.Br.II, 166-167)

Hij spreekt niet meer over de "tournures de la phrase", maar informeert naar de beloofde spreekbeurt over de "Vl. desiderata". Baes moet het programma schikken en ge zult wel begrijpen dat de griffier ongeduldig wordt.

Hij vraagt tevens de recensie over Morgenschemer en de beloofde studie over De Bo's germanismen. Duclos zal Gezelles opmerkingen tegen "mijn" verklaring van "spaarlaken" drukken. Zie RdH. nummer van 31 mei en van 2 augustus.

*10 juli 1874. Gezelle aan Duclos. (Jub. Br.II, 167-168)

Mijn desiderata zijn meest "lexicologische" en "litterarische" bemerkingsen.

*Tussen 11 en 16 juli 1874. Gezelle aan De Bo. (Jub.Br.II, 169-170)

- Gezelle heeft De Bo's antwoord aan Nolet ontvangen (zie brief II, 162, 3 juli) en Nolets tweede artikel in De Toekomst (zie brief van 8 juli). Heeft het opnieuw over Nolets betichting van Germaniseren, "waar ik hem nog iets schuldig voor blijf..." Het antwoord van De Bo aan Gezelle is van 17 juli. De Bo wil zijn vriend overhalen om zijn opvattingen in het openbaar te verdedigen, op de a.s. vergadering van de Gilde.

*11-24 juli 1874 (niet : eind augustus). Gezelle aan Duclos. (Jub. Br.II, 170-171)

- In Sint-Maartens (Kortrijk) zijn er muurschilderingen ontdekt.
- Gezelle heeft Paul Alberdingk Thijm gezien.
- Over de biografie van de Platduitsche schrijver Fritz Reuter. Gezelle zendt het stuk mee.
- Gezelle zendt een gedicht. Duclos verzamelt immers zijn verzen.

*25 juli 1874. Duclos aan Gezelle. (Duclos komt niet vóór 3 augustus voor de muurschilderingen). (B. 1965, 376-378).

- Paul Alberdingk Thijm bezocht ook Duclos.
- Duclos stuurde aan Dr. Johan Winkler gelukwensen voor zijn *Dialecticon*. Kreeg een brief. Lof zonder weerga voor Gezelle en de West-vlamingen, en voor de Westvlaamsche streektaal. Stemt volledig in met Ons, die de schrijftaal putten uit de volkssprake, de ene ware bron.

*10 augustus (?) 1874. Gezelle aan Duclos. (Jub. Br.II, 171-172)

- Duclos moet hem verzocht hebben Nolets artikels terug te sturen. Gezelle bevestigt ontvangst van "*De Toekomst*" door Pieter Baes gezonden, maar het artikel over Fritz Reuter stak niet in het pakje. - Duclos moet opnieuw gevraagd hebben hoe het stond met de spreekbeurt.
- Antwoord : ik heb al 2-3 van mijne desiderata gereed; Germanismen zal er misschien één van zijn.

En dit een week voor de Landdag ! Adolf, laat alle hoop varen !

Dat Duclos al veel vroeger alle hoop heeft laten varen om Gezelle te Brugge te krijgen blijkt o.i. niet uit de brieven. Wel integendeel. Tijdens de week vóór de Vergadering achtte Gezelle het nodig Duclos (of mogelijks Baes) te laten weten dat hij op dinsdag 18 augustus verstek zal laten gaan. De reactie van Duclos was allesbehalve die van iemand die in zijn ontgoocheling berustte. Zijn bezwerend briefje van 17 augustus wordt bewaard in het Archief van het Gezellemuseum. Luister : "Uw brief is een steke in mijn herte : al die ons tegen zijn zullen in hunne handen plakken. Dus moet gij iemand vinden om u te remplaceeren," enz...

Even welsprekend is Duclos' brief aan Gezelle van 3 juli 1875 : "Verleden jaar hebt gij beloofd te komen spreken en op den laatsten oogenblik ons daar laten zitten. Men heeft dat kwalijk uitgeleid, en beginnen spreken van twee partijen onder de Westvlamingen. Indien gij nu niet en komt en niet en spreekt, 't zal gedaan zijn en de scheuring, onder 't werken van eenige die u niet en verstaan, zal onze zake, uw werk, doen vallen". (C. Gezelle, 176).

*19 augustus (?) 1874. Duclos aan Gezelle. (B. 1965, 378).

De datering steunt o.i. alleen op het feit dat een volgende brief van Gezelle gedateerd is : 20 augustus 1874.

Gezelle was de grote afwezige op de Landdag, maar Duclos laat Gezelle niet los. "De vergadering was prachtig... en daar was groot misbaar dat gij daar niet en waart." Duclos verwacht de "Desiderata" tegen 15 september. Dat is redelijk ! Frans de Cort zal ook Gezelle bezoeken en Duclos zegt : tracht hem te doen verstaan dat de Hollanders en Brabanders ons particularisten noemen omdat wij eene Algemeene tale schrijven die geen enkele streektaal uitsluit, terwijl zij ons hun particularisme, hun dialect of geijkte brabbeltaal willen opdringen. September gaat voorbij en de Desiderata laten op zich wachten. Het is me niet bekend of Duclos nog verder heeft aangedrongen. Pieter Baes althans begint erg ongeduldig te worden.

De kruisweg van de beloofde WESTVLAAMSCHE DESIDERATA kan men volgen in de brieven van griffier Pieter Baes aan Gezelle (A. Viaene, Biek. 1965, 368). Een halve kruisweg dan, of nog niet toe... Hier volgen de staties. BRIEVEN : 19 oktober 1872 - 26 oktober - 21 november - 23 december. Was er nog een brief ? C. Gezelle (bl. 177) schrijft dat Pieter G. Gezelle 't mes op de keel zet :

"Van 2 dingen een : ofwel geheel uw systeem is dwaasheid ofwel 't is Waarheid, in 't eerste geval zullen wij onzen tijd aan andere dingen besteden, in 't tweede geval is het Uw plicht, uw werk voort te zetten."

En wat doet Gezelle ?

Pieter Baes laat de Handelingen van de eerste vergadering van de Gilde drukken zonder Gezelles desiderata. Als aanhangsel geeft hij evenwel een wisselstuk : een brief van Gezelle aan Duclos, gedateerd : Kortrijk, 20 Oegst 1874.

De brief werd niet opgenomen in de Jub. Br. II. Men vindt hem wel bij C. Gezelle (bl. 172-175). In het volgend hoofdstukje krijgt hij - hoewel onvolledig - een plaats. Zoveel te meer omdat we overtuigd zijn dat A. Viaene gelijk heeft waar hij schrijft dat de brief best gericht geweest kan zijn aan P. Baes en wel als antwoord op zijn kordate brief van 23 december. Hij zou dus geantidateerd zijn en niet rechtstreeks geadresseerd aan Duclos.

Voor zo'n hypothese ontbreken de argumenten niet. Aldus : op 20 augustus kan Gezelle onmogelijk schrijven dat hij sedert de Landdag (18 augustus) in de onmogelijkheid is geweest om "bekwamen tijd en moeite te vinden om mijn werk u schriftelijk mee te delen".

Hoewel aan allen dank wordt gezegd voor de herhaalde brieven zal Gezelle hier in eerste plaats gedacht hebben aan Pieter Baes. Vooral sedert de Landdag. Wanneer Gezelle zijn wisselstuk opgestuurd heeft is niet geweten. Baes zal zijn ongeduld wel enigszins gematigd hebben als hij vernam dat Monica Devriese, Gezelles moeder begin 1875 berecht werd en voortsukkelde tot aan haar overlijden op 30 april 1875.

Pas op 14 maart kondigt Duclos in Rond den Heerd aan dat het Verslagboek van de eerste Vergadering te verkrijgen is (RdH. X, 126-127). Het verrast ons wel dat daarin sprake is van de "Verhandelingen van De Bo en Meersseman, van de redevoeringen van De Poorter en Claeys, van de aanspraken van Hemeryck en Van de Meulebroucke", maar dat er met geen woord gerept wordt over de opgestuurde teksten van Flamen en Gezelle.

Lang duurde het niet of er werd gedacht aan een tweede Algemene Vergadering. In de zitting van 17 april 1875 stelde de Raad de datum vast : dinsdag 17 aug.

1875. Maar in de zitting van 7 aug. werd de Landdag uitgesteld, omdat "verschillende onzer besonderste sprekers, onvoorziens, in de volstreckte onmogelijkheid zijn op gestelden dag hunne beloofde verhandelingen voor te dragen." Wie waren dan die besonderste sprekers die belet gaven ?

Johan Leemans de Montflin, journalist te Borgerhout, was na de eerste Vergadering als werkend lid aanvaard. Hij zou het woord voeren op de tweede Vergadering die naar 1 mei 1876 verschoven werd. In een lange brief meldt hij zijn vriend Duclos dat hij opnieuw (!) niet zal kunnen komen.

Ook de gevierde dichter Lodewijk De Koninck en zijn vriend Peeters uit Meir, die met de koz-ijntjes zit, kunnen niet komen.

Een eerste brief van 20 april kwam die kwamare melden (zie Biek.1959, 305).

Na een bezwerende brief van Duclos die er de aandacht op vestigt dat de voordracht van De Koninck al aangekondigd was, volgt een tweede brief : een excuus voor het harteleed dat hij zijn vriend Duclos zal aandoen.

Ook directeur A. De Leyn schrijft een ongedateerde brief om de Voorzitter mee te delen dat hij door "une circonstance imprévue" zijn spreekbeurt niet klaar gekregen heeft.

Het is mogelijk dat ook Gezelle beloofd had om op 17 aug. 1875 en later op 1 mei 1876 aan de uitdrukkelijke wens van Duclos te voldoen. Maar daarvoor kennen we geen bewijzen.

De bewaarde correspondentie toont aan dat Duclos en Baes heel veel, soms te veel, van hun medewerkers verwachten.

Op 2 mei 1876, daags na de tweede vergadering, schreef Désiré Minnaert aan Duclos dat hij graag het verslag van de vergadering in de *Gazette van Tielt* zou geven, zoals hij dat trouwens "verleden jaar" op verzoek van de voorzitter gedaan had. Maar te Brugge heeft hij nu zo gepijnd gezeten met wat hijzelf te zeggen had, dat hij niet de nodige aandacht heeft kunnen geven "op d'andere sprekers". Hij heeft aangeklopt bij Edw. Strubbe, maar die zat vandaag met een sermoen. Kan Baes of een ander voor de tekst niet zorgen ?

Een verslag verscheen dan toch in het nummer van 6 mei, ondertekend : een Brugsch lid van de Gilde (dan toch Strubbe ?).

Op 25 mei 1876 schrijft H. Claeys vanuit Sint-Niklaas aan Pieter Baes. Op verzoek van de Griffier noemt hij de drie stukken die hij uit het werk van L. De Koninck voorgelezen heeft. Voor de rest : "Reken, als 't u belieft op mijn verhandeling niet voor uw verslag. Ik kan er nog binnen de veertien dagen geen

hand aansteken... En waarom in uw vergadering geen Sprekers aanvaarden zonder te eischen dat ze nadien zich tot schrijvers bekeren."

Het jaar voordien ging Gezelle nog verder met zijn kritiek : "Zou 't niet genoeg zijn van meê te werken of gewrocht te hebben om werkend lid te zijn van Ste Luitgaardegilde." (Walgrave II. 40. In voetnoot : Brief van half 1875 (!).)

Zoals Walgrave het voorstelt gaat het niet over : aanwezig zijn en spreken op de vergadering of niet aanwezig zijn en niet spreken - al is dit niet uitgesloten - maar het zou hoofdzakelijk gaan over vele plannen waaraan Gezelle geen steun wil geven en geen goedkeuring kan hechten, o.a. kritiek op de officiële spelling, het opstellen van een spraakkunst van het dialect, het inrichten van een taalcommissie, enz. Nam de Gilde niet te veel hooi op haar vork, en in zijn ogen waardeloos hooi. Nieuwe taaldwang ?...

En er waren zoveel voorstellen naar voor gebracht. Stroom wilde een geleerd tijdschrift, Leemans vond de stijl van RdH. niet verheven genoeg, Verriest wenste een literair tijdschrift. En Flamen deelt de gedachte van Verriest. Op 29 mei 1876 deelt hij zijn opvatting mee aan de Griffier. Een driemaandelijks tijdschrift. Op het titelblad moet de naam staan van De Bo als hoofdsteller. "De Bo is de man." Daarbij de namen van 25 medewerkers (allen leden), waaronder Flamen himself. Maar, dat ook Gezelle er opsta, dat hij schrijve of niet... En Minnaert zou het blad moeten drukken !...

Carrette had voorgesteld een bloemlezing voor de jeugd uit te geven. Baes (volgend document was immers in zijn bezit) moet al een eerste keuze gemaakt hebben. Vermoedelijk is die bloemlezing van Westvlaamsche Schrijvers bedoeld om die, naast Kerkhofblommen, ter publikatie aan te bieden (of op te dringen) aan het Davidsfonds.

Op 4 november 1874 geeft erevoorzitter Meersseman in een brief aan Baes de titels op van enkele zijner bijdragen uit RdH. "*Wilt gij die distels naar Alberding (sic) zenden, of de kampernoeljen, of alle twee dat is mij effen gelijk.*" Het stuk van De Poorter vindt hij goed. Baes moet ook Van Haecke en Nuttin vermeld hebben... Goed, maar hij mag De Corte's fabels niet vergeten noch "*Huis (sic) zijnen Baekeland. Voor het nieuwe maandschrift (!) zal hij iets veerdig maken...*"

De brief van pastoor Meersseman bewijst hoe de Gilde haar leden en haar program-

ma door het Davidsfonds erkend wil zien. Dat zij daarin maar matig lukt zal Duclos enkele sarcastische opmerkingen ingeven.

De derde Algemene Vergadering had plaats op 20 augustus 1877.

Met groeiend succes en grootse plannen. Ook de vierde Vergadering op 21 augustus 1878 was een succes. In de Handelingen, die in 1879 nog door Pieter Baes gepubliceerd werden, bereikt het ledenaantal het recordcijfer van 142 werkende leden (Zie hierover Gezellekroniek 4, 154) : "... De lijst der leden is wellicht de prachtigste die ooit Vlaamsche maatschappij vertonen mocht" schreef Walgrave (II, 23).

En over de Vergaderingen zelf schreef Rodenbach in april 1879 : "Geen enkel der Congressen sedert enige tijd in onze letterwereld bijeengeroepen en lukte gelijk de eenvoudigste der landdagen van Sinte-Luitgaardegilde" (Gudrun, Voorrede). En toch... de vijfde Algemene Vergadering, die in 1879 opnieuw in augustus moest plaats hebben, werd op 5 juli door de Raad opgezegd.

De correspondentie tussen Baes en Gezelle vooral in verband met de *Westvlaamsche Desideratie* wordt opgenomen in hoofdstuk 7 en 8.

HOOFDSTUK 7. - BRIEVEN AAN EN VAN P. BAES (ROND 1874)

A. BRIEF VAN ISIDOOR HEMERYCK AAN PIETER BAES (17 JUNI 1874)

- B.1959
307
Sl.XXI/
41
- Cher Monsieur le Professeur,
J'ai vu Mr. Willems et l'ai entretenu longtemps de la question flamande. Je Vous dirai à peu près ce qu'il a dit sur le dialecte West-flamand et ses adhérents.
- Mr. Willems ne s'occupe guère de littérature, il est tout entier à la philologie et à la linguistique. C'est à ce dernier point de vue qu'il a lu et apprécié le savant ouvrage de Mr. Debo; quant aux autres productions de Mr. Debo et d'autres West-flamands il les a peu lues et s'abstient naturellement de les juger. Donc point de bout d'oreille. En son particulier il ne s'abstient pas tout-à-fait cependant : il blâme avec tout le monde la manière dont Mr. Nolet a traité la question. - mais d'accord avec Mr. Nolet et avec tout Neerlandais instruit, dit-il, il désapprouve les écrivains de notre province qui n'écrivent pas le flamand comme tout le monde. Entendez bien : il reconnaît le dialecte, en admire les beautés, admet qu'il soit conservé dans certaines oeuvres originales, mais croit aussi, et les faits sont là pour le prouver, que le West-flamand écrivant son dialecte ne se fera jamais lire ailleurs que chez lui, que partant il se sépare volontairement et au détriment de la langue de toutes les provinces qui déjà écrivent une langue uniforme tout en conservant chacune dans une certaine mesure sa couleur locale.
- J'ai demandé en quoi il fait consister le particularisme West-flamand. Il n'a pas pu préciser mais cependant il a précisé : lisez, dit-il un livre écrit dans votre dialecte et un livre écrit dans le neerlandais littéraire. La différence est sensible :
- 1° dans les tournures qui peuvent être harmonieuses pour Vous mais qui pour nous sont si extraordinaires et si désagréables qu'elles nous en rendent la lecture impossible. (Laissez-moi confirmer le fait par le témoignage de plusieurs flamands d'autres provinces que j'ai eu l'occasion de voir ici et par ma propre expérience : quand j'ai lu du Conscience, du Bilderdijk, du Tollens, du Vondel etc. je dois me faire un effort pour lire certains articles du Rond den Heerd).
 - 2° dans certains termes inconnus ailleurs qui peuvent être bons que vous pourriez écrire, mais certes pas à l'exclusion des synonymes en usage dans la langue littéraire.
 - 3° dans certaines formes irrégulières que le monde savant à tort ou à raison n'admet plus p.e. *miek* pour *maakte*, *gedregen* pour *gedragen* etc. dans votre *slepende & etc., etc...* et vos écrivains, continue-t-il non seulement se permettent quelquefois l'un ou l'autre particularisme, ce qui serait tolérable, mais comme pour agacer le lecteur étranger à ce dialecte, ils répètent sans cesse à l'exclusion dédaigneuse de ce qui est admis par tout le monde ces formes, ces mots, ces tournures que vous seuls connaissez, que vous seuls admirez.
- J'ai dit; qu'en pensez-Vous ? et de quelque côté que soit la raison croyez-vous que la majorité des provinces flamandes s'inclineront devant la west-flandre à moins qu'elle ne produise des chefs d'oeuvres à nul autre pareils ?...
Louvain 17 Juin 1874.

B. CORRESPONDENTIE BAES - GEZELLE (1874)

B.1965
379

Gilde van
S. Luitgaarde

I Brugge, Sint Elisabeth (8 juli) 1874.

Eerweerde,

Ik neme de vrijheid ul. te vragen dat gij tegen Zaterdag zoudt willen laten weten waarover gij in onze vergaderinge (van 18 Oegst) zult gelieven te spreken. 't Dunkt ons, dat het hoogst voordeelig zijn zou, te handelen over de *eigenaardige wendingen van 't Westvlaamsch*, die met volle recht in de schrijvende taal mogen gebruikt worden : dat is zoo het fransch zegt : *sur les tournures de la phrase*, die aan 't Westvlaamsch eigen zijn.

Mijnheer De Bo van zijnen kant zal spreken over de westvlaamsche woorden die in de woordenboeken niet en staan en nogtans met volle recht in de schrijvende taal mogen aanveerd en gebruikt worden.

Ik zal u binnen twee drie dagen de Toekomst van Mr. Duclos zenden, zij dan zoo goed van ze wel weg te laten. (six)

Heb de eer u de verzekering aan te bieden van mijne hooge achting.

P. Baes, prof. St. Louis.

II

Brugge, 19 October 1874.

B.1965
379

Eerweerde Heer,

In name van den Raad der Gilde van Ste Luitgaarde, heb ik de eer Ul. te vragen dat gij zonder uitstel *uwe verhandelinge over eenige westvlaamsche desiderata* zoudt inzenden vòòr Allerheiligen. Te naaste weke beginnen wij drukken.

Aanveerd, Eerweerde Heer, de verzekering mijner hoogachting.

Namens den Raad,

P. Baes, Greffier.

III

Brugge, 26 October 1874.

B.1965
380

Eerweerde Heer,

Gij schrijft mij dat gij intijden niet zult kunnen gereed zijn.

Ik vrage u : waneer zult gij gereed zijn, want wij moeten *volstrekt uwe verhandeling* hebben.

Zult gij niet kunnen gereed zijn tegen 15n november ?

Laat het weten, wij zullen dan wachten tot dat gij gereed zijt.

Ik groet u uit der herten.

Uw dienaar in X°

P.Baes

IV

Brugge, 21 November 1874.

B.1965
380

Eerweerde Heer,

Zijt zoo goed tegen Sint Eloys dag *zonder uitstel*, uwe verhandeling drukveerdig te maken. Reeds zijn wij begonnen drukken.

NB. Ware 't niet wel indien gij op het einde een woordeke zegdet bijzonderlijk om al uwe oude studenten op te wekken tot het schrijven, vele zijn der die 't wel kunnen, en maar zeer weinig die het doen.

2°. Zoudt gij mij het fijne niet kunnen zenden aangaande het verblijf der *Gyp-ten of Bohemiens* dat over 2 of 3 jaar in de omstreken van Kortrijk gedaan is geweest. De "Journal de Courtray" heeft er van gehandeld. Als gij kunt, zend die numeros naar mij, 'k zal ze in 't korte ongeschonden weder beschikken. Daar is immers iemand die over de Gypten eene studie doet om in RdH. over te drukken.

In afwachting dat gij aan mijne vrage zult voldoen, heb ik de eer Ul. te groeten.

Uw dienaar in X°, P. Baes.

V

Brugge, 23 December 1874.

B.1965
380

Eerweerde Heer,

Wij zijn uit der maten verwonderd, en spijtig dat wij uwe verhandeling over de *Westvlaamsche desiderata* nog niet ontvangen hebben.

Wij zijn ten vollen bezig met drukken en al de noodige stukken zijn aangekomen; zelfs de sluitrede over koenheid en werkzaamheid van Mr. Flamen die in onze vergadering niet tegenwoordig en was.

Welnu, als de vijanden zullen zien dat Mr. Gezelle daar niet geweest en heeft en bijzonderlijk dat hij zijn stuk niet en laat drukken ten minste als bijvoeg, zoo het gemeenlijk gaat in de taalcongressen, wat zullen de vijanden dan zeggen ?

"De Gilde van S. Luitgaarde is eentwat van niet, Mr. Gezelle zelve lacht er mée" zullen zij zeggen.

En waarlijk, wij allen jongheden die trachten naar vermogen te werken en voort te zetten wat gij aléén met zulken moed en goeden uitval begonnen en tot stand hebt gebracht, wijlieden zeg ik, en hebben die beproeving niet noodig.

Tracht tusschen binnen de veertien dagen uw stuk in te zenden, opdat wij het kunnen drukken als bijvoeg.

Geloof mij, overal waar wij van onze vergadering spraken, vroeg men ons eerst en vooral : "Was Mr. Gezelle ook daar ?" En wij moesten bij sommigen ons bes- te doen om te doen verstaan dat het u volstrekt onmogelijk is geweest de ver- gadering bij te wonen.

Hopende dat gij aan ons vriendelijk en aanhoudend verzoek zult voldoen heb ik de eer Ul. de verzekering mijner hoogste achting aan te bieden.

Namens den Raad,
P. Baes, greffier.

C. BRIEF VAN GEZELLE AAN P. BAES

Kortrijk, 20 Oegst 1874.

C.G.172-
175

"Mijnheer en eerweerde Confrater.

"Ben u allen dank schuldig voor uw herhaalde brieven en menigvuldige toezendingen.

"Wat aangaat mijne *desiderata*, die ik voornemens was, op de vergadering van Sinte Luitgaarde te Brugge, de geëerde Leden voor oogen te leggen, ik moet u bekennen dat ze, tot nog toe, en mijns ondanks, *desiderata* gebleven zijn, voor

de gedaante en de uitwendige bekleeding daarvan.

"Ik ben trouwens in de onmogelijkheid geweest zoo van te Brugge op den Landdag met u allen tegenwoordig te zijn, zoo van sedert dien, bekwamen tijd en moete (?) te vinden om mijn werk u schriftelijk mede te deelen.

"Om mij ondertusschen niet teenemaal te laten desidereeren, zoo schrijve ik u, en wille het op alle manieren wel geweten hebben, dat ik met ulieden volkomen 's eens ben, aangaande de taalrechten die gij, als Westvlamingen, doet gelden en aangaande het doel dat gij bij dien in de ooge houdt.

"Wij trekken gezaamder hand en gezaamder krachten, zoo niet aan hetzelfde zeel, toch aan denzelfden wagen; dat het wel eens, vroeg of late, een rijkbevlagde en zwaarbevrechte triomfwagen zal zijn, dat hope ik met u, ter eere van den God en van den Godsdienst der Vlamingen, ter eere en tot het in standhouden van al hetgene ons Vlaamsche Volk nog eigen is.

"Niet aan hetzelfde zeel," zeg ik en dat wil ik ronduit bekennen dat ik aan de wording eener toekomstige Algemeene Nederlandsche of Nederduitsche tale maar op *mijne eigene* manier werkzaam geweest en ben.

"Ik heb namelijk de overstromende en overweldigende macht van het hollandsch dialect tegengewrocht met ons dialect, het westvlaamsche, of het vlaamsche, zoo gij wilt, mond en sprake te verleenen, en, door den druk, de Nederduitsche wereld kenbaar te maken.

.....
Daar zijnder vóór mij geweest die aan dat zeel getrokken hebben.

"Ik kenne er van te midden de jaren 1200 en ik kander u aanwijzen tot in 1814 toe, die geene andere tale en spraken of en schreven als Westvlaamsch; ja, ik zou moeilijk kunnen toestaan dat men in deze oude streken, voor dit laatstgenoemde jaar, ooit iets anders geschreven hebbe als Westvlaamsch.

"De geleerden geven toe dat, in vroegere tijden, ons Vlaamsch den toon gaf in het Neêrlandsch sprekend en schrijvend vaderland, nu kan het 't Hollandsch zijn dat over ons terug wilt, meest van al daarom, dunkt het mij, omdat wij, sedert 1814 ons eigen dialect bijkans teenemaal ongeschreven hebben laten varen.

"Wij spreken altemaal Westvlaamsch, als wij geen fransch en spreken ten minsten, een Hollandsch sprekende Vlaming ware ons, in den gemeenen omgang, onverdragelijk; als er integendeel te schrijven valt, voor den druk, dan vatten wij aanstonds het nieuw schoolvlaamsch aan, dat, voor den meestendeel, bastaard-hollandsch is, en wij laten onze oude sprekende moedertale onaangeroerd.

"In dien staat van zaken tusschenkomen, werkender hand, is van overlang het gedacht en de meening geweest van deze wier bedoelingen in den omzendbrief van Sinte Luitgaarden Gilde beschreven staan.

"Eene tale ondertusschen en *maakt* men niet, eene tale *wordt*, en zij wordt uit verschillende dialecten, na mate zij machtiger gesproken en geschreven worden.

"De tijd is de smeltkroes waarin die wording plaats heeft, en de haastige hamerslagen, gelijk de nijdige vijlsteken van al de taalsmeden van de wereld zullen de nederlandsche tale, zoo zij ooit worden mag, vele *af* maar weinig *toe* doen.

"Ondertusschen staat het iedereen vrij daarin anders van gedacht te zijn; elk en voege maar zijnen string aan den wagen, waar het hem best past; als ze altemaal vooruit willen die meêtrekken, hij zal en moet vooruitgaan.

"Wilt gij, Mijnheer en eerweerde Confrater, mij, om dezen haastigen brief, de beloofde desiderata *kwijschelden*, ik zal met allen eerbied en veel dankbaarheid blijven

Ulieden zeer toegenegen in Ch°.
GUIDO GEZELLE."

HOOFDSTUK 8. - BIJ EEN BRIEF VAN BAES AAN GEZELLE (1878)

Brugge, 10 Jan. 1878

G.M.Brugge Eerw.Heer,

Hebben de eer Ul. bij dezen een gelukkig & zalig Nieuwjaar te wenschen, en vele navolgende, is 't u zalig.

Andermaal, met een, bidde ik u en Smeeke dat gij R.d.H. niet en zoudt vergeten. 'k Heb door uwen brief vernomen en naderhand door anderen gehoord dat gij zeer te vreden zijt van ROND DEN HEERD, zoo hij nu is.

Wildet gij nu wat meer inzenden ik ben zeker, dat al de andere lezers nog veel meer zouden te vreden zijn.

Wat is uw gedacht van Aptonga ? De schrijver is een beginner die ons geheel & gansch ten dienste staat : zend uwe bemerkingen - hoe meer hoe beter - 'k zal ze hem overzenden en gij moogt zeker zijn dat hij ze zal ten nutte maken.

Gij moet M. Debo te keere gaan als er grepe aan is; wegens zijnen artikel die Zondag Aanstaaende uitkomt. 'k Hem hem gezeid dat gij het gingt doen en hij was straf blijde.

Als gij bij Hugo Verriest zijt zegt hem als 't u belieft dat hij zonder uitstel in R.d.H. moet schrijven. Zijn name & de Uwe, Eerw. Heer, zijn in state R.d.H. door vele Studenten te doen aanveerden, die er nu nog te vele onverschillig aan zijn.

Heb de eer Ul. eerbiediglijk te groeten,

Pieter Baes, gref(fier)

Brief uit het G.M. (Brugge). Stadsbibliothecaris J. Ghysaert bezorgde een fotocopie. Waarvoor dank.

De Griffier van de Sinte-Luitgaardegilde had nog wat anders te doen en deed heel wat meer dan alleen maar zorgen voor het verslagboek van de Algemene Vergaderingen. De Gilde had haar eigen blad nl. Rond den Heerd, en de redactie van het blad bestond uit de Raad van de Gilde. De brief van 10 januari 1878 getuigt o.m. dat de Griffier in die redactie een ruim aandeel had.

Een beetje uitleg bij de brief achten wij allesbehalve overbodig.

De twaalfde jaargang werd afgesloten op 25 nov. 1877. Het eerste nummer van de volgende jaargang verscheen op 2 december 1877. Dit was niet zo gemakkelijk gegaan. Dit eerste nummer opent met "Ons gedacht", een lang stuk ondertekend door "De Raadsleden van Ste-Luitgaarde". Betekenisvol zijn wel volgende regels :

"Daar zijn er die gepeisd hebben en gewenst dat R.d.H. op zijn laatste lag en verleden zondag den aam zou uitgaan.

Zij hebben misrekend... En Sinte-Luitgaardegilde met haar 130 leden, en zou haar blad niet mogen hebben...

En waarom zouden we, uit vreeze voor ongegronde opsprake vanwege stilrustende beknibbelaars, onze penne neerleggen..."

Daar was het betrekkelijk gering aantal ingeschrevenen, er bestond afbrekende

Aan G. Geijle.

Brugg. 10 Jan. 1878

Uw Heer.

Ik heb de eer U. by dezen een
gelukkig & zalig Nieuwjaar te wen-
schen te wenschen en vele via
volgende, is 't u zalig

Ondermael met een, ~~l. b. d. d.~~
ik u en smeeke dat gy R. d. H.
niet en zoudt- vergeten.

'k Heb door uwem brief vernomen
en naderhand door andere- gehoord

dat gy ~~u~~ leer te breiden ~~leest~~
van Rond den Heerd, zoo hy nu is.

Kiddelij nu wat- meet inenden ik
ben, dat al de andere lezers nog
veel meer zouden te breiden zijn.

Wat is uw gedacht van Ciptonga?
De Schryver is een beginner die ont-
geheel de ganoch ten dienste staat:
Zind uwv bemerkingen - hoe meer hoe
beter - 'k zal ze hem overzenden
en ~~gy~~ moogt zekker zijn dat hy ze
zal ten nutte maken.

Gy moet M. Detdo te keere gaan
als er grepe aan is; wegens zyn
artikel des Zondag Aantaande uit-
Kont. 'k heb hem gezied dat gy het
gynst doen en my was straf blyde.

Als gy by Hugo Veruelt ~~lyft~~
lyft hem als 'k beleeft - dat gy
Zonder uitel in R. d. H. moet schryven
Zyn name & de Uwe Zinn Heer,
Zyn in state R. d. H. ^{de} vele staden
ten te doen aanveerden, die nu nog
te vele onverschelley aan zyn
Heb deere W. Verbuedelyk te
groeten
Fiele B. d. d. d. d.

kritiek vanwege de lezers en er zal wel felle tegenwerking gebleven zijn vanwege bepaalde collegeoversten. Er was niet zozeer gebrek aan kopij. Daarvoor zorgden wel de 130 werkende leden van over heel het Nederlandssprekend gebied en zelfs van uit andere continenten. Maar er was nood aan gezagvolle medewerkers zoals Alberdingk Thijm en Winkler uit Nederland. Er was vooral nood aan geregelde bijdragen van De Bo, Gezelle en Verriest.

Er is in elk geval sprake van geweest dat het Weekblad nieuwjaar 1878 niet zou halen. Die klip had men kunnen omzeilen, maar alle moeilijkheden waren niet overwonnen. Voor de Griffier was Nieuwjaar een gelegenheid om daar iets aan te doen.

De brief laat verstaan dat Gezelle gepolst werd naar zijn mening over zijn tijdschrift. Gezelle heeft aan Baes geschreven en aan anderen gezegd dat hij zeer tevreden is van RdH., zoals het tijdschrift nu is.

In "Ons gedacht" waren de doelstellingen van RdH. en van de Gilde trouwens omschreven met de woorden van de Heer ende Meester himself.

Gezelle wordt "andermaal" geboden en gesmeekt aan RdH. te denken. Wilde hij nu wat meer inzenden, dan zouden ook de andere lezers veel meer tevreden zijn.

Baes vraagt nu Gezelles gedacht van APTONGA, een vervolghverhaal van een "beginder", dat met het eerste nummer van de 13de jaargang gestart was. Die beginder was Placide Haghebaert uit Noord-schote. Baes had hem in 1871 in het Grootseminarie weten aankomen, samen met Jos. Du Pan uit Brugge, Henri(tje) Vander Meersch uit Kemmel, Jules Opdedrink uit Stene en Frederic De Siere uit Houtem. In 1878 was Haghebaert, doctor in de Godgeleerdheid, onderpastoor in Zonnebeke. Later werd hij dominikaan en stierf te Leuven in 1905.

Aptonga is een verhaal uit de kerkvervolging ten tijde van de H. Cyprianus, bisschop van Carthago. De oorspronkelijk Engelse titel luidde : The farm of Aptonga. De auteur was J.M. Neale.

Naar zijn werken had Gezelle al eerder "De Doolaards in Egypte" en "Van den Kleinen Hertog" geschreven en in RdH. laten verschijnen. Duclos had gepoogd Gezelle te bewegen om ook Aptonga voor RdH. te vertalen, maar deze vond dat, zonder uitgebreide inleiding, geen Vlaams lezer er genoeg zou van verstaan. Aldus in een brief aan Duclos op 12 februari 1874.

B.1965 Op 25 juli 1874 deelt Duclos Gezelle mee dat Hendrik Van Doorne de farm of Aptonga gaat vertalen. Maar dat moet bij een vroom voornemen gebleven zijn.
377

Wat Gezelle over de vertaling van de "beginnder" dacht, weet ik niet, wel wat Duclos erover dacht. Het verhaal verscheen in boekvorm, bij Jules De Meester. Bij de aankondiging van die uitgave schreef Duclos dat het werk gerust mocht staan naast de "Doolaards" en naast "De Kleinen Hertog", "die nogtans van Guido Gezelle zijn" (RdH. 1879, 400). De opvatting van Duclos heeft Haghebaert aanzet om, vanaf 3 mei 1885, Dantes Divina Comedia in vertaling te geven. Die moeilijke tekst, zonder voldoende verklarende noten, heeft RdH. geen deugd gedaan. Eens professor van H. Schrift te Leuven geworden heeft Pater Haghebaert meegewerkt aan de Vertaling en Verklaring van het Oud Testament (uitgave van Prof. Beelen e.a.). Het Boek Job was zijn werk.

Ter gelegenheid van Nieuwjaar moet Baes naar zijn geboortedorp gekomen zijn. Dat hij bij die gelegenheid zijn vriend, pastoor De Bo, een bezoek heeft gebracht spreekt vanzelf... Samen hebben zij gepraat over RdH. en over het nummer van 13 januari, waarin een bijdrage van De Bo en over De Bo zal verschijnen. Dit halen we uit de brief van Baes. *"Ge (Gezelle) moet M. Debo te keere gaan als er grepe aan is... 'k Heb hem gezeid dat gij het gingt doen en hij was straf blijde."*

In het bedoeld nummer verscheen inderdaad een uitvoerig stuk van De Bo, getiteld: "Hoe de vrucht uit de bloeme komt". Aan deze gedegen bijdrage, waarin de botanicus voor een uitgebreide Vlaamse terminologie zorgde, was er zeker geen grepe, geen gelegenheid om de auteur te keere te gaan." Gelegenheid daartoe bood wel het gedicht: *"De Wandalen in Vlaanderen"*.

Het lange gedicht (47 strofen) was al in oktober van 't vorige jaar verschenen.

Het werd opnieuw opgenomen in Jozef Alberding Thijms Volks-Almanack voor 1878 en dit met heel veel lof voor de auteur en voor RdH. Dit stond in 't lang en in 't breed uiteengezet op de laatste bladzijde van het nummer van 13 januari 1878.

Gezelle was een beproefde vriend van Thijm en een trouwe lezer van de Volks-Almanach. De *"Wandalen"* moet hij nog eens in de Almanach gelezen hebben. Hij moet er ook over geschreven hebben aan Baes, die wist dat hij daarnopens De Bo zou te keere gaan. Er was daar inderdaad grepe aan.

De Wandalen die in Vlaanderen de veldbloemen, het kunstwerk van Gods macht, om prijs demolieren, zijn - volgens De Bo - de Vlaamse boeren, de Vlaamse hoveniers,

de Vlaamse landlieden. En dat gaat er bij Gezelle niet in.

Hier een paar stalen uit het gedicht :

Str. 25 - In groei en bloei den ganschen jare,
Elk volgens zijn seizoen...
Helaas ! 't verdwijnt al uit ons Vlaanderen :
De boeren - die 't verdoen.

Str. 34 - Zoo nijdig en in 't hert verbitterd
En nimmer meer vermoeid,
Vervolgt de landman al dien wasdom
Die in zijn akkers bloeit,

Str. 35 - En, zonder naam of schuld te kennen,
Verworgt hem bij de keel,
Of râbraakt hem het lijf in stukken
Met krauwel en houweel...

Zo'n inkwisisitor tegen onze brave en wijze landlieden moest afgestraft worden. Spelenderwijs dan. En Gezelle deed het in het gedicht : "Egelentieren rooske" dat gedateerd is : 12-1-78, dus de dag waarop of daags nadat hij de brief van Baes in zijn brievenbus gekregen had.

Het gedicht staat heel vooraan op de eerste pagina van RdH. 20 januari 1878 zodat het, in de verbonden jaargang, vlak naast de bespreking van "*De Wandalen in Vlaanderen*" komt te staan.

Hier dan het plagend vriendschappelijk gedichtje :

Aan M. De Bo
Egelentieren rooske, roosken,
liever komt uw geur te mij
als uw broeders, als uw zusters,
of 't zij welker rooz' het zij;
g'hebt een zuiver geluw hertjen
en ge'n duikt het niet, 'ne-waar,
g'hebt vijf bleek-blij roode vlerksjes,
en zulk schoon gefrieseld haar;
g'hebt alle andere deugden, g'hebt een
allerliefsten name, ... maar,
hij bediedt een felgebekten
stekel stafden tronk voorwaar !

Guido Gezelle

Kortrijk, 12.1.78

De Bo, zelf een wilde plant, een rooskleurige roos met een zuiver hart van goud, maar met felgebekte doornen op zijn staven.

We merken misschien nu nog maar dat de naam van de roos veel te maken heeft met de stekelige egel.

Als De Bo op 15 januari het nummer van RdH. en het roosgedicht in zijn brieven-

bus gevonden heeft, zal hij zeker nog meer dan stijf straf blijde geweest zijn. Daarbij zal hij ook wel gedacht hebben aan zijn vroeger vinnig antwoord aan het adres van Nolet de Brauwer.

En Pieter Baes, der Dritte im Bunde, niet minder.

In de brief verzoekt Baes Gezelle ook Hugo Verriest te zeggen dat hij zonder uitstel in RdH. moet schrijven. De naam van Verriest en Gezelle kan en moet het tijdschrift door vele nog onverschillige studenten doen aanvaarden. Heeft Verriest dadelijk de alarmklok gehoord en voor het nummer van 20 januari Rodenbachs Kerelskind opgestuurd ? Het ziet er naar uit. Intussen begrijpen we dat Aptonga, met zijn latijnse terminologie en met zijn onvertaalde verzen van Horatius, meer voor de collegeleerlingen dan voor de gewone volksmens bedoeld was en dat de lovende bespreking van het nieuwjaarsnummer van "De Vlaamsche Vlagge" niet enkel een pastorale bedoeling had.

Om te besluiten :

De brief toont ook hoe Baes zijn taak van Griffier der Gilde ter harte nam en hoe hij vriendschappelijk en kordaat kon omgaan evenzeer met Gezelle als met De Bo. Toen al.

De brief werpt ook licht op de moeilijkheden die, eind 1877, Rond den Heerd en de Gilde in hun bestaan bedreigden.

Na de vierde Algemene Vergadering (1878) was de Gilde stilaan in slaap gevallen, beweerde Pieter Baes later. Hijzelf was op 21 april 1879 benoemd tot Godsdienstleraar in het Rijksonderwijs te Brugge, en op 17 september van dit jaar tot schooldirecteur in Izegem. In de schoolstrijd had hij ter plekke andere zorgen.

HOOFDSTUK 9. - VERZEN OP AANVRAAG VAN BAES (1) - GOUDEN ROOZEN

Pieter Baes kwam in 1879 naar Izegem. Vanaf zijn benoeming tot directeur van het Sint-Jozefsinstituut toont hij zich bijzonder actief en productief. De schooloorlog schijnt noch hem noch zijn school veel hinder berokkend te hebben. Integendeel. Door het opvangen van de betalende leerlingen van de Gemeenteschool was de schoolbevolking fel gestegen en de studierichting voelbaar uitgebreid.

En dadelijk zien we de directeur aan 't schrijven en publiceren.

In 1880 verschijnt bij Karel Beyaert-Storie te Brugge een boekje ten dienste van de onderwijzers : Hoe de Lieve Kinderen den vasten moeten heilig maken; 8 bladzijden. Dit is het eerste van een hele reeks devotieboekjes ten dienste van de onderwijzers.

Sl.IV/149

Intussen blijft de oud-griffier van de Gilde van Sinte-Luitgaarde bedrijvig op taalkundig gebied. In augustus 1882 schrijft hij aan Gezelle : "Zend U meteen 40 blz. van het werk dat in de Gazette van Kortrijk moet komen. 'k Zal schrijven naar Beyaert... hij moet alleszins proeve zenden." Hiermee is o.i. bedoeld : Het Néerlandisch in Vlaanderen, dat in het Kortrijks weekblad opgenomen is op 13 januari 1883 en dat onder de titel "Wat is onze Algemeene Taal" vanaf 23 januari wordt voortgezet.

Wat wel opvalt is dat de oud-griffier zijn taalstudies niet voorlegt aan de opperbaas Duclos, maar aan Gezelle, de onafhankelijke in de Duclos-Gilde.

In mei 1882 was Gezelle naar Izegem gekomen. Bij die gelegenheid heeft Dejonghe van hem een foto gemaakt, waarover we elders geschreven hebben.

Toen leefde directeur de Pélichy nog, maar op 28 juli was hij dood.

Voor deze edele weldoener vraagt Pieter Baes aan Gezelle om een kerkhofblomme. Zo ontstond het gedicht "Gouden Roozen".

Een fotokopie van de plano-druk verscheen in onze eerste aflevering van "*Gezelle in Izegem*", in Ten Mandere, 1980, nr. 3, 184.

Er zijn o.i. meer dan voldoende redenen op om "*Gouden Roozen*" terug te komen.

Vooreerst in 1982 is het een eeuw geleden dat de onvolprezen weldoener van Izegem overleden is. Bovendien werd sedert die eerste aflevering het handschrift teruggevonden in het Slossefonds (Izegem), bundel IV, en door Antoon Vandromme

onder nr. 151 gecatalogeerd.

Bij dit handschrift steekt de omslag waarin het handschrift werd verzonden.

Adres : Mijn eerw. Heer P. Baes, Sint Joozeph's, Iseghem. Poststempels : Courtrai, 17 Août 1882, Iseghem 17 Août 1882, d.i. ook de datum die Gezelle schreef onder het handschrift.

Meteen is bewezen dat Gouden Rozen geschreven werd op verzoek van Pieter Baes. Meteen weten we wanneer het gedicht als afgewerkt opgestuurd werd.

Bij dit handschrift vonden we eveneens een brief van Baes aan Gezelle in verband met "Gouden Rozen". En een ander kladschrift met informatie nopens de Pelichy en zijn werk voor de scholen. Uit die documenten blijkt dat de opdrachtgever heel wat meer gedaan heeft dan alleen maar informatie bezorgen. Dat hij hem de tekst laat herwerken en herschrijven naar zijn richtlijnen... Pieter is Baes en Gezelle is zijn poëet. Dit blijkt duidelijk uit de ongedateerde brief van Baes aan Gezelle.

Sl.IV/149

Gezelle heeft voordien al een aantal strofen gemaakt naar de wens en informatie uit Izegem. Herwerken, schrijft Baes.

In zijn toespraak tijdens de uitvaartdienst heeft Vicaris-generaal Vanhove de woorden van Mgr. Faict aangehaald : "de Péligny is de mildste en nederigste priester van mijn bisdom." En die mildheid heeft hij overvloedig bewezen. Hij gaf mild voor de Kerk, voor de scholen en aan de armen, vooral voor onderwijs en opvoeding.

Baes zou over die mildheid nog twee strofen willen achter de vijfde strofe. Bovendien moest "het gedacht van herder met zielelast" vervangen worden. En Gezelle schrijft strofe zes en zeven... over opvoeding, de kunst der kunsten. En die kunst bezat de Péligny in hoge mate. Baes vindt de uitbreiding van goede grond, bijzonderlijk de strofe : "goede grond van onze herten..." te moeilijk. En het wordt "Groenen grond zijn onze herten".

En de herwerking van de strofen 17 en 18.

In het kladschrift met Informatie (Slossefonds IV, 150) heeft Baes enkel het wapen van de Pelichy beschreven... Maar de overlevende zuster van de Pelichy is gehuwd met een Gilles, die baron werd en de toelating kreeg om zichzelf en zijn kinderen "Gilles de Pelichy" te noemen...

Het beeld van Gilles de Pelichy moet ingelast worden na de strofe over "eere aandoen aan het blazoen". En Gezelle schrijft of herschrijft de strofen 26 tot 30.

Bovendien heeft Baes de woorden en zegswijzen (les tournures de la phrase of woorden en wendingen uit het Voorwoord van Dichtoefeningen !) onderstreept op het handschrift... Maar nu kunnen we Gezelle niet meer volgen... Alleen de herwerkte tekst werd bewaard. Voor zover we weten.

Hier volgt de tekst van de brief :

Brief van Baes aan Gezelle.

- S1.IV/149 Eerweerde Heer,
Zegge Ul. vrij wat volgens ons bescheiden oordeel aan den dicht dient veranderd te worden.
- I. Gedachten
- a) achter de 5e Strophe zou ik een of 2 strophen willen over zijne mildheid, 't is goud dat hij verbouwd & uitgedeeld heeft - St Josephsgesticht & 't klooster der Zusters van Maria heeft hij gebouwd.
 - b) het gedacht van herder met zielslast zou ik liever vervangen zien door 't gedacht van Vader en kindervriend - Zyne grootste vreugde was 't de Kinders aan te spreken, te vermanen - Onder de broeders deed hij zelf de prijsdeeling (waar niemand ontboden was, zelfs M. de Pastor niet) en hij deelde daar zelf de brooden. - Laat de kleene kinderen tot mij komen heeft hij in 't marbel doen beitelen & aan de voorgevel van mijn huis vastmaken.
 - c) de uitbreiding van groene grond schijnt mij wat moeilijk, byzonderlyk de strophe "goede grond van onze herten" enz.
 - d) Zoudt gÿ niet kunnen inlasschen dat zijn blasoen nog voortblijft in 't blazoen van de Gilles - Gÿ weet, M. de Pelichy's zuster was getrouwd met M. Louis Gilles - Deze is naderhand Gillès de Pelichy geworden en zijn wapen is :
écartelé au 1 & 4 d'azur au chevron d'or, accompagné de trois glandes de Chêne, qui est Gilles au 2 & 3 de Sinople à la fasce d'argent, accompagné de trois roses d'or, qui est Pélichy, l'écu surmonté d'une Couronne de baron d'or.

Als Gÿ spreekt van EERE AANDOEN aan het blasoen zoudt Gÿ misschien dat kunnen inlasschen.

II. Woorden of zegwÿzen die 'k zou willen veranderd hebben, 'k en wete niet wel waarom, heb ik op het handschrift onderteekend (sic).

In de Goede hope dat Gij zult tijd vinden om het stuk op te maken & dan zonder uitstel te zenden, groet ik Ul. eerbiediglijk.

P. Baes, pr.

Zend U met een 40 blz. van het werk dat in de Gazette van Kortrijk moet komen. 'k Zal schrijven naar Beyaert; hij moet mij alleszins proeve zenden.

Informatie - Baes aan Gezelle.

- S1.IV/150 M. de Pélichy,
I. Wie ?
II. Wat ? In aeternum non commovebitur (Gezelle ?)
- I. Wie
Tusschen Iseghem en Emelghem - bij de vaart - stond in de jaren 1500 eene hofstede het blauwhuis genaamd.
In de jaren 1600 werd zij veranderd in een Kasteel, zomerverlijf der familie van Huerne.

In 1752 wierd geboren, ... in 1844 stierf Josephus Van Huerne, bijzonder voorstander van de zondagschool.

Eene der dochters van Joseph van Heurne was Maria..., geboren in 1786.

In 1807 trouwde Maria Josepha van Huerne, als ze 15 jaar was, met M. den baron Jan de Péligny van Brugge (& bleef te Brugge wonen en kwan den zomer naar 't kasteel van Iseghem) die in 1828 vertegenwoordiger was der provinciale Staten & lid van de ridderschap van West-Vlaenderen...

Hij was lid van 't Congres in 1830 - in 1831 senator van Brugge en in 1841 burgemeester van Brugge, tot eenige jaren voor zijne dood toen hij zijn ontslag gaf.

Hij stierf in 1859 te Brugge.

M. de Pelichy had 2 kinders : 1 Zoon & 1 dochter.

De dochter Maria Josepha trouwde met M. Louis Gillès van Antwerpen (,) den Vader van den tegenwoordigen Baron, de Heer van 't Kasteel - (Kreeg van Leop I den titel van Baron. In 1845 na den dood van Hunne grootvader kwamen zij naar Iseghem).

De Zoon van M. de burgemeester van Brugge was Joseph. Anton. Marie. Ghislens, Anastasius, Joannes, Nepomucenus, geboren 15 April 1809, priester gewijd.

Dat is M. de Pelichy die Vrijdag avond gestorven is, in den ouderdom van 73 jaar.

Hij wierd priester gewijd te Brugge in 1838 juni (met den bisschop Mgr. Faict) en is hier gekomen in 1839.

(Volgt dan de beschrijving van het wapen van de Pelichy - niet van Gilles (de Pelichy)).

II. Wat

a) bijzonderheden van Klooster & St Josephsgesticht.

In 't laatste der voorleden eeuw was 't revolutie & de Fransche waren hier meester en zij hebben 't Klooster dat er stond vernietigd...

In 1806 begon men aan een nieuw klooster - de wel Ed Heer Van Huerne legde de le Steen... in 1811 wierd de school gebouwd voor arme kinders. In 1821 wierd er door M. van Huerne eene kapelle bijgebouwd. In 1839 is M. de Pelichy naar Iseghem komen wonen voor goed, en 't Klooster merkkelijk vermeerderd : Nu zijn er door hem gebouwd... : enz.

b) 't Gesticht

In de jaren 60 waren het (?) een klein hofstedeke, 't Kwam te koop - M. de Pelichy kocht (,) deed het ommesmijten en begon te bouwen.

In 't jaar 1867 lijk of het in den gevel gemetst staat was het gebouw gemaakt voor de arme kinders.

De betalende kinders waren dan in de Rousselaarstraat in de School van de heren Pollet.

Dan zijn de broeders van Liefde in dit gesticht gekomen & de knechten die te voren naar 't Klooster (Ave Maria) gingen zijn gekomen, en zijn er gebleven.

In Oktober 1879 met de nieuwe Schoolwet; zijn de betalende kinders ook naar hier gekomen in een deel dat de broeders nooit gebruikt hadden.

Ziet eens wat M. de Pelichy al gedaan heeft voor de kinders : ... enz ...

Er is nog meer. Het handschrift van Gezelle is in het bezit gebleven van Baes.

Het was herschreven volgens de richtlijnen uit Izegem. Gezelle stuurde daarom de brief met de richtlijnen samen met de verzen terug. Baes kon de uitvoering van zijn wenssen controleren... en tevreden zijn.

Wellicht heeft Cordelia Van de Wiele de kopij overgeschreven voor drukker Beyaert te Kortrijk en voor de redactie van Rond den Heerd.

Maar ook die tekst bleef niet onaangeroerd. Er zijn vooreerst de varianten in de Planodruk en de nieuwe varianten in Rond den Heerd. Dit zal al opgevallen zijn aan L. Slosse. Alles schijnt verklaard door zijn aantekening op de bewaarde omslag met de brief en richtlijnen van Baes. In potlood schreef hij : Verder verbetering onder 't drukken. Dit zal hij vernomen hebben van zijn vriend Baes.

In Rond den Heerd en Planodruk komen een aantal gelijke afwijkingen voor. De verklarende notitie in verband met de twee familiewapens is nieuw en identiek gelijk. Een moeilijkheid is dat de tekst van Rond den Heerd niet enkel afwijkt van het bewaarde handschrift, maar ook van de Planodruk. Aldus in strofe 18, vers 4 wordt doodenveld van 't handschrift in de Planodruk bewaard, maar in RdH. vervangen door "'t heilig Veld". Daar is vooral dat de strofen 8 en 9 in de Planodruk ontbreken en in Rond den Heerd bewaard bleven.

Daar zijn nog andere varianten, nl. de gewijzigde spelling in RdH. Aldus in strofe 14 : verfrisschen, en niet verfrischend; in strofe 17 : ontvâan, en niet ontfaan...

Voor deze laatste varianten kan Duclos gezorgd hebben. Voor de overige niet. Voor Kerkhofblommen 1892 schijnt Gezelle de Planodruk overgenomen te hebben. Opnieuw zijn er enkele varianten bijgekomen.

Spellingswijzigingen bv. in strofen 11 en 12 : Zegt voor zeg (imperatief).

Wie eens rustig de varianten van ieder strofe op een rijtje zet, zal Gezelle aan het werk kunnen zien, al dan niet beïnvloed door de richtlijnen, aanmerkingen en wenken van Pieter Baes.

Leg de fotocopie van de Planodruk in "*Ten Mandere*" van dec. 1980 voor u open en vergelijk met de varianten die we hier laten volgen. Alleen de verzen met varianten worden daarin opgenomen.

GOUDEN ROOZEN

Romeinse cijfer	=	strofe.
gewone cijfer	=	vers.
hs	=	handschrift (2de handschrift van 17 Oest 1882).
hs a	=	eerste lezing handschrift.
hs b	=	tweede lezing handschrift.
RdH.	=	Rond den Heerd, nummer van 10 sept. 1882.
P	=	Planodruk (zoals in <i>Ten Mandere</i>).
K	=	Kerkhofblommen 1892.

- I. 3. hs a : Waar zoo spoedig gij verwandelt,
hs b : en zoo spoedig weer verwandelt,
RdH., P, K : of zoo spoedig weer ontwelkerd,
- II. 1. hs : Beeld van Jesus en Maria,
RdH., P, K : Jesus volgende en Maria,
2. hs en P : Gouden rozen na den geest
RdH., K : rooze
3. hs a : was hij Edeling, was hij, Priest (geschrapd)
hs b, RdH., P, K : , Christen,
4. hs a : was hij, Priester, aller meest
hs b, RdH., P, K : alder meest
- III. 2. hs a, RdH., P, K : wilde zijn, de gouden roos
hs b : een
3. hs a : lijk zijn wapenschild, oud, eerlijk
hs b : van (?)
RdH., P, K : uit
- IV. 3. hs a : bloeit gij nog in aller herten
hs b : bloeit die rooze
RdH., P, K : bloeit hij zoo
(4 verzen onleesbaar geschrapd / 2de rijmwoord : Godsgeloof ? /)
- V. 2. hs a : van geleerdheid hooge en klaar
RdH., P, K : , ;
3. hs, K : in de kunst die alle kunsten
RdH., P : der
4. hs a : overtreft zoo (stont... ?) daar.
hs b : zoo staat zij
hs c : stond zij
RdH., P : overtreft kunstoeffenaar.
K : ,
- VI. Geen varianten.
- VII. 2. hs : langs de heuvelen, ...in het dal,
RdH., P, K : langs den weg en in het dal,
- VIII. hs en RdH. (geen varianten); strofe ontbreekt in P en K.
Dierbaar bloeisel van de velden
waar den Vlaming, arbeidvast,
zijne schuur vol koorenschooven
en zijn huis vol kinders was(t ?)
- IX. hs en RdH. (geen varianten); strofe ontbreekt in P en K.
Van het Volk, dat God geschapen,
God verlost heeft uit den nood,
door zijn' liefde, door zijn lijden,
door zijn leven, door zijn dood.
- X. 1. hs a : Hoogbestemde (?) zielen Christi,
hs b, RdH., P, K : Hoogbestemde zielen Christi
3. hs a : van de wereld afgewend, (?)
hs b, RdH., P, K : afgestorven,

- XI. 1. hs, RdH. : Zeg, wie zal elk lessen geven,
P : : elks
K : Zegt, elks
2. hs a : elk goe voorbeeld ? Zeg, wie zal,
hs b : elk een voorbeeld zijn ? Wie zal,
RdH., P : elks gôe voorbeeld ? Zeg, wie zal,
K : elks gôe voorbeeld ? Zegt, wie zal,
4. hs a, RdH., P, K : de éelste perele zijn van al ?
hs : de eerste
- XII. 1. hs, RdH., P : Zeg, wie zal de vijand keeren,
K : Zegt,
4. hs a : en de bronnen langs de baan ?
hs b : gadeslaan ?
RdH., P, K : Wie
- XIII. 3. hs : en, lijk Jesus, zijner kinderen
RdH., P, K : zijnder
- XIV. hs de strofe eerst geschrapd :
1. hs a : Gouden rooze, aller mildheid
hs b : Gouden rooze, vol van gaven
2. hs a : overtreffend, deur en deur
hs b : beste reuke, deur en deur
hs c : milde reuke,
3. hs a : alles met de (?) kracht optrekkend
hs b : der krachten frischend
hs c : kracht verfrischend
- Netschrift :
1. hs a : Gouden rooze, vol van krachten,
RdH., P, K : , vol van kracht en
2. RdH., P, K : milde reuke, deur en deur
milde reuken,
3. hs, P : alles met de lucht verfrischend
RdH. : der verfrisschend
K : de verfrischend
- XV. 1. hs, RdH. : o, Wie pegelt er de schatten
P, K : al
2. hs a : onleesbaar (geschrapd)
hs b : die dat bloeiend roozenblad,
RdH., P, K : die gij,
4. hs a : onuitputbaar, toch bevat !
hs b : onuitspreekbaar
hs c, RdH., P, K : onverstaanbaar, hebt bevat !
- XVI. 1. hs a : 't Is al schoone, (?) o gouden roozen,
hs b : 't Is dat woord,
RdH., P, K : Dat is 't woord, o gouden rooze,
2. hs a : dat ik uwe taal verstond (?)
hs b, RdH., P : dat ik uwe tale vond
K : vond;
3. hs, RdH., P : en de wijsheid van dat wapen :
K : dat 's de wijsheid...

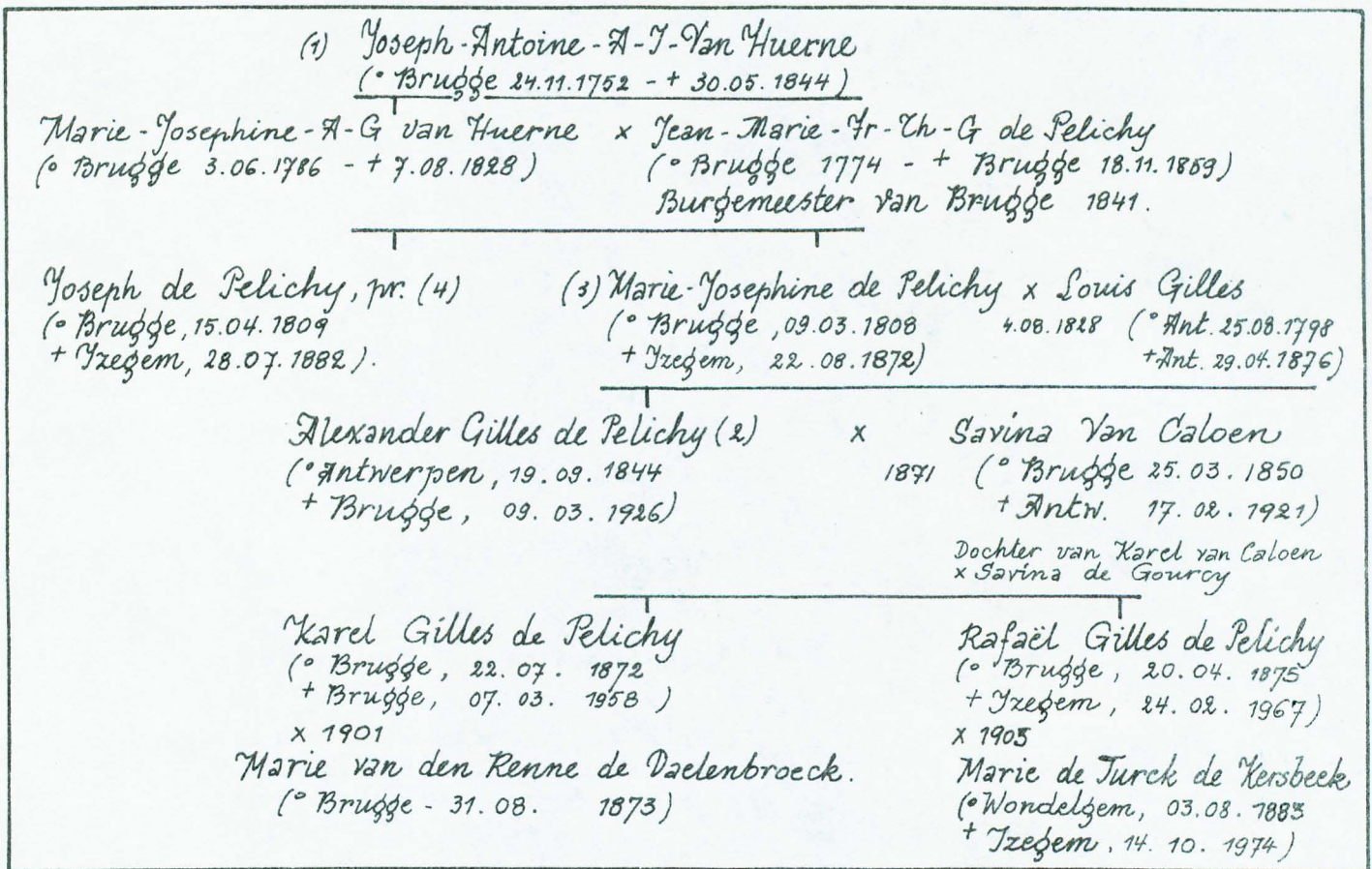
- XVII. 2. hs, P, K : Waar gij 't leven hebt ontvaân,
RdH. : ontfaân,
3. hs : en waar de alderliefste (?) lonken
RdH., P, K : en waar eerst de gratielonken
4. hs : van de zonne u vonden staan,
RdH., P, K : van Gods zonne u vonden staan,
- XVIII. 4. hs a : Gij die rust in 't akkerveld
hs b : die daar rust in 't doodenveld,
RdH. : die nu
P, K : die nu rust in 't heilig veld,
- XIX. 1. hs : vruchten weerd het milde zaaien
RdH., P, K : vruchten,
2. hs a : van uw hand en van het werk
hs b, RdH., P, K : al
4. hs a : voor Gods erfdeel en Gods Kerk.
hs b, RdH., P, K : volk en voor Gods Kerk.
- XX. 2. hs, RdH., P : haast verbergen 't heilig oord
K : oord,
4. hs : van des engels wekkend woord,
RdH., P, K : Engels
- XXI. Geen varianten.
- XXII. Geen varianten.
- XXIII. 4. hs a, RdH., P, K : al uw' kleene kinders ziet.
hs b : uwe kinders dankbaar ziet.
- XXIV. 3. hs a : kleenen, grooten, rijke en armen
hs b, RdH., P, K : kleen- en grooten, rijk- en armen,
- XXV. 3. hs a : zal de wêerkklank opwaards klimmen
hs b, RdH., P, K : u verheugen
- XXVI. 4. hs a : en, lijk gij, standvastig staan.
hs b : , met u,
RdH., P, K : en met u standvastig staan,
- XXVII. 2. hs : schoon gij reisdet hemelwaard,
RdH., P, K : hemelwaards,
- XXVIII. 1. hs : Vrienden, die aan de aarde u binden,
RdH., P, K : Vrienden, die aan ons u binden,
3. hs : en die, in uw plaatse, ons zullen
RdH., P, K : uw'
4. hs a : troosten, of gij 't zelve waart,
hs b : , of Gij zelf het waart
RdH., P, K : , of gij zelv' het waart
- XXIX. 3. hs : die hetgeen hij komt te scheiden
RdH., P, K : kwam
. hs, RdH., P : in zijn' goedheid, wêer vereent,
K : in zijn goedheid, wêer vereent,
- XXX. 4. hs : (120) (nadien geschrap)
Kortrijk 17 Oest 1882. Guido Gezelle.

Voor een persoonlijke beoordeling van "Gouden Rozen" kan men, ter vergelijking, de verzen lezen die Pieter Baes fabricceerde en (opnieuw ?) voorlas tijdens zijn toespraak op het feest der decoraties in 1906.

Sl.XX/
9-10

Hier zijn ze dan : Scholen, Gildhuis, Kerkemuren
Melden wat zij deen of doen :
Overouds, Mynheer Van Heurne, (1)
Nu, heer Gillis-Van Caloen. (2)
Voor hem ook zijn vader, moeder (3)
Bei van groot en kleen bemind
Met hun Zeer Eerwaarden Broeder
Pelichy, den Kindervriend. (4) (1908 ?)

Noten bij het gedicht :

Voetnoten :

Gezelle maakte het eerstecommuniegedicht voor Benedict Gillès de Pélichy, Benedict was het negende en laatste kind van baron Alexander en barones Savina van Caloen, hij werd geboren te Brugge op 17 juni 1885 en deed zijn eerste communie op de 6de van Oogstmaand 1896.

Het gelegenheidsgedicht heeft als aanvangsvers : *Hoe zoet als Jezus lief*

Dundr. III/56 Op 1 juni 1894 (feest van het H.Hart) deed zijn zuster Thérèse (later zusterke der Armen), haar eerste communie in de Kapel van 't Kasteel van Iseghem, K. Vande Vijvere-Petyt drukte het Vlaams bidprentje.

Deed ook Benedict zijn H. Eerste Communie in het Blauwhuis ?

Werd het gelegenheidsgedicht door bemiddeling van Pieter Baes door Gezelle gemaakt ?

Het *Album du Famille* door baron Karel Gilles de Pélichy (oudste broer van Thérèse en Benedict) vermeld niets over de Eerste Communie van de familieleden.

Benedict huwde in 1907 met barones Adrienne le Bailles & Tillegem, en overleed als burgemeester van Snellegem op 5 aug. 1928. Ook hij had 9 kinderen.

HOOFDSTUK 10. - VERZEN OP AANVRAAG VAN BAES (2)
AAN GOUVERNEUR RUZETTE _____

Op maandag 26 juli 1886 bracht Gouverneur Ruzette een "visite officielle" aan de Stad Izegem.

J. Dooms drukte een grote aanplakbrief om dit eerste ambtelijk bezoek aan te kondigen. En omdat het betaamt 'dat dezen hoogen Ambtenaar onthaald worde op eene waardige manier en alleszints overeenkomstig met zynen rang' wordt op alle inwoners een beroep gedaan om "gretig" daaraan mee te werken. In verband met het programma van de stoet worden alle gilden en maatschappijen verzocht "zich aan te geven in het "stedelijk sekretariaat". En alle "ingezetenen die begeeren in te schryven om aan het banket deel te nemen" moeten zich insgelijks aanbieden. Ondertekend "Ter ordonnantie; de sekretaris A. Werbrouck; de Burgemeester en Schepenen : De Mûelenaere. Vandekerckhove. G. Rosseel." De documenten in verband met het onthaal werden bewaard in het *Slossefonds, deel IV* : de aanplakbrief van 16 juli : IV, 21 - het plan van de stoet : IV, 20 - het Menu du Banquet en la Carte des Vins (19 château's als 't u blief, prijzen variërend tussen 2.50 f en 10 f) : *Slossefonds IV, 18 en 19.*

De Gouverneur werd ook ontvangen in het lokaal der Groote Congregatie en hier werd het "Geheugenislied" gezongen; stem : de Vlaamsche Leeuw. Acht completeen en als refrein :

S1.IV/8

*Ruzette, welgekomen,
In onze nyvr'heids stad !
Geen Landvoogd, kan men noemen,
Die meer volksgunst bezat !*

Ondertekend : (Petrus) Declercq-Clément (fabrikant van getwijnde garens in de Roeselarestraat).

Van eigen waren er nog menigvuldige "jaar- en opschriften". Op de wagen van de schoenmakers het jaarschrift :

*IsegheM's CrIspYnsgILDe WensCht
rUzette heIL, WeLVaart !*

S1.IV/7

Nevens het huis van Weduwe Sintobin, in de Roeselaarstrate :

*Welkom, Ruzette ! roepen wij hier achter;
Daarbij stellen wij nog drie vān,
En zeggen op een toon wat zachter :
Voor Heyvaert had er niets gestaan !*

Die sympathie voor Gouverneur Ruzette en die nawerkende antipathie voor Gouverneur Heyvaert waren algemeen in West-Vlaanderen, maar wel heel bijzonder in Izegem. Waarom ?

Alles draait rond de schoolstrijd van 1879-1884.

In 1828 sloten de Zuidnederlandse liberalen en katholieken het zogenoemde "Monsterverbond". Moderne vrijheden stonden in hun gemeenschappelijk programma. De liberalen dachten o.m. aan de vrijheid van drukpers, de katholieken niet in het minst aan de vrijheid van onderwijs. Vrijheden, die gewaarborgd zouden worden door de Belgische Grondwet.

In 1846 hield de liberale partij haar eerste Congres. Het Congres werd voortgezeten door Defacqz, Grootmeester van het Grootoosten van België, de overkoepelende Loge van de vrijmetselaars. Van toen af evolueerden de liberale partij en het Grootoosten in antiklerikale zin.

De vrijheid van onderwijs leidde tot het oprichten van de vrijzinnige universiteit van Brussel. Stichter was Theodore Verhaegen die in 1854 Grootmeester van het Grootoosten werd.

De vrijheid van drukpers zou vlug leiden tot een vinnige pennestrijd tussen liberale, neutrale en katholieke bladen. Een van de felste penneridders was Guido Gezelle die jaren lang in meer dan een blad gespoekt heeft...

Een van zijn tegenstanders was Fideel Vion die zich rond 1866 in Izegem gevestigd had en aldaar in 1869 huwde met Desideria Van Eeckhoutte. Van 1865 tot 1870 was hij redacteur en uitgever van het neutrale weekblad "De Stad Izegem". Beschermd door pastoor Lonnevillle boden de onderpastoors behoorlijk tegenstand. Oordeel zelf.

Sl.IV
77

In het nummer van 23 oktober 1870 had Vion in zijn weekblad een gedicht uit andere liberale bladen overgenomen. Het gedicht speelde in op de actualiteit : de oorlog tussen Pruisen en Frankrijk en de belegering van Rome. Hier eerste strofe :

*Als thans er iemand tusschen zit
Met al die oorlogsplagen
Dan is het toch wel Onzen Heer
Die 't meest er mag van klagen...*

De Pruis bidt om zegen en zege. En zo doet Frankrijk. Zelfs Pius IX rekent op hulp van God. En wie moet de hemel verhoren ? Vion weet het ook niet en de satire eindigt met :

*Zie voor geen zeven stuivers daags,
Al moest de Paus m'het vragen
Deed ik de fonctie van Ons Heer
In deze droeve dagen !*

Voor al de toespeling op de verovering van de Pauselijke Staten door de vrijmetselaars : logebroeder Cavour, logebroeder Victor Emmanuel en logebroeder Garibaldi, moet in Izegem heel wat kwaad bloed hebben gezet. Wist Vion niet dat er in Vlaanderen niet te spotten viel met de heldhaftige zouaven ? Wist hij niet dat er vijf Izegemnaren als zouaaf naar Rome vertrokken waren, nl. de drie gebroeders Rebry, Theodoor Vandecappelle en Frans De Vos ? Op zondag 30 oktober had een onderpastoor (L. Slosse ?) zich in de mis van 7.30 u op eene gansch onbetamelijke wijze ... uitgelaten over *De Stad Iseghem*. In de volgende mis deed onderpastoor Volckaert de melk overlopen... Vion, die onder "den stoel der waarheid" zat, bewaarde al zijn woorden in zijn hart, vooral deze volgende :

"De schrijver der Gazette van hier is een godslasteraar, een ketter, de drukker der Gazette van hier is een godslasteraar, een ketter, een heiligschendende dief; en noch wij noch de bisschoppen kunnen hem vergeven, de Paus alleen is daartoe machtig genoeg..."

Vion ging niet naar Rome... Maar in het nummer van zaterdag 5 november, vijfde en laatste jaargang - pleitte die ketter onschuld.

De eigenlijke reden van de verbolgenheid van de clerus was dat Vion in zijn blad beweerd had dat "Pastoor Lonneville 'in Langrand's Internationaal betrokken is met 199 aktien of 95.000 frs., gansch zijn fortuin...' En het was ook voor dat dichtje niet, dat M. Volckaert weigerde ons kind te doopen !"

Vion heeft vier jaren met de eerlijkste wapens gestreden en met genoegen kan hij vermelden "wij verwonnen het eerlooze Jaer 30" (van Guido Gezelle !).

Nu geeft hij zichzelf gewonnen. Hij legt de pen neer met gerust gemoed.

Mag ik nog even onderbreken ? J. Volckaert is in februari 1872 pastoor geworden te Klemskerke, waar een van zijn voorgangers Ignaas De Bo in 1867 overleden was. Deze laatste was de vereerde nonkelpaster van Leonard De Bo, de man van het Westvlaams Idioticon. In de vakantie van 1872 was Leonard De Bo te gast bij zijn seminarievriend Volckaert. Het ontroerend weerzien van de oude pastorij inspireerde hem een lang gedicht dat aan pastoor Volckaert werd opgedragen. Deze had hem tijdens de avonduren verteld over zijn priesterambt

in Sinte Baafs-Vive. En dan :

Kruidwoor-
denboek
270-273

*En later in die noeste stad
Op d'oever van den Mandel
Waar schat van deugd is bij den Schat
van akkerbouw en handel;*

Wie herkent er in die verzen nog Izegem ? En wie weet er nog dat Vader De Bo (Louis) in 1792 in Izegem het levenslicht aanschouwd heeft. Wie ? De zwanezang van Vion - tenminste in De Stad Iseghem - vraagt wel om enige verklaring.

Vooreerst Langrand's Internationaal.

André Langrand werd geboren te Vossem (bij Tervuren) in 1826. Zijn vader was een vondeling. Ook André begint zeer bescheiden. Leurt de omgevende dorpen af met schrijfgerief, potloden en papier. Hij leert wat lezen, schrijven en rekenen en vertrekt op 18-jarige leeftijd naar Frankrijk. Vestigt zich in Parijs en engageert zich voor vijf jaar in het Vreemdelingenlegioen. Dan keert hij terug naar België, brengt het tot agent van een verzekeringsmaatschappij, huwt in 1847 met Rosalie Dumonceau. En wordt in korte jaren de "Napoléon de la Finance", die in veel landen van Europa tientallen verzekeringsmaatschappijen, banken en treinmaatschappijen opricht en bestuurt. Op 11 februari 1864 sticht hij te Londen de "*Société de Crédit Foncier International*" (De Internationaal !) met een beginkapitaal van 200.000.000 frank ! Een vennootschap met beperkte aansprakelijkheid (Limited !) : iets dat in België nog niet bestond...

De problemen bij de oprichting van een vreemde vennootschap te Londen werden in 1863 bestudeerd door de jurist Alphonse Nothomb.

Langrand financiert het onderhoud van het pauselijk zouavenleger. Zijn "Internationaal" is zo ongeveer de kerkelijke kredietbank geworden. In 1865 krijgt Langrand-Dumonceau de titel van Romeinse Graaf ! En dan volgt de ineenstorting van die katholieke financiële macht... Op 25 mei 1870 wordt de "Internationaal" bankroet verklaard. Op 25 augustus 1870 volgt het persoonlijk bankroet... In 1872 werd Langrand door het Hof van Assisen van Brabant wegens bedriegelijk bankroet tot vier jaar gevangenisstraf veroordeeld. Zijn val had in 1871 een Belgische opstand veroorzaakt, deed de benoeming van de gouverneur van Luxemburg intrekken en deed het ministerie d'Anethan vallen.

De Vrijmetselarij, de joodse financiële wereld en de liberale pers juichen; de katholieke spaarders zijn ontgoocheld en boos...

De liberale pers heeft in het bankroet van de "Internationaal" en in de ontgoocheling van vele gelovige spaarders haar voordeel gezocht. Niet in het minst in Brugge waar "Nasten den Brill", hoofdredacteur van de liberale "De Westvlaming" en Gezelle, hoofdredacteur van het politieke bladtje "'t Jaer 30" een felle weekbladpolemieek voerden die op de duur ontaardde in een wederzijdse scheldpartij, waarin heel de ongeboekte woordenschat van de Brugse volkstaal of straattaal voor de lokale kleur en geur zorgde.

In 1868 werden "'t Jaer 30" en Gezelle betrokken in de beruchte brandstichters-affaire van Sint-Denijs, die heel België op stelten heeft gezet.

In 1870 werd Gezelle opnieuw betrokken in de zaak Langrand-Dumonceau. Volgens "Nasten den Brill" in De Westvlaming van juli 1866 had de onderpastoor van de Sinte-Walburgaparochie de opbrengst van de St.-Pieterspenning toevertrouwd aan een klerikale bank uit Brugge die, samen met een bank in Ieper en Antwerpen, behoorde tot het Consortium van de "Roomsche graaf" en failliet ging.

Het failliet van de "Internationaal" bood "De Westvlaming" en andere liberale bladen de gelegenheid om te koteren in een oude wonde...

Ondertussen was met het laatste nummer van 4 juni 1870 "'t Jaer 30" roemloos ten ondergegaan. "De Westvlaming" triomfeerde, maar moest toch node zien dat het klerikale blaadje een jongske had achtergelaten, dat het voortleefde in "'t Jaer 70, 't is te zeggen 7 x 0".

Of Vion in de ondergang van "'t Jaer 30" zo een belangrijke rol heeft gespeeld als hij in de zwanezang van De Stad Iseghem suggereert, daarop kunnen we nu niet ingaan.

En nog dit in verband met Langrand-Dumonceau.

Graaf Langrand had, behalve Eduard die in 1869 zou sterven, drie zonen : Anatole, Franz en Charles, en die drie zonen studeerden in het Jezuïetencollege Saint-Michel te Brussel, de oudste beëindigde zijn humaniora in 1868, zijn broers in 1869.

Nu was er in Izegem een vent, genaamd Pier de Smed, alias Petrus Lahousse. Ook hij had drie zonen : Henri, Alfons en Emiel. De oudste was een nooit af-latende stamelaar, een klasmakker van Gezelle in het Dunencollege, in het

Klein- en Grootseminarie. Hij bracht het tot theologieprofessor te Brugge. De jongste beëindigde zijn retorica te Roeselare, een jaar na de jongste gebroeders Langrand. Hij ging naar Leuven geneeskunde studeren, was de ziel van de studentengilde te Izegem, werd lid van de Gemeenteraad en bracht het tot professor aan de Universiteit te Gent.

Alfons was een leerling in Gezelles tweede poësisjaar (1858-1859). Trad in 1861 binnen in het Jezuïetenklooster te Drongen en werd in 1866 benoemd tot leraar in Saint-Michel te Brussel.

Juist ... je hebt het geraden.

Pater Lahousse werd de leraar en de vertrouwensman van de Gebroeders Langrand, vooral van de jongste die ervan droomde Jezuïet te worden. Tot het bittere einde blijft Lahousse overtuigd van de onschuld van de geniale financier en blijft hij de morele steun van het gezin Langrand. De bewaarde correspondentie bevat meer dan 350 brieven. In de correspondentie wordt Lahousse aangeduid onder de naam Ciguë. Pater Lahousse is ook de draaischijf in de correspondentie tussen Charles Langrand en zijn vriend, Paul Nothomb, zoon van Alphonse die in 1863 de problemen heeft bestudeerd in verband met de oprichting van een Belgisch vennootschap in Engeland. In de administratie van de "Internationaal" zal Nothomb een leidende rol spelen.

Voor het gerechtelijk onderzoek werden de brieven bij Pater Lahousse in beslag genomen door de Substituut van de Koning, G. De Brôwer, strijdend liberaal die in 1883 de gehate Heyvaert voor één jaar heeft opgevolgd als Gouverneur van West-Vlaanderen.

Maar daarmee zitten we al in volle Schoolstrijd, waar we het eigenlijk over hebben.

In 1878 wonnen de liberalen de verkiezingsstrijd.

Aan het hoofd van het groot liberaal ministerie stond de vrijmetselaar Frère-Orban. Minister van onderwijs was van Humbeeck, Groot-meester van het Groot-oosten van België, die de beruchte wet op het lager onderwijs van 10 juli 1879 uitvaardigde met het doel de vrije school te vernietigen. Daartoe steunde hij vooral op de medewerking van de Gouverneurs. En die medewerking zou hij ten overvloede krijgen van de rabiante liberaal Theodore Heyvaert die de Schoolwet meedogenloos zou toepassen. Op zijn weg zou hij niet alleen bisschop Faict, maar ook Ridder Ruzette ontmoeten.

Leon Ruzette werd geboren te Aalst in 1836. In 1864 huwde hij met Félicie d'Anethan, een nicht van Jules d'Anethan, die jaren lang senator voor Tielt en ook minister en premier is geweest.

Omwille van zijn betrokkenheid bij de zaak Langrand-Dumonceau zou zijn regeringstermijn vervroegd onderbroken worden.

In 1870 werd Ruzette benoemd tot arrondissementscommissaris te Ieper in vervanging van de liberale commissaris H. Carton, die door de katholieke regering afgezet was geweest.

Na de vroege dood van de liberale Gouverneur, Benoit Vrambout uit Poperinge, werd Ruzette op 7 juli 1877 tot diens opvolger benoemd, maar op 7 augustus 1878 door de liberale regering afgezet. Hij kreeg twee dagen tijd om de ambtswoning te verlaten...

Dit was voldoende om hem bij het gelovige volk als martelaar te doen doorgaan en hem tot held van de oppositie te maken.

De Schoolwet van 10 juli 1879 bood voor dit laatste een gedroomde gelegenheid. Hij werd het voorzitterschap van het Bisschoppelijk Comité van het katholiek lager onderwijs in West-Vlaanderen aangeboden. En dit aanbod werd met gretigheid aanvaard.

Ondertussen was Theodore Heyvaert op 7 augustus 1878, d.i. de dag van de afstelling van Ruzette, Gouverneur van West-Vlaanderen geworden.

De Belgische Bisschoppen reageerden bijzonder krachtdadig op de Schoolwet van 10 juli 1879, niet in het minst bisschop Faict van Brugge. Iedere pastoor moest zorgen voor zijn eigen school. Pastoor Lonneville bleef niet ten achter. Deze Baccalaureus in de Godgeleerdheid was een onvervaarde kamper, geen kat om zonder handschoenen aan te pakken. Vion had het al ondervonden toen hij in 1870 het uitgeven van De Stad Iseghem moest stopzetten. Toch gaf hij zich niet gewonnen. Het neutrale blad baarde zieltogend twee jongskes, twee uitgesproken liberale bladen : het weekblad "De Burgervriend" en de "Izegemsche Kijk-uit". In 1875 moest hij in pastoor Lonneville en medewerkers zijn meesters erkennen. In Izegem was voor hem de grond te warm geworden en hij week uit naar Roeselare om aldaar zijn journalistieke bedrijvigheid voort te zetten.

Theodore Heyvaert werd geboren te Gistel in 1834. Hij had zijn humaniora gedaan bij de Paters Jezuïeten, maar de invloed van zijn liberale thuis - vader was notaris en burgemeester - was sterker geweest dan die van het College. Wat op 1 oktober 1880 te Heule gebeurde is een schoolvoorbeeld gebleven van Heyvaerts onverdraagzaamheid. De gebeurtenis is met zijn naam verbonden gebleven. Streuvels heeft heel het geval of ongeval verteld in zijn boek Heule. De Gouverneur had een bijzondere commissaris opdracht gegeven met de hulp van

de gendarmen de inboedel van de patronage, waar de Zondagschool gegeven werd, buiten te gooien. Het volk kwam in opstand tegen het vreemde pretmakertje met rosse baard en de gendarmen vuurden. Er vielen slachtoffers. Coquyt werd in de hersenen getroffen. Duyck kreeg een bajonetsteek in de lenden. Einde maart 1881 maakte Gezelle de tekst voor een bidprentje voor Coquyt. De verzen werden opgenomen in Kerkhofblommen.

*Gelukkig die gestorven
en begraven zijn
en die, den prijs verworven
al in d'haven zijn !
Voor hun en moet er rechtshof
noch "appel" meer zijn,
en, lag ik niet in 't kerkhof,
'k zou er wel mee zijn...*

Op 24 maart 1882 werd in de Kamers het wetsvoorstel Rolin-Jacquemyns tot wijziging van een provinciewet ingediend.

Rolin-Jacquemyns was de liberale minister van Binnenlandse Zaken. Het doel van die provinciewet was meer macht te geven aan de Gouverneur in verband met de uitvoering van de Schoolwet. Vooral in West-Vlaanderen werd die macht beperkt door een te grote aanwezigheid van katholieken in de Bestendige Deputatie. In de centrale sectie stelde verslaggever Charles Woeste een scherp rekwisitoor op tegen het optreden van Gouverneur Heyvaert.

In 1887 zou de katholieke minister van Binnenlandse Zaken - in 't Frans natuurlijk - verklaren : Het is duidelijk dat dit wetsvoorstel geïnspireerd werd door Heyvaert en als enig doel had, met wettige middelen, te kunnen doorgaan met zijn plagerijen tegen de Bestendige Deputatie.

De anticlericale ijver van Heyvaert had hem zoveel conflicten en vijanden bezorgd dat hij op 16 maart 1883 met genoegen door de liberale regering als gouverneur van Brabant overgeplaatst werd. Te Brugge werd hij vervangen door boven vermelde Guillaume De Brouwer uit Oostende.

De verkiezingen van 10 juni 1884 maakten een einde aan het liberaal bewind. Leon Ruzette werd op die dag verkozen tot volksvertegenwoordiger ter vervanging van Eugeen van Outryve d'Ydewalle, oom van Jan-Baptiste de Bethune junior (Jan Bruggeman). Maar het nieuwe ministerie Jules Malou (broer van bisschop Malou) bood hem de functie aan van Gouverneur in vervanging van De Brouwer die op 19 juni 1884 afgesteld was geweest en naar Egypte verhuisde. Ruzette aanvaardde

en Eugeen van Outryve d'Ydewalle, weldoener van de katholieke scholen, bleef voorlopig volksvertegenwoordiger.

De bloedige gebeurtenissen in Heule zullen zeker hun weerklank gevonden hebben in het nabijgelegen Izegem. Maar de schoolstrijd, die in Izegem werd uitgevochten, was op zichzelf al voldoende om Heyvaert bij de bevolking hatelijk te maken en Ruzette genegen te zijn. In deze schoolstrijd zouden ook directeur Baes en directeur Jos. de Pélichy een voorname rol spelen. Voor het St.-Josephs instituut was de schoolwet van 10 juli 1879 helemaal geen noodlottige wet. De vrije katholieke knechtenschool kreeg hierdoor op 17 september van dat jaar de onvolprezen afgezette godsdienstleraar, Pieter Baes, als directeur. Op 23 september verlieten de Broeders de School. Ze zouden vervangen worden door onderwijzers.

In augustus van dat jaar hadden de onderwijzers van de Gemeenteschool of de betalende school Pollet hun ontslag gegeven. Aldus kwamen August Vermeire, sinds 1878 hoofdonderwijzer en Henri Vanden Bussche naar de school van Pieter Baes over. Ze brachten een groot aantal leerlingen van hun vroegere school mee.

Sl. XX
11

Hier een getuigenis van Aug. Vermeire : "2 oktober was de openingsdag van de school. 't Was een historieken dag voor Iseghem, op welken de stad dreunde van 't gezang van een nieuw blij, onsterfelijk en Vaderlandsch lied :

*Zij zullen haar niet hebben
de schoone ziel van 't kind
zoolang men in ons Vlaanderen
een enklen Vlaming vindt."*

De schoolbevolking telde 528 leerlingen : 330 leerlingen voor het kosteloos onderwijs en 190 leerlingen voor de betalende klassen.

Sl. IV
23, 25

L'Ecole Primaire Communale d'Iseghem of de Gemeenteschool werd tot 1837 bestuurd door Karel Tanghe. Op 30 juli 1837 werden aan de gebroeders Karel (leek) en Felix (priester) Pollet een 80-tal leerlingen toevertrouwd. In 1851 werden ze opeenvolgende geholpen door hun broers Franciscus en Augustinus (priester + 1854). In 1854 kwamen de eerste twee gediplomeerde leerlingen uit de Normalschool van Torhout als hulponderwijzer aan.

In de zestiger jaren kondigde Karel Pollet de uitbreiding van zijn onderwijs aan, zodat de school voortaan over drie afdelingen zou beschikken :

1. De Vlaamsche klassen (4 leerjaren). Fransche uitspraak-lessen verzekerd vanaf het eerste jaar.

Maandelijkse minerval : 1 fr. voor leerlingen die moeten schrijven, anders 0,65 fr.

2. De Fransche klassen voorbereidend op de Cours de Commerce et d'Industrie. Maandelijkse prijs : 2 fr.

3. De Cours de Commerce et d'Industrie.

Maandelijkse prijs : 3 fr.

Twee vakanties : de kleine vakantie : 10 dagen vanaf de vooravond van Pasen;
de grote vakantie : 20 dagen vanaf half september.

Naast de onderwijzers uit de Polletscholen waren daar nog : R. Moyaert, C. Hal-laert en J. Lafaut (voordien zaakgelastigde van brouwer Carpentier). A. Van de Moortel, L. Barbier, A. Simpelaere, J. Desmadrets, J. Loosen, en C. Van de Kerckhove en H. Buyse.

S1.XX
45

Een Schoolraad werd opgericht onder de leiding van pastoor Lonneville die be-
slist was de geuzenschool te vernietigen. Tot die Schoolraad behoorden :
Alexander Gilles de Pelichy, Henri Paret, Valère Van den Bogaerde, Edward De
Vos, Felix Neyrinck en Joannes Wittouck. Die Schoolraad dient onderscheiden
te worden van de Katholieke Kring die in Izegem een jaar vroeger ontstaan was
en die deel uitmaakte van de "Algemeenen Bond der Katholieke Kringen".

S1.IV
68, 69

Het Bestuur van de Kring : De Rynck-David, Voorzitter
Paret Henri, Onder-voorzitter
Van den Bogaerde V., Schatbewaarder
Carpentier P., Geheimschrijver
Baron Gillès de Pélichy
Maes-Van Damme
Berlamont H.
Brabant B.
De Raedt J.

Het bestuur telt als gemeenteraadsleden : De Rynck, Carpentier, Paret.

Op 20 december 1878 werd een groot "Banquet d'Inauguration" gehouden. Vijf
consistente gangen en keuze tussen 17 wijnsoorten.

De Katholieke Kring viel niet bij iedereen in goede aarde. Kort na de oprich-
ting werd er in Izegem een pamflet verspreid, getekend door C.V.R., zonder naam
van drukker. Titel : Iseghem, opgepast ! Hier het begin :

S1.XX
45

Den Dinsdag 4 juni 1878, om 8 ure 's avonds, kwamen, op uitnoodiging bij-
zonderlijk van M. Carpentier, 20 Iseghemmers bijeen, ten huize van M.
Maes, met het oogwit van een politiek genootschap tot stand te brengen.

De schrijver beweert dat dit genootschap de naam van Katholijken Kring niet
verdient.

De beste Katholijken van Iseghem werden er vrijwillig weggelaten... Zij
die 10 jaar lang de liberale drukpers bevochten...

Daarentegen waren er 8 tot 10 tegenwoordig die in de kiezing van 1875 open-
lijk gesproken, gevrocht en gestemd hebben tegen den kandidaat der Katho-
lijke partij, die de werkingen der geestelijkheid misprezen en verijdeld
hebben...

Het pamflet is duidelijk gericht tegen brouwer Carpentier en voor notaris Henri De Mûelenaere die sedert 1875 burgemeester is. In de verkiezingen van 1884 behaalde de Katholieke Partij de bovenhand. De ongelukswet werd gewijzigd en zo kon het gemeentebestuur de school van Pieter Baes als aangenomen school aanvaarden, zodat ook de schoolpenning afgeschaft werd.

Sl.XX
45 Pieter Baes volgde de Izegemse politiek op de voet en schreef alle verschuivingen op in zijn Kroniek van Iseghem. In 1884 noteerde hij :

Tegenkating van den Kring. Sommige leden willen De Mûelenaere en Van de Kerckhove weg. Op de lijst van de poll wordt deze laatste vervangen door Henri Nuttens - later ingetrokken. De Mûelenaere en Van de Kerckhove zijn op eene afzonderlijke lijst gesteld geweest en gekozen. In 1891 heeft E.H. De Hulster (pastoor na Lonneville) de Heren van de Kring en H. De Mûelenaere tot vrede en overeenkomst gebracht...

De Katholieke Kring, die aan M. Pieter Carpentier toebehoorde, mishaaide eindelijk den eigenaar zoo danig dat hij er niet meer van wilde. De Kring verhuisde uit den Hert (Knok) naar de Nieuwstraat, waar de inhuldiging gevierd wierd zomer 1891.

Jan Gilles de Pelichy-Moretus, broer van Alexander, werd de stichter en voorzitter van de tweede Katholieke Kring.

B.1979
303.v

Aan de zes jaar strijd (1879-1885) om het behoud van "Ave Maria" heeft Jean-Marie Lermyte een goed gestofeerde bijdrage gewijd in Biekorf 1979, 303-315 en 1980, 25-32. Als achtergrond voor het warm onthaal van Ridder Ruzette in Izegem zeer bruikbaar.

B.1980
25.v

Desiderius Van Heurne (Brugge 1780), als Jezuïet overleden in Rusland, schonk in de Gentstraat de bouwgronden tot de stichting van een Armenschool. Zijn vader, Josephus van Heurne, "Voorstaender der Zondagschool van Iseghem" legde "met veel triomf" in juni 1806 de "eere steen" en bleef een bijzondere weldoener van de Zustersschool voor de armen. In een vers dat prijkt op zijn bidprentje staat : *"Schoon Hij te Brugge woonde, Hij denkte op Iseghem"*.

Hij en zijn schoonzoon, baron Jan de Pelichy, schonken eind 1837 de Klooster-school aan het bureel van Weldadigheid, maar in 1839 kwam priester baron Joseph de Pelichy, zoon van Baron Jan, wonen in het klooster, schonk opnieuw circa 40 aren aan de school en bouwde op eigen kosten heel de Ave Maria uit tot een gerenommeerd scholencomplex. Hij handelde als eigenaar van de school en niet als beheerder, in naam van het bureel van Weldadigheid.

In 1879 zagen de liberalen een gelegenheid om de Katholieke School van de Zusters van Maria tot een neutrale school om te vormen.

Door de wet van 19 december 1864 hadden de liberalen alle schenkingen ten gunste van het lager onderwijs, van het armbestuur naar het gemeentebestuur overgedragen. Door de wet van 10 juli 1879 waren alle gemeentescholen neutrale scholen geworden, scholen zonder godsdienstleer. Aldus kreeg het gemeentebestuur van hogerhand het bevel een onderzoek in te stellen naar de aard van de stichting. Het kwam tot de conclusie dat de fundatie van 1837 door de komst van priester baron Jos. de Pelichy in 1839 nooit uitgevoerd werd, nooit gewerkt had. Hij was, met goedkeuring van de stichters, de wettige eigenaar geworden.

Maar op 9 september 1879 liet Gouverneur Heyvaert weten dat hij met de conclusie van het Izegems Gemeentebestuur niet akkoord kon gaan. Het armenbestuur en de gemeenteraad moesten de wet van 19 december 1864 toepassen. Op 25 oktober 1879 kwam de zaak opnieuw voor de gemeenteraad. De raad bleef bij zijn eerste conclusie. Maar toen stelde Henri Paret-Capelle, ondervoorzitter van de Katholieke Kring voor, een commissie van drie man samen te stellen die, na onderzoek, verslag zou uitbrengen. Allen stemden met het voorstel in; alleen de burgemeester onthield zich. Dit werd hem, door de Katholieke Kring die hem vijandig gezind was, kwalijk genomen.

In het Roeselaarse weekblad "De Mandelgalm" van 29 november 1879 verscheen een anonieme lezersbrief : De liberaal De Mûelenaere had zich onthouden, "Om als burgemeester herbenoemd te worden op de knieën zat voor de voeten van minister Rolin." Bedoeld was G. Rolin-Jacquemyne, minister van Binnenlandse Zaken. Klaarblijkelijk een weerwraak tegen het wel ondertekend (C.V.R.) pamflet dat de inrichters van de Katholieke Kring voor gesluierde liberalen had versleten. De onderzoekscommissie bestond uit Henri Paret, dokter Emile Lahousse (broer van Pater Lahousse, vriend en raadsman van de familie Langrand-Dumonceau) en Louis Clement (oud-provincieraadslid, oud vrederechter te Ingelmunster en vanaf 1845 gemeenteraadslid in Izegem, hij blijft dit tot aan zijn dood in 1880). Op 8 november 1879 nam de gemeenteraad eenparig de oude conclusie aan. Maar Gouverneur Heyvaert stelde zich nu niet meer tevreden met een nieuwe (de hoeveelste ?) verwittiging. De tussenkomst van minister Rolin-Jacquemyns moest dan maar dat balsturig Izegem bestuur mores leren. Bij Koninklijk Besluit van 1 juli 1880 werd het beheer van de Stichting van 1837 overgedragen aan het Gemeentebestuur. Gouverneur Heyvaert moet andermaal een paar missiven zenden om het Gemeentebestuur eraan te herinneren dat het nu maar eens moet uit zijn met de onwettige toestand.

In afspraak met het Gemeentebestuur zou directeur de Pelichy een proces inspannen om zijn eigendomsrecht te doen eerbiedigen; anderzijds zou het Gemeentebestuur, in afspraak met directeur de Pelichy en zijn schoonbroer Alexander Gilles de Pelichy en op raad van de Gouverneur, aan de Bestendige Deputatie machtiging vragen om voor het gerecht te verschijnen. Het Gemeentebestuur zou echter geen machtiging vragen om zelf een proces in te spannen tegen directeur de Pelichy, wat de Gouverneur bijzonder sterk had aanbevolen.

Toen dit na herhaalde bedreigingen twee bijzondere Commissarissen te zenden toch gebeurde... werd die machtiging door de Bestendige Deputatie niet gegeven. Niet voor niets was Jean Gilles de Péligny sedert 1875 provincieraadslid. En opnieuw moest Heyvaert zijn toevlucht nemen tot minister Rolin-Jacquemyns om het arrest van de Deputatie te doen verbreken. Wat gebeurde bij K.B. van 28 september 1882.

Zou het verkeerd zijn het zo te stellen dat het wetsvoorstel van Rolin-Jacquemyns van 24 maart 1882 tot beknutting van de macht van de Deputatie en die geïnspireerd werd door Heyvaert in eerste plaats verband hield met zijn strijd tegen de Pelichy, het Gemeentebestuur van Izegem en de Katholieke fractie in de Deputatie ?

In het vonnis, dat door het Hof voor de rechtbank van Kortrijk op 5 augustus 1882 geveld werd, was Gouverneur Heyvaert de grote verliezer; de school werd geen Gemeenteschool, geen neutrale school. Heel de stad triomfeerde en vierde feest. Maar niet Moeder Coleta (Isabella Vandenbussche). Zij was al overleden op 2 maart 1880. Niet directeur Joseph de Péligny, die op 28 juli 1882 overleden was, en een koninklijke begrafenis gekregen had.

Jean-Marie Lermyte las in de Mandelgalm van 5 augustus - de dag van het vonnis - dat "niet minder dan 2.600 gedachtenissen werden uitgedeeld." (De zondagbode van Brugge - 6 augustus 1882) en Rond den Heerd (1882, bl. 297) deed het voor minder : "In de offerande wierden 2.150 sanctjes uitgedeeld".

De Brugse bladen gaven een samenvatting van de toespraak die Mgr. Vanhove in naam van de Bisschop hield na de lijkdienst, en deelde tevens mede dat burgemeester De Mûelenaere op het kerkhof een aanspraak heeft afgelezen.

't Is ook de enige keer niet dat Rond den Heerd en de Gazette van Kortrijk en van Elders van gedacht verschillen met De Mandelgalm.

De Mandelgalm heeft in de "Gazette van Kortrijk" het verslag gelezen van de De Bo-hulde van 30 september 1885 te Tielt en in 't bijzonder over de voordracht van Gezelle.

"Een uur lang, stond er, heeft hij (Gezelle) ons daar aan zijn lippen gekluisterd gehouden, om zijne zoetvloeiende Westvlaamsche tale te laten hooren..."

Waarop deze reactie van Vion in het Roeselaarse weekblad :

"De schrijver van dees verslag zal ons toelaten hier op te merken dat wij de zoetvloeiendheid van het Westvlaamsch (van Gezelle) voor de liefhebbers laten en wij aan die zoetvloeiendheid en wonderbare aantrekkelijkheid, den afkeer voor onze taal toeschrijven, welke wij bij vele personen aantreffen". Bijzonderlijk bij zijn liberale vrienden .

"Ik ben uitnemend verwonderd" antwoordt de Gazette van Kortrijk, "zulk eenen galm van langs den Mandel te hooren afkomen"... enz.

"Ik niet", schrijft RdH. 1886, bl. 371-372, en 'k denke daarbij dat de Mandelgalm wel een keer van gedacht zal veranderen over 't Westvlaamsch. Hij heeft nog wel veranderd van zijn leven, en dit over andere zaken."

Vergeten we niet dat De Mandelgalm te Roeselare uitgegeven werd door drukker en journalist Fideel Christiaan Vion. Van 1866 tot 1870 gaf hij "De Stad Izegem" uit, maar het weekblad verdween onder de druk van de geestelijkheid en van mannen die niet opgenomen waren in de Katholieke Kring.

Vion had inderdaad al meer dan eens veranderd van gedacht, maar niet over Gezelles taalopvattingen. Die opvattingen had hij in *De Mandelgalm* al in 1878 bestreden ! In de aflevering van 14 september had een lid van de Clauaertsgilde (een afdeling die in de schoot van de Roeselaarse lettergilde "*De Vriendschap*" in november 1876 opgericht was) het opgedrongen officieel Nederlands een dode taal genoemd. Het artikel was duidelijk geïnspireerd door de Voordracht Dood en Leven, waarmee Hugo Verriest in "*Met Tijd en Vlijt*" in februari 1877 een daverend succes had gekend. In de volgende aflevering (21 september) had Vion "Die jonghe Clauaert" ongenadig beknibbeld. In de aflevering van 5 oktober kwam Rodenbach de Clauaert te hulp. En het is zeker niet toevallig dat zijn opvatting ons herinnert aan Gezelles woorden : Waarom en lezen ze de oude boeken niet en nen luisteren ze de vlaamsch sprekende Vlamingen kunne tale niet af (Jub. Br. II, 155). De titel van Rodenbachs artikel was *De Tale*, een titel waar- onder Gezelle in RdH. zijn opvattingen uiteen had gezet.

Voor Rodenbach gold het criterium voor een goed schrijver de gesproken taal. Maar aangezien de Vlaamse taal verbasterd werd door verfransing en door de geuzen, moet die volkstaal getoest worden aan de nog niet verbasterde taal die we in de oude boeken lezen. Geen wonder dat een Antwerpse jury op 20 oktober

het de auteur kwalijk nam omdat hij zijn Gudrun moedwillig in het Westvlaams geschreven zou hebben. Intussen ging de polemieek in De Mandelgalm verder. Ze werd hervat in 1879.

Heyvaert liet zelfs de doden niet met rust.

Op 24 september een nieuwe missive aan de gemeenteraad die verzocht werd tegen het vonnis beroep aan te tekenen. Kort nadien dreigt Heyvaert opnieuw met bijzondere Commissarissen... en herhaalde verwittigingen. Het vonnis werd herzien door het Beroepshof van Gent op 13 maart 1883. Opnieuw kreeg de stad de school niet toegewezen. En de stad vierde opnieuw de nederlaag van Gouverneur Heyvaert. "Zelfs vergat de burgemeester niet zijn vaandel uit te steken." Dat had de Mandelgalm gezien of gehoord. De advocaten te Gent waren Cruyt en Van den Heuvel. Drie dagen na het arrest van het Beroepshof werd Heyvaert als gouverneur vervangen door Guillaume De Brouwer, die samen met Heyvaert belast was geweest met het gerechtelijk onderzoek in het faillissement van de bank Langrand-Dumonceau. Nu eens een liberaal uit Oostende. Ook hij verplichtte het gemeentebestuur in verbreking te gaan. Ook hij bleef dreigen met zijn bijzondere Commissarissen. Het gemeentebestuur zwichtte voor die voortdurende bedreigingen.

Maar De Brouwer zou nu te doen krijgen met August Beernaert, een vlaamssprekende katholiek, ook uit Oostende. En, zoals Heyvaert, oud-leerling van het Jezuïeten-college in Doornik.

Als volksvertegenwoordiger voor Tielt was Beernaert in de oppositie getreden tegen de regering Frère-Orban.

Beernaert zou de stad verdedigen, maar volgens haar wens.

De betwisting moest uiteindelijk behandeld worden door het Hof van Beroep te Luik. Maar zover zou het niet komen. In de verkiezingen van 10 juni 1884 werden de liberalen verpletterd. In de katholieke overgangsregering Malou was Beernaert minister geworden en nog in het zelfde jaar leidde hij het nieuw katholiek kabinet.

Op 19 juni 1884 wordt Ridder Ruzette voor de tweede maal gouverneur, nu in vervanging van De Brouwer. Ruzette was Izegem niet vergeten. Op 8 juli schrijft hij een brief aan het gemeentebestuur. Het mocht de regering aangaan om vergoeding voor de geleden schade en, in afwachting, mocht het van alle procedure tegen de familie de Pelichy afzien. Uiteindelijk was het baron Alexander Gilles de Pelichy himself die het gemeentebestuur en het bureel van Weldadigheid voor de rechtbank van Kortrijk daagde. Op 18 juli 1885 werden al zijn eisen ingewil-

ligd, terwijl Stads- en Armenbestuur veroordeeld werden tot het betalen van de onkosten van het geding : 2.972,60,-fr. Zoals afgesproken : betaald door de baron, die het billijk achtte dat het gemeentebestuur uit wedergunste de Kasteeldreef die door het Boomforeest loopt zou laten afsluiten, wat dan nog eens aanleiding gaf tot het uitstrooien van anonieme protestbrieven en petities van de weggebruikers. Het kasteel en het Stadsbestuur kregen het hard te verduren. Uiteindelijk werd de afsluiting van de kasteeldreef gestemd op 13 februari 1886. Uit deze voorgeschiedenis blijkt wel voldoende dat het bestuur en de scholen van Izegem heel speciale redenen hadden om Gouverneur Ridder Ruzette hun dankbaarheid te betuigen.

Daarbij kwam nog dat Ridder Ruzette geen vreemde was voor baron Alexander Gilles de Pêlichy en zijn broer, baron Jean.

Baron Jean was van 1881 tot 1884 gemeenteraadslid geweest en was bovendien van 1875 tot aan zijn dood (1919) provincieraadslid voor het kanton Izegem.

Baron Alexander was gehuwd met Savina van Caloen, dochter van Charles van Savina de Gourcy, die met de familie Ruzette bevriend waren en straks verwant.

In 1879 was baron Albert van Caloen, broer van Dom van Caloen, Prior te Maredsous, stichter van de Sint-Andriesabdij en schoonbroer van baron Alexander Gilles de Pêlichy, in het huwelijk getreden met Marie-Thérèse, de enige dochter van Leon van Ockerhout-Van de Woestijne uit Brugge, wiens moeder ook al een van Caloen was en wiens twee tantes gehuwd waren met een van Caloen, wiens grootmoeder een Van den Bogaerde was. De wereld is klein ! En die Leon van Ockerhout was een beste vriend van Leon Ruzette. Niets bijzonders tot hiertoe... Maar de twee Leons waren "eere-voorzitter" van de Brugse afdeling van het Davidsfonds.

In de goedgedocumenteerde geschiedenis van "De provincieraad van West-Vlaanderen" door Luc Schepens (bl. 395) staat dat Ruzette erevoorzitter werd in 1887. Dit zal wel een zetfout wezen. Ruzette werd erevoorzitter in februari 1880 en bezocht al vroeger de vergaderingen van het Davidsfonds. In RdH. van 7 maart 1880 (bl. 119) lezen we :

Het feestje van Zondag sloot met een vriendelijk tombola. 't Waren schoone pryzen gejongd : door M. Ridder Ruzette, ter gelegenheid van zyne benoeming als eere-voorzitter, door Mgr. (Felix) Bethune, door M. Th. Verhoef (gewezen directeur van de Normaalschool van Brugge en gegeerde voordrachtgever over oude en nieuwe Vlaamsche letterkunde. - Op die bewuste avond gaf hij een voordracht over Ledeganck), enz. Dit gaf gelegenheid aan den Voorzitter ad(vokaat) Soenens om de dankbaarheid van 't Davidsfonds uit te drukken aan M. Ridder Ruzette, die gewoonlijk de vergaderingen bijwoont, en er zelfs nog gekomen is, niettegenstaande 't slechte weder, op 30 November

laatst met zyne Gezelnede..."

Op zondag 30 november 1879 sprak o.m. Advokaat Herman De Baets uit Gent over : De toestand (op taalkundig gebied), onze rechten, onze plichten. Een spreker die met de volkstale een letterkundige tale smeedt ! Er werd opvallend veel gemusiceerd...

"De voorzitter was omringd door de Heeren Baron Kervijn de Lattenhove (schrijver van L'Histoire des Flandres - 1847-1855, 7 dln - was volksvertegenwoordiger en minister), Senator Leon Van Ockerhout, eere-Voorzitters der Afdeeling, door den Heer Ridder Ruzette, Mgr. Bethune en vele andere voortreffelijke leden. Het slotwoord werd uitgesproken door Senator van Ockerhout (die bekwaam is de moedertaal vloeiend en krachtig voor de vuist te gebruiken).

Twee erevoorzitters : Baron Joseph Kervijn, de auteur van het 7-delig werk, L'Histoire des Flandres, 1847-1855, en Senator Leon van Ockerhout. In 1880 kwam er een derde bij, nl. Leo Ruzette.

Van Ockerhout, oud-leerling van de Jezuiteten te Doornik en te Brussel (Sint-Michiels), een toonbeeld van de Vlaamse edelman, was in de verkiezingen van 1878 de tegenkandidaat van Boyaval, die met één stem meerderheid te Brugge verkozen werd en zich in juli 1879 doodziek naar Brussel liet slepen om de ongelukswet te helpen stemmen...

Dit lukte (bij manier van spreken) met één stem meerderheid !

In 1878 sprak van Ockerhout de lof uit van de Vlaamse taal en letterkunde en pleitte voor het gebruik van het Vlaams in de administratie (wet van 22 mei 1878). In 1880 zorgde hij er voor dat Jules De Vos zonder financiële zorgen in het Kapucijnenklooster te Edingen kon binnentreden.

In 1871 huwde Albert Ruzette, zoon van Leon Ruzette, met Berthe van Caloen de Basseghem. Op de lijst van de inschrijvers op Debo's Idioticon staan onder elkaar : Baron van Caloen de Basseghem - Baron Charles van Caloen-de Gourcy, Baron Octave van Caloen de Basseghem, oom van Berthe, hij was te Brugge van 1877 tot 1889 voorzitter en erevoorzitter van de "*Vlaamsche Broederbond*". Advokaat Pieter Boutens, Gezelles Vlaamse vriend uit het Kleinseminarie, was er de stichter van.

Mgr. Rutten, vicaris-generaal van Luik, zei op het Congres der Maatschappelijke Werken te Luik dat, tijdens de strijd tegen de gevloekte schoolwet van 1879, men de onmogelijkheid moest constateren een spreker te vinden, behorend tot de Wetgevende Kamers of tot de Provinciale Raad, die in staat was tijdens een

schoolmeting het woord in het Vlaams te voeren. Hij voegde daaraan toe dat men geen twee adellijke familiën zou kunnen vinden, die op een behoorlijke wijze het Vlaams zouden kunnen spreken of schrijven. De Heer Lambert Van Ryswyck, zil-verdrijver te Antwerpen, die in augustus 1888 daaraan herinnerde in de Algemene Vergadering van het Davidsfonds te Kortrijk, merkte toch op dat Mgr. Rutten daarmee niet West-Vlaanderen bedoelde ...

Van Ryswyck zal hierbij wel gedacht hebben aan Leo van Ockerhout, aan Baron Kervijn de Lettenhove, nu ook eere-voorzitter van het Davidsfonds te Eeklo, aan enkele van Caloens en de Bethunes en vooral aan Senator P. Bethune, eere-voorzitter van het Davidsfonds te Aalst, die vóór hem op de vergadering had gesproken en o.a. gezegd had : In uw familiekring : spreekt uw moedertaal, in plaats van geradbraakt Fransch !

Van Ryswyck zal toen vermoedelijk niet gedacht hebben aan Leon Ruzette en nog minder aan zijn zoon Albert. Geen van beiden worden vermeld in de Encyclopedie der Vlaamse Beweging.

Over Leon Ruzette schrijft Luc Schepens dat hij niet blaakte van Vlaamse strijd-lust en eerder gematigd Vlaamsgezind was. Rugiit Leo, vincula fregit... was niet zijn wapenspreuk. En Albert Ruzette moest als jong advocaat ondervinden dat hij er aanvankelijk niet in slaagde een Vlaams pleidooi te houden. Vlaams was niet zijn moedertaal te Brugge, en niet een hoofdvak in het Jezuïetencollege te Doornik.

Dit zijn toestanden die Pieter Baes en Guido Gezelle kenden toen Ridder Ruzette in 1886 te Izegem verwacht was, toen Baes bij die gelegenheid Gezelle om een gedicht vroeg en toen Gezelle het gedicht maakte.

Lees nu eerst de tekst, zoals die staat op de plano-druk, geel papier, 10,5 x 17 cm. bewaard in het Slossefonds IV/9.

Andere bewaarde exemplaren zijn groter : 11,8 x 18,1 cm.

Pieter Baes heeft de verzen gevraagd en heeft er vermoedelijk ook zijn richtlijnen bij gegeven, zoals hij voor "Gouden Roozen" gedaan had. Ongelukkiglijk is hiervan niets teruggevonden.

Zoals voor "Gouden Roozen" heeft Gezelle, op verzoek van Baes, aan zijn eerste versie veranderingen aangebracht. Dit weten we uit een ongedateerd schrijven in het Archief van het Gezellemuseum bewaard.

Aan den weledelen Heer Ridder Ruzette,

Bewindhebber van West-Vlaanderen,

bezoekende Sint-Josephsgesticht tot Iseghem,

op Sint-Annedag 't jaar ons' Heeren

1886.

O Konings afgezant,
die heel West-Vlaenderland
bestiert, na recht en wetten;
die zoo vele eere ons doet
van uwen Riddervoet
in onze school te zetten;

U zij, vol dankbaarheid,
een enkel woord gezeid :
believe 't U te weten,
al zijn wij jong en klein
dat uw bezoek geen een
van ons en zal vergeten!

Gij zult geschreven staan
in ons gedacht voortaan,
en, moge God U sparen,
't is 't geen de kinderstem
der school van Iseghem
U wenscht : nog lange jaren!

GUIDO GEZELLE.

*Kleine plano met vers van Guido Gezelle D.A.1.-sl.p. 11/9

Mijnheer de Gouverneur!

stem : de Vlaamsche Leeuw.

1^e refrain.

Ruzette, welgekomen,
In onze nijverheids stad!
Geen landvoogd, kan men noemen,
Dit meer volksgunst bezat!

1^e Couplet.

Gij zijt de Heer van Vlaandren,
Zoo rechte op uwe plaats;
Eenieder mag u nadren:
Hij krijgt een vriendlijk woord! 2^e refrain Bis.

2^e Couplet.

De godsdienst uwer vadren,
Staat diep in 't hart geplant;
Een vlaamsch bloed vloeit door d'aalren,
Gij dient wel 't vaderland!... 3^e refrain Bis.

3^e Couplet.

Hier ziet gij, een klein steedjen,
Waar Pastoor en Kaplaan';
Waar Magistraat en Burger,
't Goed werk zijn toegedaan. 4^e ref. Bis.

4^e Couplet.

Ziet al' die societeiten,
Verbroederd voor het goed;
Ziet al' onze gestichten;
Die gevon troost, in nood!... 5^e ref. Bis.

5^e Couplet.

De nijverheid, doet werken,
Waarmeê de werkman leeft!
Men bouwt veel aan de kerke;
En ook al de Kruis'treef. 6^e ref. Bis.

6^e Couplet.

De nijverheid doet werken,
Waarnaar den schipper streeft;
Uw' komst zal gunst verwerven,
Gij ziet dat Isegheem leeft! 7^e ref. Bis.

7^e Couplet.

Ik wilde een liedjen zingen,
Ik minne de eeverheid;
En aan 't Banquet medelingen
Ik loof uw' waardigheid! 8^e ref. Bis.

8^e Couplet.

Laat ons nu vrienden roepen,
Allen met blijde stem:
Leef lang, Mijnheer Ruzette!
Vergeet nooit Isegheem!
Peis wel op Isegheem. Bis de vier couplet.

GEHEUGENISLIED,

aangeboden aan

Mijnheer RUZETTE, Landvoogd van Westvlaanderen;

gemaakt en gezongen in het lokaal der Groota Congregatie, op zijn bezoek te Isegheem,
den 26 Juli 1886.

Declercq-Clement.

Isegheem. — J. Dooms, drukker.

*Lied van Declercq-Clement

J.A. 1-51. f. 11/8

Jub.L.E.R. "Zij (de verzen) staan mij straf aan. Ik heb ze bij eenige Iseghemsche Prie-
241 ters gelezen, en 't docht hun dat Gezelle noch schoonder gemaakt had.

't Vers U vader schenkt, schijnt wat hard, en verder al in een woord gezeid, schijnt aardig (hier : vreemd).

En neemt het niet kwalijk dat ik zoo vrijmoediglijk schrijve, zoo gij het niet kwalijk neemt en de twee verzen als verbeterlijk bevindt en verbeteren wilt, gelief ze mij te laten geworden".

Het verbeterde handschrift van Gezelle werd niet teruggevonden. Toch is het duidelijk dat Gezelle vers 8 gewijzigd heeft : Al in een woord gezeid wordt : een enkel woord. De andere wijziging komt wellicht voor in vers 4 : de eere die u vader schenkt zou dan geworden zijn : die zoo vele eere ons doet. Gezien het gewijzigde rijmwoord moeten de omgevende verzen ook wijzigingen ondergaan hebben.

Gezelle liet het stukje drukken in de Gazette van Kortrijk, 7 augustus 1886 (en niet 7 juli zoals in Jub. L.E.R.).

In Jub. L.E.R., bl. 147, komen enkele varianten voor.

De titel is : Baron Ruzette.

Geen verklaring meer van de omstandigheden waarin het gedicht op 26 juli 1886 door een leerling van het College werd voorgelezen. In vers 3 wordt na nu naar (niet langer oud- en volksvlaams). Vers 10 krijgt een komma na het rijmwoord. Verzen 15 en 18 krijgen aanhalingstekens.

De lezer zal wel opgemerkt hebben dat alleen in vers 3 een onschuldige toespeeling wordt gemaakt op de voorbije Schooloorlog.

Uit de tekst kan een oningewijde niet vermoeden dat Ridder Ruzette een volksgeliefde en gematigd Vlaamsgezind gouverneur was. De dank behelst alleen zijn komst. Gezelle heeft de gewoonte zijn gelegenheidsgedichten aan te passen aan het begrip en de geest van de bestemming of, zoals hier, aan het jongetje dat in naam van zijn kameraden de Gouverneur verwelkomt. Neen, ze zullen hem niet vergeten des Konings afgezant, die de baard draagt van Leopold de Tweede...

Iets dat, volgens Hugo Verriest, geen voorrecht of kenmerk mocht blijven van de liberalen. Ook niet "tot Izegem".

Vergelijk het eenvoudig gedicht even met het bovenvermeld welkomstlied van Declercq-Clément. Eenvoud en natuurlijkheid zijn in dit laatste geen opvallende kwaliteiten.

Gezelle heeft, op aanvraag van P. Baes, in 1887 o.a. "Niet zwart, niet wild, niet woest genoeg" gemaakt, bij de afreis van Pater Ivo Stragier; opgenomen in

Tijdkrans (Jub. T. 232). En nog andere minder bekende.

S1.IV/106 Wellicht was het op aanvraag van Pieter Baes dat Gezelle de gelegenheidsgedichten schreef "Aan Jufvrouw Eugenie Haessebroucq, (uit Izegem) ter gelegenheid harer professie gedaan in het Prinselijk Begijnhof, den 18 mei 1886" ?

Beginvers van een huldegedicht is :

T' is (sic) zeven jaar geleën bijkans, waar gaan de tijden !

Beginvers van een lied :

Beggijntjes, beggijntjes...

Tussen beide stukken staat een lied van E.V.W. (zonder twijfel dokter Emiel Van Wtberghe). Een exemplaar van het drukwerk, steendruk van K. Van de Vijvere Brugge, werd teruggevonden in het Slossefonds IV, door A. Vandromme gecatalogeerd IV, 106.

Eugenie Haessebroucq was de dochter van de bekende dokter Augustus Petrus Gislenus Haessebroucq, geboortig uit Ardoeie en van Mathilde Demonie uit Staden. Zij werd geboren op 31 december 1834. Zoals haar jongere zusters Emma en Adèle kreeg ze haar opleiding bij de Zusters in het instituut van de Pelichy. Haar broer Henri stierf in 1908 als pastoor van Geluvelt. Dokter Haessebroucq woonde in de Brugstraat.

Het is ook mogelijk dat Pieter Baes verzen gevraagd heeft ter gelegenheid van de eerste mis van onze Jules Devos (Frater Renatus). We weten dat deze Kapucijn, oudleerling van Aug. Vermeire, een vriend was van Pieter Baes.

Beginvers : Renatus, in Francisci namen ... (Tijdkrans).

Over deze gedichten kunnen we hier niet uitweiden. We besluiten : op aanvraag van Baes heeft Gezelle meer dan één gelegenheidsgedicht geschreven.

"Hoe nader den baas, hoe beter aas" : dit schreef H. Verriest in zijn "De Nieuwe Tijd" 1897, bl. 320. Dit gold blijkbaar ook in verband met gelegenheidsgedichten van Gezelle.

Han

**Uwvrouw Eugenie Daessebroucq
ter gelegenheid harer professie gedaan
in het Prinselijk Begijnhof**

den 18 Mei 1836.

't is zeven jaar geleên bijkans, waar gaan de tijden!

Dat oit Begijnhof hier Louisa kwam verblijden,

En dat mijn beste vriend De Bo; God heb' de ziel!

Met zijnen bloementruisch hier dichtte en feestdag hiel.

't is zeven jaar eilaas, en gij, eerwerde Deken,

Zijt uit dit aardsch verdriet naar betere hemelstreken

Verhuisd en weggegaan, ons latende, edelen prooi,

Door erfenis den schat van al uw blomgestrooi!

Gij leeft nog, en gij spreekt in al die schoone woorden

Gedicht of ongedicht, die uwe vrienden hoorden

Die gij gezongen hebt, vergaard of uitgeleid;

Zij spreken meer als ooit nog uwe onsterfelijkheid.

Wel ja, de wijngaard bloeit di: n u gedacht onsterde,

Wanneer Louisa hier met u den ingang vierde,

En de eere valt mij toe om, weerdig, weer den klank

Te natten dien gij zongt op heuren binnengang.

Wat zal ik zeggen, gij hebt het voorgezongen?

Hoe beteren 't geen uw lied, zoo lief, zoo ongedwongen,

Berkonde van dit hnis, dat plaamsch is uit ende in

Van oorsprong, van bedrijf, van ouden godvruchtzin,

Van blijdschap in den Heer, van liefde tot de menschen,

Van welberaamde deugd, van hooge hemelwenschen!

Zich waarheid is 't genoeg, maar wie, wie zoekt, eilaas!

De waarheid of heur glans in 's werelds boos geraas?

Wie loopt niet liever ver van God den leugen vinden

En valschen schijn van goed met grugen list verslinden,

En doelt den maeder wegel der wereld 't enden af

Tot aan den onbekend en ongezegd graf?

Zoo doet gij niet, o Maagd, uit ouden stam geboren

En voor dit wijngaardspark van kindsbeen uitverkoren,

Wen' volgdet gij den drift niet die de wereld stoot

Van 't sterfend leven in de onsterfelijke dood,

Gij wildet leven hier voor God, gij wildet streven

Om nog hiernaams en met God vereend te leven,

Begimend op der aard, volend in den troon,

Den kampstrijd die God zelf voor doel heeft en voor loon.

Zijt welkom, EVGENIE, 't is hier dat, vrij van schanden,

Gij op den antaar zult vrijwillig 't offer branden

Van al dat gij van God gekregen hebt of zijt,

Aan Hem, aan God alleen, voor eeuwig toegewijd;

Zijt welkom en de geur van 't sacrifice dringe

Tot waar het eerst aan God de schuldige eere bringe

Dan, spreidend rondom ons, als reukwerk aangenaam,

Verblijde 't eerst u zelf en dan ons al te naam,

Verblijde 't uwen stam, uw broeders, zusters, magen,

Uw moeder, en dien God heur nam, ga 't blijdschap dragen,

Verblijde 't iedereen die ooit u kende of zag

Of bidt voor u tot God op dezen blijden dag.

't begin is schoon; zij 't end nog beter en nog schoonder

En worde Hij, die EERSC en LAASSE is, uw bekrondet,

Wanneer, uw wijngaardwerk eens vol en afgedaan,

Gij meogt om uwen loon bij 's wijngaardsmeester gaan.

G. G.

HOOFDSTUK 11. - VERZEN OP AANVRAAG VAN PIETER BAES (3) "AAN INSPECTEUR KANUNNIK TH. LUYSSSEN."

Ter gelegenheid van een onlangs verkregen "erekruis" werd op Sint-Michielsdag 't jaar ons Heren 1890 aan "Kanonik Theodoor Luysen", diocesaan inspecteur van het Lager Onderwijs, een diocesane hulde gebracht in het Sint-Jozefs-instituut te Izegem. Een feestcomité had een portret van de gevierde laten maken. De lichtprente - "een echt kunststuk" - was het werk van Mevrouwen Hermans en Prignot van Brugge, 1.10 m. x 70 cm.

Het verguld met bloemen versierde kader kwam uit het huis van de bekende beeldhouwer Bressers te Gent. Het comité had bovendien bij Florimond Van Loo te Gent een "overschoon gesteendrukt portret" laten maken, 72 cm. x 55 cm.

De prijs bedroeg 2 frank. Men kon hiervoor inschrijven bij directeur Pieter Baes, lid van deszelfs komiteit. Op de huldedag zelf waren er al 700 ingeschrevenen.

Gedurende "het eerste deel der betooging - de feeste der kinders - las een bevallig knaapje", een leerling van het Sint-Jozefsinstituut, in naam van de schoolkinders van Vlaanderen, een dichtjen voor dat voor die gelegenheid geschreven werd door Guido Gezelle !

Om de vier jaar een gelegenheidsgedicht van Gezelle op aanvraag van Pieter Baes ! *Gulden Roozen* in 1882, *Aan Ridder Ruzette* in 1886, *Kanonik welbemind* in 1890 ! Dit laatste gedichtje werd in geen enkel boek opgenomen en is zo

S1.VII, 23 goed als onbekend. Het werd in het feestverslag van "Een ooggetuige" (wie anders dan Pieter Baes ?) opgenomen in het Sint-Gregoriusblad, orgaan der Katholieke Scholen, 11de jaarg., nr. 40, bl. 157-160, en werd in kleine planodruk (21 cm. x 13 cm.) vermoedelijk uitgedeeld aan de Genodigden.

S1.VII, 24

Theodoor Henri Lodewijk Luysen werd op 25 december 1842 te Veurne geboren. Hij beëindigde zijn humaniora te Veurne in 1859. In de "Latijnsche Schoole" van Veurne heeft Luysen enkele markante leraars gehad.

In de zesde en vijfde Latijnse (graadklas) was dit Louis Morlion, de knappe en sympathieke brouwerszoon (Alveringem 1820 - Kortrijk 1899) uit de retoricaklas van Bruno Vanhove uit Izegem (1839-1840). Met het Collegemuziek stapte hij, blazend op zijn trompet, mee op in de vette weiden. In 1854 werd hij princi-

paal van 't College, maar bleef klastitularis van de vijfde en de zesde Latijnse.

Voor Morlion schreef Gezelle twee gelegenheidsgedichten. In 1890 het gedicht met aanvangsregel : *Hoe rooft de tijd, de schalkse dief* (Dundruk III, 421-422). In 1895 het gedicht : *Gij, heeren, die omtrent mij zijt* (Dundruk III, 765).

In de derde Latijnse kreeg hij de schitterende leraar Pieter Baelden (Houtem-
Veurne 1830 - in 1899 als pastoor van Westnieuwkerke schielijk overleden),
klasmakker van Gezelle in 't Klein seminarie. Als student in 't Grootseminarie, publiceerde hij "*Essai sur le Beau*", een lijvig boekdeel.

Na de vakantie 1859 komt Luysen als student in de Wijsbegeerte naar Roeselare. Onder de 45 klasgenoten treffen we er o.m. aan : Edmond Houtave en Pieter Buschaert, oudleerlingen van De Bo te Brugge, Hugo Verriest en Karel Callebert, oud-poësisleerlingen van Gezelle te Roeselare, Henri Debadts uit Poperinge, Constant Vandebrouwaene uit Tielt. Zij allen hebben er Gezelle nog gekend als leraar moderne talen, als directeur van de Vlaamse afdeling van de Lettergilde en als bezieler van de Confraternity.

Theodoor keerde in 1864 als poësis- en retoricaleeraar terug naar het College van Veurne. Hij volgde er Karel Brondeel op die, op 21 juni, naar het College van Tielt gepromoveerd werd. Luysen was toen 22 jaar oud. Wegens zijn leeftijd zou hij nog moeten wachten tot 26 mei 1866 om priester te worden gewijd. Vijftien klasgenoten kregen de wijding al op 19 december 1863. Onder hen Gustaaf Thibau uit Izegem (° 1836), die als surveillant Luysens collega werd te Veurne. Voor hem schreef Brondeel een Huldegedicht ter gelegenheid zijner Eerste Mis in de kapel van het Sint-Janshospitaal. Op 13 september 1866 zou Thibau als missionaris, samen met Jan Baptist Brondeel, vertrekken naar Oregon, waar hij overleed in 1892. Jan Baptist Brondeel (1842 - 1903) was de broer van Karel (1834 - 1924). In 1879 werd hij tot bisschop van Vancouver Island gewijd.

De opvolging van Karel Brondeel zal wel niet gemakkelijk geweest zijn.

In 1854 was hij laureaat in het Sint-Lodewijkscollege te Brugge. In het volgende schooljaar kreeg hij te Roeselare les van "*Histoire naturelle*" van Gezelle. Op 7 januari 1859 werd hij benoemd tot "surveillant du Pensionnat" waar Gezelle, na de vakantie van dit schooljaar, hem als hulpbewaker behulpzaam was.

Kan. Th. Luyssen

AAN DEN ZEER EERWEERDEN HEER

Theodoor Kanonik Luyssen,

ALGEMEENEN SCHOOLOPZIENER,

RIDDER DER LEOPOLDSORDE.

Kanonik welbemind,
gedoog dat U een kind,
gezant van duizend anderen,
vereere en 't kruis begroet',
dat elk verheugen doet
door heel het land van Vlanderen!

Dat kruis hebt Gij verdiend,
omdat Gij, kindervriend,
tot ons van God gezonden,
naar 't kinderhert de baan,
door Jesus voorgegaan,
gezocht hebt en gevonden!

Dat kruis vereert, verheugt
en sterkt ons, om de deugd
vol leerzaamheid te plegen;
en, jong zijnde, aan de hand
van U, Gods afgezant,
te gaan in 's hemels wegen.

Wie weet wat ons verwacht
in 't leven: waar 't gedacht
des Heeren ons zal leiden?..
Doch niemand zal bindien
ons U verlaten zien,
of van Uw' lessen scheiden.

Zoo helpe God ons, die 't
geslachte geren ziet
der brave en blijde kleenen;
en, zalig door zijn kruis,
zoo moge eens in zijn huis
God U en ons vereenen!

GUIDO GEZELLE.

Tot Iseghem, op Sint Michielsdag 't jaar ons Heeren 1890.

Slossefonds VII/24

Op 11 mei 1861 verhuisde hij naar Veurne, als leraar Syntaxis en Grammatica. Van 30 december 1869 tot 15 maart 1871 was hij onderpastoor op Sint-Hilonius te Izegem.

De poësisleraar was te Veurne en te Tielt verzen gaan schrijven. Als "Bestiender van 't Gesticht Sint-Carolus, Dottenijs" bundelde hij zijn creaties in "Gedichten", een verzenbundel die in 1887 gedrukt werd bij Eugène Beyaert te Kortrijk. Daarin staat o.m. het lange strofische gedicht "*De Vriend*", Aan den Z.E. Heer Guido Gezelle, Onderpastor van O.L.V.-Kortrijk. Gedateerd : Dottenijs, Feestdag van S. Thomas, Ap., 1882. (bl. 130 tot 135).

Over de leraarsjaren van Luysen is niet zoveel geweten. In zijn Geschiedenis van het Veurnse College schrijft Felix Van den Berghe over hem : "Hij had een klaar verstand, uitgebreide kennis, een wijs oordeel en tedere offervardigheid". Dit was ontleend aan het bidprentje, tekst uit de Exodus. In 1867 stichtte hij er het Genootschap van de H. Vincentius à Paulo en het Broederschap van Gedurige Aanbidding. Luysen behoort tot de eerste werkende leden van de Sinte-Luitgaardegilde. Op 23 februari 1875 werd hij benoemd tot onderpastoor te Ieper, en in 't College opgevolgd door de Bruggeling Jos Dupan (1851 - 1924). In 1876 volgde hij als diocesaan inspecteur lager onderwijs Bruno Vanhove op, die in 1875 tot Vicaris-generaal bevorderd was en een deel van zijn voorgaande bezigheden kwijtspeelde.

Bruno Vanhove was een inboorling van Boos Izegem (1819 - Tielt 1891).

Hij was de oudste van vier broeders, van wie er drie priester werden en een geneesheer. Zijn vader was koopman Livinus uit Kachtem (° 1787) en zijn moeder was spinster Marie Agnes Verfaillie uit Ingelmunster (° 1792). In 1840 werd Bruno laureaat van het Kleinseminarie, waar hij, evenals Gezelle, portiersdienst heeft verricht. Van 1849 tot 1859 was hij retoricaleraar te Roeselare. Van 1859 tot 1869 Superior. Dan volgde hij Mgr. De Haerne op als diocesaan inspecteur.

Theodoor Luysen heeft als Algemeen Schoolinspecteur heel de schoolstrijd van 1879 tot 1884 meegemaakt. Daarop werd sterk de nadruk gelegd tijdens de hulde op Sint-Michiëlsdag (29 september) 1890.

De keuze van de datum was zeker niet zonder betekenis. De Aartsengel met het vlammeend zwaard had de strijd tegen de (Hor-)logebroeders gewonnen. Voor Pieter Baes was het feest op die datum wellicht een gelegenheid om de landbouwklasse, die in zijn Gesticht op 22 september haar eerste volledig schooljaar begonnen was, bekend te maken. Een prospectus voor die bijzondere leergang

Sl.VII, 23 werd door Baes op 6 september 1890 ondertekend en werd, samen met het Verslag van het Huldefeest voor Kan. Luysen, in bundel VII van het Slossefonds gebundeld.

Hier een beknopt verslag van het feest.

Titel van het verslag in het Sint-Gregoriusblad was :

BETOOGING TER EERE VAN DEN ZEER EERW. HEER LUYSEN, ALGEMEENEN SCHOOLOPZIENER, Datum : maandag 29 september 1890.

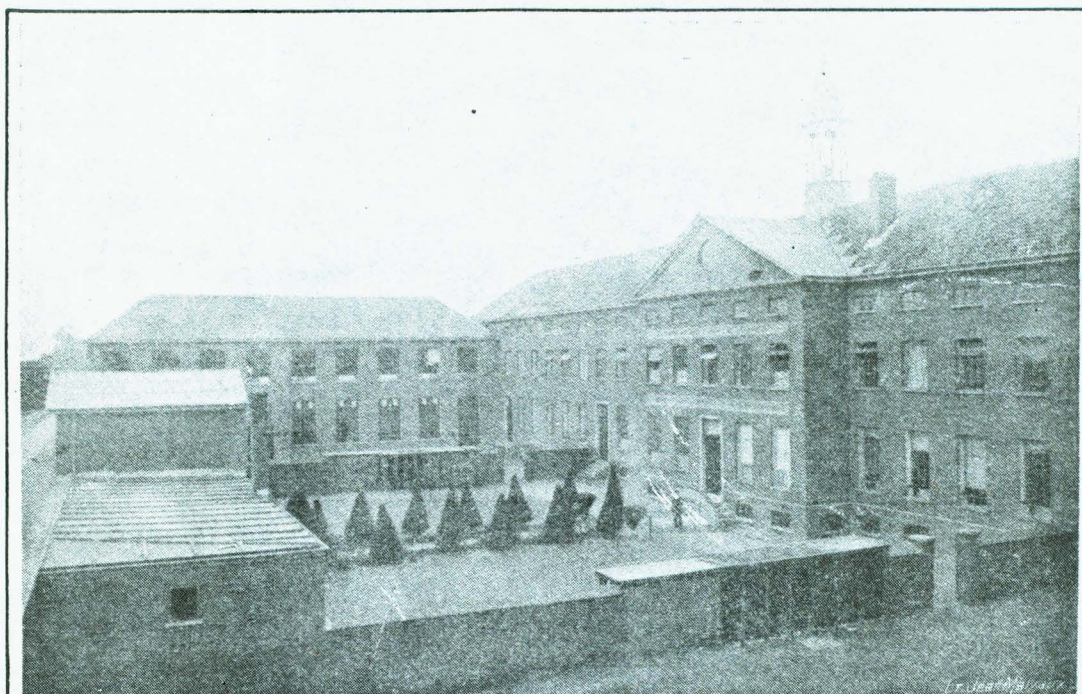
Om 2 u. in de namiddag arriveerde de gevierde in het station te Izegem. Hij werd er begroet door de voltallige groep van schoolopzieners en welkom geheten door kanunnik François-Marie de Brouwer, Superior van het Kleinseminarie sinds 1884 (° Brugge 1846, + Maredsous 1927; in 1870 tot priester gewijd in Rome, in 1871 professor Grootseminarie, pastoor-deken te Menen in 1894 en te Ieper in 1897, van 1915 tot 1918, Apostolisch Prefect in het bezette gebied van België).

Ook het Izegems Congregatiemuziek was present en speelde het nationaal volkslied.

De stoet trok daarna door de bevlagde straten naar het Sint-Jozefsgezicht. Aan het hoofd van de stoet stapten een 600-tal schoolkinderen met vaandels (vlaggen) en opschriften, daarbij aansluitend 60 koorzangers der school en "het muziek". Volgden de schoolopzieners met in hun midden kanunnik Luysen en een 200-tal priesters, onderwijzers en schoolvrienden.

Toen de stoet de ingang van de school bereikte, begon het klokje te luiden en het kanon te bulderen.

Begeleid door de hoogwaardigheidsbekleders nam de gevierde plaats op de hoge trede van de uitspringende huistrap. "Het eerste deel van de betooging - de feest der kinders -" kon beginnen.

Oud zicht van de oorspronkelijke ingang van het "St.-Josephsgezicht met de uitspringende trap.

ISEGHEM. — Betooging Luyszen.

(Bijzondere briefwisseling.) — De aangekondigde betooging, kanunnik Luyszen ter cere, is waerlijk allerprachtigst geweest. Een echt zomerweder heeft het feest begunstigd. De straten, door welke de stoet zijnen doortocht zou nemen, waren versierd met nationale vlaggen. Reeds van in den voormiddag brachten de treinen van alle kanten de deelnemers van het feest aan.

Rond 2 uren vormde zich op de Statieplaats een stoet van de schoolkinderen der aangenomen jongensschool van Isegheem, die hunnen algemeenen schoolopziener kwamen verwelkomen. De feestheld stapte een weinig nadien uit den trein en het muzik der Congregatie begroette den aangekomen kanunnik ridder Luyszen met het spelen van ons nationaal volkslied. De stoet trok door de bijzonderste straten der stad en trad in de beste orde het Sint-Josephsgesticht binnen. Het klokje luidde... het kanon bulderde... In de nitgestrekte speelplaats schaarden zich de leerlingen en de aangekomene onderwijzers. De eerw. heer kanunnik ridder Luyszen trad het verhoog op, hebbende den eerw. heer kanunnik Brouwers en den heer Renier, schoolopziener van het distrikt Kortrijk en voorzitter van het feest, naast hem. Een bevallig kraapje gaf lezing van een gelegenheidsdicht, door dichter Guido Gozelle gemaakt. Daarna werd een koorzang uitgevoerd door de leerlingen, onder de kundige leiding van den heer onderwijzer Vermeire.

De gevierde schoolopziener deed vervolgens eene aanspraak, waarin hij al de aanwezige leerlingen, onderwijzers en geestelijken op de hartelijkste wijze bedankte voor de hem bewezen eer.

Nu ging men naar de feestzaal. Bloemen, vlaggen, wapens en de portretten van onzen welbeminden Koning en diens hoogst achtbare gade, gaven aan de geschilderde zaal een lieflijk uitzicht.

Het geschut des kanons kondigde de intrede van den heer schoolopziener. De Harmonie der Congregatie, onder de leiding van den heer Julius Vanhaverbeke, opende het tweede deel van het feest.

De heer Renier beklom het verhoog, verwelkomde de aanwezigen en onthulde de beeldtenis van kanunnik ridder Luyszen.

Eene tweede redevoering werd gedaan door den heer Joye, onderwijzer te Pitthem; Het verdienst-

volle leven, als priester, als kanunnik en algemeenen schoolopziener, van ridder Luyszen, werd door genoemden heer op eene talentvolle manier afgeschetst.

Onder daverend bandgeklap besteeg kanunnik Luyszen, op wiens borst het kruis der Leopoldsorde prijkte, het verhoog. Hij deed er eene hertroerende toespraak... Eerbied, dank, ziedaar wat zijne redevoering beklomde. Om te sluiten sprak hij met den meesten lof over Z. H. Mgr Faict, bisschop van Brugge, van den hoogst verdienstelijken koning der Belgen, en eindigde met den uitroep:

Leve onzen Vorst!
Leve onzen Bisschop!
Leve het katholiek onderwijs in Vlaanderen!

VII
232

Eigentijds persverslag van de "Betooging Luyszen" zoals ze door de goede zorgen van "Pastor Glosse" tot ons kon komen.

Onder de kundige leiding van onderwijzer August Vermeire liet het School-
koor een welkomstzang weergalmen. Een solozanger zong ondermeer :

*Welkom, die 't kruis van Ridder
Uit 's Konings hand ontvingt !
Welkom, welkom in 't midden
Van dezen vriendenkring !
God zegen' uwe werken...*

Sl.VII
23a

Dit lied werd niet ondertekend, maar is vermoedelijk aan Pieter Baes toe
te schrijven.

Daarna (volgens een krantknipsel) begon de feestte, met de uitgalming van
het Gezellegedicht, kwam een bevallig knaapje uit de knechteschool het
gedichtje van Gezelle voorlezen. Een korte toespraak van kanunnik Luysen
sloot de feestte der kinderen af.

Het tweede deel der betooging had plaats in de smaakvol versierde feest-
zaal van de school. Na een openingsstuk, onder de leiding van Jules Van-
haverbeke, door het Izegemse Congregatiemuziek gespeeld, onthulde Aloïs
Renier, de schoolinspecteur van het districk Kortrijk er het grote por-
tret van Luysen en bood het de gevierde aan. Na Renier vertolke Mijn-
heer Joye, onderwijzer te Pittem, de dankbare gevoelens van alle leer-
krachten uit het lager onderwijs in het bisdom. Hij toonde aan hoe rid-
der Luysen in 1876 de moeilijke taak van zijn voorganger, Mgr. Bruno
Vanhove, kwam voortzetten en vooral hoe hij, na de Ongelukswet van 1879,
een echte steun was voor het vrij onderwijs. Dan stond de eerbiedweer-
dige Schoolopziener op en bracht op zijn beurt hulde aan allen die mee-
gewerkt hadden aan de zegepraal over de Ongelukswet : aan bisschop Faict
en Mgr. Vanhove. Tot slot dankte hij allen voor de blijken van genegen-
heid.

"Zijn redevoering was een waar meesterstuk !".

Sl.XXI
156

We hebben boven uiteengezet hoe kanunnik Luysen en Pieter Baes gezorgd
hebben voor het huldefeest van August Vermeire, de grote Izegemse held in
de schoolstrijd. In de brief, waarin Luysen aan Baes het plan voorlegt om
de verdienstelijke onderwijzers uit de schoolstrijd een kerkelijke eretitel
te geven, schrijft hij o.m. : Ik heb uwen regenscherm met de ijzerenweg ver-
zonden !"

Dat weten we dan ook.

Op aanvraag van Baes heeft Gezelle nog andere gelegenheidsgedichten geschre-
ven, onder meer in 1887 "*Niet zwart, niet wild, niet woest genoeg*".

HOOFDSTUK 12. - TRIBULATIES ROND DE BO'S NALATENSCHAP - HERDRUK VAN HET IDIOTICON (1886).

Op 24 augustus 1885 overleed Leenaart De Bo, "Pastoor van Sint-Bertens te Poperinghe en Deken der christenheid aldaar". Die eervolle benoeming had hij gekregen op 22 april 1884.

De talrijke vrienden hadden toen gedeeld in de ere, maar ze lieten hem de last. En onder die last zou hij vlug bezwijken, want hij was al ziek toen hij zijn vorige parochie, Ruiselede, verliet.

Op 15 augustus 1884 deed hij zijn laatste sermoen.

"Vijf maanden vóór zijn dood schreef hij aan zijnen besten vriend, den eerw. heer Pieter Baes : ..." Zo wordt een lange brief ingeleid in "*Deken De Bo, zijn leven en werken*" (bl. XXXVIII). Het boek verscheen in maart 1914 bij drukker-uitgever J. Vermaut te Kortrijk en kwam uit de pen van Edmond Verhamme uit Saint-Louis Deerlijk.

Verhamme, beter bekend als hoofdinspecteur onderwijs, was sinds 1905 titularis poësis en retorica in het College te Poperinge. Als voorzitter van het plaatselijk Davidsfonds heeft hij de grootse De Bo-hulde van 24 augustus 1913 helpen inrichten.

De bewuste brief van 11 maart 1885 bevat een relaas van het bezoek van Gezelle aan zijn zieke vriend. Omwille van zijn belang geven we hier de brief zoals hij voorkomt in het boek van E. Verhamme. Het handschrift is blijkbaar zoek geraakt.

BRIEF VAN DE BO AAN PIETER BAES, 11 maart 1885.

uit (E. Verhamme), Deken De Bo, 1914, XXXVIII.

"Ik hoor met veel lof van DUITSCH EN DIETSCH vermonden, 't geen al meer en meer mijnen lust verwekt om van u mijn afgehaalde exemplaar door een ander vervangen te zien. Mr. Gezelle, de gemoedelijke vriend, is mij over tijd ook eenen keer komen bezoeken. Wij hebben gesproken van vele dingen, oude en nieuwe : van J. Winkler die hem waarschijnlijk zal bekeeren; van Loquela (Lôquela zegt J. Winkler) en hare woordenzante; van het Bijvoegsel aan mijn Idioticon waar Guido bereid is alles wat hij heeft ten beste te geven; van den vl.-fr. en fr.-vl. woordenboek dien hij ook als hoogst noodzakelijk aanschouwt, en dien gij bijgevolg niet en moogt laten steken.

Dat Mr. Gezelle in de fr. Revue van Leuven schrijft, dat is op aandringen van den directeur die een waal is nochtans. - Guido heeft twee vliegen met eenen lap geslegen : hij is gekomen om mij te bezoeken; hij is vertrokken met "Lexicon Frisicum" van Halbertsma.

Ge moet weten, al waar het maar door Loquela, dat de Friesche taal tegenwoordig de groote bezigheid is van Guido".

En nu de zieke : "Hoe 't gaat met mij ? Over 't algemeen allengskens beter, maar 't komen getijdelijk droeve dagen en pijnelijke nachten waarvan God u en alle menschen wille sparen en bewaren..."

Zijne parochianen brengen hem jonge groenten en fijn gevogelte : "maar algelijk mijn flerecijn is er niet mede te bevredigen; 't zit nu meest in mijn rechter zijde en mijn twee armen. - Hoe kunt ge toen zoo 'n langen brief schrijven ? Omdat de vingers nog goed zijn, maar eerst en vooral, omdat ik schrijf over onzen allerbesten Pieter Baes : 't en is maar zulk één in de wereld... Doe toch entwat voor mij bij den H. Joseph; gij kunt zooveel bij hem met al uw volk in deze maand van Maarte..."

In het gesprek met Gezelle werd er gesproken over de noodzakelijkheid van een goed Vlaams-Frans en Frans-Vlaams woordenboek. Kramers woordenboek vonden de Westvlamingen ergerlijk onvolledig en onjuist.

Pieter Baes had daarover gesproken in de derde algemene vergadering van de Gilde van Sint-Luitgaarde en was daar al enige tijd mee bezig.

In het gesprek met Gezelle was er ook sprake geweest van een herdruk van De Bo's Westvlaams Idioticon en van het bijvoegsel op dit magistraal lexicon, waarvoor Gezelle zich bereid heeft verklaard om alles wat hij heeft ten beste te geven. Het belang van deze mededeling zal duidelijk blijken als we zien dat Pieter Baes en Gezelle zich hebben ingezet om een herdruk van het Idioticon te bezorgen.

Zowel Baes als Gezelle waren betrokken geweest bij de eerste druk.

Alle Gezelle-biografieën vermelden dat Gezelle het resultaat van jarenlang woorden- en spreuken-zanten ter beschikking stelde van zijn bevriende taalgeleerde. Bij de namen van de medewerkers, die voor het Idioticon belangrijke woordenlijsten aangebracht hebben, vermeldt de inleiding naast Gezelle - die de rijkste lijst gegeven heeft - ook P. Baes.

Toen De Bo op 26 januari 1873 zijn inleiding schreef, was P. Baes pas enkele maanden zijn collega in Saint-Louis Brugge. Hij moet derhalve zeker als seminarist met zijn verzameling Idiotismen begonnen zijn en toen al met De Bo en wellicht ook met Gezelle in betrekking geweest zijn. Dat De Bo ook seminaristen bij zijn werk betrok blijkt hieruit dat vermelde medewerkers als L. De Badts, Aug. Desiere en A. Van Hee (straks leden van de Gilde van Sinte-Luitgaarde),

die op 26 januari 1873 nog in het Seminarie studeerden. Uit de naamlijst der medewerkers kan men ook besluiten dat het verzamelen van ongeboekte woorden lang voor De Bo en Gezelle begonnen was. Dat mensen als Desmet P. (Ooigem 1804-1873), verwant met Gezelles leraar in het Dunencollege. (Gezelle wist dat zijn leraar een heel schrift met *Idiotica* bezat) J.B. De Corte (1811-1873) J. Schipman (1820-1886) F. Verstraete (1819-1893) en niet het minst K. Van Hullebusch (Tielt 1818 + Izegem 1879), nog een oud-leraar uit het Dunencollege en de retoricale-leraar van De Bo te Tielt, vermeld worden, zijn voor dit besluit meer dan plausible argumenten.

De vriendschap tussen P. Baes en De Bo was niet verflauwd nadat De Bo het College verlaten had. Op 12 juli kreeg deze zijn benoeming tot pastoor te Elverdinge. Dit was juist het geboortedorp van P. Baes. En het was Pieter Baes die, op de installatie (24 juli), zijn lang gelegenheidsgedicht heeft uitgegald. Het staat gedrukt in *Rond den Heerd* in het nummer van 3 augustus 1873 (bl. 288). Dat Baes, vooral na zijn benoeming tot schooldirecteur te Izegem, met Gezelle vriendschappelijke betrekkingen bleef onderhouden zal uit de volgende bladzijden overvloedig blijken. Ook dat hij daarbij zijn piëteit voor De Bo niet vergat blijkt voldoende na diens dood.

Velen weten wel dat de Stad Tielt, waar De Bo zijn collegejaren doorbracht, op 30 september 1885 een plechtige huldedag te zijner nagedachtenis heeft gehouden. En de meesten weten althans dat Gezelle op die dag zijn beruchte lofredede tegen de Ruitebrekers uitgesproken heeft. Maar wie weet dat P. Baes daar voor iets tussen zit ?

C.G.210 Hierover schrijft C. Gezelle het volgende :

"Deken Verraes, voorzitter van 't Davidsfonds van Tielt, nodigt hem (Gezelle) uit als de aangewezen man om de lofredede uit te spreken. Eerst weigert hij, en de secretaris (lees : griffier) P. Baes moet al zijn welsprekendheid aan de dag leggen en zich kwaad maken (P. Baes was altijd kwaad wanneer hij met overtuiging sprak) om Gezelle over te halen."

Gezelle, die in een brief van Alfons Janssens van Sint-Niklaas over die "aanspraak te Tielt" handelt, schrijft : "Onthier en 30 dagen zal ik mij moeten tot die aanspraak bereiden".

Baes moet zich al heel vlug na de dood van De Bo boos gemaakt hebben omdat Gezelle eerst niet wilde spreken. En na de hulde van De Bo maakte Baes zich nog

eens boos omdat Gezelle aldus gesproken had. Gezelle was een schuchter man die zich niet op zijn gemak voelde bij officiële personages en, sedert zijn vlucht uit Brugge, was hij benauwd van het bisdom en zijn bewoners. Pieter Baes zou hem dan overhaald hebben met de volgende argumenten :

"De Gryse heeft gesproken te Roeselare over Conscience en is korts nadien professor benoemd aan 't Seminarie te Brugge. 't Is het Davidsfonds dat u vraagt, niet de Sinte-Luitgaardegilde, 't is een deken, Z.E.H. Verraes, goede vriend van De Bo, die persoonlijk U de vraag doet." Gezelle aanvaardde (K. De Lille, A. Van Hee, 92).

Edward Verraes uit Menen was van 1852 tot 1859 De Bo's collega geweest in het Sint-Lodewijkscollege. Hij was een groot bewonderaar van Lacordaire en was in het College de eerste voorzitter van de "Société littéraire pour la littérature française et flamande" (1854). Gezelle had hem nog anderhalf jaar gekend als medestudent in het Grootseminarie, een half jaar als collega te Roeselare en drie jaar als pastoor St.-Rochus te Kortrijk.

Verraes was geen lid van de Gilde van Sint-Luitgaarde, maar hij had wel ingeschreven op het Idioticon.

Waarom vreesde Gezelle op aanvraag van de Sinte-Luitgaardegilde op te treden ? De gebeurtenissen na de De Bo-hulde geven daar wel een antwoord op.

Wanneer, in 1886, de mening van Mgr. Faict gevraagd wordt over Gezelles benoeming tot lid van de Vlaamse Academie dan steunde de bisschop de kandidatuur van zijn begaafde priester, maar hij moest de heren er toch nog eens aan herinneren dat Gezelle een taaldemocraat was : iemand die de taal het vrijste noemt dat God aan de mens gegeven had.

In juli van hetzelfde jaar was de bisschop aanwezig op een feestmaal bij deken Verraes... en opnieuw kon hij niet nalaten er zijn beklag over te maken dat Gezelle "zoo voor 't Westvlaamsch was". Dit misverstand van de bisschop is bewonderenswaardig enkele maanden na de De Bo-hulde waarop, tot genoegen van Faict, Gezelle de Blauwvoeters voor een bende Ruitebrekers had uitgemaakt en waarop Prof. P. Willems, de gezagvolle voorzitter van het Davidsfonds en straks de eerste voorzitter van de Vlaamse Academie, "in eene kernachtige rede al het loffelijke der Westvlaamsche beweging, wier aanvoerders - De Bo en zijne wakere makkers - begrepen dat de moedertaal de kluister is die het volk vaststoert aan de voorvaderlijke zeden en gebruiken..." (E. Verhamme, De Bo, XLII).

Wal.II.128 Walgrave noemt de rede van P. Willems "een onverdachte hulde" aan de Westvlaamse dichters en taalwerkers, en voegt eraan toe : "Hij (P. Willems) erkende, wat hij vroeger niet altijd gedaan had, de macht van zulk streven op het volk..." Men denke hierbij aan de brief van Hemeryck aan P. Baes.

Maar de vrees van bisschop Faict voor moeilijkheden omwille van de Westvlaamse taal was van oudere datum. In 1878 voorkwam hij de publikatie van een gebedenboek dat De Bo onder de titel "'t Gulden Wierookvat" had opgesteld. (F. Claerhout, Leven en werk van L. De Bo, Licentiaatsverhandeling 1965, 122). En sindsdien (wanneer ?) had de Bisschop het goed gevonden om de Gilde voor enige tijd te laten rusten.

Zo gezien mag men uit de woorden van Pieter Baes niet al te haastig besluiten tot een persoonlijke vijandigheid tegenover Duclos. Noch van de kant van Gezelle, noch van de kant van Baes. Het zou zeker nog ongerijmder zijn de aanvankelijke weigering van Gezelle om in Tielt het woord te voeren, te verklaren vanuit de uiteenlopende opvattingen van Gezelle en De Bo.

Met dit ommeke lopen we al vooruit op de verdere geschiedenis van de Gilde van Sinte-Luitgaarde, waarbij Gezelle en Baes betrokken blijven.

Maar keren we terug naar de bemoeiingen van P. Baes en Gezelle in verband met de herdruk van het "Westvlaamsch Idioticon".

Sl.XXI/
123

In zijn licentiaatsverhandeling tracht F. Claerhout te bewijzen dat de tweede uitgave van het Idioticon (1892), bewerkt door J. Samijn, onder het impuls van Gezelle en volgens zijn aanwijzingen tot stand is gekomen. Hiervoor verwijst hij naar een niet-gedateerd manuscript van Gezelle, waarin richtlijnen gegeven worden in verband met een tweede uitgave (Claerhout, 122-123).

In zijn boek over Alfons Van Hee (bl. 93) noemt K. De Lille, zonder verdere uitleg, J. SAMIJN erfgenaam van De Bo. Vermoedelijk wordt bedoeld : letterkundige erfgenaam. Na zijn langdurige ziekte liet de geleerde man als erfenis enige schulden na en twintig onverkochte exemplaren van zijn Idioticon.

Anderzijds schrijft Principaal Rommel op 27 februari 1886 (!) aan P. Baes "Uit eerbied voor De Bo en vriendschap voor zijn erfgenamen BAES EN CIE (verbeterd : Baes en letterkundige erfgenamen) heb ik gedaan wat mogelijk was opdat deze tweede uitgave der Vlaamsche Letterkunde zou weerdig zijn."

En Duclos schreef in RdH. nummer van 4 maart 1886 (bl. 119) : "...Wij allen.De Bo's kennissen en vrienden, West-Vlamingen onder malkander, zijn om zoo te

zeggen, de eigenaars geworden van De Bo's nalatenschap." De brieven van Rommel en Declos dateren uit 1886 !

Dat Gezelle betrokken was bij de uitgave van 't Gulden Wierookvat van Deken De Bo (1896), hoeft geen bewijs. De tekst, "met bijvoegselen" werden immers "bijeen gebracht en geschikt door den Eerw. Heer E(dmond) Vandamme, zijn (van De Bo) oud-leerling, en nagezien door den Eerw. Heer Guido Gezelle." Gezelle schreef trouwens het voorwoord.

Dat E. Vandamme, die zijn retorica deed in 't schooljaar 1874-1875, zichzelf De Bo's oud-leerling noemt, is wel niet *strictu sensu* op te nemen.

Dat Gezelle en Pieter Baes betrokken waren bij de uitgave van De Bo's Kruidwoordenboek (1888), dat bewrocht en uitgegeven werd door Joseph Samijn, lijdt evenmin enige twijfel. Samijn noemt, in RdH., Gezelle als een van de enige medewerkers aan de uitgave. En de Aanmerkingen vooraan herinneren al te sterk aan de richtlijnen van Gezelle voor de tweede druk van het Idioticon om niet onder zijn invloed geschreven te zijn. De brieven aan P. Baes tonen aan dat J. Samijn, die lange jaren leraar botanica was, al vóór het afsterven van De Bo met de herwerking van het handschrift bezig was. Vermoedelijk heeft Pieter Baes, in afspraak met Gezelle, aan Samijn de uitgave toevertrouwd. Hiervoor steunen we op de hier volgende brief.

S1.XXI/ PH. SAMYN AAN P.BAES.

125

+ Moeskroen, 1 maart /86

verge-
lijk

Eerw. en Vriend,

S1.XXI/
92

'k Ligge vergooid in 't werk. 't heeft hier Concert geweest, 'k hebbe enkele dagen niet al te wel geweest... Volk gehad, meer dan recht en 'k sta daar nog met den Taalsleutel... Sla mij dat kwijte. De Bo jaagt mij op : ik zou der geern gedaan m^ee maken.

Dezer dagen ontvangt Gij franco de gedroogde kruiden, die Gij en M. Opdedrinck* mij in handen gegeven hadt. Ik heb er 10 op 11 gehouden die ik niet en hadde - niet meer - in der waarheid, en wilt gij Ze zijn ten uwen dienste. Proficiat met Rd.H. enz. Waarom uwen naam daar niet op in 't lange ?

Uw dienaar

(get.) Ph. Samyn

N.B. : Te midden in de kruiden zit er een boek of twee en een deel van 't HS. van De Bo. - dat en heb ik niet meer nodig.

Was Baes dan toch de voornaamste erfgenaam van De Bo ?

* Jules Opdedrink, *historicus* (Stene 1851 - Knokke 1921.)

Met nog meer recht menen wij te kunnen beweren dat Baes en Gezelle betrokken waren bij een tweede druk van het Idioticon.

Uit de bovenvermelde brief van De Bo aan Baes van 11 maart 1885 kunnen we vermoeden dat De Bo, voor een verbeterde uitgave van zijn Idioticon, rekende op Gezelle en Baes.

Loq. 1885 Gezelle vermeldt het overlijden van De Bo in Loquela nummer 5, Pietmaand (september) 1885. Met piëteit herinnert hij aan diens medewerking en blijvende belangstelling voor zijn taalkundig blad. Maar de dankbare lofspraak eindigt met een zin uit het Idioticon: "We weten wel dat anderen ons zullen volgen en het begonnen werk tot luister van onze Moedertaal verbeteren en voleinden". Door Gezelle en Baes zullen die woorden wel als een persoonlijke opdracht begrepen zijn geweest.

In het bijblad van Loquela, Kerstmaand 1885, lezen we in het rubriekje Antwoorden :

P.B.(aes) Iseghem. - Nog niets ontvangen.

In hetzelfde bijblad vermeldt Gezelle (en dit is noch de eerste noch de laatste keer) bij de aanbevolen uitgaven twee werkjes van Baes :

1. Duitsch en Dietsch, dat is een handboeksken ten gerieve van den duitschleerenden Vlaming. Iseghem, J. Dooms, boekdrukker, 1884.
2. De Taalsleuter, of Vlaamsche Spraakregels, tafelwijze (= alfabetisch) geschikt door P.B. en H.V.D.B. Is onder druk, by J. Dooms, tot Iseghem.

En tussen beide werkjes in lezen we :

De Kruidwoordenboek, met andere diergelijke geschriften (enkele gedichten en botanische bijdragen) van Zaliger Deken De Bo, wordt ter uitgave bereid, en zal in 't kort breedvoeriger aangekondigd worden.

"Nog niets ontvangen" kan bezwaarlijk gaan over één van de drie genoemde uitgaven. We menen dat de mededeling wel in verband dient gebracht te worden met de herdruk van het Idioticon.

Korte tijd voor die mededeling is Baes bezig met het schrijven van een prospectus voor de tweede uitgave.

Dit weten we uit een brief van 29 november 1885 aan een zekere Karel uit Brugge. Die Karel is te identificeren met Karel Beyaert-Storie, drukker en boekhandelaar.

Karel was een oud-leerling van De Bo, retorica 1868. We vinden hem onder de eerste leden van de Sinte-Luitgaardegilde (1874). Een klasgenoot van Edward

Strubbe die, als collegeleraar te Tielt, in een brief van 25 oktober 1875 aan Gezelle het voorstel deed om een voordracht, die hij op een Davidsfondsvergadering aldaar gehouden had, te laten drukken.

Op 10 april 1876 reageert diezelfde Strubbe geestdriftig op de uitnodiging van Griffier Baes naar de tweede vergadering van de Sinte-Luitgaardegilde (1 mei). Enkele leden van het Davidsfonds, enkele leraars en hijzelf "wij steken onzen vinger op !" Een toespeling - zoals vaak - op een vraag van Duclos in RdH. "Wie steekt zijn vinger op ?"

Karel Beyaert drukte het verslag van de eerste en tweede Algemene Vergadering van de Gilde. Hij was eveneens de eerste uitgever van de Zondagbode, weekblad dat trouwens door de leden van de Gilde opgesteld werd.

Karel Beyaert-Storie was ook de uitgever van een devotieboekje van Pieter Baes, nl. *Hoe de lieve kinders den Vasten moeten heilig maken*. Zie hoofdstuk II, Proeve van Bibliografie.

Dat de Brugse Beyaerts de eerste kans kregen om het Idioticon te herdrukken had wellicht nog een juridisch aspect.

In een brief van principaal Rommel aan Baes van 15 februari 1886 lezen we dat uitgever Edward Gailliard (Rommel schrijft foutief Gaillard), vooral dan voor het drukken van de eerste uitgave van het Idioticon, "geld met hamers heeft gebroken". Geen wonder dat zijn zaak failliet ging.

Van die eerste druk waren er nog 45 exemplaren bij Hr. Beyaert.

Gailliard zou hem voorstellen die stock over te nemen en de opbrengst te verdelen tussen drukker (Gailliard) en auteur (De Bo). Dit lezen we in een belangrijke brief die Edw. Gailliard schreef aan zijn oud-leraar De Bo op 26 januari 1877. Of het voorstel van Gailliard doorging weten we niet. Alleen weten we dat bij zijn dood De Bo eigenaar was van 20 exemplaren.

Karel was inderdaad een goed bekende van griffier Baes.

Hier de bewuste brief :

S1.XXI/ PIETER BAES AAN KAREL

121

Iseghem, 29 Nov. 85

Karel,

Daar zou moeten een prospectus uitgegeven en verzonden worden, een prospectus of toogblad in 4° papier lijk Idioticon met eenen kant volgedrukt uit Idioticon als Staalken.

Daar zouden moeten de beoordeelingen staan van 10 taalkundigen over 't Idioticon, alsook de voorwaarden van inschrijving en het nieuws dat er binnen eenigen tijd nog andere werken zullen verschijnen, zonder aangave van prijs.

Brugge, 26 Januari 1877

Waarde Heer De Bo,

Ik zend u hierby, per postmandaat, 34 fr., bedrag der som die u toekomt in den verkoop van vier ex. Idioticon. Er blyven nog 45 ex. by H^r Beyaert. Eensdaags zal ik hem gaan verzoeken ons voorstellen te doen noemens het eindelyk overnemen vier exempl. Ik begeet immers die rekening te sluiten, om dies wille de drukkerij in korte dagen onwederzoepleyft gesloten wordt en alle hare zaken mochten vereeffend zyn. De som door H. Beyaert behaald zou onder ons verdeeld worden. Ik zal natuurlyk hoegeraamd geene voorstellen aanvaarden zonder u voorlopig te hebben geraadpleegd. Intusschen, zoudet gy niet willen my uw gewacht te laten kennen. Gy weet dat ieder exempl. ons thans door H^r Beyaert tegen 19. 20 behaald wordt. Aan wat prijs zoudet gy geneegen zyn hem de overblyvende exempl. over te laten, mits onmiddelyke vereeffening.

De drukkerij en geheel het materieel worden verkocht. Ik zal, met afzul welkomende, zonder stand zyn. Drouwig nieuws is het. Moed ontbreekt my niet, maar geld. Ik zoek te vergaaf om vier of vyf duizend frank. Ik zou immers, als weder, willen herbeginnen, maar op eenen zeer nederigen voet. 't zyn misschien de middel zyn om het verledene gedeltelyk te herstellen. Maar de Kwestie is het geld, het noodige geld te vinden. Er slaat in het Evangelie: Quare et invenies: mogt die speult zich verwijzenlyken. Geint wat op uwen onder leering van Theodorika in uwe gebeden; 't zal er kunnen aan helpen, loep ik.

Ik eindig — 't hadde beter gedaan en mee te beginnen — met u, op zyn blysch, en gelukzalig nieuwjaar te wenschen.

Liet er harte geyuel

Edw. Gailliard

Hoeverndt gy myn Vlaamsh. Slecht of twischen tu een? Ik heb nog zo weinig de gewonte Vlaamsh te schryven. 't is schand.

Brief van Edw. Gailliard aan L. De Bo, pastoor van Elverdinge; 26 jan. 1877.
De drukkerij Gailliard ging bankroet.
45 ex. van het Idioticon waren nog by heer Beyaert.
De Brugse boekhandel Beyaert was opgericht door Lodewijk Alexander Beyaert-Defoort (Julie) °Rooselare 1817, + Brugge 1876)
(zie Jaargebed, R.d.H. 1876, 421).

Die prospectus of toogblad zou moeten in 4° zijn en uit 4 zijden of kanten bestaan gelijk 't Jaar 70 b.v. en zou moeten verspreid worden bij de machte en gezonden naar al de professors, schoolmeesters, priesters, drukkers, gazetten van de Vlaamsche streken.

- 1) Hoeveel zou 't drukken en verzenden daarvan kosten ?
- 2) Op wiens rekening zou dat geschieden in geval de boek niet en zou uitkomen - immers om uit te komen, zouder er voorzeker moeten 1.000 inschrijvers zijn of daaromtrent.
- 3) Hoevele vellen druks zoudt gij per aflevering geven en aan hoevele iedere aflevering ?
- 4) Welke bijzondere conditien zouden er moeten gegeven worden aan deze die er 12 nemen enz., item aan boekhandelaars.

Antwoord mij zoo gauw mogelijk. - 'k Zal dan de prospectus beginnen.

Heb gehoord dat er te Brugge een boekske uitgekomen is tegen Gezelle, te weten de *Schrobber* of zoo iets. Tracht mij een te bezorgen.

Groet Ul. van herten
(get.) P. Baes, pr.

In december zien we Baes in onderhandeling met Georges Beyaert uit Kortrijk. We hebben er het raden naar waarom de vergevorderde onderhandelingen tussen Baes en Karel Beyaert van Brugge afgesprongen zijn. Wellicht gaf Gezelle voorlopig de voorkeur aan drukker-uitgever Eugène Beyaert en zijn zoon Georges (1856-1904) de uitgevers van de Gazette van Kortrijk, en vrienden van de priester-dichter.

Het gaat over de uitgave van *Idioticon* en over de prospectus. Georges Beyaert heeft Baes zijn voorwaarden gestuurd. Maar deze zullen de griffier niet bevredigd hebben.

Op 29 december 1885 geeft de drukker nauwkeuriger bescheid. Baes had hem immers verkeerd verstaan, juist zoals Gezelle, schrijft hij. De voorwaarden waren niet geschreven op het soort papier dat voor de druk gebruikt zou worden. Bovendien stemt hij toe om de prospectussen, zoals voorgesteld, geheel en al voor zijn rekening uit te geven.

Hier de brieven van 29 dec. 1885 en van 17 febr. 1885.

Sl. XXI/
118

GEORGES BEYAERT AAN PIETER BAES.

Kortrijk, 29 December 1885.

Mijn Eerweerde Heer Baes,
Iseghem.

Hieronder antwoorde ik, punt voor punt, op uwen geëerden brief. Nopens 't papier zijt gij misschien, door mijne schuld, in 't zelfde verkeerd gedacht als M. Gezelle, die min of meer meende dat ik het papier zou gebruiken waarop de voorwaarden geschreven staan. Ik hebbe, zie ik op mijn dobbel, geschreven: "papier, waarvan een Staal aan den besteller behandigd wordt". Ik hadde moeten schrijven: "behandigd zal worden". Toch was het mijn gedacht, en 't is ook M. Gezelle's, gesatineerd papier te gebruiken, niet te dik maar taai, wat smaller ook als dit voor de eerste uitgave. Dat zou den boek handiger maken.

In alle geval, wordt er zwaar ongesatineerd papier verkozen, de druk zal gemeender schijnen en 't verschil van prijs kan hoogstens vijf frank bereiken per aflevering. Dat zou toch omtrent 500 frank maken op geheel 't werk. Om in goede kwaliteit van papier te blijven kan men den prijs niet meer verminderen.

't Dunkt mij dat het voordeeligt en gemakkelijkt zou zijn voor beide kanten dat de inschrijvingen bij mij en boekhandelaren zouden genomen worden mits 30 % aan deze laatste te verlenen. Natuurlijk en geniete ik die 30 % niet op de inschrijvingen die bij mij genomen worden.

Eindelijk, zou ik erin toestemmen de prospectussen geheel en al voor mijne rekeninge uit te geven, gelijk gij het voorenstelt, zoo dat zij aleenelijk zouden te betalen zijn door den besteller indien het werk uitkomt.

In afwachting uwer antwoorde blijve ik met eerbied.

uw dienaar
(get.) Georges Beyaert

GEORGES BEYAERT AAN BAES

Sl. XXI/
126

Eugène Beyaert
Jan Palfynstrate, 18
Kortrijk

17 February 1886

Mijn Eerweerde Heer,

Zie hier de prijzen volgens de getallen

500	-----	50.00 fr.
1.500	-----	95.00
2.000	-----	110.00

alle andere voorwaarden blijvende gelijk in het ontwerp van overeenkomste.

Eerbiedige groetenissen
(get.) GBeyaert.

Pieter Baes handelt en onderhandelt over de uitgave. Maar in samenspraak en afspraak met Gezelle. Het prospectus moet ongetwijfeld de wijzigingen vermelden die aan de eerste druk dienden aangebracht te worden. Voor die wijzigingen had Gezelle aan De Bo zijn volle medewerking beloofd en gegeven. Gezelles handschrift met de richtlijnen waren o.i. bedoeld voor P.Baes, en dit verklaart dat het in zijn bezit gebleven is. Het moet gedateerd worden kort voor de brief van Baes aan Karel Beyaert van 29 nov. 1885. Een kopij ervan

moet bezorgd geweest zijn aan Samijn in verband met het Kruidwoordenboek.
Hier volgt het handschrift van Gezelle :

Sl.XXI/ GESCHREVEN DOOR G.GEZELLE

123 over het heruitgeven van De Bo's Idioticon. (nov. 1885 ?)

De nieuwe uitgave van De Bo's Idioticon zal bevatten :

- 1° Al 't gene dat in de oude uitgave te vinden is.
- 2° Al 't gene... enz, op zulker wijze bewrocht dat de bijvoeg of het supplement dat nu van achter en op zijn eigen staat, de nieuwe uitgave zal in 't lijf gebracht worden.
- 3° Van al de te zamengestelde ww. zal het tweede w. of 't derde, op zijn plaats en van 't eerste w. afgescheiden, in den A.B.C. komen en te vinden zijn. B.v. Nu staat ovenbuur in de O, in de nieuwe uitgaven zal ovenbuur in de O blijven staan, maar in de B zal -buur gezet worden, en zoo van de ww. Dit zal de weerde van 't Idioticon verdobbelen.
- 4° Al de wijzigingen, verbeteringen enz. die De Bo aan zijn eigen hand-Idioticon toegebracht had zullen in de nieuwe uitgave in acht genomen worden.

Met het nieuwe Idioticon alzo te bewerken weten de uitgevers, uit den mond en uit het schrijven van Zaliger Deken De Bo zelve, dat zij doen 't gene hij zelve zou gedaan hebben hadden wij 't geluk van hem nog levend en werkend onder ons te hebben.

niet gedateerd.

Er waren nog meer kandidaat-uitgevers.

Eén kreeg de krachtige steun van Henri Rommel, principaal van het Brugsch College en persoonlijke vriend van Gezelle.

Naam van de gegadigde : De Brouwer, eigenaar van de drukkerij St.-Augustinus te Scheepsdaele, Brugge. Ook al een goed bekende in de Sinte-Luitgaardegilde.

Hijzelf was wel geen lid, maar Isidoor Fraeys, oud-collega van Pieter Baes in het College en vanaf de oprichting raadslid van de Gilde, was van 19 augustus 1878 tot 18 mei 1880 aalmoezenier geweest in de Sint-Augustinusdrukkerij.

Op 11 februari 1886 laat Rommel weten : De Brouwer zou geheel geerne den W.VI. Idioticon drukken...

Op 15 februari 1886 opnieuw een brief van Rommel aan Pieter Baes : ware ik belast met het heruitgeven van De Bo ik zou de volgende voorwaarden van De Brouwer aanveerden...

En op 27 februari 1886 volgen nog eens nieuwe voorwaarden van de drukker, via Rommel. Een zin klinkt als een verwijt, maar is tevens bedoeld als compliment : "Uit eerbied van De Bo en vriendschap voor zijn erfgenamen Baes en Cie heb ik gedaan wat mogelijk was opdat deze tweede uitgave der Vlaamsche Letterkunde zou weerdig zijn.

Inderdaad, Baes erfgenaam van De Bo !

Hier dan de drie brieven :

PRINCIPAAL ROMMEL AAN P. BAES

Sl.XXI/
120

11.02.86

Eerw. Vriend,

De Brouwer zou geheel geerne den W.Vl. Idioticon drukken. Hij en heeft geen exempl. der 1ste uitgave, maar hij rekent volgens den schoonen Lexicon van Wagener dien hij reeds gedrukt heeft en de letter enz. zijn geheel naar het zelfde als in den W.VL. Idioticon. - Doch in plaats van 93 bladen druks zou ik meenen dat er wel 100 zullen zijn - His praemissis

1 blad van 8 frazes zou u kosten voor 1.000 Expl. 60 à 80 frs

1 blad van 8 frazes zou u kosten voor 2.000 Expl. 100 à 120

1 blad van 8 frazes zou u kosten voor 1.500 Expl. 90 à 100

Met eens M. De Brouwer te bezoeken zou ik meer weten, en zal het doen, en zelfs mijn Exemplaar van Debo zenden naar St. Augustijn, indien gij peinst dat wij - of gij liever - kunnen overeen komen.

Een woord a.h.u.b. - met uwen : taalsleuter : Baesens Taalsleutel !

Salut en ... hertelijken groet !

In aller haast

H.R.

Sl.XXI/
119

H. ROMMEL AAN BAES

15 Februari 86

Eerw. H. & Vr.

Ware ik belast met het heruitgeven van Debo ik zou de volgende voorwaarden van De Brouwer aanveerden :

Formaat van den Lexicon van Wagener, dat zeer handig is, voor 1.000 Exemplaren 8.000 frank met, papier volgens het schicken van den drukker, - de Kaarte erin begrepen -. Voor ieder exemplaar boven de 1.000 zoudt gij 5 frank betalen, dus voor 1.500 = 10,500 frs. Voor 2.000 = 13,000 frs.

Gij moet in dat geval den prijs op 15 frank stellen.

De Brouwer gaat natuurlijk den tekst nauwer insluiten : Gaillard immers heeft geld gebroken... met hamers : Debrouwer zal moeten maken dat hij het getal bladzijden vermindert.

Naaien en deksels zijn in de 8 frs begrepen.

Iedere verzendinge = 0,10 per exemplaar, voor emballage (op zijn français !!) Postkosten, voor het verzenden, zijn op uwe rekening, te weten vijftig centimen per paquet of colis postal (français !)

Op hoevele vellen druks moogt gij rekenen per maande ? Alph. De Brouwer antwoord, in den vlaamsche : zoo vele zij er kunnen slikken voor het verbeteren. Ik verwachtte antwoord. Het zou te wenschen zijn niet al te lange te wachten van uw gedacht te zeggen. - Beter ook ware het indien gij zelve, (of iemand door u daartoe uitgekozen) den Prospectus rondzond; Hoe min de drukkers met die zake gemoed zijn, hoe meer profijt voor de eigenaars van De Bo's werk.

Gegroet in X°

(get.) H. Rommel

Expl. 1.500 = 10,500

Prospectus, verzenden en andere onkosten reken ik item aan $\frac{1.000}{11,500}$

1.500 x 15 frs = frs 22,500. Rekenen wij nog eenigen afval voor de inschrijvingen die bij Drukkers zouden genomen worden, er zou u frs 10.000 winste overblijven. - Neemt den helft; 't is nog veel meer dan Debo ooit van zijne taalgeleerdheid getrokken heeft.

H.R.

H. ROMMEL AAN BAES

Zaterdag 27.02.86

Sl. XXI/
122

Vriend & Etc.

Hier zijn de nieuwe voorwaarden van Debrouwer :

I. Papier : volgens het specimen dat ik ul. zende met een specimen van Wagener.

II. Druk : 2 sponden "lijk in Gaillard's uitgave" - en letters gezet volgens Wagener, maar de sponden iets breeder en het getal reken meerder, - natuurlijk !

III. In dat geval zullen er 67 vellen druks zijn, en men zou ze u leveren op
1.000 Exemplaren, voor 120 frs 't vel of 8 fr voor een opgemaakt exemplaar
1.500 Exemplaren, voor 143 frs 't vel of 6 fr voor een opgemaakt exemplaar
2.000 Exemplaren, voor 165 frs 't vel of 5,50 voor een opgemaakt exemplaar
De Kaarte erin begrepen.

Nu, wilt gij slecht werk hebben, en andere miseriën ofte ellenden, gaat elders !!
Uit eerbied voor debo en vriendschap voor zijne erfgenamen (letterkundigen erfgenamen !) Baes en Cie heb ik gedaan wat mogelijk was opdat deze tweede uitgave der Vlaamsche Letterkunde zou weerdig zijn.

Het hangt nu van u af te kiezen. En nóg, zal het noodig zijn van eens te gare te komen, om reden dat gij altijd nieuwe bijzonderheden en voorwaarden moet kennen.

Hertelijk gegroet !
(get.) H. Rommel

in aller haast

Dus :

formaat Gaillard (sic)

66 reken per sponde

45 letters per reke

67 bladen of vellen van 16 zijden.

Ondertussen had de Tieltse boekhandelaar Pollet-Dooms vernomen dat het Idioticon aan een tweede druk toe was.

Op 21 januari 1886 richt hij volgend schrijven aan Pieter Baes :

P. POLLET-DOOMS (TIELT) AAN BAES

Thielt, 21 Januari 1886

Eerweerde Heer Baes,
Bestierder der Kath.School, te Iseghem,

Ik heb vernomen van Heeren professors van Thourout en Rouselare, dat er onder uwe medewerking, eene nieuwe uitgave van het West-Vlaamsch Idioticon van den Eerw. Heer Debo, staat het licht te zien.

Desaangaande heb ik een dubbel voorstel :

1° Aan welken prijs zijt gij bereid' mij voor honderd exemplaren, gebrocheerd in een of twee volumen, in te schrijven

2° Ik ben bereid mij met de uitgave te belasten, zoohaast het getal inschrijvers, nagenoeg tot vijfhonderd kan klimmen - aan zeer voordeelige prijzen en voorwaarden. Ik vrees ongetwijfeld geene Concurrentie en blijf gansch verantwoordelijk.

Hopende, zoohaast mogelijk, een voldoende inlichtend antwoord te bekomen, verzoek ik U, Eerweerde Heer, de verzekering mijner bijzondere achting te aanveerden.

uw dw. dienaar
P. Pollet-Dooms

Sl. XXI/
124

Diezelfde Pollet-Dooms zal in 1890 de tweede druk bezorgen van *de Taalsleutel*. Oplage 2.000 exemplaren. In anderhalf jaar had hij er enkel 474 exemplaren kunnen plaatsen. Hij had daarnopens verslag uitgebracht bij directeur Baes in Izegem en ook bij de mede-auteur van het boekje, nl. H. V(an d(en) B(ussche) in Desselgem. Deze laatste schreef hiernopens aan Baes op 25 april (1892 ?). In RdH. 1886, nummer van 13 mei, vernemen we dat het prospectus van het *Idioticon* verzonden is.

De volgende week dringt Duclos met aandrang aan om in te schrijven bij de Uitgever Beyaert te Kortrijk.

In het nummer van 23 september (bl. 335) wordt geklaagd over het traag uitkomen van het *Idioticon*. Het klein aantal inschrijvers maakt Pieter Baes (schrijver) en Joris Beyaert (uitgever) benauwd. Van de herdruk bij Beyaert te Kortrijk wordt er verder in RdH. niet meer gerept.

Er waren onvoldoende inschrijvingen voor het grote werk van De Bo ... Dan maar eerst werk maken van zijn *Kruidwoordenboek*...

Vergeeten we ook niet dat Duclos en Gezelle voortdurend bij De Bo's oudleerlingen en bewonderaars bijdragen vragen voor het grafmonument te Poperinge, en dat bij het afsterven van De Bo er nog twintig exemplaren van de eerste druk onverkocht waren gebleven. Ook de geschiedenis van De Bo's *Kruidwoordenboek* is een lange kruisweg, die we kunnen volgen in RdH.

De eerste vermelding van het werk vinden we in RdH. 1886, 119 (4 maart) : J.S. is sedert enige maanden met het werk bezig...

Nog een maand of twee... en hij zal aan 't drukken gaan.

In het nummer van 30 september 1886 (bl. 344) wordt de *Prospectus* gegeven. De tekst zal worden opgenomen in *Aanmerkingen* en doet, zoals we reeds zeiden, denken aan de *Richtlijnen* van Gezelle voor het *Idioticon*.

Inschrijvingen bij Eug. Beyaert, te Kortrijk, en bij Van Landeghem-Minnaert, Tielt. Prijs voor heel het werk : 15 frank (12 x 16 bl.)

Op 21 oktober 1886 (bl. 368) : Vergeet niet in te schrijven...

Op 18 oktober 1886 (bl. 376) : Er zijn nog, op verre na, geen 500 afdruksels gevraagd. Schrijft in... anders komt De Bo's nalatenschap (zelfs het *Kruidwoordenboek* !) ook in den klaren niet.

Op 11 november 1886 (bl. 392) : Zal De Bo's *Kruidboek* verschijnen ? Niemand, zelfs de uitgever niet, weet het... Schrijft aan den Heer Jooris Beyaert, Kortrijk.

Van het *Idioticon* is er geen sprake. Al lang niet meer.

Op 15 december 1887 (bl. 32) : Tegen nieuwdag zal De Bo's *Kruidboek* verschijnen.

Hij zal omtrent vier frank kosten. De inschrijvers zullen voldaan zijn. Duclos deelt niet mee dat het boek uiteindelijk niet bij Beyaert te Kortrijk, maar bij Leliaert en Siffer te Gent gedrukt wordt.

Het Imprimatur is van 16 december 1887 !

In dezelfde drukkerij (nu Alfons Siffer) zal ook het Westvlaamsch Idioticon herdrukt worden. Eveneens heruitgegeven (er staat niet herwrocht) door Joseph Samyn, leraar in het Bisschoppelijk College te Menen.

We weten dat de Biehalle, door Gezelle gesticht, bij Siffer haar eerste vergadering hield... Wellicht een aanduiding dat Gezelle zich meer heeft bemoeid met De Bo's nalatenschap dan de uitgaven laten vermoeden.

Intussen is het nog niet mogelijk het aandeel van Pieter Baes en van zijn vriend Joseph Samyn in de herwerking van het Idioticon te bepalen. Dat Pieter Baes niet vernoemd wordt kan een teken zijn van zijn grote bescheidenheid, of ook nog van zijn voorzichtigheid ten overstaan van drukker Joris Beyaert te Kortrijk.

Sl.XX/
114 In het Slossefonds, nr. 20, wordt een brief bewaard die Advokaat Adolf Verriest op 9 april 1886 schreef aan Pieter Baes. Het gaat over een geschreven volmacht in verband met een akkoord met drukkers. De tekst die met Verriest gemaakt werd wordt teruggestuurd met een aantal aanbevelingen voor wijzigingen. 9 April 1886 dit is korte tijd vóór het publiceren van de prospectus voor het Idioticon, nl. op 13 mei 1886.

Dit is ook enkele dagen nadat we uit een brief van Baes vernemen dat Gezelle (geregeld ?) naar Izegem komt. Hier de brief die handelt over DE TAALSLEUTEL.

Sl.XXI/
86 Eerzame Heer Meester, Izegem, 6 april 1886

Zend U hiernevens eenen brief van Mgr. den Vicaris Vanhove. Gelief hem niet te scheuren, maar eens mée te brengen als gij naar Iseghem komt.

HOOFDSTUK 13. - TROUW VOOR HET LEVEN

Boven hadden we het al over de voordracht die advocaat Herman De Baets uit Gent hield op zondag 30 november 1879 en wel in het gewoon lokaal van het Davidsfonds in de Geerwijnstraat te Brugge.

De advocaat was de broer van Mgr. De Baets die, als theologieprofessor te Leuven, onze Bruggeling Albin Van Hoonacker - eveneens professor te Leuven en corresponderend met Loisy - in Rome van niet orthodoxe opvattingen verdacht maakte. De wereld is klein en de mensen blijven altijd mensen.

Om terug te keren tot de voordracht. Duclos maakte ervan een verslag voor Rond den Heerd en schreef daarin : Deze (De Baets) is een zeer eigenaardige spreker, die met de volkstale een letterkundige tale SMEEDT, die kloek is, frisch en plooibaar, en met lichten tred vooruittreedt.

¹⁶ De historie van de taalsmeden was al enkele jaren oud. Ver naast de waarheid zal men wel niet zijn als men poneert dat de taalsmederij de leden van de Sinteluitgaardegilde heeft samengebracht en uiteen liet groeien. Wat niet betekent dat zij de oorzaak was van de vrij plotselinge stilte die, na een verrassend korte bloei, juist in 1879, rond de Gilde ontstond.

Voor zoveel wij weten was de Nederlandse schoolmeester Lambert Ten Kate de eerste die over en tegen het onverantwoord Smeden van taalwetten schreef. Dit was in zijn boek "Aanleiding tot de Kennisse (met slepende e) van het verhevene deel der Nederduitsche Sprake", Amsterdam 1723. Hier de tekst :

"De Taalgeleerdheid moet de Wetten uit de Gebruiken vinden en niet nieuwe naer eigen goeddunken Smeden."

Aangehaald in Prof. Dr. C.G.N. de Vooy's, Geschiedenis van de Nederlandsche Taal in hoofdtrekken geschetst, derde druk, 1943, bl. 119.

Lambert ten Kate treffen we aan in de nalatenschap van Pieter Baes. Maar dit werk van de grondlegger der Moderne Nederlandsche en van de lang misprezen Westvlaamse taalkunde was al in 1854 in het bezit van de jonge leraar De Bo en bekend door Gezelle. In zijn Gezellebiografie neemt Baur een brief op van een zekere Declercq die vanuit het Grootseminarie op 11 april 1854 een brief schrijft aan Gezelle te Roeselare en hem eraan herinnert hoe ze samen hun geliefde moedertaal bestudeerd hebben. En ook : *"Ik heb Mr. De Bo zynen Ten Kate weër thuis bezorgt."*

"Een zekere Declercq" is Edward Declercq (Lauwe 1830 - Kortrijk 1899) die als Grootseminarist een Vlaamse vertaling maakte van het "Dies irae" en het "Stabat Mater", en als pastoor de Geschiedenis van Aarsele schreef.

Het is nauwelijks roekeloos in Ten Kate een inspiratiebron te zien voor Gezelles afwijzing van elke vorm van taaldwang en een der oorzaken van de ruzie tussen de onafhankelijke poësisleraar Gezelle en zijn collega Van Hove, de degelijke rethoricaleraar... die van bisschop Malou de opdracht had gekregen de "praecepta rethoricae" voor het onderwijs op te stellen ! Praecepta rethoricae, Préceptes de littérature van de Jezuïet Broeckaert, Préceptes de poësie van Roucourt... en de Westvlaamse school van Gezelle ! Water en vuur ! Of bronwater en smissee-vuur.

De eerste keer dat we het woord TAALSMEDEN aantreffen bij Gezelle is in 1870. In "Waar 't vliegen wilt" van RdH. 1870, het nummer van 21 mei. Hier de tekst :

"Waar 't vliegen wilt, etc.

Daar en zijn, zei hij (iemand, wie anders dan Gezelle) nievers geene noten te vinden die eigenlijk niet anders als noten en zijn, 't zijn altemaal oftewel okernoten, of hazelnoten, of barenoten, enz... 't Is daarom dat de taalsmeden zoo vruchteloos arbeiden om eens eene tale te smeden die noch Westvlaamsch, noch Oostvlaamsch, noch Brabantsch, noch Limburgsch, noch Hollandsch en zij.

Ze zoeken achter de note, die noch okernote, noch barenote, noch hazelnote en is. Ze verloochenen hun eigene tale, en ze 'n kunnen niet meer, ze zoeken eene abstractie of eene abstracte tale, en ze 'n vinden ze niet.

En op 't ende van 't spel, wat schrijven of wat spreken ze toen ?

Geen tale, of dat soorte van proces-verbaal geknoei daar ze altemets nederduitsch tegen zeggen."

Wie die taalsmeden zijn was niet moeilijk om raden, tenminste voor wie de actualiteit volgde. Op 6 februari 1870, pas drie maand voordien, was de Zuidnederlandsche Maatschappij voor Taalkunde gesticht.

Haar eerste voorzitter was de Antwerpenaar Heremans; medestichters (voornamelijk, maar niet uitsluitend, Antwerpenaars en liberalen) waren : Rooses, Conscience, J. de Laet en Roucourt, de man van de Préceptes de poësie. Heremans, de Groot-Nederlander die medestichter was geweest van de Nederlandsche Taalcongressen, had - samen met David - in 1862 op het Taalcongres te Brugge Gezelles taal en poëzie aangevallen.

Rooses zou later de aanval herhalen. En over het effect van de Laets woord in de Kamers¹¹ kunnen we best zwijgen. Zowel de Taalcongressen als de Zuid-Nederlandsche Maatschappij kwamen op voor een gesproken en geschreven eenheidstaal :

RdH. 1870
208

Dundr.
IV/556

het "Nederduitsch" op Hollandse basis. Antwerpen en Brugge ! Antwerpen was het Noorden kwijt. Brugge was het Zuiden kwijt. Holland had zich vrijwillig van ons afgescheurd. Frans-Vlaanderen werd ons ontroofd door Frankrijk.

De taal van het Noorden werd in Vlaanderen als een vreemde taal aangevoeld. Geen moedertaal maar schooltaal. Maar wat de Fransvlamingen nog kenden, wat het gewone Westvlaamse volk sprak, en wat het las in "De Bende van Baekeland", dat was ONS OUD VLAAMSCH. "*Ons oud Vlaamsch*" was de titel van Gezelles beschouwingen bij de uiterst lovende bespreking van het boek van Victor Huys door de noordnederlanders Johan Winkler en Jozef Alberdingk Thijm. Hij heeft op zijn manier meegewerkt "aan de WORDING eener komende algemeene nederlandsche of nederduitsche tale". Aan de eenwording, niet aan de opbouw of eenmaking van de taal, overtuigd als hij is "dat haastige HAMERSLAGEN, gelijk de nijdige vijlstreken van al de TAALSMEDEN van de wereld de nederlandsche tale, zoo zij ooit worden mag, vele af en weinig zullen toe doen".

Met zijn lexicologisch werk beoogde De Bo bij te dragen "tot de luister van het Westvlaamsch dialect en tot de OPBOUW van onze Algemeene Moedertaal." Gezelle wilde, door "Ons Oud Vlaamsch" (eertijds de algemene taal) in zijn poëzie te laten zingen, eerbied afdwingen voor onze misprezen Moedertaal en haar medegerechtigd maken in de wording van een taal die nu bedreigd wordt door de "overstroo- mende en overweldigende macht van het hollandsch dialect". Was dit niet het enigste middel dat, volgens de brief van Hemeryck aan Baes, P. Willems zag om "Ons Oud Vlaamsch" een deel van zijn eerste geboorterecht terug te geven ? Om onze antieke woordmunten, die nog geldig waren, opnieuw in omloop te brengen. In zijn licentiaatsverhandeling over De Bo (bl. 70) bracht F. Claerhout "Waar 't vliegen wilt" van 21 mei 1870 in verband met een brief van 7 mei door pries- ter Th. Roucourt, eerste secretaris van de Zuidnederlandsche Maatschappij en toen nog poësisleraar te Mechelen, aan De Bo en Gezelle geschreven. "Waar 't vliegen wilt" is althans het antwoord van Gezelle. De Taalsmeden zijn in 1870 voor Gezelle : Heremans van de Taalcongressen en van de Zuidnederlandsche Maat- schappij, secretaris Roucourt van de Préceptes de poésie en consoorten. In zijn boven besproken antwoord aan Pieter Baes van omtrent Kerstdag 1874 zal hij het nog eens hebben over taalsmeden.

En dit om te verklaren dat hij "zoo niet aan het zelfste zeel, dan toch aan den

zelfsten wagen" trekt. Duclos had hem voorgesteld op de eerste Landdag van de Gilde van Sinte-Luitgaarde te spreken over Westvlaamsche wendingen. In het voorwoord van Dichtoefeningen had Gezelle het gehad over eigen woorden en wendingen die nog ongeboekt waren. In het Voorwoord van het Idioticon had De Bo vijf voorwaarden opgegeven om ongeboekte woorden en wendingen in de Algemeene geschreven taal te mogen opnemen. Gezelle antwoordt daarop dat vereiste voorwaarden en spraakkunsten van dialecten bij hem "leege" (laag) (aangeschreven) staan. Regels en wetten moeten niet gemaakt worden, ze moeten gevonden worden. Aan Duclos schreef Gezelle : "Waarom en lezen ze de oude boeken niet en nen luisteren ze de Vlaamschsprekende Vlamingen hunne tale niet af ?"

De eeuwige en eigen taalwetten leven en werken spontaan in de volkssprake. In 1885 noemde bisschop Faict Gezelle een "ennemi par instinct des règles". Eén die enkel vertrouwt op zijn intuïtie, gevormd in de school of op de schoot van Koning "Volk" en ontwikkeld door intense studie van boeken in Oud Vlaams geschreven, - liefst oude devotieboeken uit Zuid en Noord, Oost en West. Van de taalopvattingen van Verriest vinden we een betrekkelijke trouwe weergave bij Rodenbach.

In september 1878 logeerde Rodenbach samen met P. De Mont bij Ratte Vyncke te Dudzele toen hij van Jan Van Beers een telegram ontving met het verblijdend nieuws dat Gudrun door de jury - lees : Rooses, Heremans, Van Beers - ondanks het hinderlijk bezwaar van de Westvlaams gekleurde taal, wel buiten prijskamp maar toch extra, met een gouden erepenning onderscheiden werd.

Sindsdien komt hij herhaaldelijk bij de Antwerpse liberalen en wordt lid van de Zuidnederlandsche Maatschappij. De vrijzinnige Rooses wordt zowat zijn liberale biechtvader, zegt Fr. Baur. Rodenbach had voordien al een Inleiding op Gudrun geschreven. Die zal nu gewijzigd worden onder inspiratie van zijn liberale biechtvader en vrienden. Van Beers wordt genoemd een onzer lievelijkste en grootste dichters... Maar intussen blijft Rodenbach in contact met zijn oude geestelijke leider Verriest. Zijn paasvakantie 1879 brengt hij bij hem te Ieper door. Pasen viel in 1879 op 13 april. En de Inleiding (Voorrede) op Gudrun wordt ondertekend en gedateerd : "*Leuven, April, 1879*".

Kan er dan nog aan getwijfeld worden dat die Voorrede door Rodenbach en Verriest gewijzigd werd in de geest van het Westvlaams particularisme van Gezelle en De Bo zoals het, mede onder invloed van Verriest, in de Gilde van Sinte-Luitgaarde

begrepen en verdedigd werd ? Zoals De Bo aanvaardt Rodenbach voorwaarden om niet-geboekte woorden in de letterkunde op te nemen. Maar, men moet wel denken aan Gezelle en Verriest wanneer men leest :

De tale leeft, de mens moet *vrijheid* eisen voor de taal (XXVIII). De dichter zelf scheidt de vorm (lees : woorden, wendingen, ritme) uit de steeds borlende bronnen der *volkstale*.

Hoe ontstaat een algemene tale... onnozel is het gedacht die algemene tale te willen vestigen... en alle zaken... in eene voorbedachte, van te voren gesmede forma te dwingen (XXII-XXIV).

Na de paasvakantie 1879 laait de strijd hoog uit tussen Rodenbach en P. De Mont, die graag pronkte met zijn lidmaatschap in de Gilde van Sinte-Luitgaarde, in theorie. Bij Gezelle, Verriest en Rodenbach ging het niet over theorie, maar om Waarheid, Leven, Wezen. Dat wist Rodenbach. En dat had De Mont niet geleerd in Mechelen.

En Duclos ?

In 1885 hadden de "Flaminganten" geschreven dat Dr. Van Steenkiste, raadslid van de Sinte-Luitgaardegilde, in de Gemeenteraad van Brugge in het Nederlands gevraagd had "dat het Nederlandsch in zijne rechten in Brugge zou hersteld worden..." Dit is mis, beweert Duclos "om de eenvoudige reden dat hij deze geijkte taal, door de pedanten van het derde vierde van onze eeuw uitgevonden, niet en kent, noch en wilt leeren." Van Steenkiste sprak Vlaams en verdedigde de rechten van het Vlaams...

RdH.1885
155 "Moest ons bestier ooit Nederlandsch schrijven en spreken, wij waren er nog een keer nevens, en stonden al weder met eene vreemde taal, zooveel te vreemder dat het eene "kunstmatige" taal is, gesmeed door een hoop bazen, en die nievers leeft".

Woonden er ook "taalsmeden" in het Sint-Lodewijkscollege, de burcht van de oude Gilde ?

Begin december 1885 had Pieter Baes, de tekst (handschrift of drukproeve ?) van zijn "Taalsleutel" laten inzien door Emiel Demonie, de poësisleraar van Rodenbach die met Verriest en enkele anderen de Gezelliaanse vernieuwing in het Kleinseminarie had weten door te drijven, zoals Baur het schreef, en die te Brugge in het rijksonderwijs benoemd, nauwe contacten onderhield met de Gezellianen van het Sint-Lodewijkscollege. En in 1885 waren er dat een hele groep o.m. Edward Van Robaeyns (Mathesis en Fysica), Jan Craeynest (retorica), Victor Beheyts (poësis), Emiel Tillieux (Koophandel - straks directeur van het College te Avelgem, de bevriende gastheer van Streuvels), Jules Leroy (Frans en Vlaams L.A. de

neef van Alexis De Carne), Désiré Lescouhier (econoom - straks inspecteur - oom van pastoor Jan Clarebout te Izegem).

Samen met Van Robaeyns en Craeynest zullen Demonie en Gezelle, ontgoocheld door Duclos, Biekorf stichten. In dit perspectief krijgt de briefkaart van Demonie aan Pieter Baes wel enig belang.

De kaart wordt bewaard in het Slossefonds - Izegem nr. 21 (nog niet gecatalogeerd) : Carte Postale (Postkaart) gestempeld te Brugge op 9 december 1885.

+ He(eer) V.(riend) De Vlaamsche smids van Sint Lodewijks als ze dien sleutel in handen krijgen, gaan hem op den anebilk leggen en in brokken slaan zeggen ze !

Want nen sleutel gaan maken, juiste lijk al de oude : dat en was de moeite weerd niet, als het geen geheelen anderen was, nen oprechten nieuwen die op al de Westvlaamsche (deuren en -geschraapt-) sloten past. Iedereen kan dat ! en er zijn zulke oude genoeg, bezilverd en benijkkeld, uitwendig schoone genoeg !

'K en zou dat al aan den slot- of sleutelmaker niet durven zeggen, hij zou er kunnen in vinden, maar gij staat sterk genoeg om dat te verdragen en ge weet toen al van te voren. Hebben ze in den dietschen sleutel niet gevonden, 'k vrage u, dat de Smid het krulleken e afgèkapt had, waar het in den duitschen bestond : ich glaube, en hij de twee sleutels kon gelijk maken, die roekelooze of beter onroekelooze Smid ! En achter De Bo's sleuter, ad quid ? Voor 't plezier van een tabelle ! Valsche sleuters ! Ik zegge er bij kent gij de streek, wil ik zeggen kent gij den boek of 't boekje : *Spraakkunst en Volkstaal van Amaat Joos (Gent - Leliaert en Siffer, 0,50 c)* in 1884 verschenen ? Er is een 2e druk uitgekomen onlangs, meen ik. Nu 't eerste dat ik hier heb, geeft meer aan Volkstaal toe dan de tabellen te wege. Een Oostvlaanderaar !

Kent gij "eenige regeltjes om de vlaamschen studenten..."

(*Mechelen, E. Janssens 1883, 0,40 c*) door Brabanders, waarschijnlijk Jaak Muyldermans aan eengeschakeld ?

Dat geeft meer toe dan de tabellen ! Pendez vous, brave Crillon ! Ge moet die twee zeere, zeere overloopen en ten nutte maken waar gij nog kunt. Zoo un homme prévenu en vaut deux. De Groetenissen aan den Sleutersmid of Smeder, as je blief.

Tibi E.D.M.

Die zelve Joos o is o heeft een vlaamsche spraakkunst ten gebruike van het middelbaar en normaal onderwijs (*Ibid p. 1*) En een leraar v Thorhout was te wege eene te doen of laten verschijnen. Zijt gij ook voor laten ?

Adres : Mijn achtbaren Heer Pieter Baes
Bestierder van St Josephs' Gesticht
tot Izegem.

Het is ons niet duidelijk wie Demonie bedoelt met "De Vlaamsche Smids van Sint-Lodewijk". Zeker niet Jan Craeynest die het getuigenis van de Noordnederlander Linnebank inroept om te bewijzen dat bij Gezelle veel woordgedaanten die er voor de gewone lezer nieuw uitzien, toe te schrijven zijn aan zijn verbazende belezen-

heid van oude boeken en aan zijn even verbazende bekendheid met de volksspreektaal. Dat die schijnbaar nieuwe woorden derhalve niet gesmeed zijn, maar in werkelijkheid behoren tot de oude taalschat en nog vaak vliegende woorden zijn. (Woordkunst van Guido Gezelle, bl. 42)

Zo'n taalsmid was evenmin principaal Henri Rommel, de trouwe bewonderaar en grote vriend van Gezelle. Van hem kreeg Baes volgend naamkaartje :

+ Heer & Vriend Pieter B.

Ik heb uwen Taalsleutel met ongelooflijk veel nut en vermaak doorbladerd, en zekerlijk indien het van mij afhangt - afhang moet ik zeggen, - zou hij reeds morgen klassiek worden in ons Gesticht. - Nu staat Roucourt op den Programme des Etudes voor het loopende jaar : laat ons hopen dat P.B. en H.V.D.B. (wie is dat?) er toekomende jaar zullen zijn plaatse bekleeden ! In alle geval zal dat schoon werk in elf van onze humaniorascholen aanbevelen, en in Poësis en Rhetorica opgelegd worden, met de eerst komende lesse van Vlaamsch.

Ergo Dank, Proficiat en groet in X ° H.R.

12 II 86. P.S. Antwoord voor debrouwer !

(bedoeld is Superior Fr.de Brouwer)

Het is wel duidelijk dat Demonie die zelf op de derde Landdag van de Gilde (1877) een lezing had gehouden over 't opstellen van een spraakkunst van 't Mnl., in H.Vanden Bussche, de medeauteur van de Taalsleutel die de tabellen had gemaakt, een kandidaat taalsmid ziet.

Had zijn eigen lezing in 1877 op kritiek gestoten van enkele leraars uit Brugge ?

RdH.1886
365

J. Claerhout zal in RdH. nr. van 21 oktober 1886, een zeer gunstige bespreking geven van de Taalsleutel. Eigenlijk is zijn lange brief een felle repliek op de kritiek die de Noordnederlander Taco de Beer in zijn Noord en Zuid op de Taalsleutel had gepubliceerd. Wij menen dat hij daarmee o.m. H. Vanden Bussche een vriendendienst heeft willen bewijzen. De brief ondertekende hij met : J. Claerhout, Desselghem, 5 Pietmaand 1886. Dus niet Tielt, waar hij leraar was, wel Desselghem, waar hij en Vanden Bussche hun domicilie hadden. Daarmee zal hij ook genoeg hebben gedaan aan Pieter Baes die hem op aanraden van J. Samyn om een bespreking had verzocht, en wellicht ook voldoening hebben gegeven aan Gezelle.

Gezelle was namelijk gestoord geweest door de voor de taalgeleerde vernederende brief van Demonie, die Claerhout in het Belfort had opgenomen. (Zie J. Persijn, Claerhout, 48).

RdH.1870
208

De eerste tekst rond de taalsmederij toont ons de houding van Gezelle tegenover de Zuidnederlandsche Maatschappij voor Taalkunde. Afzijdig of afwijzend tegen-

over de stichters van een Maatschappij die al eerder niet enkel zijn poëzie - die voor alle nederduitsers geschreven was - maar ook het proza van Victor Huys, dat, zoals zijn eigen proza trouwens, vooral voor het gewone volk van West-Vlaanderen bedoeld was - zo ongenadig verketterd hadden en bleven verketteren. Dit sluit niet uit dat Gezelle bereid was tot samenwerking met de Maatschappij. Ook blijft de correspondentie met Bols, secretaris van de Maatschappij, zeer vriendschappelijk.

Andere teksten - denk aan de brief die Gezelle eind 1874 schreef aan Pieter Baes en de "postkaart" die Demonie in 1885 aan dezelfde Pieter Baes schreef - wijzen er op dat er ook in de schoot van de zogenoemde Westvlaamse particularisten meningsverschillen bestonden.

Er waren leden die elke vorm van taalsmederij afwezen en leden die, in hun ogen, aan de Antwerpenaars en Brabanders teveel toegaven. In hoever heeft dit pluralisme in eigen kamp de slaap van de Gilde van Luitgaarde bevorderd ?

Nr. 21 van het Slossefonds bewaart een kladschrift met een schets van de Geschiedenis van de Gilde. Handschrift van Pieter Baes op een doodbrief van 1900. Hierin lezen we dat de Gilde, nadat zij in 1874, 1876, 1877 en 1878 vier Algemene Vergaderingen heeft gehouden, "Sedert dien stillekens aan in slape gevallen" is.

Die slaap is op de duur een doodslaap geworden.

In de Voorrede van Gudrun kon Rodenbach nog schrijven :

Rond den Heerd, het Tijdschrift der Sinte-Luitgaardegilde, is in zijn der tiende jaar en bloeit. Geen enkel der Congressen sedert enigen tijd in de letterwereld bijeengeroepen en lukte gelijk de eenvoudigste der landdagen van Sinte-Luitgaardegilde. Misrekening (was het) dit krachtig landeke te willen afzonderen ... (XXXI).

Dit was in 1879 !

Duclos noemt de Sinte-Luitgaardegilde nog bij de bonden en gilden die op de Davidsfondsfeesten te Brugge op 27-28 augustus 1883 met vaandels en leden in de stoet zullen optreden.

Afdelingen komen uit heel het land. "Antwerpen nogtans blijft wat ten achteren". Nog eenmaal zullen de leden van de Sinte-Luitgaardegilde in het offensief treden en triomferen. Daarna konden ze "mourir en beauté".

Op 24-27 augustus 1884 had te Brugge het 19de Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres plaats. In de Gazette van Kortrijk van 1 juni parodieert Gezelle een

brief van de Commissie van dat Congres en voegt er een franse vertaling bij om dat officieel Nederlands voor Westvlamingen verstaanbaar te maken. In die brief las hij o.m. : "dat de ontmoeting te Brugge zal geschieden, om dankbaar acte te nemen van den schoonsten uitslag, ...dat er ruim stof zal zijn tot eene levendige deelneming in de werkzaamheden, ...dat het grootste vraagstuk van de bruikbaarheid der plaatselijke tongvallen eene brandende vraag is." Een excerpt om als curiosum in Beknopt Verslag op te nemen...

RdH.1884
220 En Gezelle... : "Stond ik hooge genoeg, en droeg mijne stemme zooverre, ik zou willen vragen aan die hooggeleerde mannen (uit België, uit Holland), hoe men schrijven en spreken moet, in het Vlaamsch".

Vroeger zei Gezelle : Zwijgen en voortdoen. Maar die gewoonte heeft nooit geleid tot verslaafdheid, vooral niet met de penne.

En Verriest stond hoge genoeg om Gezelles vraag zo luid te stellen dat ze verstaan zou worden. Met enkele vertrouwden liet hij zich dan maar inschrijven voor het Congres.

Op maandag 25 augustus sprak de Noordnederlander Taco de Beer over de betekenis van de studie der tongvallen en over de eisen, aan de beoefenaar van die studie, gesteld. Max Rooses uit Antwerpen, liberaal biechtvader van Rodenbach, kwam in de daaropvolgende bespreking tussen om te zeggen dat wij absoluut een algemene taal moeten hebben en dat we dus niet mogen doen lijk de Westvlaming doet : gewest-vlaams stelselmatig op de voorrang schuiven.

Waarop Verriest vroeg dat men eens zou bepalen wat men onder algemene Nederlandse taal verstaat.

De voorzitter, een zekere A. Vander Cruyssen, die we al eerder in gezelschap van Taco de Beer ontmoet hebben, - zijn naam komt nog niet voor in het Nationaal Biografisch Woordenboek - besloot uiteindelijk dat de bespreking op woensdag 27 augustus voortgezet zou worden.

In afwachting werden vlug de oud-leden van de Sinte-Luitgaardegilde opgetrommeld. Een spoedvergadering in het Sint-Lodewijkscollege. Duclos, overzopt van 't werk, stak maar eventjes zijn hoofd binnen. Dit weten we van Allossery die dit en nog andere dingen vernomen heeft van wie ? Ja, van wie anders dan van Pieter Baes ? Dat Pieter Baes van de partij was kunnen we ook vermoeden, omdat Baes meegedeeld heeft wat de oude vrienden daar allemaal besproken hebben en opgerakeld, o.m. allerlei teksten "van niet-Westvlamingen die hun streven goedkeurden of hunne

A11.173

gedachten beaamden."

Wie gaf hun die rijke documentatie ? Niemand anders dan Pieter Baes. In de Gazette van Kortrijk had hij, in de nummers van 13 en 20 januari 1883, een artikel gepubliceerd met als titel : Het Neêrlandsch in Vlanderen. Een inleidend deel over : Onze misprezen moedertaal. Een tweede deel over : Wat is Dialect of Tongval ? En een derde deel over : Wat is onze Algemeene Taal ?

Gesneden brood voor Verriest !

Nu is het zo dat de documentatie voor Baes' artikel geschreven werd op een pak klaswerken van leerlingen van de zesde Latijnse in het Sint-Lodewijkscollege. Werken die gemaakt werden in het schooljaar 1877-1878. Bekende namen : Désiré Ancot, Pierre Van Hoonacker, Jules De Witte, Ph. Schepens, J. Kesteloot, enz. Klaswerken bewaard in nr. 21 van het Slossefonds.

S1.XXI/
77

P. Baes zou zijn artikel verder bijwerken en onder de titel : Gewestspraak en Algemeene Taal publiceren in HET BELFORT 1886, nr. 12, overdruk 3 tot 24. Op de bewuste vergadering van 27 augustus 1884 waren Verriest en zijn supporters ter plekke.

Omer Wattez, een papefretter uit het Atheneum van Doornik, nam het woord om de gestelde vraag van Verriest bespottelijk voor te stellen. Maar Verriest mon-kellachte. Hij zou op de onvriendelijke woorden van Wattez niet antwoorden. Alleen "het gedacht van de Westvlamingen uiteen doen en aantonen dat tal van gezaghebbende taalgeleerden uit Nederland en België hun gedacht delen en hun streven aanmoedigen."

Resultaat : eindeloze toejuichingen.

Max Rooses uit Antwerpen, die voor een eerlijk man wordt aangezien, besloot dan maar : "dat, indien de Westvlamingen waarlijk niets anders vragen, allen het eens moeten zijn met hen..."

En ook Taco de Beer uit Amsterdam trok eerlijk zijn staart in. Baur zou later zeggen dat op die woensdag het Taalcongres besloot dat Vlaanderen - ook West-Vlaanderen - recht had op zijn aandeel in de vorming van de Algemeene Nederlandsche Taal. Het zou evenwel nog lang duren dat "Z. N.", in de woordenboeken, de betekenis had van : Zeg Niet.

En de socialisten zijn niet de eersten die benauwd zijn van een CVP-staat. En de Vrijdenkersloge dacht niet helemaal ten onrechte, dat de volkstaal er de oorzaak van was "que le Clergé doit, pour une bonne part, son omnipotence dans le

pays Flamingant" (De Vl. Vlagge IV, 79).

Sl.XX/
93

Van de Gilde mag men wel zeggen dat ze in 1884 in schoonheid gestorven is. Maar waarom was ze na 1878-79 in slape gevallen, zoals het Pieter Baes schreef? We keren nog even op die kwestie terug. Allossery gelooft dat dit te wijten is "aan het feit dat verscheidene vooraanstaande leden, door andere bezigheden overlast, maar weinig meer voor de Gilde konden doen" (bl. 27). Inderdaad raadslid Dokter Van Steenkiste heeft in 1878 zijn Burgersgilde gesticht, en raadslid Karel Verschelde kreeg last met zijn gezondheid en stierf in 1881. Verriest zat in 1878 geplaagd met een lintworm en in 1879 met het bestuur van zijn College te Ieper, en Pieter Baes is in september 1879 bestuurder geworden van het Sint-Josephsgesticht in Izegem. Maar Baes heeft nog de tijd gevonden om in de Gazette van Brugge een voorbeeld te geven van de officiële algemene bastaardtaal. Duclos heeft het gelezen. Van eigen! Zijn moeder, Hortense Bogaert, had tot aan haar huwelijk meegewerkt aan het blad dat, onder wisselende naam, vanaf 1792 een familiezaak was gebleven. De reactie van Duclos bleef niet uit. In Rond den Heerd van 18 januari staat volgend, niet mis te verstaan, epistel:

RdH.1880
64

In de G A Z E T T E van B R U G G E van Maandag staat het volgende, dat hier uitgeknipt wordt voor de liefhebbers.

"- Een bloemke geplukt voor den vriend van DESZELFS tot genoegen voor zich. -
In eenen officieëlen vlaamschen brief lezen wij:

"Indien de leden van het gezelschap (daar was kwestie van eene maatschappij) verlangen dat de ontvangers gebruik maken van de vlaamsche taal in het kennisgevings-extrakt uit het kohier der directe belastingen, zoo zijn dezelve gehouden afzonderlijk hunne voorkeur te laten kennen aan de ontvangers welke de zaak betreft."

"Wat peinst het persoon van deszelfs daarvan?"

Het persoon van deszelfs zit onder het hoed van zich gedoken, en 't en geeft aan R.d.H. geen teeken van leven meer.

O baas Iseghem!

Ad. D. (uclos)

Het persoon en geeft aan R.d.H. geen teeken van leven meer. O baas Iseghem!
Voor inboorlingen van boos Izegem geen probleem.

Maar waarom stuurde Pieter Baes zijn tekst niet naar het blad van de Sinte-

Luitgaardegilde ? Toch niet omdat hij overlast was van werk ! Toch niet omdat hij geen griffier meer was van de Gilde ? Inderdaad, Artikel VI van de - later op dit punt gewijzigde - Gildewet zegt :

De leden van de Raad, behalve den Eerevoorzitter, moeten te Brugge wonen.

En Baes was uit Brugge vertrokken op 17 september 1879.

Hij werd als griffier opgevolgd door Rijckaert Carette uit Meulebeke, tot 1883 leraar Frans en Vlaams (L.A.) in het Sint-Lodewijkscollege. Als "greffier" heeft Carette de brief mede-ondertekend die Duclos op 4 mei 1882, als voorzitter van de Sinte-Luitgaardegilde, ter gelegenheid van de Kiliaan-feesten aan de Burgemeester en bestuursleden van Duffel stuurt. Hoe hebben Allossery en anderen dat niet bemerkt ?

Rijckaert Carette was niet zo knap als Pieter Baes en toen hij in 1883 het College verliet werd hij blijkbaar als griffier niet meer vervangen. Bij wie vergaderden Verriest en andere oud-leden van de Gilde in augustus 1884 ?

En waarom maakt Duclos die toespeling op "boos Izegem" ? Was Baes echt boos, serieus boos geworden op Duclos ? We achten het mogelijk, omdat we daarna geen correspondentie tussen de Voorzitter en de ex-griffier teruggevonden hebben en omdat Baes - behalve een gedicht in 1883 - voortaan publiceert in het blad waarin Gezelle schrijft.

Zijn er nog mogelijke oorzaken van het wegwijnen van de Gilde aan te wijzen ? We denken van wel.

Op 6 mei 1876 verscheen in de Gazette van Tielt een verslag over de landdag van 1 mei, waarin o.a. herinnerd werd aan het slotwoord van Flamen "dat wij eens als durvers moesten te voorschijn komen, zonder vare of vreze voor al wat sommige BEKNIBBELAARS of opgeblazen schijnweters zouden weten te zeggen."

Op de tweede landdag had Flamen ook gezegd : "De Vlaamsche Vlagge heeft zoo veel bijval... heeft 500 abbonementen. Wij kunnen ook als wij willen." Zo had de Griffier Baes het met potlood opgetekend. Hij moet tegen die vermelding van de Vlagge en die beknibbelaars bezwaren hebben gemaakt. Want, op 29 mei 1876 antwoordt Flamen vanuit Ruisselede :

Gelijk gij zegt zal mijn aanhaling nopens de Vlagge aleenelijk voor doelwit hebben te toonen dat wij ook en nog beter kunnen wat de opstellers er van te wege brengen, dat is een tijdschrift doen geworden en abbonementen verwerven. De Zake zal ik zoo verzichtig uit een zetten dat niemand er zal mogen kwaad uit rapen. Om alle vermoedens van kante te drijven zal ik ook het voorbeeld bijnemen van het Allemansgerief dat abbonementen bij duizende telt. Nooit heb ik op U gedacht als ik sprak van beknibbelaers (van de Vlagge ?). Twee keeren hebt gij mij gezeid dat gij tegen de Vlagge niet en zijt. En dat is genoeg.

Wie er zou kunnen kwaad uit rapen ? Professor Stroom uit het Grootseminarie, die De Vlagge verboden heeft... en priester Barbe, lid van de Gilde (!) en Mgr. Faict die al miserie genoeg heeft met de Blauwvoeterie... en er nog méér vreest. Beter voorkomen dan genezen !

In 1878 werkte De Bo aan een Vlaams gebedenboek. Mgr. Faict moet het vernomen hebben na de vierde en laatste Landdag van 21 augustus 1878. Op 24 december schrijft hij een brief... aan De Bo.

Zo'n publikatie "stylo West-Flandrico" uitgeven achtte hij inopportun. Het zou aanleiding kunnen geven tot nieuwe rellen in onze Colleges (Persijn, J. Claerhout, bl. 121).

Heeft Faict ook de geplande Landdag 5 voorkomen ? En aldus de Gilde voor enige jaren laten rusten ?

Boven hebben we reeds vermeld hoe Dr. Eug. Van Steenkiste, raadslid van de Gilde, in de Gemeenteraad van Brugge "Vlaamsch sprekend" zoals altijd, opgekomen was voor de rechten van onze taal.

Dit was een eerste keer op maandag 16 maart 1885. Het ging er over het ontberen van de moedertaal in de onderwijsgestichten, de franse doening in het Stadsbestuur van "Bruges" in Vlaanderen, die meer lijkt op Bruges bij Bordeaux in Frankrijk. Hij had het over de palabers in verband met de plaatsing van het standbeeld van Breydel en De Coninck. "Moesten onze helden eens van hun voetstuk dalen om de Brugsche Metten te herbeginnen, het Stadhuis van Brugge vloog het eerst in brande en...".

In de Gazette van Brugge verscheen daarop een open brief van Leuvense hoogstudenten om de "hoofdman der Brugsche Burgersgilde" hulde en dank te bieden voor zijn moedig optreden.

Ondertekend : Westvlaamsche Strijders uit de Lovensche Hoogshole.

RdH. 1885
139

Dit verscheen in Rond den Heerd van 28 maart. In de vergadering van 28 maart had Dr. Van Steenkiste concrete voorstellen gedaan om de hele administratie, het bibliotheekwezen, enz. te vervlaamsen.

RdH. 1885
147

En dan komt in RdH. van 12 april de felle reactie van Duclos tegen de Flaminganten die beweerd hadden dat Dr. Van Steenkiste in de Gemeenteraad, "in 't Nederlandsch sprekend, gevraagd (heeft) dat het Nederlandsch, in zijne rechten zou hersteld worden."

RdH. 1885
155

Die Flaminganten zijn niet de Westvlaamse hoogstudenten die het in hun open

brief alleen hadden over het Vlaamsche Land, de Vlaamsche tale en de Vlaamsche belangen.

Behoren die Flaminganten tot de vrijzinnige groep "'t zal wel gaan" uit Gent ? Heremans uit Antwerpen was naar Gent verhuisd en Prof. Fredericq had in 1885 van uit Gent zijn pijlen afgeschoten tegen RdH., dat hij in "potsierlijk Westvlaamsch" geschreven achtte.

Of moeten wij die zogenoemde "Flaminganten" te Leuven zoeken ? We weten al hoe het misverstand tussen de professoren Thijm en Willems, en tussen de studenten Rodenbach en De Mont meer en meer een taalkundig aspect kreeg.

Toen Rodenbach in 1876 te Leuven aankwam was Prof. Willems (sedert 1866) voorzitter van Met Tijd en Vlijt.

Prof. Thijm, die ondervoorzitter was van Met Tijd en Vlijt, was in 1875 de eerste voorzitter geworden van het Davidsfonds.

In 1877 werd Thijm als voorzitter van het Davidsfonds vervangen door Willems, en in 1878 uit zijn functie in Met Tijd en Vlijt weggemanoevreerd. In 1878 werd door Willems de Studentenafdeling van het Davidsfonds, onder impuls van Rodenbach opgericht en geleid door Prof. Gustaaf Verriest, zo maar afgeschaft. In die rivaliteit tussen de professoren schaarden Rodenbach en de Westvlamingen zich rond Thijm en Verriest; Pol De Mont en de Brabanders (waarbij de Antwerpenaars moeten gerekend worden) rond Willems.

Zo geraakten de Westvlamingen rond Rodenbach stilaan geïsoleerd en in hun thuisland met aparte ontwikkeling teruggedrongen. De toenadering van Rodenbach tot de Gilde van Sinte-Luitgaarde en de verwijdering van De Mont uit de Gilde zal vlg een voldongen feit worden.

In elk geval : de bezwaren van Rodenbach tegen bepaalde hoogstudenten (Gudrun 1879), de felle uitval tegen de Flaminganten door Duclos op 12 april 1885 (!) en Gezelles beruchte uitval tegen de Ruitenbrekers, enkele maanden later te Tielt, nl. op 30 september, hebben veel gemeens met elkaar.

Het is niet moeilijk tussen de woorden van Duclos en Gezelle een verband te vinden. Dit kan erop wijzen dat, tot in 1885, de meningsverschillen en de karakterverschillen van die zo verschillende persoonlijkheden nooit geleid hebben tot een onherstelbare breuk.

Er kwamen wel tijdelijke kortsluitingen, zoals rond nieuwjaar 1882 na Gezelles aangevochten verdediging van de Histoire de Menin van Rembry-Barth, een lid

van de Sinte-Luitgaardegilde, en zijn vernietigende kritiek op het Nederduitsch officieël schier-Hollandsch in de Geschiedenis van Kortrijk, van Frans De Potter, secretaris van het Davidsfonds. (Wie er meer wil van weten leze J. Boets, Gezelles leermaren, 112-116). Maar het is voldoende dat Vader Duclos sterft of Gezelle draagt Duclos een van zijn mooiste gedichten op, dat in die context wel een heel nieuwe betekenis krijgt.

Désiré Duclos-Bogaert overleed op 6 juni 1882. Het doodsbericht werd in RdH. meegedeeld op 18 juni. In het zelfde nummer verscheen het Gezellegedicht : Gods Eerstigheid, opgedragen aan Adolf Duclos en gedateerd : Kortrijk, St.Norbert, 1882 : dit is juist op 6 juni.

Het gedicht was eerder gemaakt, maar op de dag zelf van het afsterven van Désiré Duclos aan diens zoon opgedragen. Geen beter "Christelijke deelneming" mogelijk. Geen beter bekentenis van beider ongebreidelde liefde voor de wilde en onvervalschte pracht der bloemen langs den watergracht, maar ook voor de bloemen van den buiten, de bloemen van vrede, zo ouden, zo jongen, onder 't zaëlrugde dak van een vlaamse woning, voor die al te argeloze mensen met hun onvervalste tale.

Deken De Bo was overleden op 25 augustus 1885. Tijdens zijn langdurige ziekte ontving hij het bezoek van vele vrienden. Over het bezoek van Gezelle hebben we het al gehad. De Bo zelf schreef er over aan Pieter Baes. Dat de Gheldere al lang een trouwe bezoeker was, weten we o.m. uit een ongedateerde brief van de Gheldere met de mededeling :

"Duist tegen een dat Callebert (toen onderpastoor in Koekelare) en ik woensdag avond t' uwent zullen belanden;"

Het bezoek werd gebracht tussen het eerste en het tweede artikel van de Gheldere in Rond den Heerd over "Van de Varens". Dus : na 30 mei en voor 8 augustus 1875. Over die brief hebben we het nog eens in een andere studie.

Dat de trouwe de Gheldere zijn vriend ook in Poperinge bezocht, weten we door Pieter Baes. Op de zelfde doodbrief van 1900, waarop hij schreef dat de Sinte-Luitgaardegilde na 1878 stillekens aan in slape is gevallen, voegde hij daaraan toe : Verscheidene keeren hebben sommige leden gewenscht & gepoogd ze weder in het leven te roepen. - 't Was de begeerte van Deken De Bo die op zijn sterfbed daarvan sprak aan Dr. Karel De Gheldere...

De tekst van dit kladschrift werd uit nr. 20 van het Slossefonds overgenomen

S1.XX/
93

B.1959
308

door J. Geldhof in Biekorf.

De Gilde was toen broodnodig geworden. De inschrijvingen op Rond den Heerd waren vanaf 1884 merkbaar gedaald. Het blitzbezoek van Duclos op de spoedbijeenkomst van de oude Gildeleden, tijdens het Taalcongres van augustus 1884, zal wel niet enkel aan overwerk te wijten zijn geweest. En de klachten van de lezers werden in Rond den Heerd door een onbuigzame Duclos van langsom meer schamper en kwetsend beantwoord.

Bestonden er plannen om de laatste wens van De Bo officieel mee te delen op de grootse Hulde te Tielt op 30 september 1885 ?

Of werden er voordien al pogingen ondernomen om aan die wens te voldoen ?

In het Gezellemuseum vond J. Persijn, biograaf van Juliaan Claerhout, een ongedateerde brief van Claerhout, leraar in Tielt, aan Gezelle :

"'k Heb gehoord, schreef hij, - source Van Hove (vicaris-generaal) - dat Mgr. de B(isschop) zou slechtgezind zijn en dat er geen hope en zou zijn voor Luitgaarde... 't en is alsan voor Tielt niet." (J. Persijn, 56)

"'t Is alsan voor Tielt niet" verstaan wij althans als : Er is zeker geen sprake van een heroprichting van de Gilde vóór de De Bo-Hulde van 30 september te Tielt. En dan kan de brief niet zijn van oktober 1885.

Dat Faict niet happig was om die heroprichting toe te staan, begrijpen we nu best als we ons herinneren hoe en waarom De Bo in 1878 gezegd werd zijn Westvlaams Gebedenboek niet op de markt noch in de Colleges te brengen.

In 1886 was er opnieuw hope. In het "Belfort" schreef Claerhout toen :

"Er is sprake en hope dat de Brugsche Gilde Sinte-Luitgaarde, herboren en heringericht, wederom uit haar graf zal opstaan". (J. Persijn, 56-57)

Maar de Gilde bleef dood.

Dan hebben, op 31 januari 1887, een zestal Collegeleraars uit West- en Oost-Vlaanderen, met en onder de leiding van Gezelle - stichtend lid geworden van de Koninklijke Vlaamsche Akademie - de oprichting van een Nieuwe Gilde gepland. Het Ontwerp van de Gilde vinden we bij C. Gezelle, 270. Men dacht toen aan de naam DE DIETSCHÉ BIEKORF. Het werd DE DIETSCHÉ BIEHALLE.

De Gilde hield haar bijeenkomsten bij Alfons Siffer te Gent, lid van de Sinte-Luitgaardegilde, uitgever van de Ghelderese Landlieders en straks van De Bo's Kruidwoordenboek en Idioticon.

Doel van de Gilde was : studie van de Dietsche Volkstale en handhaving van haar rechten. De leden zouden o.m. de woordenschat der Dietsche Volkstale verzamelen en stelselmatig schikken; vreemde en wanstaltige woorden en zinswendingen die de

nederlandsche tale en bijzonderlijk de gesproken tale ontsieren en verduisteren, voorzichtig en doelmatig verzamelen.

Het werkterrein van de Nieuwe Gilde doet meer denken aan De Bo's Idioticon en Gezelles Loquela dan aan Rond den Heerd.

A. Viaene heeft er op gewezen dat Loquela evenwel geen aanvulling was van De Bo's Idioticon, omdat Loquela heel wat taalgoed uit Oost-Vlaanderen, Brabant en de Kempen herbergt.

De Bo nam trouwens ook woorden over uit Archief- en litteraire bronnen. (Biek. 1872, 243).

Ook de Biehalle was bedoeld voor alle Dietschspreekende lieden.

Gezelle hoopte dat de Schatbewaarder van de Biehalle zou zorgen voor het stof-felijk beheer van Loquela, het taalkundig blad dat hij sedert 1881 uitgaf.

(Lissens, Br. I,47). De Schrijver van de Gilde was Rafaël De Bo, neef van Ge-zelles secretaresse Cordelia Van de Wiele, en verwant met Leonard De Bo.

Andere Westvlaamse leden zullen wel meer bedoeld hebben door de nieuwe Gilde Rond den Heerd tot nieuwe bloei te brengen. Enkelen hoopten zelfs dat Duclos het blad aan hun zorgen zou overlaten. Wanneer deze zich daartoe niet genegen toonde, dachten zij aan een nieuw geleerd en litterair tijdschrift naast Rond den Heerd.

Dit was trouwens al in 1874 door Prof. Stroom en in 1876 door onderpastoor Fla-men voorgesteld. Tenslotte gaf Demonie de koppige Duclos en zijn blad op en stichtte in 1890, met de zegen van Gezelle en met de medewerking van enkele le-raars uit het Sint-Lodewijkscollege, het tijdschrift Biekorf.

Op 25 november 1889 werd Duclos benoemd tot pastoor te Pervijze. Hij bleef heer en meester van Rond den Heerd, dat als weekblad een laatste keer verscheen op 28 november 1889.

Het is wel merkwaardig dat Pieter Baes en Jozef Samyn noch bij de oprichting van De Dietsche Biehalle, noch bij de stichting van Biekorf betrokken zijn ge-weest. Gedurende die jaren blijft Pieter Baes evenwel met Gezelle, Demonie, Claerhout en Craeynest vriendschappelijk en zakelijk corresponderen. En in de Voorboodschap van Biekorf van 10 mei 1889 wordt P. Baes, bestierder der katho-lijke scholen te Iseghem, vermeld bij de gekende schrijvers die hunne medehulpe hebben beloofd. A. Van Speybrouck, oud-leerling van De Bo (ret. 1862) zond de Voorboodschap "wegens de stichters" de wereld in.

Volgens een mededeling van Pieter Baes aan Allossery (bl. 27) zou Mgr. Faict, bij een bezoek aan Kortrijk, Gezelle bij zich hebben geroepen.

"Lang onderhield zich de Kerkvoogd met den Meester en gaf hem onder meer de toelating te trachten de Sinte Luitgaardegilde wederom op te richten. Hoe blij Gezelle ook was, kon hij er niet toekomen : Duclos wilde niet mede !!
Waarom ?"

Wanneer dit gebeurde weten we niet. Allossery zegt alleen : Als Gezelle reeds jaren in Kortrijk was. Hij geeft evenwel te verstaan dat het omtrent de tijd was dat ook "Leeraars van het huidige S. Lodewijkscollege" van 1889-1890 droomden van de heropleving. Dan moet het wel geweest zijn voor de stichting van de Dietsche Biehalle, waartoe Gezelle ook de toestemming van de Bisschop nodig had. Heeft Gezelle daartoe oorlof gekregen op voorwaarde dat hij eerst pogde de Sinte-Luitgaardegilde uit haar doodslaap op te wekken ? Het ziet er naar uit. Of niet?

Pieter Baes bleef in betrekking met de stichters van Biekorf. Van Speybrouck heeft hun meegedeeld dat Gezelle de oude Gilde genegen is en de "oud-greffier" geeft zijn raadgevingen en biedt zijn medewerking aan. Hier de brief, zoals C. Gezelle hem meegedeeld heeft.

Iseghem, 20 april 1896

C.G.270 "Eerweerde Heer,

Volgens dat M. Van Speybrouck mij gezegd heeft, begeert gij grootelijks dat Sinte-Luitgaarde gilde weder in leven kome. 'k Ben gereed, lijk hij U gezegd heeft, om als gewezen greffier daaraan mede te werken. Maar, aangezien vroeger Mgr. Faict goed gevonden heeft de Gilde voor eenigen tijd te laten rusten, zoo zou Mgr. Waffelaert daarover dienen gesproken te worden." ... enz.

Pieter Baes bleef ook contact hebben met de oud-leden van de Sinte-Luitgaardegilde uit andere gouwen. Aldus met J. Bols die in 1874 als leraar in het Kleinseminarie te Mechelen (later directeur van het College te Aarschot, inspecteur en eindelijk pastoor in Alseberg) lid was geworden. Baes had hem een exemplaar van zijn "Ontleding en woordenboek van den Catechismus" opgestuurd en hem herinnerd aan hun samenwerking in de Sinte-Luitgaardegilde.

Antwoord van Bols aan Baes :

Alseberg, 29 juni 1899

Sl.XXI/ Mij zeer eerweerde heer Schoolopziener,

61

Uit ganscher herte bedank ik U voor uwen lieven brief en uwe vriendelijke zending. Ach ja, spijtig dat Ste Luitgaardegilde niet meer en bestaat ! Kwam ze terug in 't leven, ik deed nog geerne med...

In P.S. :

Indien er te Iseghem bij uw weet nog iemand was, die oude liedjes (van niet later dan 1830) kan, welke nog niet gedrukt zijn, laat het mij weten, als 't u belieft. - Hiernaar iets over oude liedekens.

Bols had n.l. Honderd Oude Vlaamsche Liederen gepubliceerd, een werk dat in 1897 door de Zuid-Nederlandsche Maatschappij bekroond werd.

Sl.XX/
93

Ook na de dood van Gezelle blijft P. Baes ijveren om de oude Gilde tot leven te wekken. Te Roeselare heeft hij alle oud-leden samengeroepen. Een schets voor zijn toespraak schreef hij op de keerzijde van het Franse doodsbericht van D. Loncke, begraven te Rumbeke. "Mardi 23 octobre (1900) à 9 heures du matin." Na herinnerd te hebben aan de laatste niet- vervulde wens van Deken De Bo en aan de vergeefse pogingen van Gezelle om de wens van De Bo te verzenlijken, schrijft hij met veel doorhalingen de tekst waarin de naam van Duclos niet eens voorkomt :

En nu is ook onze meester en leidsman ook uit dit leven heengevaren. (Dezelfde begeerte niettemin wordt door vele oude leden... enz. werd geschraapt.) De begeerte niettemin bestaat dat er hier in Westvlaanderen eene Gilde zou bestaan... om bij middel van allerhande wetenschap, taal en letterkunde, Geschiedenis, oudheidkunde enz. het welzijn der Vlamingen te bevorderen.

En aangezien het verwekken van de oude Gilde zoo moeilijk valt, 't zijn er die het als beter aanzien dat de oude leden van Ste Luitgaarde eene nieuwe zouden stichten die onder de bescherming van Ste Luitgaarde, de Gezellebond, Gezellegilde of Gezellegenootschap of iets dergelijks zou kunnen heeten. 't Is om dat samen te bespreken dat wij, ondergetekende, met hogere goedkeuring de eere hebben de oude Leden v. S. Luitg. & UE. tot eene vergadering die D... te Rousselare zal plaats hebben.

Zoo het inrichten goedgevonden wordt dan zullen de volgende punten behandeld worden :

1. Het aanstellen van eenen voorlopigen raad.
2. Het bespreken van de nieuwe Gildewet.
3. Het voorstellen van nieuwe leden.
4. Het nauw aanduiden van de werkzaamheden der Gilde.
5. Het houden van een algemeene vergadering.

De tekst moet, langs Kan. Rommel om, ter goedkeuring aan die andere Gezelle-vriend, bisschop Waffelaert, besteld zijn geweest.

Op 11 december 1900 antwoordde kanunnik Rommel uit Brugge.

Eerw. Heer en Vriend,

Sl.XX/
94

Ik heb aan Z.H. over uw ontwerp gesproken en heeft geantwoord : "Er bestaan reeds gilden en bonden genoeg. Waarom en zou DAVIDSFONDS die werking niet doen die men in eene St. Luitgaarde of Gezelle-gilde wil verrichten ?" Daar is ten minste de zin der antwoorde; 'k ben spijtig van niet beter geluk te hebben !

Aanveerd daarom niettemin, E.H. & Vr. mijne beste groeten.

H. Rommel, Kan.

P.S. Gij zult zeker zeggen : "Rommel Kan niet" ?

Zo was Pieter Baes : trouw aan de oude Gilde van Sinte-Luitgaarde en aan de Heer ende Meester Guido Gezelle. De droom van de Gilde ontstond bij Gezelle, de droom stierf bij Baes. Zij bloeide met Griffier Baes. Zonder Griffier Baes ging ze dood.

Na de dood van "*Het hoofd van alle West-Vlaamse schrijvers*" werd Pieter gevraagd om in het Gezellenummer van Dietsche Warande en Belfort een bijdrage te leveren over Gezelle als hoofdman van het zogezeid Westvlaams particularisme. Heeft hij geweigerd ?

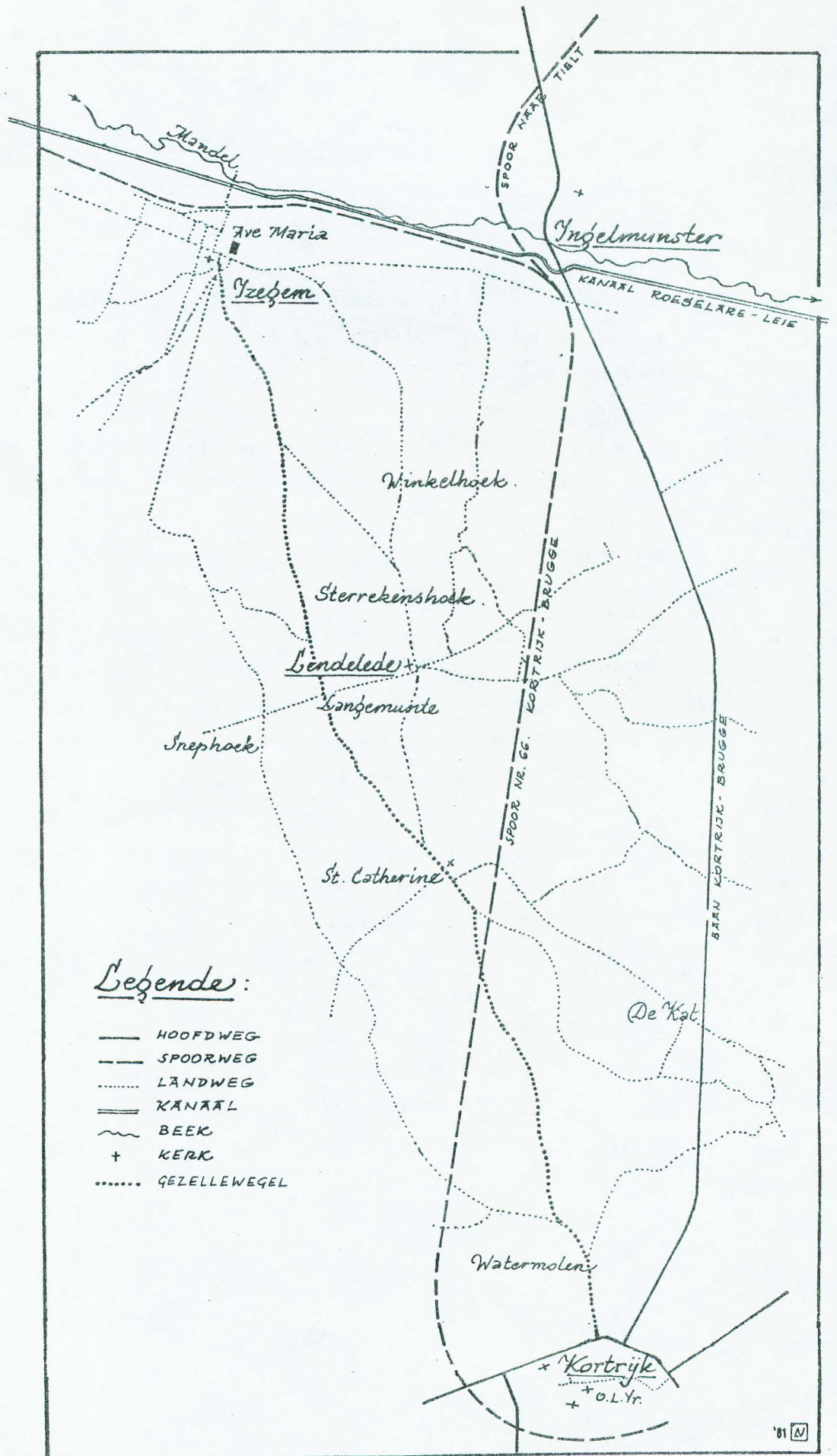
Uiteindelijk werden Dassonville en Craeynest in zijn plaats aangesproken. Maar het zwaarlijvig nummer verscheen zonder hun bijdrage.

Om dit hoofdstuk rond de Sint-Luitgaardegilde af te ronden dient nog eens benadrukt te worden dat Gezelle, na zijn vlucht uit Brugge in 1872, te recht of ten onrechte lange tijd bevreesd was als de opstoker van alle Vlaamse activiteiten in geheel het land te worden aangezien. Dit bekende hijzelf in een brief van 1886 aan zijn vriend Polydoor Daniels. In de brief weigert hij niet het lidmaatschap, maar het voorzitterschap van Daniels Limburgse Lutgarde Gilde te aanvaarden. Hij motiveerde zijn weigering aldus :

Ik en heb zelfs nooit willen deelmaken van S. Lutgarde gilde (van Duclos), verre van de Vlagge goed te keuren; ik heb geweigerd mijn name te laten drukken als meeschrijver, om geen verantwoordelijkheid, die mij niet toe en komt, in de ogen van sommige te moeten dragen.

Die "sommige" worden niet bij name genoemd, maar zeker is dat de meeste gevreesden te Brugge woonden.

Men kan ongetwijfeld meer dan een reden noemen waarom Gezelle voorzichtig van Duclos' Gilde afstand nam, maar een niet te verwaarlozen reden heeft hijzelf aangeduid in de brief aan de Limburgse priester Daniels. Voor tekst van en commentaar bij de brief : zie R.F. Lissens, *Gezelle, Briefwisseling 1*, 43-46.

HOOFDSTUK 14. - LANGS DE GEZELLEWEGEL

Het is bekend dat Gezelle "tot verscheidene reizen" vanuit Kortrijk zijn vrienden in Izegem bezocht heeft. Leopold Slosse "achter de kerke", Pieter Baes in het Sint-Jozefsinstituut en in de Roeselaarstrate, Bertje Willaert in den Ave en heel zeker nog anderen. Aanvankelijk zal hij wel per spoor gekomen en teruggekeerd zijn.

De West-Vlaenderschen Ijzeren Weg of in de volksmond : de drogenbroodroute verbond Brugge met Kortrijk. Die spoorweg was voltooid op 15 juli 1847. Midden in de hongerjaren ! Er waren vier treinen per dag in elke richting. Twee in de voormiddag en twee in de namiddag. Alle treinen stopten in Izegem. Wat peinsje wel !

Sedert 1822 verbond een kalseide Izegem met de baan Kortrijk-Brugge, die al in 1751 gebruikt werd door de diligence of Char-à-bancs. De afwerking had elf jaar geduurd vanaf het tegenwoordige station te Ingelmunster tot in de dorpskom van de stad Izegem. Dit was de enige baan voor wagens.

Eind 1876 is er in Izegem onenigheid nopens het leggen van een steenweg naar Lendelede. Wie brouwer Carpentier steunt wil verder werken aan een weg "al de Gentstraat" die langs de herbergen De Bonte Koe en Het Wielken voorbijkomt. De anderen komen uit met een steenweg die langs de Kortrijkstraat verder zou lopen naar Heule en Kortrijk.

Voetgangers en brouetteurs (voerlui met een kordewagen of kruiwagen) uit Izegem namen nooit de geplaveide ommeweg langs Ingelmunster.

Ze kenden alle binnewegels die vanuit Izegem over Lendeledeberg voorbij Sente (of Sinte-Katherine-Kapelle) naar Heulewatermolen liepen, en daar waren ze wel heel dicht bij Kortrijk. Die binnenwegeltjes bleven gebruikt tot tussen de twee wereldoorlogen. Hier een getuigenis uit 1857.

Priester Pieter Declercq (geboren in 1904, zoon van Camille Henri Declercq-Muyllé, handelaar in kanten en wonende in de Nederweg) vond in een handschrift van zijn grootvader Petrus Franciscus Declercq-Clement (frabricant de fils à coudre en tous genres, en fabrikant van het lied voor gouverneur Ruzette en dergelijke - en wonende in de Roeselarestraat) een beschrijving van "Een uitstapje naar Rijsel in 1857" dat hij samen met August Pattyn ondernomen heeft op kermis-zondag. Ze zouden in het station van Kortrijk de trein nemen van 6 u. 30.

Van Izegem was dit zo wat twee uur gaans.

"Eindelijk na vaertwel gezeid te hebben aen het huisgezin, trokken wij er maer van deure, het pak op den Schouder onder het licht der maen. Van alle kanten weergalmdde het geblaf der honden. Welhaest zonder het te denken hadden wij Iseghem, onze geboortestad, uit het oog verloren en waren den berg van Lendelede overgetrokken om welhaest Ste Catharine Capelle door te snellen.

Alsdan begon de dag een aanvang te nemen, de sterren te dooven onder het rood blauw gehemelte. Ik had de voorzorg genomen om een zakuurwerk mede te nemen om door de snelheid van den tijd niet verleid te worden. Wij hoorden op eene merklijken afstand de klokken van St. Maertens te Kortrijk de eerste mis luiden, die te zes ure moest beginnen. 't Was nu kwart voor de zessen. Hoe gingen wij het doen om op zessentwintig minuten op de statieplaets te zijn voor onzen kupon te nemen ? Wij liepen meer dan wij gingen. Wij bereikten de Leiebrug, trokken schielijk de Markt voorbij en kwamen in schuim en zweet in de wachtzaal van de statie."

En de brouetteurs ! Luister.

Jacobus Eeckhout-Vandenbussche volgde zijn vader, Petrus Eeckhout (° 1769), als voerman op. Hij woonde in de Wijngaardstraat naast de herberg "De Pompier", hoek Melkmarkstraat-Hondstraat.

Neen, Jacobus had nog geen paard met tweewielige huifkar, zoals later Georges Vantomme uit Ardoorie; zelfs geen ezel zoals Weduwe Pieter Willemyns die elke dag vanuit Izegem naar Roeselare trok met de ezel die haar zoon in 1861 als eerste prijs gekregen had bij de prijsuitdeling van de Zondagschool. Neen, de Weduwe en had maar één ezel.

Al wat Voerman Eeckhout te vervoeren kreeg, werd op een kordewagen geladen. Met zijn vracht trok hij elke dag alover Lendelede en Ste-Catharinekapelle naar Kortrijk. De straten waren toen nog niet besteed en hij zat soms zo diep met zijn wiel in het slijk verzonken, dat voerman en trekhond de meeste moeite hadden om uit de poel te geraken. Want Jacobus moest niet, zoals Jantje Verhamme, zijn eigen zoon als trekker meenemen om zijn kordewagen naar Ieper en Poperinge te voeren.

Dit lezen we in De Mandelbode van 1954.

En ook Gezelle heeft die voettocht gemaakt. Zonder kordewagen, maar met een brevier. Een wandeling van twee uur of van 10 km. schrikte hem helemaal niet

af. Zelfs niet in zijn laatste levensjaren.

Kr.nr.3
(1965) 98 Begin augustus 1893 schrijft hij aan zijn vriend, Leopold Slosse, die toen pasterde te Kooigem :

"Dijsendag ben ik vrij en kom ik (te voete als 't weer mée wilt) naar Coyghem. Ik heb dat aan (Frans) de Potter laten weten."

Kooigem ligt op een twaalftal km. van Kortrijk verwijderd, richting Doornik.

Zo omtrent even ver als Izegem van Kortrijk langs Ingelmunster-station om.

In juni 1898 - een jaar voor zijn dood - ging Gezelle, in gezelschap van Serafien Dequidt, een bezoek brengen aan Descamps, pastoor te Zerkel (Sercus) in Frankrijk. De trein bracht hen tot in Hazebrouck. Van daar liepen ze te voet naar Zerkel. Tien km. Over die uitstap schreef Gezelle een uitvoerige bijdrage in Biekorf.

Zolang hij onderpastoor was in de Onze-Lieve-Vrouwkerk beschikte hij over weinig vrije tijd. Op 5 november 1885 schrijft hij een postkaart aan L. Slosse, toen nog onderpastoor te Izegem.

Hij hoopt dat Slosse "De Nederlandsche Geslachtsnamen", het tweedelig standaardwerk van hun beider Haarlemse vriend, Johan Winkler, ontvangen heeft. Winkler had Gezelle geschreven dat hij op het boek voor Slosse "een friesch vers" geschreven heeft. En nu Gezelle :

Kr.nr.3
(1965) 96

"Ben benieuwd om het te zien. Ware 't niet dat de ijzerweg rijen zoo veel tijd kost ik kwam opzettelijk om te kijken."

Een halve dag verliezen om een vers te zien, dat vond ook Gezelle overdreven... Bij manier van spreken. Want Slosse zal wel verstaan hebben dat hij meteen het friese vers op een postkaart aan huis kon laten bestellen.

Inderdaad, een reis naar Izegem : te voet of per trein, eiste even veel tijd. Gezelle kon in Kortrijk de trein nemen van 12.35 u. Hij kwam dan te 1.04 u. in het station van Izem aan. Hij kon opnieuw te Izegem opstappen om 2.06 u... maar dit zou een beleefdheidsbezoek geweest zijn, geen vriendenbezoek. Dan maar de trein van 6.07 u. die het voordeel had alleen te stoppen in Ingelmunster en niet in Lendeledede en Heule, en bovendien al te 6.30 u. in het station van Kortrijk stond... toch nog een einde van de O.-L.Vrouwkerk gelegen...

Lange tijd was het verkeer per trein aangeraden. De korste weg te voet tussen Kortrijk en Izegem liep over Sente (Sinte-Katharine-Kapelle). Na een regenbui was Sente van de omgevende dorpen afgesneden. Er was geen vierkante meter bestraat... 's Winters veranderde het dorp in een poel. Om erin te verzinken,

zoals Jacobus Eeckhout ondervond. En zelfs 's zomers waren de aardewegen niet te gebruiken voor vervoer en zware vrachten : wagens met stenen, kolen of meststoffen. De parochie Sente ligt op het grondgebied van drie gemeenten : Heule, Kuurne en Lendelede. De grenzen van de gemeenten komen samen op het dorpsplein van Sente. En die gemeenten deden niets voor het gehucht. Pastoor Adolf Debien uit Kortrijk, familie van de Vercruysses, lukte erin de kapelle af te breken en een grote kerk te bouwen, "tegen 't groeien" schrijft Slosse. In 1879 werd ze ingewijd. Pastoor Debien werd in 1881 opgevolgd door August Delancker, een vriend van Gezelle.

Hij zorgde ervoor dat Lendelede met Sente en verder met Heule verbonden werd door een kalsijde, "met zomerwegen gelijk rollebanen". Gezelle zal die brée en schone kalsijde gelaten hebben voor de peerden en voort de vertrouwde weg gevolgd hebben, als 't were mée wilde.

Leopold Slosse klaagde er in zijn tijd al over dat de nieuwe steenweg van Lé (Lendelede) naar Sente zoveel bekoorlijke schoonheid ongenadig verwoest heeft. Hij heeft het over Rodemont, een hof van 43 ha., kantje boord van Sente. Het hof lag voordien wat verscholen tussen bomen en hagen. Met zijn scherpe schuurgevels en brede wateringe leverde het een middeleeuws uitzicht... Schermt dan voor de Sites et paysages de la Belgique ! schrijft hij (Rond Kortrijk, 1299). De nieuwe kalsijden zouden het mogelijk maken met de automobiel de weg van Kortrijk naar Izegem en omgekeerd langs Lendelede merkkelijk te verkorten. Maar dit was niet zonder gevaar. Dikke Staf, de chauffeur van Frederik Declercq-Vermote uit de Nederweg, heeft het ondervonden. De buitenmensen stonden lange tijd vijandig tegenover al die nieuwigheden. Aan een bocht (bij ons heet dat een draai) van de strate werd Staf en zijn open torpedo, merk "Pipe", van achter een hoekhuis feestelijk onthaald op een bombardement met brokken ongeblust kalk. Straf Bruyneel kreeg van dit goedje in zijn ogen en mocht weken lang verblijven in het Sint-Janshospitaal te Brugge. Dat was jaren na Gezelles tijd. In 1911 ! Ge moet weten dat Dokter Cyriel Vandewalle, die kort na de dood van Gezelle de eerste auto van Izegem kocht, nog in 1902 langs Ingelmunster rond naar de Guldensporenfeesten te Kortrijk reed. Hoe we dit weten ? De legendarische pastor van Sente, Florimond Van den Bulcke, opvolger van Delancker, kwam te peerde uit de zijweg van Heule-Watermeulen, op de baan Brugge-Kortrijk, en zijn peerd schrok daar zodanig van Vandewalles "Dion-Bouton" dat ruiter en auto-

mobilist nipte aan de dood ontsnapt. De pastor had beter te Sente de trein genomen, want Sente had sedert 1896 een "statie" ! Delancker had hemel en aarde moeten verzetten om die te bekomen. Te dicht bij Lendeledede, was de mening van de grote bazen. Vanaf 1896 maakte Gezelle gebruik van het konvooi of vierduivel die veertien keer daags in Sente stille stond... en elders ook ! Maar Gezelle bleef trouw aan de wegel van Sente of van Lendeledede naar Izegem, ten minste als 't were mee wilde.

Daarvan kreeg ik onverwacht de verzekering van Dokter Dalle, die nu woont in de herenwoning, door notaris de Mûelenaere gebouwd. Van vader Dalle had de dokter zo dikwijls horen vertellen dat de dichter Guido Gezelle altijd door het erf in de Slabbaardstraat passeerde als hij de zaterdag Pieter Baes in Izegem kwam opzoeken.

Hij zag noch op noch omme naar de bewoners van het hof, maar stapte gezwind door op zijn korte pekkels. Hij kwam dan terug langs de Nonnekensmolenstraat (nu Schoolstraat), de Slabbaardstraat, door het hof van boer Dalle, voorbij het hof van boer Coucke (nu villa van Beirnaert)... volgde de wegel naar Lendelededeberg, naar Sinte-Katharine en - als hij te voet verder ging - naar Heulewatermeulen en dan is 't maar een stap meer naar Kortrijk. Wie de weg zo afnoest, moest geen dertien, maar een negental km. afleggen.

Kort nadien vernam ik van aannemer Monteyne van de Bosmolens dat hij, na de tweede wereldoorlog, als jongeling altijd langs diezelfde wegel naar Kortrijk ging. Neen, namen van die wegels kende hij niet.

Aan de voettocht van Izegem tot aan het Station te Lendeledede herinnert wel het sterk hekelend gedicht uit Rijmsnoer, met de titel Courtrai !

*Het vierig gedrochte,
geklaawd in de schenen,
geweldig geschuifel
ontlatende, vliegt,
Van Lendlee, te Leye - en
te Kortrijkwaard henen,
met mij in zijn lanken,
gehutst en gewiegd... enz.*

Gedateerd : 10 juli 1895. Dit is het jaar voordat Sente een eigen station had. Aan die voettocht door Sente danken we wel meerdere gedichten. Van twee zijn we zo goed als zeker. Een kunstzinnige onderpastoor van Lendeledede zei eens in 't Gezellejaar 1980 : dat het toch te verwonderen zou zijn had Gezelle geen

gedicht gemaakt van op Lendeledeberg. Hijzelf heeft het niet kunnen laten. Van op die hoogte heeft men immers een goed zicht op een schoon landschap dat zich uitstrekt tot Sente. In de zomer, wel te verstaan. De oude bossen en moerassen zijn vaneigen zo goed als verdwenen. Maar, in de eeuw van de romantiek stonden er nog meer bomen dan nu. En meer wilde bloemen langs de grachten en wegels. En nu de gedichten :

AAN DEN LINDEBOOM - gedateerd Sente, 29.10.'98.

Het gedicht werd opgenomen in L.V. en verklaard in Jub.L.V. 341. Gezelle stuurde het op aan zijn neef Streuvels in Avelgem op 31 oktober 1898. Op een naamkaartje schreef hij : ... nievers te laten drukken. Hij zou gevreesd hebben dat Frank het zou afgestaan hebben voor VAN NU EN STRAKS. Streuvels tekende naar dit gedicht zijn eerste EX-LIBRIS : een knotwilge met het Lieve-Vrouwkapelletje.

De morgenmist is nog niet opgetrokken. Van verre ziet hij en herkent hij toch de lindeboom aan zijn brede bolvormige loofkroon op de korte gedrongen stam. Als hij dichterbij komt, ontdekt hij plotseling het Lieve-Vrouwkapelletje aan de Lindeboom.

BLADERVAL - zelfde datering : Sente, 29.10.'98.

Verklaring Jub.L.V. 341.

Baur noemt het een fraaie herfststemming. En verwijst hierbij naar bl. 27 van C. Gezelle, Uit 't Land en 't Leven van Gezelle.

Zekere dag was Gezelle uitgenodigd bij E.H. Eugeen Isebaert, leraar in het St.-Leocollege. Isebaert had zijn kamer langst de voorkant. Door het raam zag de dichter hoe de bomen langs de Lange Reie de weemoed uit hun hangende takken uitweenden. Het is duidelijk dat ons gedicht in heel andere omstandigheden gemaakt werd. Gezelle werd pas op 30 maart 1899 in het Engels Klooster benoemd... en langs de Lange Reie is er geen wagenslag te bespeuren. Zonder te spreken van die hangende takken die men niet verwacht aan de Italiaanders voor St.-Leo... Maar aan de overkant staan er platanen. Toen ook ?

Waarom niet verwezen naar : Aan den Lindeboom ?

Beide gedichten schijnen geïnspireerd op dezelfde dag, tijdens eenzelfde wandeling. In de week vóór Allerzielendag. En dan kan het lang duren voordat de zon door de morgenmist boort.

Aan die Gezellewegel moet men ook denken bij het lezen van :

TER ZALIGER GEDACHTENISSE VAN DE GESNEUVELDEN ... binnen de verdoken tijd, te Heule-Watermeulen, Heule, Sinte-Katharine, Lendeledede, Kuurne, enz. - Gedateerd : 16.10.1898 ! Gemaakt te Stene bij zijn broer, die eens onderpastoor was te Lendeledede... Er zijn zoveel vertrouwde herinneringen die groeien en vergroeien in een gedicht. - Ook dit gedicht staat in L.V.

Aan Sente moeten er nog andere verzen herinneren. Ik denk hierbij aan het gedicht BEEVAERT uit hetzelfde jaar 1898 en opgenomen in Duikalmanak.

*Velen die in beevaart gaan,
ver en na, vergeten
't geen wij allen wel verstaan
moeten ende weten :
Wij zijn balling, een en al,
balling gaan wij moeten,
eer de dood ons vrijen zal,
lang en vele boeten.*

Wie zou hierbij niet denken aan de vriend, Aug. Delancker, voor wie Gezelle, ter gelegenheid van zijn dood op 4 september 1899, deze kerkhofblomme schreef :

*Delancker is rechts afgereisd,
naar de eeuwigheid; hij waande
weerom het aardsch Jerusalem
te zien...*

Delancker had in 1886 een reis gemaakt naar Palestina. Zijn belevenissen verschenen in de Gazette van Tielt. In 1888 verscheen bij Leliaert-Siffer te Gent en te Tielt bij Minnaert en Van Landeghem, zijn lijvig boek in twee delen : Reis naar Egypte, Palestina en den Libanon. Duclos beoordeelt dit werk zeer gunstig in RdH. 1888, bl. 152. Delancker droomde ervan in 1899 opnieuw een reis te ondernemen naar het Heilig Land, en dat zal Gezelle in 1898 ook al geweten hebben !

In ditzelfde jaar maakt Gezelle ook gedichten op de trein...

VOORBIJ (uit L.V.) van 10 mei 1898 werd geschreven tussen Kortrijk en Brugge, na een bezoek bij zijn vriend, Desiré Pattyn in Brugge.

Op 24 juli 1895 had hij pastoor Henri De Badts te Dudzele bezocht. Hij had de man gekend als filosoof te Roeselare. Dezelfde had trouwens meegewerkt aan De Bo's Idioticon en was lid van de Sinte-Luitgaardegilde.

Op de terugreis schreef hij zijn gedicht Terwe en schreef hij bij de datum : Dudzele-Kortrijk. Veertien dagen later was hij te gast te Vijve-Kapelle bij Henri De Jonckheere, die aldaar begin juli pastoor geworden was.

Nu een ver familielid en negen jaar lang zijn collega te Kortrijk. Op de terugreis schreef hij over de Distelen zijn bekend gedicht Niemandsvriend, ondertekend Vijve-Capelle-Kortrijk 09.08.1895. Beide gedichten zijn te vinden in Rijmsnoer.

Maar laten wij het houden bij de Gezellewegel.

In zijn boek *"De Menschen hebben hun gebreken"* verhaalt Anton Van Duinkerken zaliger over een wondere knaap die aan de oever van de Melesrivier - het had de Mandel of de Leie kunnen zijn - geboren werd. Als hij woorden sprak, reiden ze zich ten dans op zijn lippen en als hij sliep of voor zich uitkeek naar de bomen of de zee, werd hij bekropen door een droom van koninklijk geluk... Zijn lied was vloeiend als de stroom, waarvan hij de zoon was, en rijk aan scheppingen zóó zeer, dat slechts het oog der zon, maar anders geen, een grooter rijkdom waarnam. Wondergewassen ontsproten aan den grond, waar den godengelijken zanger gestaan had; het heilskruid molie, ... dat den hevigsten hartstocht be-daart, werd in zijn voetspoor geplukt...

Tot hier de lezing.

Die wonderknappe uit deze blijde boodschap was Homeros, de Griekse zanger die uit vele streektalen zijn eigen taalinstrument en zijn onovertroffen poëzie gescha-pen heeft. Maar het had wel Gezelle kunnen zijn. Ook zijn lied was vloeiend als de Mandel, aan wiens oever hij als dichter werd geboren, of als de Leie, de Jordane van zijn herte, in wiens water hij het lachend gezicht van de felle zon vertweelingd zag en aan wiens oever het blauwe en groene en gouden landschap wast... vertweelingd uit zijn lied.

Homeros, laatste en grootste uit een hele school minnestrelen. Gezelle, eerste en nooit geëvenaarde zanger van een hele school dichters die in zijn spoor tra-den en genezen werden van alle kwade driften.

O, als alle jongens en meisjes uit Izegem eens de geplaveide en gebetoneerde ba-nen links lieten liggen en de wegel zouden volgen, waarin de voetstappen van de zoetgevooisde vinder staan geprent en waar nog altijd het heilskruid molie ont-spruit... Wie weet ?

Wellicht kunnen ze langs de Gezellewegel begeleid worden door hun leerkrachten en door alle Pieter Baesen van alle In- en Africhtende Machten. Wie weet of het wonder niet opnieuw zou gebeuren.

Zie zo, dat was het dan...

Een eerste verkenningstocht. Die is wat lang uitgevallen. Een mens weet waar hij begint, niet waar hij uitkomt.

In alle geval : Dank u voor het gezelschap.

En mocht gij op de wandeling bemerkt hebben dat de gids zich ergens vergist heeft of iets vergeten heeft mee te delen, zeg het hem maar ...

Alle nuttige wenken en aanvullingen zijn welkom.

Ave Maria, op 't feest van Sint-Bernardus 1981.